

Regeringens proposition

1976/77:5

med förslag till preskriptionslag, m. m.;

beslutad den 26 augusti 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

G. E. STRÄNG

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till ny lagstiftning om preskription av fordringar. Förslaget innebär att bestämmelserna om preskription i 1862 års preskriptionsförordning upphävs och ersätts av en ny preskriptionslag.

Ett huvudsyfte med förslaget är att åstadkomma att fordringar avvecklas snabbare än f. n. Detta kommer till uttryck på två sätt. Dels föreslås en förkortning av den allmänna preskriptionstiden. Dels föreslås en skärpning av reglerna om preskriptionsavbrott.

Enligt huvudregeln skall en fordran preskriberas tre år efter den dag den tidigast kan göras gällande. Tiden skall dock vara tio år för fordran som grundar sig på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis, såvida inte fordringen avser ett konsumentköp eller en konsumenttjänst. En tioårig preskriptionstid skall gälla också för fordran som har fastställts genom dom e. d.

Preskription skall liksom f. n. kunna avbrytas av både gäldenären och borgenären. I fråga om preskriptionsavbrott från gäldenärens sida behålls nuvarande regler. Preskriptionen skall således anses avbruten om gäldenären erkänner skulden. Det behöver inte ske uttryckligen utan kan också ske genom att han betalar amortering eller ränta eller på annat sätt.

När det gäller preskriptionsavbrytande åtgärder från borgenärens sida krävs enligt förslaget i princip att borgenären väcker talan mot gäldenären eller på annat sätt inleder rättsligt förfarande. Liksom f. n. skall preskriptionsavbrott normalt medföra att ny preskriptionstid börjar löpa. Har preskription avbrutits genom väckande av talan, räknas dock ny preskriptionstid endast

om fordringen blir fastställd genom dom e. d. I annat fall löper en kortare tilläggsfrist från det förfarandet avslutas.

Har preskription inträtt, innebär det liksom nu att borgenären i princip förlorar rätten att kräva ut sin fordran. Preskription av huvudfordran omfattar enligt förslaget också fordran på ränta o. d. och fordran på grund av borgen. Liksom hittills skall en preskriberad fordran under vissa förutsättningar få användas till kvittning.

De föreslagna bestämmelserna är i väsentliga avseenden tvingande. Avtal om att fordran inte skall preskriberas eller att preskription skall avbrytas på annat sätt än det föreskrivna skall sålunda vara ogiltigt. Vidare skall avtal om förlängning av preskriptionstiden vara giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Sådant avtal får gälla bara under begränsad tid.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1977. Enligt förslaget skall de nya bestämmelserna tillämpas även på fordran som har kommit till före ikraftträdandet, under förutsättning att fordringen inte har preskriberats dessförinnan. För att inte rättsförluster skall uppstå på grund av förkortningen av preskriptionstiden föreslås en treårig övergångstid beträffande äldre fordringar.

1 Förslag till Preskriptionslag

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller i fråga om preskription av fordran, i den mån ej annat följer av vad som är särskilt föreskrivet.

Lagen gäller ej fordran på medel som inestår hos bank.

Preskriptionstid

2 § Fordran preskriberas tre år efter den dag fordringen tidigast kan göras gällande.

Preskriptionstiden är dock tio år för

1. fordran som grundar sig på löpande skuldebrev,
2. fordran som grundar sig på annat skriftligt fordringsbevis, såvida icke fordringen avser köpenligt konsumentköplagen (1973:877) eller tjänst som har tillhandahållits konsument under förhållanden motsvarande dem som anges i 1 § konsumentköplagen.

I fråga om preskriptionsavbrott och om ny preskriptionstid efter sådant avbrott finns bestämmelser i 6–8 §§.

3 § Har borgenären giltigt ursäkt för att ej avbryta preskription i tid på grund av att han saknar kännedom om sin fordran eller om vem som är gäldenär, på grund av att gäldenären icke kan anträffas eller av annan anledning, preskriberas fordringen tidigast ett år efter den dag sådan omständighet ej längre föreligger.

Preskriptionstiden får ej förlängas enligt första stycket med mer än sammanlagt tio år.

4 § Fordran på skadestånd i anledning av brott preskriberas ej före utgången av tiden för åtalspreskription, om icke frågan om ansvar för brottet har avgjorts dessförinnan. Har så skett, preskriberas fordringen ett år efter den dag dom eller slutligt beslut meddelades, om icke preskriptionstiden går ut senare enligt 2 eller 3 §.

Har någon häktats eller erhållit del av åtal för brott före utgången av tiden för åtalspreskription men har ansvarsfrågan icke avgjorts dessförinnan, preskriberas fordran mot honom på skadestånd i anledning av brottet tidigast ett år efter den dag dom eller slutligt beslut meddelades.

5 § Utan hinder av 2–4 §§ preskriberas fordran på skadestånd senast trettio år efter det att den skadegörande handlingen företogs, om icke åtgärd som anges i 6 § har vidtagits dessförinnan. Vid skada på grund av underlåtenhet räknas tiden från den dag åtgärd senast borde ha vidtagits.

Preskriptionsavbrott

6 § Preskription avbrytes genom att

1. gäldenären utfäster betalning, erlägger ränta eller amortering eller erkänner fordringen på annat sätt gentemot borgenären.

2. borgenären väcker talan mot gäldenären, ansöker om lagsökning eller betalningsföreläggande, påkallar tillämpning av skiljeavtal eller söker verkställighet för fordringen,

3. borgenären åberopar fordringen till kvittning eller som grund för annan invändning vid domstol, i skiljeförfarande eller hos exekutiv myndighet eller

4. borgenären åberopar fordringen till stöd för ansökan att gäldenären skall försättas i konkurs eller bevakar fordringen i gäldenärens konkurs.

Verkan av preskriptionsavbrott

7 § Avbrytes preskription genom gäldenärens erkännande, löper ny preskriptionstid enligt 2 § från dagen för erkännandet.

8 § Har borgenären vidtagit åtgärd enligt 6 §, löper en preskriptionstid av tio år i den mån fordringen fastställs genom dom eller liknande avgörande eller borgenären får betalningsrätt för fordringen i gäldenärens konkurs. Preskriptionstiden räknas från den dag målet eller konkursen avslutas eller från den senare dag då fordringen tidigast kan göras gällande.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, om åtgärd för verkställighet vidtages utan att borgenären får full betalning för sin fordran.

Skall preskriptionstid ej löpa enligt första eller andra stycket, beräknas preskriptionstid som om borgenären ej hade vidtagit åtgärd enligt 6 §. Preskription inträder dock tidigast ett år efter den dag målet eller konkursen avslutades.

Innebörden av preskription

9 § Preskription innebär att borgenären förlorar rätten att kräva ut sin fordran.

Preskription av huvudfordran omfattar även fordran på ränta och annan tilläggförpliktelse samt fordran på grund av borgen.

10 § Har flera gäldenärer åtagit sig eller förpliktats att svara solidariskt för samma skuld och inträder preskription i förhållande till någon av dem, får hans an-

del ej utkrävas hos de andra gäldenärerna. Andel beräknas efter huvudtalet, om icke annat har bestämts genom avtal eller avgörande varom borgenären har fått kännedom i god tid före preskriptionens inträde.

Uppkommer i fall som avses i första stycket brist hos någon av de kvarvarande gäldenärerna, fördelas ansvaret för bristen mellan övriga kvarvarande gäldenärer och borgenären. Därvid svarar envar gäldenär i förhållande till sin andel och borgenären i förhållande till den andel som har preskriberats.

11 § Utan hinder av preskription får fordran användas till kvittning, om den icke var preskriberad vare sig när borgenären förvärvade den eller när han kom i skuld till gäldenären.

12 § Preskription inskränker icke borgenärens rätt att uttaga sin fordran ur egendom i vilken han har panträtt eller retentionsrätt till säkerhet för fordringen.

Särskilda bestämmelser

13 § Avtal att fordran ej skall preskriberas eller att preskription skall kunna avbrytas på annat sätt än som föreskrives i denna lag är ogiltigt.

14 § Avtal om förlängning av preskriptionstid är giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Förlängning får ske med högst tre år i sänder från dagen för avtalet och sammanlagt med högst tio år från den dag preskriptionstiden annars skulle ha löpt ut.

Begränsningarna i första stycket gäller ej fordran enligt obligation eller annat skuldebrev som avses i 4 § första stycket lagen (1936:81) om skuldebrev.

15 § Vidtages utomlands rättslig åtgärd som avses i 6 § 2–4, medför åtgärden verkningar enligt denna lag, om det med hänsyn till gäldenärens förhållanden och omständigheterna i övrigt föreligger skälig anledning att åtgärden vidtages i den främmande staten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Lagen tillämpas även på fordran som har tillkommit före ikraftträdandet och som icke har preskriberats dessförinnan enligt äldre bestämmelser. Har preskriptionsavbrytande åtgärd vidtagits enligt äldre bestämmelser, skall verkan av åtgärden bestå även efter ikraftträdandet. Preskriptionstiden skall dock bestämmas enligt den nya lagen.

Fordran som avses i andra stycket preskriberas ej före den 1 juli 1980, om icke preskription skulle ha inträtt dessförinnan även enligt äldre bestämmelser.

I fråga om sådan fordran på skatt eller allmän avgift varom särskilda bestämmelser om preskription icke har meddelats skall förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer äga fortsatt tillämpning i sin lydelse vid utgången av juni 1977.

2 Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer

Häri genom föreskrives i fråga om förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer¹

dels att 1–8, 16, 19 och 20 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 18 § ordet "förordning" skall bytas ut mot "lag",

dels att rubriken till förordningen samt 14 och 17 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Lag om kallelse på okända borgenärer²

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §³

Är borgenärs fordran intecknad i luftfartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som sålunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter kallelse å okända borgenärer, sin fordran angiver. *Om rätt till kvittning för genfordran vare ock lag som i 7 § sägs ändå att den fordran ej blivit efter sådan kallelse angiven.*

Är borgenärs fordran intecknad i luftfartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som sålunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter kallelse å okända borgenärer, sin fordran angiver. *Utan hinder av att fordran ej blivit efter sådan kallelse bevakad äger borgenär, som är i skuld till gäldenären, använda sin fordran till kvittning mot skulden, om tiden för fordringens bevakning icke var ute vare sig när borgenären förvärvade fordringen eller när han kom i skuld till gäldenären.*

¹ Senaste lydelse av

1 § 1915:60

3 § 1973:1071 (jfr 1975:909)

5 § 1936:96

16 § 1933:326

20 § 1933:326.

² Senaste lydelse av förordningens rubrik 1933:326.

³ Senaste lydelse 1973:1071 (jfr 1975:909).

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*17 §⁴

Varder egendom till konkurs avträdd före inställeldag, som i kallelse å okända borgenärer utsatt är, och har borgenär, före nämnda dag, till konkursdomaren givit bevakningsinlaga i konkursen in, på sätt i konkurslagen stadgas; vare ej pliktig att sin sålunda bevakade fordran jämväl efter sådan kallelse anmäla. Samma lag vare, där före den i kallelsen utsatta inställeldag *offentlig ackordsförhandling* inletts och borgenär före nämnda dag anmält sin fordran, på sätt i *lagen om ackordsförhandling utan konkurs* är stadgat.

Varder egendom till konkurs avträdd före inställeldag, som i kallelse å okända borgenärer utsatt är, och har borgenär, före nämnda dag, till konkursdomaren givit bevakningsinlaga i konkursen in, på sätt i konkurslagen stadgas; vare ej pliktig att sin sålunda bevakade fordran jämväl efter sådan kallelse anmäla. Samma lag vare, där före den i kallelsen utsatta inställeldag *förhandling om offentligt ackord* inletts och borgenär före nämnda dag anmält sin fordran, på sätt i *ackordslagen (1970:847)* är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

3 Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken

Häri genom föreskrives att 13 kap. 10 § föräldrabalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

13 kap.

10 §

Vill den omyndige, sedan han blivit myndig, eller ny förmyndare göra anspråk på ersättning efter vad i 9 § stadgas, skall han, såframt de handlingar, varom i 16 kap. 12 § förmäles, överlämnats till honom efter vad där sägs, inom ett år därefter väcka talan om anspråket, eller vare sin talan förlustig. Vad sålunda stadgats skall ej äga tillämpning, om den avgående förmyndaren

Omyndigs fordran på förmyndaren preskriberas tidigast tre år efter den dag förmyndarens befattning upphörde.

⁴ Senaste lydelse 1933:326.

¹ Balken omtryckt 1976:612

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*daren gjort sig skyldig till brottsligt för-
farande.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Lagen tillämpas även på fordran som har tillkommit före ikraftträdandet och som icke har preskriberats dessförinnan.

4 Förslag till

Lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål

Härigenom föreskrives att 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

5 Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål

Härigenom föreskrives att lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar

Härigenom föreskrives att 1 och 7 §§ lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Vägrar borgenär att mottaga erbjuden betalning av förfallen gäld, som skall erläggas i penningar, eller är på grund av borgenärs bortovaro eller sjukdom eller någon annan av honom beroende omständighet gäldenären hindrad att verkställa betalning av sådan gäld, äge gäldenären fullgöra betalningen genom att för borgenärens räkning nedsätta beloppet hos överexekutor.

Lag samma vare, där gäldenären ej vet eller bör veta vem som är borgenär, så ock där ovisshet råder om vem av två eller flera som är rätt borgenär samt gäldenären icke skäligen kan anses pliktig att på eget äventyr bedöma, till vilken av dem betalningen skall erläggas.

Nedsättning av belopp som inestår på räkning hos bank får ske även i annat fall än som anges i första och andra styckena, när tio år har förflutit från det insättning eller uttag senast gjordes.

7 §

Är, då *tjugu* år förflutit från det nedsättning skett, det nedsatta beloppet fortfarande inestående och finnes ej anledning till antagande, att fråga om rätt till beloppet är beroende på prövning, må beloppet, ändå att gäldenären icke gjort förbehåll som i 4 § sägs, av honom lyftas, där han därtill anmäler sig inom *natt och* år. Göres ej sådan anmälan, tillfaller beloppet *kronan*.

Är, då *tio* år förflutit från det nedsättning skett, det nedsatta beloppet fortfarande inestående och finnes ej anledning till antagande, att fråga om rätt till beloppet är beroende på prövning, må beloppet, ändå att gäldenären icke gjort förbehåll som i 4 § sägs, av honom lyftas, där han därtill anmäler sig inom *tre* år. Göres ej sådan anmälan, tillfaller beloppet *staten*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. I fråga om nedsättning som har skett före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet

dels att 1 § skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i 2 § ordet "kronan" skall bytas ut mot "staten".

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Hava medel, i annat fall än som avses i lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, enligt lag eller författning inbetalts till offentlig myndighet för att utgivas till den som finnes berättigad därtill, och äro medlen, då *tjugu* år förflutit från inbetalningen, fortfarande innestående, utan att rätten att utbekomma dem är beroende av framtida händelse, äge den som inbetalt medlen lyfta beloppet jämte upplupen ränta, om anledning ej finnes till antagande att fråga om rätt till medlen är beroende på prövning och han anmäler sig inom *natt och* år. Vad nu sagts om den som inbetalt medel till offentlig myndighet skall, där medel uttagits genom exekutiv förrättning, gälla den, hos vilken förrättningen ägt rum.

Den, som vill lyfta nedsatt fullföljdsavgift, vare pliktig att anmäla sig inom tjuuett år från det nedsättningen skett.

Hava medel, i annat fall än som avses i lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, enligt lag eller författning inbetalts till offentlig myndighet för att utgivas till den som finnes berättigad därtill, och äro medlen, då *tio* år förflutit från inbetalningen, fortfarande innestående, utan att rätten att utbekomma dem är beroende av framtida händelse, äge den som inbetalt medlen lyfta beloppet jämte upplupen ränta, om anledning ej finnes till antagande att fråga om rätt till medlen är beroende på prövning och han anmäler sig inom *tre* år. Vad nu sagts om den som inbetalt medel till offentlig myndighet skall, där medel uttagits genom exekutiv förrättning, gälla den, hos vilken förrättningen ägt rum.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. I fråga om inbetalning som har skett före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Härigenom föreskrives att 11 § lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar¹, skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

9 Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1918:523)

Härigenom föreskrives att 2 kap. 24 §, 7 kap. 57 § och 8 kap. 35 § vattenlagen (1918:523) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

24 §

Där genom byggnad, vilken verkställt i enlighet med beslut, som i 22 § sägs, eller genom hushållningen med vattnet i överensstämmelse med reglerna i sådant beslut vållas skada eller intrång, som vid beslutets meddelande icke av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelsen i 22 § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap.; dock skall sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen i beslutet må hava föreskrivit, räknat från utgången av den för byggnadens fullbordande i beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.

Där genom byggnad, vilken verkställt i enlighet med beslut, som i 22 § sägs, eller genom hushållningen med vattnet i överensstämmelse med reglerna i sådant beslut vållas skada eller intrång, som vid beslutets meddelande icke av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelsen i 22 § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap. *I stället för bestämmelserna i preskriptionslagen (1976:000) gäller därvid att sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning skall anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen i beslutet må hava föreskrivit, räknat från utgången av den för byggnadens fullbordande i beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.*

¹ Senaste lydelse av 11 § 1958:429.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Är skada eller intrång, som i första stycket avses, av betydenhet, må inom tid, som gäller för anmälan av anspråk enligt nämnda stycke, talan föras om meddelande av sådana ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet och vidtagande på ägarens bekostnad av sådana förändringar i byggnadens anordnande, som utan att förnärma tredje mans rätt eller för ägaren medföra väsentlig olägenhet äro ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska skadan eller intrånget för framtiden.

7 kap.

57 §¹

Där genom utförande i enlighet med utlåtande eller beslut, som i 56 § sägs, av företag, som i detta kap. avses, vållas skada eller intrång, som vid utlåtandets eller beslutets meddelande icke av synemännen eller av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelserna i nämnda § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap.; dock skall sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som i utlåtandet eller beslutet må hava föreskrivits, räknat från utgången av den för företagets fullbordande i utlåtandet eller beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.

Där genom utförande i enlighet med utlåtande eller beslut, som i 56 § sägs, av företag, som i detta kap. avses, vållas skada eller intrång, som vid utlåtandets eller beslutets meddelande icke av synemännen eller av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelserna i nämnda § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap. I stället för bestämmelserna i preskriptionslagen (1976:000) gäller därvid att sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning skall anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som i utlåtandet eller beslutet må hava föreskrivits, räknat från utgången av den för företagets fullbordande i utlåtandet eller beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.

Är skada eller intrång, som i första stycket avses, av betydenhet, må inom tid, som gäller för anmälan av anspråk enligt nämnda stycke, talan föras om meddelande av sådana ändrade föreskrifter rörande skötseln av de för företaget gjorda anläggningar och vidtagande på deltagarnas i företaget bekostnad av sådana åtgärder, som utan att förnärma tredje mans rätt eller

¹ Senaste lydelse 1920:459.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

för företaget medföra väsentlig olägenhet äro ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska skadan eller intrånget för framtiden.

8 kap.

35 §²

Om skada eller intrång orsakas av företag som utföres med stöd av beslut eller utlåtande enligt 34 § och skadan eller intrånget icke förutsetts när beslutet eller utlåtandet meddelades, kan den skadelidande yrka ersättning enligt 9 kap. utan hinder av bestämmelserna i 34 §. För att anspråket skall kunna upptagas till prövning skall det anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som kan ha föreskrivits i beslutet eller utlåtandet. Tiden räknas från utgången av den tid för företagets slutförande som bestämts i beslutet eller utlåtandet eller som fastställts senare med anledning av begäran om anstånd.

Om skada eller intrång orsakas av företag som utföres med stöd av beslut eller utlåtande enligt 34 § och skadan eller intrånget icke förutsetts när beslutet eller utlåtandet meddelades, kan den skadelidande yrka ersättning enligt 9 kap. utan hinder av bestämmelserna i 34 §. *I stället för bestämmelserna i preskriptionslagen (1976:000) gäller därvid att anspråket för att kunna upptagas till prövning skall anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som kan ha föreskrivits i beslutet eller utlåtandet. Tiden räknas från utgången av den tid för företagets slutförande som bestämts i beslutet eller utlåtandet eller som fastställts senare med anledning av begäran om anstånd.*

Är skada eller intrång som avses i första stycket av betydighet, kan den skadelidande föra talan om att på företagets bekostnad sådana åtgärder skola vidtagas som äro ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska skadan eller intrånget för framtiden utan att förnärma tredje mans rätt eller medföra väsentlig olägenhet för företaget. Talan skall föras inom tid som gäller för anmälan av anspråk enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

² Senaste lydelse 1969:393.

10 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Härigenom föreskrives att 13 § lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

11 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Härigenom föreskrives att 62 § lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

62 §

Samfällighetsförening får ej upplösas förrän alla dess skulder betalats eller de medel som fordras för betalningen nedsatts hos länsstyrelsen. I samband med upplösningen får kallelse sökas på föreningens okända borgenärer. *De i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer meddelade bestämmelserna om sådan kallelse* äger därvid motsvarande tillämpning.

Samfällighetsförening får ej upplösas förrän alla dess skulder betalats eller de medel som fordras för betalningen nedsatts hos länsstyrelsen. I samband med upplösningen får kallelse sökas på föreningens okända borgenärer. *Bestämmelserna i lagen (1862:10 s. 1) om kallelse på okända borgenärer* äger därvid motsvarande tillämpning.

Överstiger vid upplösningen av föreningen dess tillgångar skulderna, skall överskottet skiftas mellan medlemmarna enligt grunder som föreningsstämman beslutat. Vad som nu sagts gäller ej, om annat föreskrives i stadgarna.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

ningen, försäkringsrättskommittén, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Föreningen auktoriserade revisorer, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Kooperativa förbundet (KF), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svenska handelskammarförbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, PK-banken, Finansieringsföretagens förening, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam och Motorbranschens riksförbund (MRF).

Riksskatteverket har bifogat yttranden av kronofogdemyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hudiksvall. Kommerskollegium har bifogat yttranden av Stockholms, Gotlands och Skånes handelskammare, handelskamrarna i Göteborg och Karlstad samt handelskammaren för Örebro och Västmanlands län. Gotlands handelskammare har anslutit sig till Stockholms handelskammares yttrande, och handelskamrarna i Göteborg och Karlstad har anslutit sig till Skånes handelskammares yttrande.

Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, SHIO och Svenska handelskammarförbundet har avgett ett gemensamt yttrande, till vilket även SAF har anslutit sig. Dessa remissinstanser citeras i det följande under beteckningen företagorganisationerna. PK-banken har anslutit sig till Svenska bankföreningens yttrande.

Yttranden har vidare kommit in från bostadsstyrelsen och utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen (USS).

Vid beredningen av ärendet i justitiedepartementet har överläggningar ägt rum med företrädare för justitieministerierna i Danmark och Norge. Samråd har också skett med justitieministeriet i Finland.

2 Gällande rätt

2.1 Sverige

Allmänna regler om fordringspreskription finns i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer (preskriptionsförordningen). Särskilda regler om preskription av fordringar finns dessutom i olika specialförfattningar.

2.1.1 Preskriptionsförordningen

Preskriptionsförordningens bestämmelser om preskription gäller enligt 1 § första stycket alla slag av fordringar, oavsett om de avser pengar, varor,

tjänster eller andra prestationer. Från förordningens tillämpningsområde undantas dock i 20 § vissa fordringar som grundas på obligationer eller andra masspapper samt vissa fordringar på riksbanken och riksgäldskontoret o. d.

Preskriptionstiden är enligt 1 § första stycket tio år. Tiden räknas från dagen för fordringens tillkomst. Förfallodagen saknar betydelse för beräkning av preskriptionstiden. Förfaller en fordran senare än tio år efter tillkomsten, blir den ändå preskriberad efter tio år, om inte preskriptionsavbrott sker.

Preskription avbryts genom att borgenären väcker talan mot gäldenären eller genom att han utom rätta kräver gäldenären på betalning eller annan fullgörelse. Krav kan framställas skriftligen eller muntligen. En erinran om skulden anses som krav (1 § första stycket).

Kan gäldenären inte anträffas, har borgenären enligt 1 § andra stycket möjlighet att avbryta preskription genom att ange fordringen hos domstol eller överexekutor. Detsamma gäller enligt 1 § tredje stycket, om borgenären inte vet om eller var gäldenären har hemvist här i landet.

Preskriptionsavbrott kan enligt 3 § första punkten ske också genom att gäldenären erkänner skulden. Detta behöver inte ske uttryckligen. Det räcker med amortering eller räntebetalning som görs av gäldenären eller med hans vetskap.

Vissa beslut i in-teckningsärenden har enligt 3 § andra punkten preskriptionsavbrytande verkan, nämligen beslut varigenom ansökan om in-teckning bifalls eller förklaras vilande, dock inte om det är fråga om in-teckning i fast egendom, tomträtt, skepp eller skeppsbygge. Preskriptionsavbrytande verkan tillerkänns enligt samma lagrum också anteckning om innehav av pantbrev eller annan in-teckningshandling.

Efter varje preskriptionsavbrott börjar en ny tioårig preskriptionstid löpa (1 § första stycket). Har processuellt förfarande inletts mot gäldenären, sker nytt preskriptionsavbrott varje gång han hörs eller kallas till inställelse. Blir fordringen fastställd genom dom eller utslag, räknas preskriptionstiden från det domen eller utslaget meddelades. Skall gäldenären underrättas om domen eller utslaget och försummas detta, räknas tiden från det gäldenären senast hördes eller kallades till inställelse, om inte preskriptionsavbrott sker på annat sätt. Även verkställighet har preskriptionsavbrytande verkan (4 §).

I 5 § finns bestämmelser om sådana fall då flera gäldenärer är solidariskt ansvariga för en skuld. Har borgenären försummat att avbryta preskription i förhållande till en av dem, blir var och en av de övriga inte skyldig att betala mer än den del av skulden som belöper på honom. Uppkommer brist hos någon av dessa, fördelas den lika mellan de övriga. Borgenären får svara för den del som skulle ha betalats av den gäldenär gentemot vilken preskription har skett.

Har en av flera solidariskt ansvariga gäldenärer betalat skulden under tionde året, har han enligt 5 § andra stycket ett år på sig för att göra gällande regresskrav mot de övriga.

6 § ger gäldenären möjlighet att förhindra att frågan om hans betalnings-skyldighet står öppen under mycket lång tid. Har borgenären avbrutit pre-

skription genom ett krav utom rätta eller en erinran får sålunda gäldenären väcka s. k. provokatorisk talan mot borgenären för att få fordringsrätten prövad.

Försummelse att avbryta preskription medför att borgenären förlorar sin talan mot gäldenären (2 §). Detta innebär dock inte att alla rättsverkningar som är förenade med fordringen upphör. Enligt 7 § får en fordran trots preskription användas till kvittning mot genfordran. Förutsättningen är att borgenären har förvärvat sin fordran före preskriptionstidens utgång och att han också dessförinnan har ådragit sig den skuld som han önskar kvitta.

Vidare föreskrivs i 8 § att en borgenär som har handpant till säkerhet för sin fordran trots preskription inte behöver lämna ifrån sig panten förrän han har fått betalt. Överstiger fordringen pantens värde, gäller dock de allmänna preskriptionsbestämmelserna i fråga om överskottet.

Om en gäldenär har betalt en skuld trots att den är preskriberad, anses han inte ha rätt att återfå beloppet under återopande av reglerna om *condictio indebiti*.

Slutligen bör nämnas att domstol inte *ex officio* beaktar fråga om preskription. Det krävs i princip att gäldenären gör preskriptionsinvändning.

2.1.2 Preskriptionsbestämmelser i andra författningar

De regler om fordringspreskription som finns i andra författningar avviker i flera hänseenden från bestämmelserna i preskriptionsförordningen. I allmänhet föreskriver de en kortare preskriptionstid, i regel mellan ett och tre år. Utgångspunkten för preskriptionstiden är ofta en annan än fordringens tillkomst. Även reglerna om preskriptionsavbrott och om verkan av preskription skiljer sig i många fall från de allmänna bestämmelserna.

I *giftermålsbalken* finns vissa bestämmelser om preskription. I 7 kap. 3 § föreskrivs beträffande s. k. hushållsgäld för vilken båda makarna svarar att borgenären måste väcka talan inom två år, om han vill kräva hustrun på gälden. Tiden räknas från förfalldagen eller, om skulden skall betalas vid anfordran, från dess uppkomst. Enligt 5 kap. 6 § gäller en ettårsfrist för make som har anspråk på ersättning för att han under ett kalenderår har skjutit till mer än vad som ålegat honom för familjens underhåll. Motsvarande gäller enligt 8 kap. 6 § beträffande ersättning för biträde i makes förvärvsverksamhet. I 11 kap. 16 § föreskrivs en ettårsfrist för rätten att påkalla jämkning av sådant avtal om bodelning eller underhållsbidrag till make som har träffats med avseende på förestående äktenskapsskillnad. Tiden räknas från det äktenskapsskillnaden meddelades.

En motsvarighet till den sistnämnda bestämmelsen såvitt angår avtal om underhåll till barn finns i 7 kap. 9 § *föräldrabalken*. Enligt 13 kap. 10 § samma balk gäller en särskild frist för vissa ersättningsanspråk mot en avgående förmyndare. Anspråk på ersättning för skada som förmyndaren har

tillskyndat den omyndige skall i princip göras gällande inom ett år från det förmyndaren har avgett slutredovisning för sin förvaltning.

Vissa tidsfrister gäller också enligt *ärvdabalken*. Har efterlevande make till förfång för den först avlidne makens arvingar gett bort egendom, får talan om återbäring av gåvan enligt 3 kap. 3 § inte väckas senare än fem år efter det gåvan mottogs. I 7 kap. 3 och 4 §§ föreskrivs vissa frister för bröstarvinges rätt att påkalla jämkning av testamente o. d. I 16 kap. finns bestämmelser om preskription av rätt att ta arv eller testamente.

Preskriptionstiden för fordran på grund av arrende- eller hyresförhållande är två år enligt 8 kap. 26 § resp. 12 kap. 61 § *jordabalken*. Tiden räknas från det arrendestället resp. lägenheten avträddes. Den som vill framställa fordringsanspråk skall väcka talan inom den angivna tiden. Sker det inte, är hans rätt till talan förlorad, om inte annat har avtalats. Har ena parten väckt talan i rätt tid, har dock andra parten rätt till kvittning, även om han har förlorat rätten att själv väcka talan.

I *vattenlagen (1918:523)* finns bestämmelser om att anspråk på ersättning skall framställas inom viss tid för att inte rätten till ersättning skall gå förlorad. I 2 kap. 24 § föreskrivs att anspråk på ersättning för skada eller intrång som inte har förutsetts vid beslut om byggande i vatten skall framställas inom fem eller i vissa fall högst tolv år från utgången av den tid som har bestämts för byggnadens fullbordande. Motsvarande gäller enligt 7 kap. 57 § och 8 kap. 35 § i fråga om rätt att begära ytterligare ersättning i samband med dikningsföretag resp. avlopps-företag. Vidare gäller enligt 4 kap. 6 § en ettårsfrist för anspråk på ersättning för värdeminskning m. m. på grund av beslut om ändring av vattenkraftanläggning.

I 18 kap. 9 § *handelsbalken* föreskrivs att den som vill föra klandertalan mot syssloman skall göra detta inom "natt och år" från det redovisning har skett. Paragrafen innehåller också en bestämmelse om att tiden flyttas fram vid laga förfall. Enligt 20 § andra stycket *lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande* gäller dessa bestämmelser också klander av redovisning som har avgetts av kommissionär.

Enligt 54 § *köplagen (1905 nr 38 s. 1)* måste en köpare som vill tala beträffande fel eller brist i godset tillstålla säljaren meddelande härom inom ett år från det godset mottogs. I annat fall förlorar han sin rätt till talan. Tidsfristen gäller dock inte, om säljaren har åtagit sig att svara för godset även efter den angivna tiden eller om han har gjort sig skyldig till svikligt förfarande. En regel om en ettårig reklamationsfrist finns också i 11 § *konsumenköplagen (1973:877)*.

Fordran som grundas på ränte- eller utdelningskupong till obligation, aktie e. d. preskriberas enligt 25 § *skuldebrevslagen (1936:81)*, om inte kupongen företes till inlösen inom tre år från förfallodagen. Avtal om kortare tid är utan verkan. Anmäler någon inom den föreskrivna tiden att en kupong har förstörts eller förkommit, kan han dock få betalt i alla fall, om han kan göra sin rätt till kupongen sannolik.

En speciell preskriptionsregel gäller för proprieborgen. I 4 § *förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål* föreskrivs att den som har gått i borgen som för egen skuld blir fri från sitt borgensåtagande, om han inte blir "lagsökt" inom tolv månader från den dag betalning skulle ha erlagts. Enligt en särskild lag 1946:843 skall borgenären anses ha fullgjort vad som åligger honom, om han inom den angivna tiden väcker talan mot borgensmannen eller på annat sätt gör anspråket gällande inför domstol. Den särskilda preskriptionsregeln är emellertid tillämplig endast då bestämd betalningsdag är utsatt i skuldebrevet eller åtminstone viss uppsägningstid efter vilken förfallodagen kan beräknas. I andra fall gäller den allmänna tioårspreskriptionen. Borgensmannen anses kunna avsäga sig rätten till tolv månaderspreskription. Går han i borgen "tills full betalning sker" tolkas detta som en sådan avsägelse.

Rätt till utdelning i konkurs preskriberas enligt 148 a § *konkurslagen (1921:225)* som regel, om inte borgenären har anmält sig för att lyfta honom tillagda medel inom två år från det förslag till slututdelning vann laga kraft.

Den som vill bevaka fordran på grund av försäkringsavtal skall enligt 29 § *lagen (1927:77) om försäkringsavtal* anhängiggöra talan inom tre år från det han fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande eller i varje fall inom tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande. I annat fall går han förlustig sin rätt.

För det fall att försäkringsgivaren har träffat förbehåll om kortare preskriptionstid vid påföljd av rättsförlust, föreskrivs i 30 § att denna påföljd inte får göras gällande annat än om försäkringsgivaren skriftligen har förelagt fordringsägaren att anhängiggöra sin talan inom viss tid, minst sex månader, och denne har försuttit tiden. Har förbehåll gjorts om att försäkringsgivarens ansvarighet för inträffat skadefall skall vara beroende av att den som har fordran på grund av försäkringsfallet ger sitt anspråk till känna inom viss tid, får förbehållet enligt samma paragraf inte återopas, om fordringsägaren framställer anspråk inom sex månader från det han har fått kännedom om sin fordran.

I 15 § finns en tvingande bestämmelse om att försäkringsgivare som till följd av försäkringstagarens underlåtenhet att erlægga premie är fri från ansvarighet enligt förbehåll i försäkringsavtalet skall anhängiggöra talan för att kräva ut premien inom tre månader från förfallodagen, om inte avtalet har upphört att gälla dessförinnan. Underlåter försäkringsgivaren att göra detta, förlorar han sin rätt till talan.

Talan om skadestånd enligt *lagen (1916:312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik* skall anhängiggöras inom två år från det skadan inträffade. Om den mot vilken skadeståndsanspråk har gjorts gällande vill väcka talan mot någon annan som kan vara ansvarig enligt bilansvarighetslagen, skall han göra det inom ett år räknat från det skadeståndet betalades eller, om saken har avgjorts efter rättegång, från det lagakraftägande

dom meddelades. Iaktas inte den angivna tidsfristen, är rätten till talan förlorad. Föreligger ömsesidiga skadeståndsanspråk på grund av ett och samma olycksfall, får dock kvittning ske utan hinder av sådan försummelse.

Riksdagen har hösten 1975 antagit ett förslag till *trafikskadelag* (prop. 1975/76:15, SFS 1975:1410) som ersätter de nuvarande bestämmelserna i bilansvarighetslagen och trafikförsäkringslagen. Den nya lagen, som träder i kraft den 1 juli 1976, innebär betydande förändringar av reglerna om ersättning för skada i följd av trafik med motordrivet fordon. Även preskriptionsbestämmelserna ändras. Enligt 28 § första stycket trafikskadelagen skall den som vill bevaka rätt till ersättning enligt lagen eller fordringsrätt i övrigt på grund av avtal om trafikförsäkring väcka talan inom tre år från det han fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande. Försummar han att göra detta, är hans rätt att föra talan förlorad. I andra stycket föreskrivs att förbehåll om kortare tid för väckande av talan än som anges i första stycket är utan verkan mot den som har anspråk på trafikskadeersättning.

I 347 § *sjölagen* (1891:35 s. 1) finns ett flertal bestämmelser om preskription av sjöfordringar av olika slag. Preskriptionstiden varierar, i allmänhet mellan ett och två år, liksom utgångspunkten för preskriptionstiden.

Enligt 10 § *lagen* (1886:7 s. 1) *angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift* gäller en tvåårig preskriptionstid från skadetillfället för skadeståndsanspråk enligt lagen. Preskriptionsbestämmelser finns också i 9 § *lagen* (1976:58) *om järnvägs ansvarighet vid befordran av resande*. Rätten att få ersättning för skada som avses i lagen går förlorad, om inte talan väcks inom tre år från den händelse som orsakade skadan. Har den resande avlidit, skall talan väckas inom tre år från dödsfallet, dock senast fem år från den skadegörande händelsen. Vid internationell befordran gäller särskilda bestämmelser.

Skadeståndsanspråk enligt *lagen* (1922:382) *angående ansvarighet för skada i följd av luftfart* preskriberas enligt i huvudsak samma bestämmelser som skadeståndskrav enligt bilansvarighetslagen. Enligt 6 § skall talan om skadestånd enligt lagen anhängiggöras inom två år från det skadan inträffade. Preskriptionsbestämmelser finns också i 29 § *luftfartslagen* (1957:297).

Lagen (1974:610) *om inrikes vägtransport* innehåller i 41 § preskriptionsbestämmelser som föreskriver att talan rörande sådan godsbefordran som avses i lagen skall väckas inom ett år eller, om talan grundas på uppsåt eller grov vårdslöshet, tre år. Enligt en särskild bestämmelse får en preskriberad fordran inte göras gällande genom kvittning eller på annat sätt.

Enligt 21 § *atomansvarighetslagen* (1968:45) gäller i princip att den som vill rikta anspråk på ersättning för skada i följd av atomolycka mot innehavare av atomanläggning eller dennes försäkringsgivare skall anmäla sitt anspråk hos innehavaren inom tre år från den dag han fick eller med iakttagande

av skäligen aktsamhet borde ha fått kännedom om skadan och den för skadan ansvarige. Talan om ersättning skall väckas inom tio år från den dag atomolyckan inträffade. Har skadan orsakats av atoms substans som tillgripits olovligen e. d., får dock talan inte väckas senare än tjugo år efter tillgreppet eller motsvarande.

Talan om ersättning för oljeskada enligt *lagen (1973:1198) om ansvarighet för oljeskada till sjöss* skall enligt 10 § samma lag väckas inom tre år från det skadan uppkom. Talan får dock inte i något fall väckas efter det att sex år har förflutit från dagen för den olycka som orsakade skadan eller, om olyckan utgjordes av en serie händelser, från dagen för den första av dessa.

Enligt 11 § *lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar*, skall talan mot ägare eller innehavare av elektrisk anläggning om ersättning för skada orsakad genom inverkan av elektrisk ström från sådan anläggning väckas inom två år från det skadan inträffade. Väcks inte talan före tidens utgång, är rätten härtill förlorad.

En tvåårig preskriptionstid gäller också för fordran på skadestånd enligt 13 § *lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens* för fordran på skadestånd enligt *lagen*. För preskriptionsavbrott krävs att den skadelidande väcker talan vid domstol inom den angivna tiden.

Särskilda regler om preskription finns i *växellagen (1932:130)* och *checklagen (1932:131)*. Enligt 70 § *växellagen* preskriberas sålunda växelfordran mot godkännare efter tre år från växelns förfallodag. Växelnehavares fordran mot överlåtare och utställare preskriberas ett år från det växelns protesterades eller, om förbehåll har gjorts om återgång utan protest, från förfallodagen. Överlåtares regressfordran mot annan överlåtare eller mot utställaren preskriberas i princip sex månader från den dag han själv löste in växelns.

Enligt 52 § *checklagen* preskriberas innehavares fordran mot överlåtare, utställare och övriga checkgäldenärer sex månader från utgången av uppvisningstiden. Har checkgäldenär löst in checken, preskriberas hans regressfordran mot övriga checkgäldenärer i princip sex månader från den dag han själv löste in checken.

För preskriptionsavbrott krävs enligt både *växellagen* och *checklagen* att rättslig åtgärd vidtas. Särskilda regler finns om avbrytande av preskription genom anhängiggörande av talan vid utländsk domstol o. d. Kan preskriptionsavbrott inte ske på grund av force majeure, förlängs preskriptionstiden till en månad efter det hindret upphörde. Har preskription avbrutits utan att det mål eller ärende vari kravet har gjorts gällande förts till slut, börjar ny preskriptionstid löpa från den sista handläggningsdagen.

Trots preskription av växelrätten har innehavaren av en växel enligt 74 § *växellagen* rätt att föra talan om ersättning för obehörig vinst. Motsvarande gäller i fråga om check.

En tvåårig preskriptionstid gäller enligt 22 § *semesterlagen (1963:114)* för fordran på lön, ersättning eller skadestånd enligt lagen. Tiden räknas från utgången av det år under vilket arbetstagaren hade ägt åtnjuta den förmån till vilken anspråket hänför sig. Väcks inte talan inom den angivna tiden, är rätten härtill förlorad.

I 40 § *lagen (1974:12) om anställningsskydd* föreskrivs att den som vill fordra skadestånd enligt lagen skall underrätta motparten inom fyra månader från det skadan inträffade. Har förhandling rörande anspråket påkallats inom den angivna tiden, skall talan väckas inom fyra månader från det förhandlingen avslutades. I annat fall skall talan väckas inom åtta månader från skadans uppkomst. Iakttas inte dessa föreskrifter, är talan förlorad. Bestämmelserna äger motsvarande tillämpning på lön och andra anställningsförmåner enligt lagen.

Motsvarande preskriptionsbestämmelser finns intagna i 11 § *lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen* och 14 § *lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning*. Hänvisning till 40 § *lagen om anställningsskydd* finns i 6 § *lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.*, 6 § *lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.* och 7 § *lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare*. Enligt 30 § *statstjänstemannalagen (1965:274)* är preskriptionsbestämmelserna i *lagen om anställningsskydd* tillämpliga också på statstjänstemans fordran på uppsägningslön o. d. i den mån regeringen inte har meddelat avvikande bestämmelser. I det förslag till lag om medbestämmande i arbetslivet som har lagts fram i prop. 1975/76:105 finns, som närmare skall behandlas i ett följande avsnitt, bestämmelser om förhandlingsordning i tvister mellan parter som är bundna av kollektivavtal m. m.

Enligt 19 § tredje stycket *firmalagen (1974:156)* preskriberas rätt till ersättning för skada genom firmaintrång i regel, om inte talan väcks inom fem år från det skadan uppkom. En femårsfrist föreskrivs också för den som vill väcka talan på grund av intrång enligt *varumärkeslagen (1960:644)*, *patentlagen (1967:837)*, *mönsterskyddslagen (1970:485)* och *växtförädlarrättslagen (1971:392)*.

Särskilda preskriptionsbestämmelser finns i den sociala lagstiftningen, t. ex. *lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring*, *lagen (1956:2) om socialhjälp* och *lagen (1962:381) om allmän försäkring*.

För fordran på icke debiterad skatt eller felaktigt restituerad skatt gäller enligt 70 § *uppbördslagen (1953:272)* en preskriptionstid på fyra år från utgången av det uppbördsår under vilket skatten rätteligen skulle ha debiterats eller felaktigt har restituerats. Vidare gäller enligt 71 § samma lag att åtgärder för uttagande av skatt i princip inte får vidtas senare än fem år efter utgången

av det uppbördsår under vilket skatten skulle ha erlagts enligt verkställd debitering. Genom hänvisningar i andra författningar är preskriptionsbestämmelserna i uppbördslagen tillämpliga också på en del andra skatter och avgifter, t. ex. mervärdeskatten och vissa socialförsäkringsavgifter. Saknar en skatte- eller avgiftsförfattning hänvisning till uppbördslagens preskriptionsbestämmelser anses preskriptionsförordningen vara tillämplig. Exempel på skatter och avgifter som sålunda faller under de allmänna preskriptionsbestämmelserna är arvs- och gåvoskatt, s. k. punktskatter, bevillningsavgift, kupongskatt, stämpelskatt, prisregleringsavgifter på jordbrukets och fiskets områden samt tullar.

Enligt 1 § *lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar* får förfallen gäld som skall erläggas i pengar betalas genom att gäldenären för borgenärens räkning sätter ner beloppet hos överexekutor. Förutsättningen är att borgenären vägrar ta emot erbjuden betalning eller att betalning inte kan ske på grund av borgenärens bortovaro eller sjukdom e. d. Nedsättning kan också ske om gäldenären inte vet vem som är rätt borgenär. Innestår nedsatt belopp fortfarande efter tjugo år, får det lyftas av gäldenären, om han anmäler sig ”inom natt och år”. Gör han inte det, tillfaller beloppet staten.

Bestämmelser om en tjugoårig preskriptionstid för rätt att lyfta nedsatta medel finns också i *lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som innestår hos offentlig myndighet*. Lagen är tillämplig på medel som, i annat fall än som avses i 1927 års lag, enligt lag eller annan författning har betalats in till offentlig myndighet för att ges ut till den som befinns berättigad till medlen.

2.2 Övriga nordiska länder

2.2.1 Danmark

I dansk rätt finns allmänna bestämmelser om preskription dels i Danske Lov (DL) 5-14-4, dels i 1908 års lov om forældelse av visse fordringer.

Huvudregeln i DL 5-14-4 gäller enligt sin ordalydelse endast skuldebrev men tillämpas i praktiken på alla slag av fordringar för vilka inte särskilda bestämmelser gäller. Enligt huvudregeln är preskriptionstiden tjugo år från fordringens tillkomst. Preskriptionsavbrott sker, förutom genom gäldenärens erkännande av skulden eller rättslig åtgärd från borgenärens sida, genom varje handling som innebär att borgenären erinrar gäldenären om sitt krav och visar att han håller fast vid detta. Efter preskriptionsavbrott löper en ny preskriptionstid av samma längd som den tidigare.

1908 års lag, som kom till efter danskt-norskt lagstiftnings-samarbete, fö-

reskriver en kortare preskriptionstid beträffande vissa typer av fordringar, framför allt sådana som är att hänföra till den dagliga hushållningen. Som exempel kan nämnas fordringar som avser överlåtelse av lös egendom, nyttjande av fast eller lös egendom, tillhandahållande av husrum eller förtäring, transport av personer eller gods, skattefordringar, lönefordringar, utomobligatoriska skadeståndsanspråk och fordringar som avser periodiska prestationer, t. ex. ränta, livränta, pension och underhållsbidrag.

Preskriptionstiden enligt 1908 års lag är fem år. Har skuldebrev utfärdats eller föreligger annan särskild rättstitel, varigenom fordringens tillvaro och storlek har erkänts av gäldenären eller på annat sätt skriftligen har slagits fast, gäller dock den allmänna tjuugoårsfristen. Den femåriga preskriptionstiden löper från den dag borgenären kan kräva betalning. Förutom genom gäldenärens uttryckliga eller konkludenta erkännande av skulden kan preskription avbrytas endast genom att borgenären vidtar processuella åtgärder mot gäldenären och utan onödigt uppehåll fullföljer dessa till förlikning, dom eller annat rättsligt avgörande.

Har borgenären inte kunnat avbryta preskription på grund av ursäktlig ovetskap om sin fordran eller om gäldenärens vistelseort, räknas femårsfristen först från den dag då borgenären var eller med iakttagande av sedvanlig aktsamhet kunde ha varit i stånd att kräva betalning för sin fordran.

När preskription har avbrutits börjar en ny femårstid löpa, såvida inte skuldebrev har utfärdats eller det föreligger dom eller annan rättstitel som medför att den tjuugoåriga preskriptionstiden blir tillämplig.

Såväl enligt DL 5-14-4 som 1908 års lag är verkan av preskription att fordringen upphör att gälla. Den kan därför i princip inte användas till kvittning mot genfordran. Om fordringarna härflyter ur samma rättsförhållande, anses dock kvittning kunna äga rum. Har en fordran betalats trots att den är preskriberad, kan betalningen inte återkrävas. Fråga om preskription beaktas inte ex officio av domstol, om gäldenären inställer sig vid rätten.

Förutom de nämnda preskriptionsbestämmelserna finns i dansk rätt särskilda regler i ett flertal författningar, bl. a. i växel- och checklagarna.

2.2.2 Finland

Allmänna regler om preskription finns i 1868 års förordning om preskription i fordringsmål och om offentlig stämning på borgenärer. Bestämmelserna om preskription är i väsentliga delar desamma som i den svenska preskriptionsförordningen. Vid sidan av de allmänna preskriptionsbestämmelserna finns i många specialförfattningar särskilda regler som föreskriver en kortare preskriptionstid.

2.2.3 Norge

Den norska rättens allmänna preskriptionsregler finns i 1896 års Lov om Forældelse av Fordringer, som kom till efter det förut nämnda dansk-norska lagstiftningssamarbetet.

Enligt huvudregeln är preskriptionstiden tio år. För vardagslivets fordringar o. d. föreskrivs en treårig preskriptionstid. Har skuldebrev utfärdats för en sådan fordran är preskriptionstiden dock tio år. För vissa slag av fordringar, bl. a. fordringar på medel insatta i bank, gäller en tjuugoårig preskriptionstid. Dessutom finns ett flertal bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden i olika situationer. Preskriptionstiden räknas i allmänhet från förfalldagen. Är förfallotiden beroende av uppsägning från borgenärens sida, räknas dock tiden från den dag till vilken fordringen tidigast kan sägas upp.

Förutom genom gäldenärens erkännande kan preskription avbrytas endast genom att borgenären vidtar processuella åtgärder. Efter preskriptionsavbrott genom gäldenärens erkännande löper en ny preskriptionstid av samma längd som den ursprungliga. Har avbrott skett genom rättslig åtgärd från borgenärens sida och har saken avgjorts genom dom eller liknande avgörande, skall den nya preskriptionstiden vara tio år. För fordringar med tjuugoårig preskriptionstid blir dock även den nya tiden tjuugo år.

Försummelse att avbryta preskription medför att fordringen ”bortfalder”. En preskriberad fordran får dock under vissa förutsättningar användas till kvittning. Vidare består panträtt och retentionsrätt i viss utsträckning utan hinder av preskription. Fråga om preskription anses i princip inte skola beaktas av domstol ex officio. Betalning av preskriberad fordran kan inte återkrävas.

Också i Norge gäller speciella preskriptionsregler på ett flertal områden.

3 Frågans tidigare behandling

3.1 Nordiskt samarbete

Efter beslut på ett nordiskt justitieministermöte 1951 tillkallades samma år sakkunniga i Danmark, Finland, Norge och Sverige med uppdrag att i nordiskt samarbete se över bestämmelserna om preskription av fordran. De sakkunniga lade år 1957 fram betänkanden med i allt väsentligt överensstämmande förslag till lag om preskription. För Sveriges del skedde detta som tidigare nämnts genom betänkandet (SOU 1957:11) Fordringspreskription m. m.

Lagförslagen, som avsågs ersätta de allmänna reglerna om preskription i resp. länder, byggde i stor utsträckning på gällande norsk rätt. Som huvudregel föreskrevs att en fordran skulle preskriberas efter tio år. För vissa slag av fordringar, bl. a. de s. k. vardagslivets fordringar, skulle preskriptionstiden vara tre år. Om skuldebrev hade utfärdats eller fordringen var fastslagen genom dom eller liknande avgörande, skulle tiden dock vara tio år.

Preskriptionstiden skulle enligt huvudregeln räknas från fordringens förfallodag. I fråga om fordringar som förfaller vid anfordran eller efter uppsägning skulle tiden dock räknas från den dag till vilken borgenären tidigast kunde bringa fordringen att förfalla. Beträffande utomobligatoriska skadeståndsanspråk skulle preskriptionstiden räknas från den dag den ersättningsberättigade fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet borde ha fått kunskap om skadan och den ansvarige för skadan.

Enligt förslaget skulle en yttersta frist på tjugo år från fordringens tillkomst gälla för utomobligatoriska skadeståndsanspråk och andra fordringar utan bestämd förfallodag. Samma preskriptionstid föreslogs beträffande fordringar på medel insatta i bank o. d., oavsett om förfallodagen var bestämd eller ej. Vidare föreslogs åtskilliga bestämmelser om tilläggsfrister och om preskriptionstidens beräkning i speciella situationer.

Preskriptionsavbrott skulle enligt förslaget kunna ske genom att gäldenären uttryckligen eller på annat sätt erkände skulden. Från borgenärens sida skulle i princip krävas att han inledde rättsligt förfarande mot gäldenären eller ansökte om verkställighet. Fullföljdes inte förfarandet, skulle vissa kortare tilläggsfrister gälla. I övriga fall skulle ny preskriptionstid börja löpa, beräknad enligt de nyss relaterade bestämmelserna. Tiden skulle som regel räknas från det preskriptionsavbrott skedde. Hade talan väckts mot gäldenären, skulle dock tiden räknas från den dag dom eller liknande avgörande meddelades. Efter bevakning av fordran som medfört betalningsrätt i konkurs skulle utgångspunkten vara konkursens avslutande. Vid verkställighet skulle tiden räknas från avslutandet av förrättningen.

Utan hinder av preskription skulle en fordran få användas till kvittning, om kvittningsrätt hade avtalats eller om genfordringen härrörde från samma rättsförhållande som den preskriberade fordringen och hade kommit till innan preskription inträdde. Panträtt och retentionsrätt skulle som regel bestå trots preskription.

Det svenska förslaget remissbehandlades i vanlig ordning. Ett stort antal remissinstanser avstyrkte att förslaget lades till grund för lagstiftning. De föreslagna bestämmelserna ansågs invecklade och svårtillgängliga. Det framhölls att systemet med olika preskriptionstider för olika slags fordringar lätt kunde ge upphov till gränsdragningsproblem och rättsförluster. Önskemålet om nordisk rättslikhet ansågs inte utgöra tillräckligt skäl för att trots dessa svagheter ersätta gällande regler, som ansågs vara enkla att tillämpa och ha en fast förankring hos

gemene man, med det föreslagna systemet.

Även de remissinstanser som avstyrkte förslaget förklarade sig emellertid i princip kunna godta en kortare preskriptionstid om tre eller fem år för vissa fordringar. Det ansågs dock önskvärt med en förenkling av de föreslagna bestämmelserna om korttidspreskription.

Också i Danmark och Finland restes starka betänkligheter mot förslagen. Det norska förslaget fick däremot ett gynnsamt mottagande. De framlagda förslagen ledde dock inte till lagstiftning i något av de nordiska länderna.

Tanken på enhetlig nordisk lagstiftning om preskription gavs emellertid inte upp. Under första hälften av 1960-talet hölls vid flera tillfällen nordiska departementsöverläggningar i ämnet. År 1964 väcktes i Nordiska rådet ett medlemsförslag om gemensam preskriptionslagstiftning. Med anledning härav antog Nordiska rådet i februari 1965 på förslag av juridiska utskottet en rekommendation att genomföra en gemensam lagstiftning, som skulle baseras på en preskriptionstid om tio år för fordringar i allmänhet och en kortare preskriptionstid för fordringar i det dagliga livet.

På grundval av ett från svensk sida framlagt förslag enades man år 1966 om huvudprinciperna för det fortsatta lagstiftningsarbetet. De innebar i huvudsak följande.

Alla slag av fordringar behandlas i princip lika i preskriptionshänseende. Från dagen för fordringens tillkomst löper en preskriptionstid av tio år. När fordringen förfaller till betalning ersätts den tioåriga preskriptionstiden av en treårig. För det stora antal fordringar som förfaller till betalning omedelbart innebär detta att enbart treårstiden blir tillämplig. Den tioåriga preskriptionstiden skall kunna avbrytas genom erinran från borgenärens sida. För avbrott av treårspreskriptionen krävs däremot att gäldenären uttryckligen eller konkludent erkänner skulden eller att borgenären vidtar rättslig åtgärd.

Preskriptionsavbrott genom erinran eller gäldenärens erkännande medför att ny preskriptionstid börjar löpa. Detsamma gäller rättsligt förfarande som avslutas med dom eller liknande avgörande eller med verkställighet. Avbryts det rättsliga förfarandet, skall en viss kortare tilläggsfrist löpa. Preskriberad fordran skall i princip kunna återopas till kvittning. Möter hinder för borgenären att avbryta preskription löper en tilläggsfrist från det hindret upphör. Preskriptionstiden skall dock inte kunna förlängas mer än tio år.

Näringslivets organisationer i de nordiska länderna bereddes under hösten 1966 tillfälle att yttra sig över förslaget. I Sverige ansågs från flera håll att den föreslagna treårstiden var för kort och borde ersättas av en femårstid. Vidare framfördes kritik mot förslaget att preskription av en förfallen fordran inte skulle kunna avbrytas genom en erinran. Önskemålet om nordisk rättslikhet ansågs inte vara ett tillräckligt motiv för att gå ifrån reglerna i gällande rätt. Däremot kunde ändringar som innebar anslutning till en enhetlig europeisk reglering accepteras, även om de medförde vissa olägenheter.

Också i Finland riktades anmärkningar mot att treårspreskriptionen inte

skulle kunna avbrytas genom en erinran från borgenärens sida. I Danmark framfördes vissa erinringar mot den föreslagna tioårstiden, som innebar en kraftig förkortning av den där gällande allmänna preskriptionstiden. I övrigt ansågs förslaget i sina huvuddrag godtagbart i Danmark, Finland och Norge.

Sedan en kommitté år 1967 hade tillsatts inom Europarådet för att utarbeta enhetliga europeiska regler om fordringspreskription, kom det nordiska samarbetet på preskriptionslagstiftningens område att vila. Det nordiska samarbetet återupptogs emellertid år 1971, eftersom arbetet inom europarådskommittén inte syntes ge något resultat inom överskådlig tid. Vid överläggningar i mars 1972 uppnåddes principiell enighet om huvuddragen i ett förslag till samnordiska regler om preskription. Förslaget överensstämde i allt väsentligt med 1966 års nordiska utkast. I fråga om preskriptionstidens längd föreslogs dock som huvudregel att en fordran skulle preskriberas tre år efter förfallodagen och som subsidiär regel att preskriptionstiden skulle vara tio år från fordringens tillkomst.

Vid 1972 års överläggningar överenskomms att lagförslag grundade på resultatet av överläggningarna skulle utarbetas inom resp. departement. Ett sådant förslag har lagts fram av det norska justitiedepartementet i november 1972. För svenskt vidkommande har förslag till preskriptionslag lagts fram i den förut nämnda promemorian Ds Ju 1975:11. Motsvarande förslag har ännu inte lagts fram i Danmark och Finland.

Vid ett nordiskt justitieministermöte i september 1974 beslöts att preskriptionsfrågorna på nytt skulle tas upp till nordiska överläggningar. Under hösten 1975 har sådana överläggningar ägt rum med deltagande av företrädare för justitiedepartementen i Danmark, Norge och Sverige. Samråd har också skett med justitieministeriet i Finland.

3.2 Europarådet och Förenta Nationerna

År 1967 tillsattes inom Europarådet en expertkommitté för att utarbeta enhetliga europeiska regler om fordringspreskription. Eftersom preskriptionsfrågorna var särskilt aktuella för de nordiska representanterna, kom dessa att spela en ledande roll i kommittéarbetet. Från deras sida hävdades att arbetet borde syfta till att så långt som möjligt ersätta den mångfald olika preskriptionstider som fanns i medlemsländernas lagstiftning med en enhetlig kortare preskriptionstid om tre–fem år räknad från fordringens förfalldag. Sedan det inom kommittén hade visat sig att det fanns ett visst intresse för en sådan lösning men att dess för- och nackdelar inte kunde bedömas annat än i sammanhang med övriga till preskriptionsinstitutet hänförliga regler, lades från svensk sida fram ett fullständigt lagutkast. Förhandlingarna kom sedermera i huvudsak att ske på grundval av det svenska förslaget.

Kommittén utarbetade ett preliminärt förslag som har redovisats i en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria (Ju 1969:30) om vissa

inom Europarådet utarbetade regler om fordringspreskription. Ett slutligt förslag lades fram år 1970. Enligt kommitténs bedömning förelåg inte förutsättningar för en konventionsreglering. I stället föreslogs att Europarådet skulle utfärda en rekommendation till medlemsländerna att ta hänsyn till de föreslagna reglerna vid framtida lagstiftning på området. Slutlig ställning har ännu inte tagits till kommitténs förslag.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna gäller alla slag av fordringar på fullgörelse av en förpliktelse. Preskriptionstiden skall löpa från den dag skyldigheten att fullgöra inträder. Preskriptionstiden föreslås enligt huvudregeln vara tre år eller eventuellt något längre. För fordringar som har fastställts genom dom, skiljedom eller liknande skall preskriptionstiden vara tio år. Medlemsländerna skall ha rätt att göra undantag från huvudregeln genom att för vissa typer av fordringar föreskriva antingen en preskriptionstid på tio år eller en preskriptionstid på högst ett år. Särskilda bestämmelser föreslås om förlängning av preskriptionstiden i vissa fall, bl. a. när förlikningsförhandlingar pågår mellan parterna.

Preskriptionsavbrott skall enligt förslaget ske genom att gäldenären erkänner fordringen eller genom att borgenären åberopar fordringen inför domstol e. d. eller ansöker om verkställighet. Preskriptionsreglerna föreslås i princip vara tvingande.

Från svensk sida föreslogs efter mönster av 1966 års nordiska utkast en bestämmelse om tioårig preskriptionstid för fordringar som inte är förfallna till betalning. Förslaget vann emellertid inte gehör i kommittén. Det framhölls att Sverige, Danmark och Finland var de enda länder där den allmänna preskriptionstiden räknades från fordringens tillkomst och att man i de andra medlemsländerna inte hade funnit behov av en bestämmelse med sådan innebörd.

Frågor om preskription har varit föremål för överläggningar också inom Förenta Nationerna. FN:s Commission on International Trade Law (UNCITRAL), som bildades år 1966, lade år 1974 fram ett förslag till konvention angående preskription i internationella köpförhållanden. Förslaget har behandlats vid en av FN anordnad diplomatkonferens, som i juni 1974 antog en konvention i ämnet. Konventionen har varit öppen för undertecknande till utgången av år 1975. Sverige har inte tillträtt konventionen.

Bestämmelserna i konventionen är tillämpliga på internationella köp, dvs. sådana där köpare och säljare hör hemma i olika stater. Vissa typer av köpeavtal undantas, bl. a. sådana som avser hushållsvaror, aktier, fartyg, flygplan. Vidare undantas fordringar som har fastställts av domstol e. d.

Preskriptionstiden är fyra år räknat från fordringens tillkomst. Preskriptionsavbrott sker genom gäldenärens erkännande eller genom rättslig åtgärd från borgenärens sida. Särskilda bestämmelser finns om förlängning av preskriptionstid när rättsligt förfarande avbryts utan att leda till dom eller liknande avgörande, när det föreligger force majeure m. m. Som en yttersta

frist skall gälla en tid av tio år från det preskriptionstiden började löpa.

En preskriberad fordran skall få användas till kvittning mot motfordran under förutsättning att fordringarna härrör från samma rättsförhållande. Betalar gäldenären en fordran efter preskriptionstidens utgång skall han inte på den grunden bli berättigad till återbetalning även om han var i god tro. Domstol får inte ex officio ta upp fråga om preskription.

Inom Europarådet har år 1973 tillsatts en kommitté med uppdrag att överväga resultatet av FN-konferensen om preskription och ta ställning till vilka åtgärder som bör vidtas i fråga om en europeisk reglering på området. Kommitténs arbete har ännu inte avslutats.

4 Promemorian

4.1 Huvuddragen i promemorieförslaget

I promemorian framhålls att den ekonomiska och sociala omdaning i samhället har medfört att preskriptionsbestämmelserna i 1862 års preskriptionsförordning i dag framstår som föråldrade i väsentliga avseenden. Detta gäller i första hand preskriptionstidens längd. Beträffande de flesta fordringar finns inte behov av en så lång preskriptionstid som tio år. En tioårig preskriptionstid kan tvärtom medföra nackdelar på olika sätt. Men också bestämmelserna om preskriptionsavbrott ter sig på vissa punkter otidsenliga. Med nuvarande ordning är det mycket lätt för borgenären att avbryta preskription. Därigenom motverkas önskemålet att fordringsförhållanden skall avvecklas inom rimlig tid.

Mot den angivna bakgrunden läggs i promemorian fram förslag till ny lagstiftning om preskription av fordringar. Förslaget innebär att bestämmelserna om preskription i preskriptionsförordningen upphävs och ersätts av en ny preskriptionslag. Däremot föreslås med några undantag inga ändringar av de preskriptionsbestämmelser som finns i andra författningar. Inte heller tas frågor om preklusion efter kallelse på okända borgenärer upp i promemorian.

Ett huvudsyfte med förslaget är att åstadkomma att fordringar avvecklas snabbare än f. n. Detta kommer till uttryck på två sätt. Dels föreslås en förkortning av den allmänna preskriptionstiden. Dels föreslås en skärpning av reglerna om preskriptionsavbrott.

Enligt huvudregeln skall en fordran preskriberas tre år efter förfallodagen. Den skall dock alltid preskriberas senast tio år efter tillkomsten, om den inte har förfallit till betalning dessförinnan och om inte preskriptionsavbrott har skett.

Preskriptionen skall liksom f. n. kunna avbrytas av både gäldenären och borgenären. I fråga om preskriptionsavbrott från gäldenärens sida behålls nuvarande regler. Preskriptionen skall således anses avbruten om gäldenären

erkänner skulden. Det behöver inte ske uttryckligen utan kan också ske genom att han betalar amortering eller ränta eller på annat sätt.

När det gäller preskriptionsavbrytande åtgärder från borgenärens sida krävs enligt förslaget i princip att borgenären väcker talan mot gäldenären eller på annat sätt inleder rättsligt förfarande för att få fordringen fastställd. I fråga om fordringar som ännu inte har förfallit till betalning är det dock tillräckligt med en skriftlig erinran om fordringen. Detsamma föreslås gälla beträffande fordringar som har fastställts genom dom e. d. eller som har varit föremål för verkställighet.

Verkan av att preskriptionen avbryts skall liksom f. n. normalt vara att ny preskriptionstid börjar löpa. Den nya preskriptionstidens längd skall vara tre eller tio år beroende på om fordringen är förfallen till betalning eller ej.

I fråga om verkan av preskription ansluter sig förslaget i allt väsentligt till gällande rätt. När preskription inträder förlorar borgenären i princip rätten att kräva ut sin fordran. Preskription av huvudfordran omfattar enligt förslaget också fordran på ränta o. d. och fordran på grund av borgen. Liksom hittills skall en preskriberad fordran under vissa förutsättningar få användas till kvittning. Vidare skall panträtt och retentionsrätt bestå utan hinder av preskription.

De föreslagna bestämmelserna är i väsentliga avseenden tvingande. Sålunda föreslås att avtal om att fordran inte skall preskriberas eller att preskription skall avbrytas på annat sätt än det föreskrivna skall vara ogiltigt. Vidare skall avtal om förlängning av preskriptionstiden vara giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Sådant avtal får gälla bara under begränsad tid.

4.2 Preskriptionstid

4.2.1 *Allmänt*

I promemorian framhålls att en lång preskriptionstid i många fall kan medföra olägenheter för både borgenären och gäldenären. Redan efter ganska kort tid kan det vara svårt för de inblandade att erinra sig de närmare omständigheterna kring en affärstransaktion. Ju längre tiden går desto svårare blir det för borgenären att bevisa rättmätigheten av sitt anspråk och för gäldenären att framställa de invändningar som kan vara befogade. Så länge preskriptionstiden inte har gått ut måste gäldenären spara sina kvitton för att vid behov kunna styrka att han har betalat.

Den kanske främsta nackdelen med en lång preskriptionstid är att den medför en risk för att en gäldenär som har betalat sin skuld blir nödsakad att betala på nytt. En lång preskriptionstid kan utnyttjas för otillbörliga förfaranden från borgenärens sida i form av dubbelkrav o. d. I praktiken har gäldenären ofta begränsade möjligheter att freda sig mot sådana orätt-

mätiga krav. Särskilt gäller detta när gäldenären är en enskild konsument. Det torde vara mindre vanligt att folk i allmänhet för ordentliga räkenskaper över utgifter eller skulder som rör den dagliga hushållningen och att de sparar kvitton någon längre tid.

Enligt promemorian är behovet av en kortare preskriptionstid särskilt påtagligt beträffande fordringar som regelmässigt förekommer i det dagliga livet. Hit hör fordringar som avser köp av livsmedel och kläder, ersättning för kost och logi, läkarbehandling, transport m. m. De skäl som talar för en begränsning av preskriptionstiden gör sig emellertid i betydande utsträckning gällande också i fråga om andra fordringar. I själva verket är det relativt få fall där en så lång preskriptionstid som tio år ter sig påkallad.

En förkortning av den allmänna preskriptionstiden ger gäldenären en tryggare ställning genom att han inte längre riskerar att efter lång tid bli överraskad med krav på gamla fordringar som han har betalat eller haft anledning räkna med inte skulle göras gällande mot honom. Men även borgenären torde som regel tjäna på en förkortning av preskriptionstiden. Det ligger normalt i hans intresse att få betalt så snart som möjligt. Det torde vara mera sällan som borgenären har något att vinna på att ha osäkra fordringar utestående under lång tid. Även från allmän synpunkt är det en fördel om preskriptionstiden förkortas. En rimlig begränsning av den tid under vilken en fordran kan göras gällande är till gagn för det ekonomiska livet. Korta preskriptionsfrister bidrar till klarhet i fordringsförhållanden, främjar säkerheten i omsättningen och motverkar en osund kreditgivning.

Med hänsyn till det anförda framstår det enligt promemorian som önskvärt med en generell förkortning av den allmänna preskriptionstiden. Lämpligheten härav är emellertid beroende på om preskriptionstiden räknas från fordringens tillkomst eller från förfallodagen. Räknas preskriptionstiden från tillkomstdagen, skapas förutsättningar för en enhetlighet som inte är möjlig att åstadkomma med en motsatt ordning, eftersom långtifrån alla fordringar har en på förhand bestämd förfallodag. Det kan också vara en fördel för parterna att redan från början kunna förutse när preskriptionstiden går ut.

Emellertid kan enligt promemorian ett system som innebär att preskriptionstiden alltid räknas från fordringens tillkomst medföra nackdelar, om preskriptionstiden förkortas. Olägenheter uppstår framför allt i fråga om fordringar med framskjuten förfallodag eller fordringar utan bestämd förfallodag. Räknas preskriptionstiden från tillkomsten, kan det inträffa att fordringen preskriberas redan innan den har hunnit förfalla till betalning. Olägenheterna härav blir givetvis större, om preskriptionstiden förkortas, särskilt om reglerna om preskriptionsavbrott skärps så att borgenären måste väcka talan vid domstol e. d. för att avbryta preskriptionen. En annan nackdel är att det i många fall kan vara problematiskt att avgöra när en utomobligatorisk fordran, t. ex. ett skadeståndsanspråk, skall anses ha kommit till. Risker för att en sådan fordran preskriberas innan borgenären har hunnit

framställa sitt anspråk eller t. o. m. innan han har fått kännedom om sin fordran eller mot vem han skall rikta sin talan är givetvis större ju kortare preskriptionstiden är. Slutligen nämns att det internationellt sett är relativt ovanligt att tillkomstdagen utgör utgångspunkt för preskriptionstidens beräkning.

En förkortning av preskriptionstiden kan innebära att borgenären får förhållandevis kort tid på sig för att bevaka sin fordran. Räknas emellertid preskriptionstiden från förfallodagen, blir hans intressen betydligt bättre tillgodosedda än om tiden räknas från fordringens tillkomst. Han behöver inte riskera att fordringen preskriberas innan han har haft möjlighet att vidta åtgärder för att få betalt. Som regel torde det inte heller medföra någon nämnvärd olägenhet för borgenären om han måste kräva ut sin fordran eller vidta preskriptionsavbrytande åtgärd relativt snart efter förfallodagen. Detta gäller även om reglerna om preskriptionsavbrott skärps så att det krävs rättslig åtgärd e. d. för att avbryta preskription.

Mot bakgrund av det sagda förordas i promemorian att preskriptionstiden vid korttidspreskription räknas från förfallodagen.

När det gäller att bestämma preskriptionstidens längd framhålls i promemorian att behovet av en kort preskriptionstid är särskilt starkt beträffande fordringar som hör till det dagliga livet. För fordringar av detta slag skulle det i och för sig kunna vara tillräckligt med en preskriptionstid om exempelvis ett år från förfallodagen. Om man genomför en så radikal förkortning av preskriptionstiden är det emellertid uppenbart att samma bestämmelser inte kan gälla för alla slags fordringar. En ettårstid är alltför snäv för att gälla generellt. Man måste alltså på ett eller annat sätt avgränsa kretsen av de fordringar för vilka den särskilt korta preskriptionstiden skulle gälla.

Enligt promemorian torde dock avgränsningen rent lagtekniskt kunna ske på ett relativt enkelt sätt. Det finns redan nu ett regelsystem som till stor del är inriktat på transaktioner som rör den dagliga hushållningen, nämligen konsumentköplagen. Visserligen gäller konsumentköplagen endast köp och är inte tillämplig på tjänster eller serviceverksamhet. Om en regel om ettårspreskription anknyts till bestämmelserna i konsumentköplagen, kommer sålunda många av de s. k. vardagslivets fordringar att falla utanför. Denna brist kan emellertid antas vara av övergående natur. Frågor om lagstiftning angående serviceverksamhet utreds f. n. av konsumenttjänstutredningen. En utvidgning av eventuella bestämmelser om en ettårig preskriptionstid till att också gälla tjänster torde sålunda kunna åstadkommas i en relativt snar framtid i samband med behandlingen av frågor om lagstiftning i övrigt rörande konsumenttjänster.

Även om det sålunda inte behöver bereda några större problem att rent lagtekniskt dra en gräns mellan fordringar som rör den dagliga hushållningen och andra fordringar, finns det enligt promemorian andra skäl som talar

mot att införa en särskilt kort preskriptionstid för hithörande fordringar.

Inte minst viktigt är att beakta reglerna om preskriptionsavbrott. I promemorian föreslås beträffande förfallna fordringar att det skall krävas aningen att gäldenären erkänner skulden eller att borgenären vidtar rättslig åtgärd för att preskriptionen skall avbrytas. Om man inför en preskriptionstid på ett år föreligger en uppenbar risk för att borgenärer för att undvika preskription mycket snabbt ansöker om stämning eller betalningsföreläggande även mot sådana gäldenärer som kanske är fullt beredda att betala frivilligt. Från den enskildes synpunkt är det naturligtvis betänkligt om han på det sättet blir utsatt för rättslig åtgärd i onödan. Över huvud taget finns det med en sådan ordning en risk för att enskilda näringsidkare kommer att tillämpa kravrutiner som är alltför hårdhänta mot konsumenterna.

En annan väsentlig olägenhet är att bestämmelser om en särskilt kort preskriptionstid inte kan gälla generellt. Ett system med olika preskriptionstider för skilda slag av fordringar kan onekligen innebära svårigheter i den praktiska tillämpningen. Det är svårare att sprida allmän kännedom om ett nytt regelsystem ju mer differentierade och komplicerade bestämmelserna är. Framför allt kan det i det enskilda fallet vara svårt för de inblandade parterna att med säkerhet veta vilken preskriptionstid som gäller i deras fall. Ovissheten i sin tur kan leda till att borgenären för att gardera sig mot risken för preskription vidtar onödigt drastiska åtgärder för att få betalt.

Sammanfattningsvis uttalas i promemorian att övervägande skäl talar för att man inte inför några särbestämmelser om preskriptionstidens längd beträffande konsumentfordringar. I stället förordas att samma preskriptionstid skall gälla för alla slags fordringar.

I fråga om preskriptionstidens längd framhålls i promemorian att en rimlig avvägning måste ske mellan borgenärens och gäldenärens intressen. Borgenären bör ha tillräcklig tid att kräva ut sin fordran. Gäldenären å sin sida bör så snart som möjligt bli skyddad mot orättmätiga krav.

I promemorian erinras om att de preskriptionsbestämmelser som finns i olika specialförfattningar i allmänhet föreskriver en preskriptionstid av två eller tre år. Vidare uttalas att remissbehandlingen av tidigare förslag får anses ha gett vid handen att en treårstid är ett minimum, om reglerna om korttidspreskription skall gälla generellt. Under de nordiska överläggningarna har man också enats om att preskriptionstiden bör vara tre år. I arbetet på gemensamma europeiska preskriptionsbestämmelser har man utgått från samma tid.

Mot bakgrund av det sagda föreslås i promemorian att en fordran skall preskriberas tre år efter förfallodagen.

Att preskriptionstiden räknas från fordringens förfalldag medför i fråga om fordringar med framskjuten förfalldag eller fordringar utan på förhand bestämd förfalldag att den föreslagna bestämmelsen blir tillämplig först

när fordringen förfaller till betalning. Det betyder att vissa sådana fordringar skulle kunna bestå under mycket lång tid utan att någon preskriptionstid ens börjar löpa. För att inte preskriptionslagstiftningens syfte skall motverkas bör enligt promemorian införas en yttersta tidsgräns, före vilken en sådan fordran måste göras gällande.

Med utgångspunkt i gällande svensk rätt och i enlighet med vad som har överenskommit vid de nordiska överläggningarna föreslås i promemorian att en fordran skall preskriberas tio år efter tillkomsten, om den inte dessförinnan har förfallit till betalning. Har så skett, skall preskriptionstiden med tillämpning av den tidigare föreslagna bestämmelsen i stället vara tre år från förfallobedagen.

I promemorian framhålls att den treåriga preskriptionstiden i praktiken torde bli tillämplig på det övervägande antalet fordringar. Bestämmelsen om tioårspreskription blir helt utan betydelse för det stora antal fordringar som är av kortfristig karaktär. När det gäller långfristiga fordringar torde f. n. preskriptionsavbrott i flertalet fall ske genom att gäldenären betalar ränta eller på annat sätt erkänner skulden. Sin egentliga betydelse torde den tioåriga preskriptionstiden få för vissa av privatlivets fordringar, t. ex. fordringar mellan familjemedlemmar i samband med arvskifte och fordringar på grund av handlån.

4.2.2 *Domfästa fordringar o. d.*

I promemorian diskuteras möjligheten att föreskriva en tioårig preskriptionstid beträffande alla fordringar som har fastställts genom dom eller liknande avgörande. En bestämmelse med den innebörden föreslogs i 1957 års betänkande, därför att det ansågs onödigt att kräva täta preskriptionsavbrott, när en fordran har slagits fast på ett auktoritativt sätt.

Under de nordiska överläggningarna har från dansk och norsk sida framförts betänkligheter mot att låta bestämmelserna om korttidspreskription också omfatta fordringar som har fastställts genom dom e. d. Från svensk sida har man emellertid ansett det diskutabelt om en särregel för domfästa fordringar är sakligt motiverad. Även när en tvist om en fordran är löst genom dom måste det vara ett intresse för gäldenären att inom rimlig tid höra av borgenären. Å andra sidan kan det inte anses betungande för borgenären att vart tredje år vidta åtgärder för att få betalt.

Vidare påpekas i promemorian att en bestämmelse om tioårig preskriptionstid för domfästa fordringar medför en egendomlig konsekvens i fråga om fordringar på underhållsbidrag och andra periodiska prestationer. Har underhållsskyldighet fastställts genom dom, skulle varje bidrag preskriberas efter tio år. Har parterna däremot träffat avtal om underhållsskyldigheten, skulle varje bidrag preskriberas efter tre år. Enligt promemorian finns det inte sakliga skäl för en sådan skillnad, utan fordringar på underhåll o. d.

bör behandlas lika oavsett om de har bestämts genom dom eller avtal.

I promemorian framhålls vidare att den tioåriga preskriptionstiden även utan en särregel i viss utsträckning blir tillämplig på domfästa fordringar. Har viss förfallodag inte bestämts genom domen – vilket framför allt är fallet i mål om fastställsetalan – kommer den tioåriga preskriptionstiden att löpa tills fordringen förfaller till betalning. En ordning som innebär att det avgörande för preskriptionstidens längd även i fråga om domfästa fordringar är om fordringen är förfallen till betalning eller ej överensstämmer med förslagets grundläggande principer.

På grund av det anförda föreslås i promemorian att det inte införs någon särskild bestämmelse om preskription av domfästa fordringar. Det avgörande för preskriptionstidens längd i fråga om sådana fordringar blir således om förfalldagen har bestämts i domen eller ej.

4.2.3 *Skuldebrevsfordringar*

I promemorian erinras om att 1957 års betänkande innehöll en bestämmelse om tioårig preskriptionstid beträffande alla fordringar för vilka skuldebrev har utfärdats. Som skäl härför angavs i första hand att den ursprungliga fordringen genom skuldebrevet erhåller ett yttre kännetecken, varigenom borgenären får en ny grund för sin fordran som inte har något med parternas tidigare mellanhavande att göra. Vidare framhölls att det nya kreditavtalet med hänsyn till skuldebrevets formbundenhet i regel vilar på fastare grund än den ursprungliga fordringen och att kontrahenterna genom att utfärda skuldebrev dokumenterar sin avsikt att förvandla ett mer tillfälligt kreditförhållande till ett mer varaktigt lån.

Vidare påpekas att dansk och norsk rätt föreskriver en preskriptionstid av tjugo resp. tio år för skuldebrevsfordringar. Under de nordiska överläggningarna har man emellertid preliminärt enats om att inte föreslå särskilda regler om preskriptionstiden för sådana fordringar. Någon bestämmelse härom har inte heller tagits upp i det norska departementsförslaget från 1972.

Inte heller i det svenska promemoriaförslaget föreslås någon särregel beträffande fordringar för vilka skuldebrev har utfärdats. De skäl som talar för att införa en längre preskriptionstid för sådana fordringar anses inte vara av den styrka att de motiverar avsteg från de allmänna reglerna.

Promemoriaförslaget innebär följaktligen i fråga om skuldebrevsfordringar att de allmänna reglerna om preskriptionstidens längd blir tillämpliga. Har förfalldagen bestämts i skuldebrevet, är preskriptionstiden enligt huvudregeln tre år. Saknas bestämd förfalldag, preskriberas fordringen tio år efter tillkomsten. När fordringen förfaller till betalning ersätts tioårsstiden av en treårsfrist.

4.2.4 Fordringar på bank o. d.

I promemorian erinras om att 1957 års betänkande innehöll särskilda bestämmelser för fordringar på medel som har satts in i bank eller liknande inrättning eller egendom som har lämnats i förvar hos sådan inrättning. Preskriptionstiden skulle vara tjugo år från fordringens tillkomst. Även i dansk och norsk rätt föreskrivs en tjugoorig preskriptionstid för bankfordringar. Samma tid föreslås i det norska departementsförslaget från 1972. I finsk rätt föreskrivs att en fordran på grund av banksättning preskriberas efter kungörelseförfarande när tio år har förflutit från det bankräkningen senast användes.

Enligt promemorian torde fordringar på medel som har satts in i bank e. d. som regel vara betalbara antingen vid anfordran eller viss tid efter uppsägning. Tillämpas de tidigare föreslagna reglerna gäller primärt en preskriptionstid av tio år från insättningen. När fordringen förfaller till betalning efter anfordran eller uppsägning, ersätts tioårstiden av en treårsfrist räknad från förfallodagen.

I fråga om banktillgodohavanden som ännu inte har förfallit till betalning innebär promemorieförslaget ingen ändring av gällande rätt. Enligt promemorian har inga olägenheter visat sig med nuvarande regler i detta avseende. I den mån det förekommer att medel står orörda mer än tio år, torde bankerna i praktiken betala ut medlen även om inte preskriptionsavbrott har skett.

När det gäller bankmedel som är tillgängliga för lyftning vid anfordran – eller vid anfordran efter viss uppsägningstid – uttalas i promemorian att några olägenheter inte heller torde föranledas av att den treåriga preskriptionstiden blir tillämplig när fordringen förfaller till betalning. Utbetalning torde nämligen regelmässigt ske i samband med att anfordran sker.

Däremot framhålls att de föreslagna reglerna kan medföra en försämring för kontohavare som har medel inestående på bankräkning från vilken uttag får ske först efter viss uppsägningstid, om nämligen förfallodagen är bestämd till viss tidpunkt efter det uppsägning har skett. Det gäller sådana fall då kontohavaren helt eller delvis säger upp sin fordran till betalning men sedan inte tar ut medlen. Det torde exempelvis inte vara ovanligt att kontohavare fortlöpande verkställer uppsägning för att ha möjlighet att ta ut sitt tillgodohavande vid behov. Även i denna situation bedöms dock risken för att kontohavaren gör rättsförluster vid en förkortning av preskriptionstiden som obetydlig, eftersom preskriptionsavbrott kan ske genom att banken erkänner skulden genom saldobesked eller på annat sätt och eftersom bankerna i praktiken inte torde göra gällande att preskription har inträtt.

Mot bakgrund av det sagda tas i förslaget inte upp några särskilda bestämmelser om preskription av fordran på medel som har satts in i bank e. d. Det påpekas emellertid att det kan finnas behov av en möjlighet att

träffa avtal om förlängd preskriptionstid i fråga om sådana fordringar. Den frågan behandlas närmare i ett följande avsnitt.

4.2.5 Preskriptionstidens utgångspunkt

Som framgår av det förut anförda skall den treåriga preskriptionstiden enligt promemorieförslaget räknas från fordringens förfallodag. Detta skall gälla oavsett om förfallodagen har bestämts genom avtal vid fordringens tillkomst eller först senare. Förfaller en fordran till betalning vid anfordran eller efter uppsägning, blir utgångspunkten för preskriptionstiden den dag gäldenären anfordras resp. den dag till vilken uppsägning sker.

I promemorian föreslås en särskild bestämmelse för sådana fall då en fordran skall anses förfallen på grund av gäldenärens försummelse e. d. Preskriptionstiden skall då räknas från den dag borgenären gör förfallogrunden gällande. Bestämmelsen tar framför allt sikte på sådana fall då ett avtal eller ett skuldebrev innehåller en förfalloklausul som innebär att en fordran skall anses förfallen i sin helhet, om gäldenären försummar en amortering eller räntebetaling.

Utgångspunkten för den tioåriga preskriptionstiden skall i enlighet med det förut anförda vara fordringens tillkomst. Tillkomstdagen kommer således att utgöra utgångspunkt för preskriptionstiden beträffande alla fordringar som inte är förfallna till betalning, oavsett om förfalldagen är bestämd i förväg eller ej. När fordringen förfaller till betalning, räknas en ny treårig preskriptionstid från förfalldagen.

Promemorieförslaget innehåller en särskild bestämmelse om fordringar som är beroende av att en viss omständighet inträffar. En sådan fordran skall inte anses ha kommit till förrän omständigheten inträffar. Bestämmelsen tar i första hand sikte på sådana fall när en fordran är beroende av ett s. k. suspensivt villkor, dvs. när en fordran för sin existens är beroende av en viss framtida händelse. Däremot avses inte fall då borgenärens rätt att kräva fullgörelse är underkastad inskränkningar endast såvitt angår förutsättningarna för att fordringen skall förfalla till betalning, t. ex. att anfordran eller uppsägning skall ske.

Den angivna bestämmelsen föreslås gälla såväl i kontraktsförhållanden som i utomobligatoriska förhållanden. I kontraktsförhållanden blir den tillämplig bl. a. när avtal har träffats om att gäldenären skall vara betalningskyldig endast om en viss omständighet inträffar. Som typexempel nämns det fallet att en fordran grundar sig på en vitesklausul. Andra exempel är fordringar på grund av försäkringsavtal, fordringar som är beroende av att en person uppnår en viss ålder, t. ex. fordran på ålderspension, och fordringar som är beroende av någons död. Som närmare skall behandlas i ett följande avsnitt föreslås att också regressfordringar och fordringar på grund av borgen skall omfattas av bestämmelsen.

Enligt promemorian kommer den angivna bestämmelsen att bli tillämplig i alla fall då en fordran är beroende av en motprestation. Först när borgenären har fullgjort den prestation som åligger honom anses hans fordran mot gäldenären ha kommit till. I sådana fall blir bestämmelsen dock av begränsad praktisk betydelse, eftersom en fordran i många fall förfaller till betalning i omedelbart samband med att den anses tillkommen. Det blir då i realiteten den treåriga preskriptionstiden från förfallodagen som kommer att gälla.

I promemorian uttalas vidare att en fordran som grundar sig på ett kontraktsbrott naturligt nog anses tillkommen först när kontraktsbrottet sker. Utöver det tidigare nämnda fallet att ett kontraktsbrott är sanktionerat genom en vitesklausul nämns som exempel fordran på grund av garantiutfästelse. En fordran på ersättning i enlighet med en sådan utfästelse bör sålunda inte anses tillkommen förrän något fel har uppstått. Kontrahenterna bör dock vara oförhindrade att avtala om en tidsmässig begränsning av ett garantiåtagande.

Den angivna principen bör enligt promemorian gälla även när ett kontraktsbrott består i underlåtenhet att handla. Har säljaren av en vara åtagit sig att betala en viss ersättning vid försenad leverans och underlåter han att fullgöra sin prestation, bör köparens fordran på ersättning sålunda anses tillkommen den dag leverans skulle ha skett. Vidare hävdas att samma princip bör gälla oavsett om följderna av kontraktsbrott är reglerade i avtal eller ej. Först när den ena parten gör sig skyldig till ett kontraktsbrott, uppkommer motpartens rätt att kräva ersättning eller att göra gällande någon annan påföljd. Det påpekas dock att rätten att göra gällande ersättningsanspråk kan vara tidsbegränsad på grund av avtal eller bestämmelse i lag.

Om man bortser från de fall där särskilda inskränkningar gäller enligt lag eller avtal, bör enligt promemorian principerna för beräkning av preskriptionstid som regel vara desamma vid utomobligatoriskt skadestånd som vid skadestånd på grund av kontraktsbrott.

I enlighet härmed hävdas att preskriptionstiden för skadeståndsanspråk normalt bör räknas från den tidpunkt när den skadegörande handlingen företogs. Är det fråga om skada på grund av underlåtenhet att handla, bör tiden räknas från den dag en åtgärd som skulle ha hindrat att skadan uppkom borde ha vidtagits.

Inträffar effekten av en skadegörande handling vid en senare tidpunkt, bör enligt promemorian den skadelidandes fordran på ersättning anses tillkommen först när skadeeffekten uppstår. En annan sak är att det givetvis kan vara svårt för den skadelidande att bevisa ett orsakssamband mellan handling och skada, om effekten inträffar först efter lång tid.

I promemorian behandlas också frågan om utgångspunkten för preskriptionstiden vid omprövning av skadestånd. Det påpekas att möjligheterna att ändra ett fastställt skadestånd är begränsade. En sådan möjlighet kan dock föreligga i vissa fall på grund av avtal eller på grund av bestämmelse

i lag.

Möjligheterna till omprövning av skadestånd har utvidgats betydligt genom ändringar i skadeståndslagen (1972:207) som har antagits av riksdagen vid 1975 års riksmöte (prop. 1975:12, LU 1975:16, rskr 1975:133, SFS 1975:404). Enligt 5 kap. 5 § första stycket skadeståndslagen skall ersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll som utgår i form av livränta kunna höjas eller sänkas, om de förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande har ändrats väsentligt. Har ersättningen fastställts i form av engångsbelopp, skall den skadelidande under samma förutsättningar kunna tillerkännas ytterligare ersättning.

Under lagrådsgranskningen uppmärksammades frågan huruvida någon tidsbegränsning skall gälla för rätten till ändring av skadestånd (prop. 1975:12 s. 217). Enligt lagrådet torde de allmänna preskriptionsreglerna bli tillämpliga när särskilda bestämmelser saknas. Yrkande om omprövning av skadestånd torde sålunda böra framställas inom tio år från slutligt avgörande i skadeståndsmålet.

Med anledning av lagrådets uttalande yttrade föredragande statsrådet (prop. 1975:12 s. 225) att det enligt hans mening kunde ifrågasättas om gällande regler på denna punkt var tillfredsställande. Han fann dock inte anledning att gå närmare in på hithörande problem, som i stället fick tas upp i samband med översynen av gällande regler om fordringspreskription.

När skadestånd har fastställts i form av livränta, bör preskriptionstiden enligt promemorian liksom när det gäller andra periodvis förfallande prestationer beräknas separat för varje delbelopp. Preskriptionstiden bör således vara tre år från resp. förfalldag. Genom betalning av ett delbelopp avbryts också preskriptionen beträffande grundfordringen. Denna blir definitivt preskriberad först när den treåriga preskriptionstiden har gått till ända beträffande samtliga delbelopp som har förfallit till betalning inom tio år efter det skadeståndet fastställdes eller betalning senast skedde.

När det gäller omprövning av livränta bör preskriptionstiden enligt promemorian beräknas enligt den särskilda bestämmelsen om fordran som är beroende av att viss omständighet inträffar. Ett villkor för att omprövning skall kunna ske enligt den nya bestämmelsen i skadeståndslagen är att de förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande har ändrats väsentligt. En sådan förändring förutsätter regelmässigt att det inträffar någon omständighet som rubbar förutsättningarna för skadeståndets bestämmande. Den tioåriga preskriptionstiden bör alltså vid omprövning av livränta beräknas med utgångspunkt från den dag den nya omständigheten inträffade.

Samma princip bör enligt promemorian tillämpas när en skadelidande som har tillerkänts ett engångsbelopp gör anspråk på ytterligare ersättning på grund av väsentligt ändrade förhållanden. Preskriptionstiden bör således räknas från den tidpunkt när den nya omständigheten inträffade eller, om

det är fråga om ett förhållande av perdurerande karaktär, från det förhållandet upphörde. Detta bör gälla oavsett hur lång tid som har förflutit från det skadeståndet först fastställdes, således även om preskriptionstiden har gått till ända beträffande huvudfordringen och även om mer än tre år har förflutit från det huvudfordringen betalades. Risken för att en sådan ordning ger upphov till att anspråk på ytterligare ersättning framställs efter lång tid torde vara relativt liten, eftersom det blir svårare ju längre tiden går att bevisa ett orsakssamband mellan handling och skada.

De angivna principerna föreslås i tillämpliga delar gälla även i andra fall när ändring av fastställd betalningsskyldighet är tillåten. Vad som har föreslagits beträffande preskription av rätten till omprövning av livränta bör således tillämpas i fråga om omprövning av underhållsbidrag till fränskild make eller barn. Har underhållsbidrag fastställts i form av engånsbelopp blir den ifrågavarande bestämmelsen däremot inte tillämplig, eftersom ytterligare ersättning då inte kan utgå vare sig enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken.

4.2.6 Förlängd preskriptionstid

Om den allmänna preskriptionstiden för förfallna fordringar bestäms till tre år, finns det enligt promemorian i vissa fall behov av förlängd preskriptionstid. I promemorian föreslås därför några bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden i vissa situationer. Dessutom föreslås bestämmelser som reglerar möjligheten att träffa avtal om längre preskriptionstid än som anges i lagen.

Bl. a. innehåller promemoriaförslaget bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden när gäldenären har försatts i konkurs, när offentlig ackordsförhandling har inletts eller när kallelse har utfärdats på okända borgenärer e. d. Beträffande dessa bestämmelser hänvisas till närmast följande avsnitt.

Vidare föreslås en särskild bestämmelse för förmyndar- och godmansförhållanden. Bestämmelsen tar i första hand sikte på sådana fall när en omyndig har en fordran på sin förmyndare. Den är emellertid också tillämplig på förmyndares fordran på myndlingen och på fordringar mellan en god man som har förordats enligt 18 kap. 1 eller 3 § föräldrabalken och den för vilken god man har förordnats. Bestämmelsen innebär att preskription i nu angivna fall inträder tidigast ett år efter den dag förmyndaren eller gode mannen entledigades.

En bestämmelse om förlängd preskriptionstid föreslås också beträffande enskilt anspråk i anledning av brott. Ett sådant anspråk skall enligt förslaget preskriberas tidigast ett år efter den dag förfarandet i mål om ansvar för brottet avslutades. Väcks inte åtal, preskriberas anspråket tidigast den dag tiden för ådömande av påföljd gick ut.

Promemorieförslaget innehåller vidare en bestämmelse om förlängd preskriptionstid i force majeure-situationer o. d. Det erinras om att preskriptionsförordningen har särskilda bestämmelser om preskriptionsavbrott för det fall gäldenären inte kan anträffas eller borgenären inte vet, om eller var gäldenären har hemvist här i landet. Borgenären kan då under vissa förutsättningar avbryta preskription genom att ange fordringen hos domstol eller överexekutor.

I promemorieförslaget finns ingen direkt motsvarighet till dessa bestämmelser. I stället föreslås liksom i 1957 års betänkande regler om förlängning av preskriptionstiden. Kan preskriptionsavbrytande åtgärd inte vidtas på grund av hinder i svensk eller utländsk lag eller annat oöverstigligt hinder (force majeure), skall preskription inträda tidigast ett år efter den dag hindret upphörde.

Vidare föreslås att preskriptionstiden skall förlängas, om borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om förfallodagen, vem som är gäldenär eller gäldenärens hemvist eller uppehållsort. Fordringen skall då preskriberas tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller med iakttagande av skäligen åksamhet borde ha fått kännedom därom. Preskriptionstiden får dock inte förlängas enligt denna bestämmelse eller den nyss nämnda bestämmelsen om force majeure med mer än tio år.

När det gäller möjligheten att avtala om förlängd preskriptionstid föreslås i promemorian några bestämmelser som syftar till att förhindra att lagens bestämmelser kringgås på ett otillbörligt sätt. Det föreslås sålunda att avtal om förlängning av preskriptionstiden skall vara giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Ett sådant avtal gäller inte för längre tid än tre år i sänder och längst tio år från den dag preskriptionstiden annars skulle ha gått ut. Dock skall preskriptionstiden för fordran enligt sådant skuldebrev eller insättningsbevis som avses i 4 § skuldebrevslagen få förlängas genom uttrycklig bestämmelse i skuldebrevet eller beviset.

Med de begränsningar i rätten att träffa avtal om förlängning av preskriptionstiden som sålunda föreslås torde det enligt promemorian bli relativt sällsynt med sådana avtal. Möjligheten att avtala om förlängd preskriptionstid torde komma att utnyttjas framför allt när förlikningsförhandlingar pågår mellan borgenären och gäldenären mot slutet av preskriptionstiden. Kan preskriptionsavbrott inte åstadkommas genom gäldenärens erkännande därför att han helt eller delvis bestrider betalningsskyldighet, kan det ligga i båda parter intresse att avtala om förlängning av preskriptionstiden för att undvika rättsligt förfarande.

För att förhindra möjligheterna att kringgå centrala bestämmelser i den föreslagna lagen föreslås i promemorian vidare att avtal om att fordran inte skall preskriberas eller att preskription skall avbrytas på annat sätt än som föreskrivs i lagen skall vara ogiltigt.

4.3 Avbrytande av preskription

4.3.1 *Preskriptionsavbrytande åtgärder*

I promemorian understryks att bestämmelserna om avbrytande av preskription liksom reglerna om preskriptionstidens längd bör vara så enkla och enhetliga som möjligt. De nuvarande reglerna om preskriptionsavbrott är från denna synpunkt ändamålsenliga. De har emellertid den nackdelen att det är alltför lätt för borgenären att avbryta preskription. Genom att borgenären kan avbryta preskription genom ett formlöst krav eller en muntlig påminnelse motverkas i viss mån syftet att tvinga fram avveckling av fordringsförhållanden inom rimlig tid.

Bestämmelserna om preskriptionsavbrott måste enligt promemorian bygga på att preskriptionsavbrytande åtgärder vidtas av borgenären. Det ligger i sakens natur att det i första hand ankommer på honom att vidta de åtgärder som behövs för att han skall få betalt för sin fordran. Preskriptionsreglerna skulle otvivelaktigt bli mest effektiva om preskription – som fallet är vid växelpreskription – kunde avbrytas enbart genom åtgärder från borgenärens sida. Men en sådan begränsning skulle innebära en alltför stor inskränkning i kontrahenternas rätt att förfoga över fordringen. Det skulle också innebära olägenheter för båda parter, om inte gäldenärens erkännande av skulden tillmättes någon betydelse.

På grund av det anförda föreslås att gäldenärens erkännande även i fortsättningen skall ha preskriptionsavbrytande verkan. Hans erkännande skall liksom nu kunna lämnas antingen uttryckligen eller genom konkludent handlande, t. ex. betalning av ränta eller amortering.

När det gäller preskriptionsavbrytande åtgärder från borgenärens sida är den främsta invändningen mot det nuvarande systemet enligt promemorian att det ger borgenären möjlighet att dröja med att kräva ut en kanske bestridd fordran under lång tid, om han bara avbryter preskriptionen vart tionde år genom att erinra gäldenären om fordringen. Genom denna ordning kan det bli svårt eller i vissa fall omöjligt att fastställa i vad mån ett krav är berättigat eller ej, eftersom bevisvärigheterna blir allt större ju längre tiden går.

De olägenheter som är förenade med den nuvarande ordningen kan visserligen i viss mån avhjälpas, om gäldenären använder sig av den i 6 § preskriptionsförordningen angivna möjligheten att väcka s. k. provokatorisk talan för att få fordringen prövad. Denna möjlighet torde emellertid utnyttjas i mycket ringa omfattning.

Mot bakgrund av det anförda hävdas i promemorian att preskriptionsavbrytande åtgärder från borgenärens sida som regel bör vara av sådan art att fordringens tillvaro och storlek därigenom blir auktoritativt fastställda. Detta gäller framför allt beträffande fordringar som är förfallna till betalning och som följaktligen blir underkastade treårspreskription. Syftet med för-

kortningen av preskriptionstiden skulle i stor utsträckning förfelas, om preskriptionen mycket lätt kunde avbrytas av borgenären. Beträffande förfallna fordringar bör därför ett krav utom rätta eller en erinran inte ha preskriptionsavbrytande verkan.

Som preskriptionsavbrytande åtgärd från borgenärens sida kommer i första hand i fråga att han inleder rättsligt förfarande vid domstol genom att ansöka om stämning eller på annat sätt. Även återopande av en fordran till kvittning under ett rättsligt förfarande bör enligt promemorian tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan, bl. a. med hänsyn till att en dom enligt 17 kap. 11 § rättegångsbalken har rättskraft i vad den innefattar prövning av en fordran som har återopats till kvittning. Med väckande av talan inför domstol bör vidare likställas varje åtgärd som kan leda till ett avgörande med samma bindande verkan som domstols dom, t. ex. påkallande av tillämpning av skiljeavtal enligt lagen (1929:145) om skiljemän.

På grund av det anförda föreslås som huvudregel att preskription avbryts genom att borgenären inleder rättsligt förfarande mot gäldenären för att erhålla dom eller liknande avgörande beträffande fordringen eller i rättsligt förfarande återopar fordringen till kvittning.

Som närmare behandlas i nästa avsnitt skall enligt promemoriaförslaget en ny preskriptionstid börja löpa när en fordran har fastställts genom dom eller liknande avgörande. I promemorian diskuteras om den nya preskriptionstiden skall kunna avbrytas genom ansökan om utmätning eller annan verkställighet. Kravet att en preskriptionsavbrytande åtgärd skall vara av sådan karaktär att fordringen blir auktoritativt fastställd gör sig inte gällande i detta fall, eftersom det redan föreligger ett bindande avgörande. Dessutom är möjligheten att på nytt få fordringen fastställd av domstol utesluten genom reglerna om domens rättskraft i 17 kap. 11 § rättegångsbalken. Det föreslås därför att preskriptionen skall kunna avbrytas genom att borgenären ansöker om verkställighet.

En ansökan om verkställighet bör enligt promemorian tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan inte bara om fordringen har fastställts genom dom. Även en ansökan som grundar sig på annan exekutionstitel, t. ex. en skriftlig förbindelse att betala underhållsbidrag, skall enligt förslaget medföra samma verkan.

I promemorian föreslås vidare att preskription skall kunna avbrytas genom att borgenären bevakar sin fordran i gäldenärens konkurs. Visserligen har de avgöranden som träffas beträffande bevakade fordringar begränsad rättsverkan. Enligt 115 § konkurslagen avgör en dom i tvist angående bevakad fordran endast vilken rätt som tillkommer fordringen i konkursen. Men den prövning som sker i konkursen innebär dock ett ställningstagande till fordringens berättigande. I praktiken innebär prövningen i flertalet fall ett slutgiltigt avgörande av frågan om fordringens existens och storlek.

Som komplement till den angivna regeln föreslås vissa särskilda bestäm-

meler om förlängning av preskriptionstiden när konkursansökan har gjorts. Bestämmelserna bygger på tanken att en borgenär inte skall behöva avbryta preskription genom att vidta rättslig åtgärd under den tid som förflyter från det gäldenären har begärts i konkurs till dess preskriptionsavbrott kan ske genom bevakning av fordran i konkursen.

I enlighet härmed föreslås att fordran på den som har begärts i konkurs inte skall preskriberas före bevakningstidens utgång. Bestämmelsen avses givetvis vara tillämplig endast på fordringar som inte redan är preskriberade när konkursansökan görs. Däremot är det likgiltigt vem som gör ansökan. Preskriptionstiden förlängs för varje fordran som skulle ha preskriberats under tiden mellan konkursansökan och bevakningstidens utgång. Vidare föreslås en förlängningsfrist för det fall att en konkursansökan inte leder till bevakningsförfarande eller konkursen avslutas före bevakningstidens utgång. Preskription skall då inträda tidigast ett år efter den dag det rättsliga förfarandet avslutades.

Med hänsyn till de likheter som finns mellan konkurs och ackord kan det enligt promemorian te sig naturligt att anmälan av en fordran i offentlig ackordsförhandling får samma verkan som bevakning i konkurs. Övervägande skäl talar emellertid mot att en sådan anmälan skall tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan. Ett ackord innefattar inte något ställningstagande till de anmälda fordringarnas existens eller storlek. Ett fastställt ackord är inte bindande för borgenärerna annat än såvitt angår ackordsprocentens storlek. Tvistiga fordringar avgörs inte under ackordsförhandling i vidare mån än att det belopp för vilket rösträtt får utövas i vissa fall prövas av rätten. Att tillerkänna anmälan av en fordran i ackordsförhandling preskriptionsavbrytande verkan skulle därför komma i strid med de principer för preskriptionsavbrott som föreslås i övrigt.

Mot bakgrund av det sagda föreslås att anmälan av en fordran i offentlig ackordsförhandling inte skall medföra preskriptionsavbrott. I stället föreslås att preskriptionstiden förlängs med en kortare tilläggsfrist. Har kungörelse utfärdats om anmälan av fordringar i offentlig ackordsförhandling, skall preskription inte inträda före utgången av den i kungörelsen utsatta tiden. Fordran som har anmälts i tid preskriberas tidigast ett år efter tidens utgång.

Vad som har anförts beträffande anmälan av fordran i offentlig ackordsförhandling gäller enligt promemorian i viss utsträckning också sådan anmälan av en fordran som görs med anledning av att kallelse har utfärdats på gäldenärens okända borgenärer enligt 9 § preskriptionsförordningen. Ett sådant förfarande innebär inte något annat än ett klarläggande av vilka okända fordringar en gäldenär har. Det föreslås därför att en sådan anmälan inte tillerkänns preskriptionsavbrytande verkan. Detsamma gäller anmälan av fordringar efter kallelse på ett aktiebolags eller en ekonomisk förenings kända och okända borgenärer i samband med fusion. För de nu angivna fallen föreslås i stället att preskriptionstiden förlängs på samma sätt som har föresla-

gits i ackordsfallet.

I 3 § andra punkten preskriptionsförordningen finns f. n. en bestämmelse enligt vilken vissa beslut i inteckningsärenden har preskriptionsavbrytande verkan. Någon motsvarighet till den bestämmelsen har inte tagits upp i promemorieförslaget. Beslut om inteckning eller vilandeförklaring av ansökan om inteckning samt anteckning om innehav skall alltså inte längre tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan.

De regler om preskriptionsavbrott som har redovisats i det föregående avses gälla alla slags fordringar. När det gäller fordringar som inte är förfallna till betalning, dvs. fordringar med tioårig preskriptionstid, bör det emellertid enligt promemorian övervägas att införa en möjlighet för borgenären att avbryta preskription utan att gå till domstol e. d.

Behovet av en sådan möjlighet gör sig enligt promemorian gällande framför allt i fråga om fordringar som enligt avtal förfaller till betalning senare än tio år efter fordringens tillkomst. Det ter sig som regel knappast rimligt att borgenären för att bevaka sin rätt skall vara nödsakad att väcka talan mot gäldenären redan innan fordringen har förfallit till betalning. Visserligen torde borgenären i allmänhet kunna utverka gäldenärens erkännande av skulden. Värgrar gäldenären lämna sitt erkännande, kan det många gånger anses naturligt att borgenären får gå till domstol för att få fordringsförhållandet klarlagt. Emellertid kan det inträffa att gäldenärens underlåtenhet att erkänna skulden i tid inte beror på att han bestrider betalningsskyldighet utan har sin orsak i förbi-seende, försumlighet e. d. Bl. a. med tanke på sådana fall bör det finnas en möjlighet för borgenären att i de åsyftade fallen avbryta preskription genom en skriftlig erinran om fordringen.

Skälen för att en borgenär skall kunna avbryta preskription utan att gå till domstol e. d. gör sig sålunda framför allt gällande i fråga om fordringar beträffande vilka parterna har varit ense om en framskjuten förfallodag. Intresset av enhetlighet talar emellertid för att samma bestämmelser skall gälla för alla fordringar utan bestämd förfallodag, oavsett om det är fråga om en fordran som grundas på avtal eller ett utomobligatoriskt anspråk. Med hänsyn till att regler om preskriptionsavbrott genom skriftlig erinran liksom bestämmelserna om tioårig preskriptionstid torde få begränsad praktisk betydelse, kan det enligt promemorian knappast möta några invändningar att på denna punkt göra ett avsteg från de principer för preskriptionsavbrott som föreslås i övrigt.

På grund av det anförda föreslås att preskription av en fordran som inte är förfallen till betalning skall kunna avbrytas genom en skriftlig erinran från borgenärens sida.

Starka skäl talar enligt promemorian för att skriftlig erinran skall räcka för preskriptionsavbrott även beträffande fordringar som har fastställts genom dom eller liknande avgörande. Bl. a. bör beaktas att en fordran som har prövats av domstol e. d. därigenom har blivit auktoritativt fastställd. Därmed har det primära syftet med kravet på rättslig åtgärd för preskrip-

tionsavbrott uppnåts. För att preskriptionstid som löper efter domen skall avbrytas föreslås därför att det skall räcka med en skriftlig erinran från borgenärens sida. Av likartade skäl föreslås beträffande fordringar för vilka verkställighet har skett att preskription skall kunna avbrytas genom en skriftlig erinran.

4.3.2 Tidpunkten för preskriptionsavbrott

En viktig fråga är enligt promemorian vid vilken tidpunkt verkningarna av preskriptionsavbrott inträder. När preskription avbryts genom gäldenärens erkännande uppstår inga större svårigheter i detta avseende. Den avgörande tidpunkten bör vara när gäldenären lämnar sitt erkännande. Mer problematiskt är det att bestämma tidpunkten när preskriptionsavbrytande åtgärd vidtas av borgenären.

I promemorian diskuteras om preskriptionsavbrott genom inledande av rättegång skall anses äga rum den dag stämningsansökan kommer in till domstolen eller den dag gäldenären får del av ansökningen. Enligt gällande rätt avbryts preskriptionen den dag delgivning sker. I 1957 års betänkande föreslogs i stället att det avgörande skulle vara den dag stämningsansökan kommer in till domstolen.

Enligt promemorian synes det lämpligt att följa principen från 1957 års betänkande. I promemorieförslaget har alltså tagits in en regel om att preskription avbryts genom att borgenären inleder rättsligt förfarande mot gäldenären.

Uttrycket rättsligt förfarande innefattar som förut nämnts inte bara rättegång inför domstol utan också skiljeförfarande. I 27 § första stycket lagen (1929:145) om skiljemän finns en bestämmelse om beräkning av tidsfrist när talan enligt skiljeavtal skall prövas av skiljemän. Bestämmelsen åsyftar sådana fall då parts talan enligt lag skall anhängiggöras inom viss tid. Det åligger då parten att inom den föreskrivna tiden påkalla skiljeavtalets tillämpning på det sätt som anges i 11 § skiljemannalagen, dvs. genom skriftlig underrättelse till motparten. Enligt promemorian är den angivna ordningen för att påkalla tillämpning av skiljeavtal ändamålsenlig även när det gäller att bestämma tidpunkten för preskriptionsavbrott. Någon särskild föreskrift om tidpunkten för preskriptionsavbrott genom inledande av skiljeförfarande föreslås följaktligen inte i promemorieförslaget.

Den princip som föreslås gälla när borgenären inleder rättegång mot gäldenären bör enligt promemorian såvitt möjligt tillämpas också när borgenären vidtar preskriptionsavbrytande åtgärd av annat slag. Bevakar borgenären sin fordran i gäldenärens konkurs, bör preskriptionen sålunda anses avbruten när fordringen anmäls hos konkursdomaren. Avbryts preskriptionen genom ansökan om verkställighet bör den avgörande tidpunkten vara den dag ansökan kommer in till den exekutiva myndigheten. I sådana fall

då verkställighet sker utan ansökan, bör verkningarna av preskriptionsavbrott i stället räknas från den tidpunkt då verkställighetsförfarandet inleddes.

För det fallet att preskription avbryts genom skriftlig erinran från borgenärens sida föreslås att preskriptionsavbrott skall anses ha ägt rum vid den tidpunkt då gäldenären erhåller borgenärens skrivelse.

4.4 Verkan av preskriptionsavbrott

4.4.1 *Preskriptionsavbrott genom erkännande*

När preskription har avbrutits genom gäldenärens erkännande, uppstår enligt promemorian inga nämnvärda komplikationer. Den nuvarande principen att ny preskriptionstid löper från dagen för erkännandet bör gälla även i fortsättningen. Preskriptionstidens längd bör bestämmas enligt samma grunder som den ursprungliga preskriptionstiden. Är fordringen förfallen till betalning blir tiden tre år. Har fordringen ännu inte förfallit till betalning, löper en ny tioårig preskriptionstid, som ersätts av en treårig när förfallodagen inträder.

4.4.2 *Preskriptionsavbrott genom rättslig åtgärd o. d.*

När det gäller preskriptionsavbrytande åtgärd från borgenärens sida bör enligt promemorian den principen gälla att ny preskriptionstid börjar löpa endast om fordringens tillvaro och storlek har fastställts auktoritativt. Har borgenären avbrutit preskription genom att inleda rättsligt förfarande, bör sålunda ny preskriptionstid löpa endast om anspråket har blivit prövat i sak. Har talan däremot avvisats eller återkallats, bör verkningarna av preskriptionsavbrottet i princip förfalla.

I promemorian föreslås följaktligen att ny preskriptionstid efter det borgenären har väckt talan vid domstol eller påkallat tillämpning av skiljeavtal skall löpa endast om fordringen blir fastställd genom dom, skiljedom eller liknande avgörande.

Har borgenären avbrutit preskription genom att bevaka sin fordran i gäldenärens konkurs, skall en förutsättning för ny preskriptionstid enligt förslaget vara att bevakningen medför betalningsrätt i konkursen. När borgenären har sökt verkställighet för sin fordran, skall ny preskriptionstid löpa endast om ansökningen leder till verkställighet.

Har ett av borgenären igångsatt förfarande avslutats utan att saken har avgjorts genom dom e. d., skulle den föreslagna ordningen medföra att fordringen omedelbart preskriberas, om den ursprungliga preskriptionstiden då har gått ut. Detta kan i vissa fall framstå som oskäligt mot borgenären. Enligt promemorian bör därför borgenären i det angivna fallet medges en tilläggsfrist, under vilken kan han utnyttja andra till buds stående möjligheter att bevaka sin fordran. En sådan frist finns redan nu föreskriven i 27 §

andra stycket lagen om skiljemän för sådana fall då ett skiljeförfarande har avbrutits utan att ha lett till skiljedom. En liknande tilläggsfrist föreslogs också i 1957 års betänkande.

Enligt promemorian bör preskription inte inträda så länge ett rättsligt förfarande pågår. Först när förfarandet har avslutats kan det bedömas om borgenärens åtgärder har lett till ett sådant bindande avgörande som skall utgöra utgångspunkt för ny preskriptionstid eller ej. Den nuvarande ordningen som innebär att preskription kan inträda medan rättegång pågår är enligt promemorian uppenbart olämplig, låt vara att olägenheterna i praktiken är obetydliga därför att preskriptionstiden är lång. Borgenären bör undantagslöst ha rätt att avvakta resultatet av de rättsliga åtgärder han har vidtagit och inte tvingas att vidta andra åtgärder under förfarandets gång.

Liksom i 1957 års betänkande förordas därför i promemorian att preskription i inget fall skall inträda så länge rättsligt förfarande pågår. Föreligger förutsättningar för ny preskriptionstid, skall den börja löpa först när förfarandet har avslutats.

Vad beträffar den nya preskriptionstidens längd föreslås, som tidigare har nämnts, att föreslagets grundläggande bestämmelser skall tillämpas också när en fordran har fastställts genom dom e. d. Det innebär att preskriptionstiden blir tre år, om fordringen är förfallen till betalning, och tio år så länge förfallodagen inte har inträtt.

Den tioåriga preskriptionstiden blir enligt promemorian tillämplig i första hand när domen innefattar prövning av en fastställelsetalan. Tioårsperioden kommer emellertid att gälla även i vissa andra fall, nämligen i sådana fall då en fullgörelsetalan enligt 13 kap. 1 § rättegångsbalken har väckts trots att tiden för fullgörelse inte har inträtt. Innebär domen att gäldenären åläggs att betala ett visst belopp e. d. vid en framtida tidpunkt, t. ex. utge periodiskt förfallande underhållsbidrag, blir preskriptionstiden till en början tio år. När fordringen förfaller till betalning, upphör tioårstiden och ersätts av den kortare preskriptionstiden.

Det senast sagda gäller inte bara om en viss framtida förfallodag har bestämts i domen. Samma princip är tillämplig i alla de fall då gäldenärens prestationsskyldighet inte inträder omedelbart när domen vinner laga kraft. Har gäldenären exempelvis ålagts att betala ett visst belopp vid anfordran, löper först en tioårstid, som ersätts av en treårstid när fordringen förfaller till betalning genom att anfordran sker.

De angivna principerna för beräkning av preskriptionstidens längd föreslås gälla också i andra fall när ett rättsligt förfarande har avslutats med en prövning i sak, t. ex. genom skiljedom, liksom vid konkurs och verkställighet. Med tillämpning av dessa principer kommer preskriptionstiden normalt att bli tre år beträffande fordringar som har tillerkänts betalningsrätt i konkurs eller för vilka verkställighet har skett.

I promemorian diskuteras därefter frågan vilken dag som skall utgöra

utgångspunkt för beräkning av preskriptionstiden. Först behandlas möjligheten att räkna preskriptionstiden från den dag en dom vinner laga kraft. Det erinras om att vissa avgöranden, nämligen tredsdomar och lagsökningsutslag, som regel inte vinner laga kraft förrän efter det delgivning har skett med part. Det kan i vissa fall dröja lång tid innan ett sådant avgörande delges och vinner laga kraft. Alternativet att räkna preskriptionstiden från den dag avgörandet vinner laga kraft bör därför inte väljas.

I stället bör den nya preskriptionstiden enligt promemorian normalt räknas från den dag domen meddelades. För att det klart skall framgå att tiden inte skall börja löpa, om domen överklagas, ifrågasätts att föreskriva att tiden skall räknas från den dag domen meddelades under förutsättning att denna sedermera har vunnit laga kraft. Den nyssnämnda invändningen mot att låta preskriptionstiden vara beroende av att avgörandet har vunnit laga kraft är emellertid tillämplig även i detta fall. Något krav på att domen skall ha vunnit laga kraft bör därför inte införas.

Även om domens dag anges som utgångspunkt utan att det föreskrivs att domen sedermera skall ha vunnit laga kraft, kan emellertid vissa komplikationer uppkomma vid ett överklagande. Det kan t. ex. inträffa att en gäldenär, som har fullföljt talan mot en underrättsdom varigenom han har ålagts betalningsskyldighet, återkallar sin talan i hovrätten efter så lång tid att den nya preskriptionstiden har gått till ända. För att undgå sådana konsekvenser bör föreskrivas att preskriptionstiden när en dom har överklagats alltid skall räknas från det förfarandet avslutas i högre instans, oavsett om denna har företagit en prövning i sak eller ej.

De nu angivna principerna för att bestämma utgångspunkten för den nya preskriptionstiden bör enligt promemorian tillämpas såväl när en fordran har prövats genom dom eller liknande avgörande som när en fordran har medfört betalningsrätt i konkurs eller verkställighet har skett.

Sammanfattningsvis innebär promemorieförslaget följande i fråga om verkan av preskriptionsavbrott genom rättslig åtgärd e. d.

Avbryts preskription genom att rättsligt förfarande eller verkställighetsförfarande inleds eller genom att en fordran åberopas till kvittning och fastställs fordringen genom dom eller liknande avgörande eller sker verkställighet, skall ny preskriptionstid löpa från den dag förfarandet avslutades.

Avbryts preskription genom bevakning i konkurs och medför bevakningen betalningsrätt i konkursen, skall ny preskriptionstid löpa från den dag konkursen avslutades. Om mål angående tvistig fordran avgörs senare, skall preskriptionstiden i stället räknas från den dag förfarandet i målet avslutades.

Har preskription avbrutits genom rättsligt förfarande utan att förfarandet har lett till prövning i sak, skall en kortare tilläggsfrist löpa. Detsamma gäller, om bevakning i konkurs inte har medfört betalningsrätt i konkursen och om verkställighetsförfarande inte har lett till verkställighet. Tilläggsfristen föreslås bli ett år från det förfarandet avslutades.

4.4.3 *Preskriptionsavbrott genom erinran*

När preskription avbryts genom erinran från borgenären bör enligt promemorian samma princip gälla som vid preskriptionsavbrott genom gäldenärens erkännande så till vida som ny preskriptionstid bör räknas från den dag preskriptionsavbrott sker. Det innebär att ny preskriptionstid börjar löpa från den tidpunkt då gäldenären erhåller borgenärens erinran.

Enligt promemoriaförslaget skall den nya preskriptionstidens längd i detta fall bestämmas enligt samma grunder som när preskriptionsavbrott har skett på annat sätt. Det avgörande är således om fordringen är förfallen till betalning eller ej. Avser en erinran från borgenärens sida en fordran som inte är förfallen till betalning, blir den nya preskriptionstiden normalt tio år. Om en erinran samtidigt utgör en anfordran som medför att fordringen omedelbart förfaller till betalning, skall emellertid den nya preskriptionstiden i stället vara tre år.

4.5 Verkan av preskription

4.5.1 *Allmänt*

I promemorian framhålls att syftet med preskriptionsinstitutet är att en fordran som inte bevakas inom den föreskrivna tiden skall upphöra. Den principiella utgångspunkten för bestämmelserna om verkan av preskription är därför att de rättsverkningar som är förenade med en fordran inte längre skall kunna göras gällande när preskriptionstiden har gått ut.

Som huvudregel föreslås följaktligen att borgenären genom preskription förlorar rätten att kräva ut sin fordran. Innebörden härav avses vara densamma som enligt gällande rätt. Gäldenären skall alltså inte längre vara skyldig att fullgöra den prestation som fordringen avser. Borgenären skall inte kunna utverka domstols dom eller liknande avgörande för att få fordringen fastställd. Inte heller skall verkställighet kunna ske genom exekutiv myndighet.

Enligt promemorian är det emellertid uppenbart att vissa undantag från huvudregeln är nödvändiga. En preskriberad fordran bör t. ex. i viss utsträckning få användas till kvittning. En borgenär som har egendom i sin besittning till säkerhet för sin fordran skall inte utan vidare behöva lämna ifrån sig egendomen när fordringen preskriberas. Dessa fall behandlas närmare i det följande.

Någon ändring föreslås inte av principen att domstol inte självmant tar upp frågan om preskription har inträtt eller ej. Enligt promemorian bör således förutsättningen för att preskription skall beaktas av domstol även i fortsättningen vara att gäldenären gör preskriptionsinvändning.

4.5.2 *Ränta m. m.*

Enligt promemorian föreligger det obestriddigen ett nära samband mellan en kapitalfordran och en fordran på ränta eller annan tilläggsförpliktelse. Röntan beräknas i proportion till kapitalet. När kapitalbeloppet förfaller till betalning, förfaller regelmässigt också röntan. När kapitalet har betalats, löper inte längre någon ränta.

Redan det nära sambandet mellan kapital och ränta talar enligt promemorian starkt för att preskription av huvudfordringen bör medföra att också röntefordran preskriberas. Såvitt angår ränta som ännu inte har förfallit till betalning när huvudfordringen preskriberas är det uppenbart att preskriptionen också bör omfatta röntan.

När det gäller en röntefordran som har förfallit till betalning innan kapitalfordringen preskriberas är det däremot enligt promemorian diskutabelt om samma princip bör gälla. Det kan med visst fog göras gällande att en sådan röntefordran har en så självständig ställning att preskriptionstiden bör beräknas separat. I promemorian hävdas emellertid att sambandet mellan kapital och ränta även i detta fall är så starkt att preskription av kapitalfordringen bör ha till följd att också obetalda röntor preskriberas.

På grund av det anförda föreslås i promemorian en bestämmelse om att preskription av huvudfordran också omfattar fordran på ränta och annan tilläggsförpliktelse. Med annan tilläggsförpliktelse avses bl. a. skyldighet att betala provision, expeditjonskostnader o. d. Hit kan också hänföras skyldighet att ersätta rättegångskostnader, exekutionskostnader o. d.

4.5.3 *Kvittning*

Enligt promemorian kräver hänsynen till borgenären otvivelaktigt att han medges rätt att i viss utsträckning använda en preskriberad fordran till kvittning. Kvittningsrätten måste dock vara underkastad vissa begränsningar. Om borgenären hade rätt att efter preskriptionstidens utgång använda sin fordran till kvittning mot varje i framtiden uppkommande anspråk från gäldenärens sida, skulle preskriptionsinstitutets syften uppenbarligen motverkas.

Enligt 1957 års förslag skulle en fordran få användas till kvittning – förutom om kvittningsrätt hade avtalats – endast om motfordringen härrörde från samma rättsförhållande som den preskriberade fordringen. Förslaget utsattes i denna del för stark remisskritik och bör enligt promemorian inte genomföras. Det framhålls att det nuvarande systemet med kvittningsmöjlighet även beträffande icke konnexa fordringar inte vederligen har visat sig vara förenat med olägenheter.

I promemorian hävdas att en naturlig begränsning av kvittningsrätten uppnås om det föreskrivs att motfordringen skall ha kommit till innan pre-

skription inträdde. Som ytterligare villkor bör föreskrivas att borgenären har förvärvat sin fordran före preskriptionstidens utgång. Utan ett sådant villkor skulle det föreligga avsevärda möjligheter att kringgå preskriptionsbestämmelserna genom överlåtelse av preskriberade fordringar.

I promemorian föreslås alltså att borgenären utan hinder av preskription skall få använda sin fordran till kvittning, om den inte var preskriberad vare sig när han förvärvade den eller när han kom i skuld till gäldenären.

4.5.4 Panträtt m. m.

Enligt promemorian är det uppenbart att de principer för panträtt i fastighet som har kommit till uttryck i jordabalken inte bör rubbas genom de föreslagna ändringarna beträffande preskription. I fråga om panträtt i fast egendom och tomträtt bör man alltså behålla gällande ordning att panträten skall bestå även om fordringen preskriberas.

Även när det gäller panträtt i lös egendom bör man enligt promemorian bygga på gällande rätt som innebär att borgenären inte är skyldig att lämna ifrån sig panten förrän han har fått betalt, även om fordringen är preskriberad. I promemorian föreslås sålunda en bestämmelse om att preskription inte skall medföra någon inskränkning i borgenärens rätt till betalning för fordran som är förenad med panträtt.

I promemorian föreslås vidare att retentionsrätt liksom enligt gällande rätt skall behandlas på samma sätt som panträtt. Preskription skall sålunda inte medföra någon inskränkning i borgenärens rätt till betalning för fordran som är förenad med retentionsrätt.

I detta sammanhang behandlas också frågan huruvida preskriptionsbestämmelserna skall omfatta säljares rätt att ta tillbaka egendom som har sålts med äganderättsförbehåll. Enligt promemorian torde denna fråga i praktiken vara av begränsad betydelse. Det torde mera sällan inträffa att frågan om köparens rätt till avbetalningsgods står öppen under mycket lång tid. Med de regler som föreslås i promemorian sker preskriptionsavbrott varje gång köparen gör en avbetalning. Fullgör han inte sin betalningsskyldighet, vidtar säljaren regelmässigt åtgärder för att driva in betalning eller ta tillbaka den sålda varan.

Även om den berörda frågan har begränsad praktisk betydelse, får det emellertid enligt promemorian principiellt anses vara uppenbart otillfredsställande om säljaren av en vara som har sålts på avbetalning skall ha rätt att ta tillbaka varan trots att hans fordran på köpeskillingen har preskriberats. Om det inte införs en bestämmelse som begränsar säljarens rätt att ta tillbaka varan, skulle köparens rätt till varan teoretiskt sett kunna hållas svävande under obegränsad tid, eftersom säljarens rätt på grund av äganderättsförbehåll är av sakrättslig karaktär och sålunda inte omfattas av bestämmelserna om fordringspreskription.

En sådan ordning framstår som särskilt olämplig, om preskriptionstiden förkortas. Om säljaren ges rätt att ta tillbaka den sålda varan även efter preskriptionstidens utgång, motverkas uppenbarligen syftet med förkortningen av preskriptionstiden.

Starka skäl talar således enligt promemorian för att införa en bestämmelse om att äganderättsförbehåll skall vara utan verkan när fordran på köpeskillingen har preskriberats. De principiella betänkligheterna mot att införa en preskriptionsregel med sakrättslig verkan kan inte tillmätas avgörande betydelse med hänsyn till de framträdande konsumentskyddsaspekter som gör sig gällande i detta fall.

Det sagda gäller enligt promemorian inte bara avbetalningsköp med sedvanligt äganderättsförbehåll. Liknande synpunkter kan anföras också i andra fall när ett avtal om försäljning av lös egendom ger säljaren befogenhet att ta tillbaka egendomen, om inte köpeskillingen betalas.

I promemorian erinras emellertid om att den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskrediter har utretts av kreditköpkommittén. I avvaktan på utredningsbetänkandet föreslås att det inte införs någon bestämmelse om preskription av säljarens rätt till avbetalningsgods o. d. Detta innebär att säljarens anspråk på att ta tillbaka egendom som har sålts med äganderättsförbehåll e. d. inte omfattas av de föreslagna preskriptionsbestämmelserna.

4.5.5 Flera gäldenärer

När flera gäldenärer är ansvariga för en skuld kan deras ansvar vara antingen delat eller solidariskt. Är ansvaret delat, svarar var och en av dem för en viss del av skulden. Är ansvaret solidariskt, svarar var och en gentemot borgenären för hela beloppet. Inbördes svarar var och en för sin andel. Den som infriar skulden har regressrätt mot de övriga.

Vid delat ansvar bedöms frågan om preskription separat för var och en av gäldenärerna. Inträder preskription i förhållande till någon av dem, kan borgenären inte kräva ut bristen av de övriga. För att bevara sin rätt mot samtliga gäldenärer måste han vidta preskriptionsavbrytande åtgärder mot dem alla. Eftersom varje gäldenär svarar endast för sin del av skulden, uppkommer inga regressanspråk mellan gäldenärerna.

I preskriptionsförordningen finns inga särskilda bestämmelser om fordringar för vilka flera gäldenärer har delat ansvar. De ändringar i preskriptionsbestämmelserna som föreslås i promemorian ger inte heller anledning att införa några speciella bestämmelser för sådana fall, som f. ö. torde vara sällsynta i praktiken. Liksom hittills kommer de allmänna preskriptionsreglerna enligt promemorieförslaget att vara tillämpliga på fordringar med delat ansvar.

Solidariskt ansvar kan föreligga på olika grund. Vanligt är att flera personer

gemensamt åtar sig att solidariskt fullgöra en förpliktelse, t. ex. betalning enligt ett skuldebrev. Det solidariska ansvaret kommer ofta till uttryck på det sättet att gäldenärerna utfäster sig att betala en för alla och alla för en. Har ett skuldebrev utfärdats av flera utan förbehåll om delad ansvarighet, ansvarar de enligt 2 § skuldebrevslagen solidariskt för skulden.

I vissa fall kan emellertid solidariskt ansvar uppkomma utan ett gemensamt åtagande. Mantalardåm om tillfällig solidaritet. Sådant ansvar kan föreligga t. ex. när flera har ålagts solidarisk skadeståndsskyldighet på grund av samverkan till brott.

I promemorian erinras om att övervägandena rörande preskription i solidariska skuldförhållanden alltsedan 1957 års betänkande har byggt på principen att borgenären skall vara oförhindrad att kräva ut hela sin fordran, även om preskription har inträtt i förhållande till någon av gäldenärerna. Enligt promemorian har denna princip från teoretisk synpunkt goda skäl för sig. Det solidariska ansvaret innebär ju att var och en av gäldenärerna åtar sig att svara för hela skulden i förhållande till borgenären. Från andra synpunkter är principen emellertid diskutabel.

Till en början konstateras att en regel med den angivna innebörden måste kombineras med en bestämmelse som ger den infriande gäldenären rätt att utöva regressrätt mot sina medgäldenärer, även om borgenärens fordran gentemot dem har preskriberats. I annat fall skulle den infriande gäldenären riskera att slutgiltigt få svara för hela skulden, vilket inte är rimligt.

Uppenbarligen medför det emellertid vissa olägenheter för medgäldenärerna att den infriande gäldenären på det angivna sättet har regressrätt mot dem. Även om huvudfordringen har preskriberats i förhållande till dem kan medgäldenärerna inte vara säkra på att undgå betalningsskyldighet. De kan bli nödsakade att betala den infriande gäldenärens regressfordran lång tid efter preskriptionstidens utgång.

Ett sätt att undvika sådana effekter med bibehållande av gäldenärernas lika ansvar är att föreskriva att en preskriptionsavbrytande åtgärd som borgenären vidtar mot en av dem skall ha verkan även i förhållande till de övriga. En sådan ordning gäller på vissa håll i utlandet, bl. a. i fransk rätt. För nordisk rätt är en sådan regel emellertid främmande. Den medför att en gäldenär kan bli betalningsskyldig utan att ens ha fått veta att fordringen alltjämt kan göras gällande mot honom. I detta sammanhang erinras om en bestämmelse i förordningen (1851 nr 55 s. 4) ang. sättet för uppsägning av förbindelser, för vilka flera äro ansvariga. Där föreskrivs beträffande fordringar som förfaller till betalning efter uppsägning att uppsägning mot en av flera solidariskt ansvariga gäldenärer inte gäller mot de övriga.

Det måste enligt promemorian anses vara ett elementärt krav att en gäldenär gentemot vilken preskription avbryts får veta att så har skett. Man bör därför behålla gällande rätts princip att borgenären måste vidta preskriptionsavbrytande åtgärder mot alla gäldenärerna även när de är solidariskt

ansvariga. Däremot kan det inte anses nödvändigt att de preskriptionsavbrytande åtgärderna är av kvalificerad karaktär gentemot dem alla. Har rättslig åtgärd vidtagits mot en av gäldenärerna bör det räcka med en skriftlig underrättelse härom till de övriga.

Principen att preskriptionsavbrytande åtgärd måste vidtas mot varje enskild gäldenär för att han skall förbli ansvarig för skulden bör enligt promemorian gälla generellt. En bestämmelse om att borgenären får kräva ut hela sin fordran även sedan preskription har inträtt i förhållande till någon av flera solidariskt ansvariga gäldenärer kan emellertid leda till att ändamålet med principen motverkas, eftersom en sådan bestämmelse som nyss nämnts måste kombineras med regressrätt för den infriande gäldenären. På det sättet kan en gäldenär gentemot vilken preskription har inträtt bli nödsakad att betala en del av fordringen utan att ens ha fått veta att fordringen alltså kan göras gällande mot honom via den infriande gäldenären. En sådan konsekvens är uppenbarligen otillfredsställande.

I promemorian diskuteras möjligheten att föreskriva att den som vill göra gällande regressanspråk själv måste avbryta preskriptionen i förhållande till sina medgäldenärer, om inte borgenären har vidtagit preskriptionsavbrytande åtgärder mot medgäldenärerna. En sådan ordning anses emellertid vara olämplig av flera skäl. Den skulle bl. a. innebära att en gäldenär kunde bli nödsakad att vidta preskriptionsavbrytande åtgärder innan han ens visste om ett krav skulle riktas mot honom själv. För att inte behöva undersöka om borgenären hade vidtagit preskriptionsavbrytande åtgärder mot medgäldenärerna skulle varje solidariskt ansvarig gäldenär gentemot vilken preskription hade avbrutits bli nödsakad att underrätta medgäldenärerna om att han eventuellt skulle göra gällande regressanspråk mot dem i framtiden. Underlåtenhet att avbryta preskription skulle drabba den gäldenär som fick infria skulden.

Enligt promemorian kan den angivna ordningen inte anses lämplig. Rimligare är att borgenären får ansvaret för att preskriptionsavbrytande åtgärder vidtas i rätt tid.

I promemorian framhålls vidare att borgenären ensam har möjlighet att bestämma gentemot vem preskriptionen av huvudfordringen skall avbrytas. Underlåter han att vidta preskriptionsavbrytande åtgärder t. ex. i förhållande till två gäldenärer av tre, får den kvarvarande gäldenären finna sig i detta. Han kan inte själv vidta någon åtgärd som medför preskriptionsavbrott i förhållandet mellan borgenären och de övriga gäldenärerna. Lika litet kan någon av de andra gäldenärerna utöva ett bestämmande inflytande över gentemot vem fordringsrätten skall bevaras.

Mot den angivna bakgrunden ter det sig enligt promemorian rimligare att borgenären måste vidta preskriptionsavbrytande åtgärder mot alla gäldenärerna för att bevara rätten att kräva ut hela sin fordran än att de gäldenärer gentemot vilka preskription har inträtt skall riskera betalningsskyl-

dighet lång tid efter preskriptionstidens utgång.

På grund av det anförda föreslås att borgenären, om hans fordran preskriberas i förhållande till en av flera solidariskt ansvariga gäldenärer, skall gå förlustig rätten att av de övriga kräva ut vad som slutligen skulle ha stannat på den befriade gäldenären. Samma regler föreslås gälla oavsett grunden för det solidariska ansvaret. Medgäldenärerna bör sålunda inte, vare sig direkt eller regressvis, vara skyldiga att svara för större del av fordringen än de skulle ha gjort, om fordringen alltjämt hade kunnat göras gällande mot alla gäldenärerna.

Med den angivna utgångspunkten kan de kvarvarande gäldenärernas ansvar enligt promemorian utformas på två sätt. Enligt det ena alternativet är de kvarvarande gäldenärernas ansvar gentemot borgenären solidariskt, men den som infriar skulden har regressrätt mot de övriga. Enligt det andra alternativet, som överensstämmer med gällande rätt, är de kvarvarandes ansvar gentemot borgenären delat, men de är ansvariga för eventuell brist hos någon av de övriga. I promemorian hävdas att det senare alternativet ligger mest i linje med de principer som tidigare har anförts till förmån för en begränsning av de kvarvarande gäldenärernas ansvar, när preskription har inträtt i förhållande till en gäldenär. Det föreslås därför att bestämmelserna i gällande rätt bibehålls på denna punkt.

I promemorian framhålls att en solidariskt ansvarig gäldenär som har betalat huvudfordringen kort före preskriptionstidens utgång liksom enligt gällande rätt bör ha en viss frist för att kräva sina medgäldenärer. I 1966 års nordiska utkast föreslogs att en regressfordran inte skulle anses förfallen till betalning förrän infriandet skedde. Detta utgör enligt promemorian så till vida en tillfredsställande lösning som preskriptionstiden börjar löpa först när man med säkerhet vet att det föreligger en grund för ett regressanspråk. Lösningen ter sig emellertid olämplig av andra skäl. Som regel torde en solidariskt ansvarig gäldenär inte få kännedom om att huvudfordringen har betalats av en medgäldenär förrän en viss tid har förflutit från infriandet. Att anse regressfordringen förfallen till betalning innan den regresskyldige känner till att fordringen har uppkommit är knappast rimligt, vare sig från den infriandes eller från den regresskyldiges synpunkt.

I promemorian föreslås en annan lösning, nämligen att regressfordringen inte skall anses tillkommen förrän infriandet av huvudfordringen äger rum. En bestämmelse med den innebörden täcker vad som verkligen sker. Någon bestämmelse som särskilt tar sikte på detta fall behövs inte. Situationen täcks nämligen av den allmänna bestämmelse om villkorade fordringar som har nämnts i det föregående. Bestämmelsen innebär att en fordran som är beroende av att en viss omständighet inträffar inte anses ha kommit till förrän så sker.

Med den angivna utgångspunkten kommer preskriptionstiden för regressfordringar enligt promemoriaförslaget att beräknas på samma sätt som pre-

skriptionstiden för andra fordringar som förfaller till betalning vid anfordran. Från dagen för fordringens tillkomst, dvs. dagen för infriandet av huvudfordringen, löper en tioårig preskriptionstid. När fordringen förfaller till betalning genom att anfordran sker, ersätts tioårstiden av en treårstid räknad från förfallodagen.

4.5.6 *Borgen*

Enligt promemorian bör bestämmelserna om preskription av borgen så långt som möjligt anpassas till de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Specialregler bör undvikas inte minst med hänsyn till önskemålet att lagstiftningen bör vara så enkel och enhetlig som möjligt.

Detta innebär till en början att de allmänna bestämmelserna om preskriptionstidens längd bör vara tillämpliga också när det gäller fordran på grund av borgen. Den särskilda bestämmelsen om preskription av proprieborgen i 4 § förordningen 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningsmål är enligt promemorian föråldrad. Det finns inte några vägande skäl för att en borgensman skall ha en förmånligare ställning i preskriptionshänseende än huvudgäldenären. Den angivna bestämmelsen torde dessutom ha haft mycket begränsad betydelse i praktiken. Som regel torde den ha satts ur kraft genom att borgen har ingåtts "tills full betalning sker".

I fråga om fordran på grund av borgen föreslås följaktligen att preskriptionstiden skall vara tio år från fordringens tillkomst resp. tre år från förfallodagen. Bestämmelsen i 1798 års förordning föreslås upphävd liksom de tillämpningsbestämmelser som finns i lagen 1946:843.

Även när det gäller tidpunkten för tillkomsten av borgenärens fordran mot en borgensman föreslås i promemorian att de allmänna bestämmelserna tillämpas. Det innebär att tidpunkten för fordringens tillkomst bl. a. blir beroende av om det är fråga om proprieborgen eller enkel borgen.

När någon har gått i borgen som för egen skuld, har borgenären enligt 10 kap. 9 § handelsbalken rätt att kräva antingen huvudgäldenären eller borgensmannen. Enligt promemorian är det därför naturligt att borgenärens fordran mot borgensmannen i princip anses tillkommen samtidigt som huvudfordringen. Förutsättningen är dock att borgensmannen har åtagit sig sin förbindelse samtidigt som huvudgäldenären. Har de t. ex. undertecknat ett skuldebrev vid olika tillfällen, bör fordringen gentemot var och en av dem anses tillkommen den dag utfästelsen gjordes.

Preskriptionstiden för borgenärens fordran mot en proprieborgensman blir sålunda enligt promemoriaförslaget tio år från den dag han gjorde sitt åtagande. När fordringen förfaller till betalning mot borgensmannen, ersätts tioårstiden av en treårig preskriptionstid. Är förfallodagen för huvudfordringen bestämd, förfaller fordringen samtidigt i förhållande till huvudgäl-

denären och borgensmannen. Förfaller däremot huvudfordringen vid anfordran, bör fordringen mot borgensmannen inte anses förfallen när huvudgäldenären krävs på betalning utan först när anfordran sker gentemot borgensmannen själv.

Vid enkel borgen är borgensmannens betalningsskyldighet beroende av om huvudgäldenären kan fullgöra sin förpliktelse eller ej. Med tillämpning av den tidigare berörda bestämmelsen om villkorliga fordringar föreslås därför att borgenärens fordran mot borgensmannen inte skall anses tillkommen förrän det har visat sig att borgenären inte kan få betalt av huvudgäldenären. Först då börjar den tioåriga preskriptionstiden löpa i förhållande till borgensmannen. När fordringen förfaller till betalning mot honom genom att anfordran sker eller på annat sätt, räknas i stället en treårig preskriptionstid.

Inte heller när det gäller sättet för avbrytande av preskription och verkan av preskriptionsavbrott föreslås några särskilda bestämmelser om borgen. De bestämmelser som föreslås beträffande skuldförhållanden med flera gäldenärer bör enligt promemorian i tillämpliga delar gälla också vid borgen. Det innebär bl. a. att borgenären måste avbryta preskription gentemot såväl huvudgäldenären som borgensmännen för att bevara sin rätt mot dem alla. Har rättslig åtgärd vidtagits mot en av dem, räcker det emellertid att borgenären tillställer de övriga en skriftlig underrättelse härom.

Underlåter borgenären att avbryta preskription i förhållande till huvudgäldenären eller någon borgensman, uppkommer frågan om borgenären trots detta skall ha rätt att kräva ut hela fordringen av de övriga.

Härvidlag understryks i promemorian att det karakteristiska för ett borgensåtagande är att åtagandet är av subsidiär natur. Detta är särskilt framträdande vid enkel borgen. Först sedan det har visat sig att huvudgäldenären inte kan betala, får borgenären kräva ut sin fordran av en borgensman. Vid proprieborgen får borgenären visserligen utan vidare vända sig mot borgensmannen. Men om borgensmannen infriar fordringen, har han regressrätt mot huvudgäldenären. Betalningsskyldigheten åvilar slutligen huvudgäldenären. Häri ligger den väsentliga skillnaden mellan borgensmannens och huvudgäldenärens åtagande.

Den subsidiära karaktären hos ett borgensåtagande är enligt promemorian av avgörande betydelse för frågan om verkan av att huvudfordringen preskriberas. Om inte mycket starka skäl talar för motsatsen, bör preskription av huvudfordringen medföra att också borgensmannen går fri. De argument som kan anföras till förmån för den motsatta lösningen är inte övertygande. Det finns inte skäl att införa en ordning som skulle medföra att borgensinstitutets innebörd i grunden förändrades.

I promemorian föreslås därför en uttrycklig bestämmelse om att preskription av en huvudfordran också skall omfatta fordran på grund av borgen.

Att ett borgensåtagande är subsidiärt kommer enligt promemorian till uttryck inte bara vid preskription av huvudfordringen utan också om bor-

genärens fordran mot en borgensman preskriberas. Även om preskription har inträtt i förhållande till borgensmannen, bör huvudgäldenären givetvis alltså vara ansvarig för hela skulden.

Har preskription inträtt i förhållande till en av flera borgensmän, bör enligt promemorieförslaget de principer som har redovisats i det närmast föregående avsnittet gälla i tillämpliga delar. Preskriptionens verkningar blir alltså olika beroende på om borgensmännens inbördes ansvar är delat eller solidariskt. Däremot blir det i detta hänseende ingen skillnad mellan enkel borgen och proprieborgen. Borgensåtagandets art får betydelse endast så till vida som borgenären vid proprieborgen men inte vid enkel borgen kan vända sig mot borgensmännen utan att först kräva huvudgäldenären.

Är borgensmännens ansvar delat – vilket i praktiken torde vara sällsynt – är vars och ens prestationsskyldighet i förhållande till borgenären fristående från de andras. Var och en svarar för sitt åtagande, oavsett om preskription har inträtt gentemot någon av de andra. Från borgenärens synpunkt blir resultatet härav att han går förlustig rätten att, om huvudgäldenären inte kan betala, få ut den del av fordringen som skulle ha belöpt på den borgensman gentemot vilken preskription har inträtt.

Är borgensmännens ansvar solidariskt, blir verkan av att preskription inträder i förhållande till en av dem att borgenären förlorar rätten att av de övriga kräva ut den andel som den bortfallne borgensmannen skulle ha svarat för i förhållande till de övriga. Det solidariska ansvaret ersätts med delat ansvar. Däremot är borgenären som förut nämnts oförhindrad att kräva ut hela fordringen av huvudgäldenären.

Beräkningen av den andel av borgensansvaret som faller bort bör enligt promemorian ske på grundval av antalet borgensmän. Vid proprieborgen har borgensmännen visserligen åtagit sig prestationsskyldighet solidariskt med huvudgäldenären. Med hänsyn till borgensåtagandets subsidiära karaktär bör emellertid vid denna beräkning bortses från huvudgäldenärens ansvar. Är borgensmännen tre, minskar således deras ansvar med $1/3$ och inte med $1/4$, om preskription inträder gentemot en av dem. Ingen av de kvarvarande borgensmännen blir alltså skyldig att prestera mer än den andel som skulle ha belöpt på honom, om alla borgensmännen slutligen hade fått svara för hela skulden.

I promemorieförslaget föreslås att de principer som har slagits fast i det föregående avsnittet tillämpas även när det gäller regressrätten. Den infriande borgensmannens regressfordringar såväl i förhållande till huvudgäldenären som i förhållande till de övriga borgensmännen bör följaktligen anses tillkomma när infriandet sker. Från den dagen löper en tioårig preskriptionstid som ersätts av en treårig när regressfordringen förfaller till betalning.

Skillnaden mellan delat och solidariskt ansvar gör sig gällande även i fråga om regressrätten. Är borgensmännens inbördes ansvar delat, påverkas de övriga borgensmännens ansvar inte av att huvudfordringen har preskri-

berats gentemot en av dem, eftersom det inte föreligger någon regressrätt.

Är borgensmännens ansvar solidariskt, blir som nyss har nämnts verkan av att preskription har inträtt i förhållande till en av dem att de kvarvarandes ansvar blir delat. Någon regressrätt blir således inte heller i detta fall aktuell. I stället blir de kvarvarande borgensmännen skyldiga att svara för eventuell brist hos någon av de övriga. Ansvaret för bristen begränsas emellertid genom att borgenären får svara för den del som skulle ha belöpt på den borgensman gentemot vilken preskription har inträtt.

Slutligen påpekas i promemorian att en infriande borgensmans regressrätt mot huvudgäldenären givetvis inte påverkas av att borgenärens fordran har preskriberats i förhållande till en av borgensmännen. Såväl vid enkel borgen som vid proprieborgen har den infriande rätt att kräva ut hela sin regressfordran av huvudgäldenären.

4.6 Tillämpningsområde

Bestämmelserna i den föreslagna preskriptionslagen skall enligt promemorian vara tillämpliga på alla slag av fordringar, oavsett om de avser pengar, varor, tjänster eller andra prestationer. För bestämmelsernas tillämpning är det vidare likgiltigt om en fordran grundas på avtal, rättsstridig handling eller direkt på lag eller annan författning.

Begreppet fordran omfattar inte sakrättsliga anspråk, dvs. sådana som rör äganderätt, panträtt, retentionsrätt, nyttjanderätt m. m. Sådana rättigheter faller alltså utanför lagens tillämpningsområde. Detsamma gäller andra rättigheter som inte är av obligationsrättslig karaktär, t. ex. rätt till underhåll enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken, arvsrätt, upphovsrätt och andelsrätter. Obligatoriska anspråk som grundar sig på sådana rättigheter, t. ex. fordran på fastställt underhållsbidrag, omfattas däremot av de föreslagna bestämmelserna.

Som tidigare har nämnts föreslås i promemorian med något undantag inga ändringar av de preskriptionsbestämmelser som finns i speciallagstiftningen. Detta innebär dock inte att förslaget blir utan betydelse på de områden där särskilda bestämmelser gäller, eftersom dessa i allmänhet inte i detalj reglerar de frågor som hänger samman med preskription. När en författning inte lämnar upplysning i ett visst avseende, t. ex. om hur preskriptionsavbrott skall ske, bör enligt promemorian som regel bestämmelserna i den föreslagna preskriptionslagen tillämpas.

I promemorian påpekas emellertid att det undantagsvis kan inträffa att en tillämpning av de allmänna bestämmelserna är utesluten, även om specialförfattningen saknar bestämmelser i ett visst hänseende. Har t. ex. i en specialförfattning föreskrivits en kort preskriptionstid, kan avsikten ha varit att definitivt avskära borgenären från möjligheten att göra sin fordran gällande efter den föreskrivna preskriptionstiden. I så fall bör givetvis inte

de allmänna bestämmelserna om preskriptionsavbrott och ny preskriptionstid tillämpas. När en tillämpning av preskriptionslagens bestämmelser skall vara utesluten får avgöras från fall till fall, i första hand med ledning av grunderna för den ifrågavarande författningen.

Det anmärks i promemorian att skattefordringar i allt väsentligt faller utanför de allmänna preskriptionsbestämmelserna. För det stora flertalet skatter gäller enligt 71 § uppbördslagen (1953:272) en femårig preskriptionstid. För arvs- och gåvoskatt gäller dock bestämmelserna i preskriptionsförordningen. Enligt promemorieförslaget skall de allmänna bestämmelserna även i fortsättningen gälla beträffande arvs- och gåvoskatt. Preskriptionstiden blir sålunda alltså tio år från skattskyldighetens inträde. När skatten förfaller till betalning, ersätts emellertid tioårstiden av en treårsfrist.

4.7 Ikraftträdande m. m.

Enligt promemorieförslaget skall den nya lagstiftningen träda i kraft den 1 juli 1976. De nya bestämmelserna föreslås i princip bli tillämpliga även på fordran som har kommit till före ikraftträdandet, under förutsättning att preskription inte har inträtt dessförinnan enligt äldre lag. Sådan fordran skall dock preskriberas tidigast den 1 juli 1979, om inte preskription skulle ha inträtt dessförinnan även enligt tidigare gällande bestämmelser.

Som en ytterligare övergångsbestämmelse föreskrivs i promemorieförslaget att en preskriptionsavbrytande åtgärd som före ikraftträdandet har vidtagits enligt äldre lag skall ha verkan även därefter, även om åtgärden inte skulle ha medfört preskriptionsavbrott enligt de nya bestämmelserna.

5 Remissyttrandena

5.1 Allmänna synpunkter

Promemorieförslaget har fått ett blandat mottagande under remissbehandlingen. Åtskilliga remissinstanser godtar förslagets huvudprinciper och tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Flera remissinstanser ställer sig emellertid avvisande till förslaget och avstyrker att det läggs till grund för lagstiftning. Vissa remissinstanser intar en mellanställning. Från flera håll framhålls att nuvarande bestämmelser har fungerat väl i praktiken och att det är tveksamt om förslaget medför någon förbättring. Vissa remissinstanser anser att det i och för sig finns behov av en översyn av nuvarande bestämmelser men att promemorieförslaget går för långt.

I sina huvuddrag tillstyrks promemorieförslaget eller lämnas utan erinran av *JK, hovrätten för Nedre Norrland, datainspektionen, televerket, statskontoret, kronofogdemyndigheterna i Göteborg, Malmö och Hudiksvall, KO,*

länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, konkurslagskommittén, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, TCO, SACO/SR, Sveriges domareförbund, Föreningen auktoriserade revisorer och LRF.

Bankinspektionen tillstyrker i princip det framlagda förslaget men anför betänkligheter mot att de föreslagna bestämmelserna utan begränsning görs tillämpliga också på bankfordringar, dvs. på medel som inestår på bankräkning. Inspektionen förordar att det i fråga om sådana fordringar införs undantag från bestämmelserna om treårig preskriptionstid och om preskriptionsavbrott genom rättslig åtgärd. Även *försäkringsinspektionen* som i princip tillstyrker förslaget anser att det finns skäl för längre preskriptionstid än den föreslagna beträffande bankfordringar.

Svenska bankföreningen förklarar sig i princip inte vilja motsätta sig förslaget om en treårig preskriptionstid. Emellertid medför systemet med olika preskriptionstider för förfallna fordringar och fordringar som inte har förfallit till betalning enligt föreningens mening tolknings- och tillämpningssvårigheter i bankernas verksamhet. Föreningen anför vissa synpunkter på tolkningen av de föreslagna bestämmelserna som närmare skall behandlas i det följande. Skulle inte dessa synpunkter vinna beaktande, förordar föreningen att den nuvarande ordningen med en tioårig preskriptionstid från fordringens tillkomst bibehålls.

Svenska sparbanksföreningen framhåller att få rättsregler i vårt komplicerade rättssystem torde vara mer bekanta för gemene man än regeln om tioårspreskription. Föreningen motsätter sig inte en förkortning av preskriptionstiden men ställer sig tveksam till den föreslagna skärpningen av reglerna om preskriptionsavbrott. Enligt föreningens mening kan en så genomgripande ändring som föreslås beträffande preskriptionstid och preskriptionsavbrott utan tvivel medföra rättsförluster främst för privatpersoner. Ett bibehållande av nuvarande regler om preskriptionsavbrott skulle ge den föreslagna lagstiftningen en mjukare övergång. Å andra sidan, uttalar föreningen, torde medborgarna – med den lagstiftningsfrenesi som präglar vårt rättssystem – numera ha lärt sig att leva med sin okunnighet om lagen och de obehagliga överraskningar som kan följa därav. Det sagda kan därför inte anses utgöra något avgörande skäl att göra ett teoretiskt och tekniskt riktigt lagstiftningsförslag ofullgånget. Med det sagda förklarar sig föreningen i princip tillstyrka förslaget.

Förslaget tillstyrks i princip också av *konsumentverket*, som understryker behovet av förbättrat konsumentskydd på ifrågavarande område. Ett av syftena med en ändring av preskriptionsbestämmelserna måste vara att uppnå en sådan balans mellan konsumenter och näringsidkare att konsumenternas ställning förbättras. Verket erinrar om att det på andra områden inom civilrätten har införts särskilda regler för förhållanden mellan konsumenter och näringsidkare men förordar inte att specialregler för konsumentförhållanden införs i fråga om preskription. Verket understryker emellertid att

konsumenten har behov av enkla, enhetliga och entydiga regler inte bara beträffande preskriptionstidens längd. Det måste också stå klart från vilken tidpunkt preskriptionstiden löper, hur preskription avbryts och vilken verkan som preskriptionsavbrott och preskription medför.

Konsumentverket framhåller att en förutsättning för att en gäldenär skall kunna skydda sig mot obefogade krav är att han har en ordnad bokföring och sparar bevis på betalning. Härvidlag kan det inte ställas lika starka krav på konsumenter som på näringsidkare, som måste uppfylla bokföringslagens krav. Inte sällan använder näringsidkare kravrutiner som inte ändras av att han har träffat särskild överenskommelse om betalning eller eftergett sitt krav. Särskilt i sådana fall då en näringsidkare låter en inkassobyrå driva in hans fordringar eller då han säljer fordringarna till ett särskilt företag, löper konsumenten som gäldenär risk att få betala trots att borgenären har eftergett sitt krav eller att få betala två gånger för samma fordran. Den föreslagna korttidspreskriptionen är ägnad att i viss mån förbättra konsumentens ställning i sådana situationer. Förslaget hindrar emellertid inte att gäldenären fortfarande löper risk att betala två gånger när det gäller fordringar som förfaller vid anfordran eller efter uppsägning. Vidare bör beaktas att en konsument i vissa fall är borgenär. Det gäller i fråga om fordringar enligt presentkort, tillgodokvitton o. d. och framför allt beträffande bankfordringar. Det finns enligt verkets mening skäl som talar för att konsumenten som borgenär bör skyddas av regler som medger en längre preskriptionstid än som anges i förslaget. Även om införande av sådana regler kan komma att strida mot principen om enkla, enhetliga och entydiga regler, bör övervägas att införa ett förbättrat konsumentskydd i detta avseende.

Sveriges advokatsamfund avstyrker promemoriaförslaget, i vart fall såvitt angår förkortning av preskriptionstiden och krav på rättsligt förfarande för preskriptionsavbrott. Beträffande behovet av nordisk rättsenhet framhåller samfundet att de olikheter som finns mellan preskriptionsbestämmelserna i å ena sidan Danmark och Norge och å andra sidan Sverige och Finland trots det livliga handelsutbytet mellan de nordiska länderna inte synes ha medfört några komplikationer. En överensstämmelse mellan lagstiftningen i de olika länderna på ifrågavarande område kan aldrig vara av samma betydelse som när det gäller t. ex. köplagarna. Enbart intresset att få till stånd en enhetlig nordisk lagstiftning på preskriptionsområdet kan därför inte utgöra tillräckligt motiv för en lagstiftning enligt det framlagda förslaget. De föreslagna reglerna om treårig preskriptionstid och om att rättsligt förfarande erfordras för preskriptionsavbrott innebär genomgripande nyheter som inte torde vara motiverade av en ändring i det allmänna rättsmedvetandet och inte heller synes innebära en förbättring i förhållande till gällande rätt. Huvudförslagen medför också en rad andra ändringar i preskriptionsreglerna, t. ex. tilläggsfrister, undantag för "force majeure" o. d., vilket

under en avsevärd övergångstid kommer att innebära osäkerhet om reglernas rätta tillämpning och därmed risk för rättsförluster för borgenärerna.

Promemorieförslaget avstyrks också av *företagarorganisationerna*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Stockholms handelskammare* och *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län*. Företagarorganisationerna anser att regeln om tioårspreskription är klar och entydig och att den har en fast förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Regeln är säkerligen en av de civilrättsliga principer som allmänheten känner bäst till. En ändring skulle därför medföra betydande risk för rättsförluster under lång tid framöver. Det nu framlagda förslaget har fått en i flera hänseenden förtjänstfull utformning i det man lyckats avhjälpa åtskilliga av de brister som vidlådde tidigare förslag. Emellertid har i promemorian inte påvisats några egentliga praktiska olägenheter med de nuvarande reglerna. Inte heller tycks förslaget vara föranlett av något uttalat missnöje med den tioåriga preskriptionen. Någon undersökning som styrker behovet av en kortare preskriptionstid redovisas inte i promemorian. Med anledning av vad som i promemorian sägs om preskriptionslagstiftningens syfte framhåller organisationerna att det givetvis är en fördel om fordringsförhållanden kan avvecklas inom inte alltför lång tid. Dock ifrågasätts om detta syfte är så väsentligt att det skall tillgodoses på bekostnad av andra viktiga hänsyn. Stabilitet i regelsystemet och därav beroende rättsförhållanden samt risken för rättsförluster vid en ändring i detta får anses vara ett viktigt motiv att inte utan mycket tungt vägande skäl ändra en lagstiftning med så fast förankring i rättsmedvetandet som preskriptionslagstiftningen har.

Organisationerna förklarar sig dela uppfattningen att den kanske främsta nackdelen med en lång preskriptionstid är att denna kan utnyttjas för otillbörliga förfaranden från borgenärens sida i form av dubbelkrav o. d. Missbruk kan emellertid förekomma även med de föreslagna reglerna. En gäldenär som har infriat en fordran förfallen först efter anfordran och som efter tre år har gjort sig av med alla handlingar i ärendet kan få svårt att bevisa att anfordran verkligen har skett så att preskriptionstiden också har börjat löpa. Den föreslagna lagstiftningen synes i själva verket ge möjligheter till missbruk som är ökända enligt gällande rätt. En gäldenär som krävs på en skuld som är förfallen till betalning vid anfordran kan i strid med de verkliga förhållandena göra gällande att borgenären har krävt betalning för mer än tre år sedan och att fordringen alltså är preskriberad. Borgenären å sin sida kan påstå att han inte har framställt krav förrän vid en senare tidpunkt än den verkliga och att fordringen därför inte är preskriberad. Organisationerna anser vidare att promemorians regler med olika preskriptionstider beroende på om fordringen har förfallit eller ej gör rättsläget svårbedömt för såväl borgenärer som gäldenärer. En treårig preskriptionstid är under alla förhållanden för kort. Vidare bör preskription alltid kunna avbrytas genom en erinran.

Sveriges köpmannaförbund, Stockholms handelskammare och handelskam-

maren för Örebro och Västmanlands län är kritiska mot promemorieförslaget av i huvudsak samma skäl som företagarorganisationerna. De framhåller sålunda att nuvarande bestämmelser är väl kända bland allmänheten och har visat sig fungera väl i praktiken. Vidare menar de att det föreslagna systemet med olika preskriptionstider för förfallna och icke förfallna fordringar och med krav på rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott är alltför komplicerat och kan medföra risk för rättsförluster.

Kommerskollegium framhåller att någon utredning inte har förebragts om vilka olägenheter som kan vara förknippade med nuvarande preskriptionsbestämmelser. Kollegiet har för sin del inte något intryck av att det råder något påtagligt missnöje med gällande lagstiftning. Emellertid är kollegiet inte främmande för att en förkortning av den allmänna preskriptionstiden kan te sig principiellt motiverad. Liksom *Stockholms handelskammare* understryker kollegiet dock betydelsen av internationellt samarbete. För kollegiets del framstår önskemålet att uppnå internationell likformighet inom preskriptionsrätten som det främsta motivet för en omläggning. Den ökade handeln och samfärdseln mellan länderna utgör enligt kollegiets mening ett bärande skäl för en ändring i syfte att uppnå internationell likformighet inom preskriptionsrätten. Både kollegiet och handelskammaren anser att resultatet av det arbete som pågår inom Europarådets ram bör avvaktas innan en ändring sker av den svenska lagstiftningen på området. Enligt kollegiets mening skulle det inte vara tillfredsställande om det nuvarande regelsystemet med sin djupa förankring i rättsmedvetandet nu ersattes av regler som i sin tur kanske skulle behöva ändras för att uppnå en mer vidsträckt uniformitet.

Skadeståndskommittén, som har inskränkt sitt yttrande till frågor om preskription av skadeståndsfordringar, uttalar att den föreslagna preskriptionslagen ger mycket allmänt hållna bestämmelser om preskription, gemensamma för fordringar av en rad olika slag. Med hänsyn till värdet av enkla och överskådliga regler på området är detta en fördel, men det medför åtskilliga svårigheter när det gäller skadeståndsfordringar. Sådana krav intar en särställning inte bara genom sin uppkomst – i regel oberoende av gäldenärens vilja – utan också genom de speciella hänsyn som här framträder: å ena sidan den skadelidandes behov av ersättning, å andra sidan de betungande konsekvenser som ett sent framställt och kanske överraskande krav kan medföra för den skadeståndsskyldige som kan sakna kännedom om fordringens storlek och ibland rent av om dess existens. Frågan om preskription av sådana fordringar kan väntas få allt större praktisk betydelse, t. ex. vid skador genom farliga produkter och miljöföroreningar. Att i preskriptionslagens system infoga bestämmelser om skadeståndspreskription, vilka dessutom skulle avse ansvar enligt all skadeståndsrättslig lagstiftning som inte innehåller särregler, ger upphov till problem från både rättsteknisk och materiell synpunkt. Införandet av nya regler om skadeståndspreskription

kräver enligt kommitténs mening betydligt mer ingående utredning än vad som föreligger f. n. En sådan utredning kan väntas bli ganska tidskrävande. Läggs promemorieförslaget till grund för lagstiftning som träder i kraft den 1 juli 1976, finns det skäl att genom särskilda bestämmelser t. v. behålla ungefär nuvarande rättsregler beträffande skadeståndsfordringar. Frågor om preskription av sådana fordringar kan då utredas ytterligare med syfte att snarast infoga mer tidsenliga regler om skadeståndspreskription i lagen. Även om enhetliga regler bör eftersträvas för fordringar av olika slag, torde en viss specialreglering för skadeståndskravens del vara svår att undvika också i preskriptionslagens slutliga lydelse. I sammanhanget bör eventuellt också övervägas behovet av regler om specialpreskription av skadeståndskrav i vissa lagar där bestämmelser härom saknas, bl. a. miljöskyddslagen. Kommittén avstyrker följaktligen att promemorieförslaget läggs till grund för lagstiftning såvitt angår preskription av skadeståndsfordringar.

Köplagsutredningen framhåller att promemorieförslaget såvitt framgår inte har föranletts av något mer allmänt utbrett missnöje med gällande regler om tioårspreskription. Den kortfattade argumenteringen i promemorian ger inga egentliga konkreta belägg på olägenheter av gällande lagstiftning. Mot fördelarna av en reform får vägas bl. a. att den nu gällande regeln om tioårspreskription får förmodas vara en av de civilrättsliga principer som allmänheten känner bäst till och att en ändring därför medför risker för rättsförluster under en betydande tid framåt. Utredningen förklarar sig inte ha iakttagit några praktiska olägenheter av de nuvarande preskriptionsreglerna inom det område som omfattas av utredningens eget uppdrag. Detta utsluter givetvis inte att sådana kan förekomma. Utredningen anser sig inte kunna uttala sig om reformbehovet utan inskränker sig till att behandla de föreslagna reglerna, särskilt i den mån de berör köpförhållanden. Enligt utredningen synes det ovisst om de föreslagna reglerna i fråga om köpförhållanden medför någon generell förbättring i förhållande till vad som gäller nu. Att en köpare inte längre behöver bevara kvitton mer än tre år synes vara den största fördelen. Även detta omdöme måste emellertid förses med reservationer, bl. a. när det gäller fordringar som förfaller till betalning vid anfordran. De viktigaste olägenheterna av de föreslagna reglerna är förknippade med att förfallodagen föreslås utgöra utgångspunkt för en särskild preskriptionsregel och att det föreslås gälla olika preskriptionsbestämmelser för förfallna och för icke förfallna fordringar, vilka inte har samordnats. Detta kan leda till komplikationer som motverkar preskriptionens syften.

Konsumentjänstutredningen anför att det finns skäl som förefaller tala för regler om förkortad preskriptionstid. De viktigaste synes enligt utredningen vara *dels* att det kan vara betungande för många människor att behöva behålla verifikationer så lång tid som tio år för att helt kunna säkra sig mot dubbelkrav, *dels* att oklara fordringar blir svårare att utreda ju äldre

de är *och dels* att ett krav som härleder sig från ett gammalt rättsförhållande ofta kommer som en överraskning för gäldenären även om det är ostridigt. Å andra sidan är det utredningens intryck att egentliga olägenheter av nu gällande preskriptionsregler sällan aktualiseras i praktiken. Den nuvarande tioårsregeln torde också vara välkänd bland allmänheten. Enligt utredningen har de skäl som främst talar för en förkortning av preskriptionstiden, åtminstone teoretiskt, full aktualitet i fråga om avtal om konsumenttjänster. Utredningen tillstyrker därför i princip en förkortning av preskriptionstiden i fråga om sådana tjänster men ställer sig tveksam till frågan om de föreslagna reglerna är de mest ändamålsenliga. Härvidlag pekar utredningen bl. a. på att bestämmelser om en treårig preskriptionstid räknad från förfalldagen kan medföra bevissvårigheter i fråga om fordringar som förfaller till betalning vid anfordran. Möjligen är också de föreslagna bestämmelserna om preskriptionsavbrott beträffande förfallna fordringar förenade med vissa nackdelar. Kravet på rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott medför risker för ökade kostnader för konsumenterna och förluster för näringsidkarna.

Konsumenttjänstutredningen förklarar sig inte känna till i vad mån de anförda skälen för ändring av preskriptionsbestämmelserna gör sig gällande i rent kommersiella förhållanden. Problematiken kring behållande av verifierationer måste dock uppenbarligen ligga annorlunda till för bokföringskyldiga än för konsumenter. Vidare är att märka att denna typ av avtalsförhållanden i hög grad har internationella aspekter. Stora divergenser i förhållande till preskriptionsregler i närstående nationers rättssystem kan tänkas påverka parternas val av tillämplig lag och bör såvitt möjligt undvikas. En samordning som endast hänför sig till de nordiska länderna är möjligen alltför begränsad. Också när det gäller rent privata fordringsförhållanden, ett ämne som är föga berört i promemorian, kan det enligt utredningen ifrågasättas om en förkortning av nu gällande preskriptionstid är tillräckligt motiverad. De skäl som talar för en förkortning av preskriptionstiden synes ha betydligt mindre tyngd på privatlivets område än i förhållanden mellan näringsidkare och konsumenter. Som närmare skall behandlas i ett följande avsnitt anser utredningen att starka skäl kan anföras mot en förkortning av preskriptionstiden när det gäller privatlivets fordringar.

LO anser att det huvudsyfte som ligger bakom promemorieförslaget, nämligen att åstadkomma snabbare avveckling av fordringar, har vissa skäl för sig. Det kan således hävdas att starka konsumentpolitiska intressen tillgodoses genom en förkortning av preskriptionstiden för fordringar på varor och tjänster. Genom att förkorta preskriptionstiden slår förslaget vakt om den svagare partens intressen i ett avtalsförhållande där partsbalans saknas. *LO* ansluter sig därför till promemorieförslaget såvitt gäller fordringar härledda ur konsumentförhållanden.

LO framhåller emellertid att förslaget inte tillgodoser den svagare partens intressen i andra avtalsförhållanden. Inom arbetslivet är bristen på parts-

balans det utmärkande draget i avtalsförhållanden mellan arbetstagare och arbetsgivare. Enligt LO:s uppfattning kan det inte komma i fråga att de hittillsvarande reglerna om preskription förändras i oförmånlig riktning för arbetstagarparten i ett anställningsförhållande. Från denna utgångspunkt framför LO kritik mot promemorieförslaget såväl när det gäller preskriptionstidens längd som när det gäller bestämmelserna om preskriptionsavbrott. LO kan inte finna att hänsynen till det internationella samarbetet eller andra skäl väger så tungt att promemorieförslaget i dessa delar bör genomföras i föreliggande skick.

Sammanfattningsvis anser LO att inomobligatoriska skadeståndsanspråk, lönefordringar och andra fordringar som är härledda ur anställningsförhållanden även i framtiden bör preskriberas först efter tio år. I fråga om sådana fordringar anser LO vidare att behovet av skydd för den svagare parten medför ett krav på att preskriptionsavbrott liksom hittills skall kunna ske genom en enkel påminnelse om krav på betalning. Med beaktande av de angivna synpunkterna förklarar sig LO i övrigt kunna tillstyrka promemorieförslaget.

KF påpekar inledningsvis att det ännu inte föreligger någon enhetlig internationell lagstiftning om preskription och att det nordiska samarbetet ännu inte har lett till lagstiftning i något av de nordiska länderna. KF kan därför inte finna att något omedelbart behov föreligger att ändra den svenska lagstiftningen för att nå internationellt enhetliga regler. Vidare påpekar KF att det inte förefaller finnas något egentligt missnöje med bestämmelserna i preskriptionsförordningen. Trots detta kan man hävda att en viss modernisering av reglerna i och för sig är önskvärd. Hänsyn bör emellertid tas inte bara till konsumentens intressen utan också till borgenärens önskemål att få sin fordran tillgodosedd. Med den pågående omflyttningen och anonymiteten i affärskontakterna har borgenären numera ofta betydande svårigheter att få kontakt med gäldenären för att framställa eller förnya sitt krav. Den föreslagna treåriga preskriptionstiden kombinerad med kravet på rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott kan medföra avsevärda rättsförluster. Dessutom är regeln om tioårig preskriptionstid en av de bäst kända reglerna bland gemene man, något som ökar risken för att en ändring kan leda till rättsförluster. En tioårig preskriptionstid är i många förhållanden inte någon belastning utan snarare en säkerhet. KF är mycket tveksamt till om en ändring av de nuvarande reglerna f. n. är påkallad. Det pågående internationella arbetet talar närmast för att en förändring bör anstå. Om en ändring anses böra genomföras, bör en annan lösning övervägas än den som har föreslagits i promemorian. KF förordar en enhetlig preskriptionstid om förslagsvis fem år från fordringens tillkomst.

Som närmare skall behandlas i nästa avsnitt ifrågasätter också flera andra remissinstanser om det är lämpligt att ha olika preskriptionstider för förfallna och icke förfallna fordringar och om den föreslagna treårstiden för förfallna

fordringar är tillräckligt lång. Sådana synpunkter framförs bl. a. av *riksskatteverket*, *kronofogdemyndigheten i Stockholm*, *Föreningen Sveriges kronofogdar*, *Skånes handelskammare*, *MRF* och *Finansieringsföretagens förening*.

Kammarkollegiet understryker betydelsen av att preskriptionsreglerna är enkla och lättfattliga. Gällande bestämmelser torde enligt kollegiet uppfylla dessa krav och har trängt in i allmänhetens medvetande. Det synes därför böra föreligga starka skäl för en ändring av bestämmelserna. Kollegiet framhåller att det naturligtvis är av stort värde att reglerna om preskription blir så likformiga som möjligt i olika länder. Emellertid finner kollegiet det något tveksamt om dessa skäl och de önskemål om förstärkning av konsumenternas ställning m. m. som har åberopats i promemorian är tillräckliga för en ändring av nuvarande bestämmelser. Om så anses vara fallet, torde de nu framlagda förslagen väl kunna ligga till grund för en ändring av gällande preskriptionsregler. De föreslagna allmänna bestämmelserna synes inte vara svåra att tillämpa. Inte heller torde specialbestämmelserna medföra svårigheter för den skolade juristen.

KO förklarar sig dela uppfattningen att den nuvarande tioåriga preskriptionstiden bör förkortas och att preskriptionsförordningen även i övrigt bör anpassas till nutida förhållanden. *KO* har inte några invändningar mot det framlagda förslaget men ifrågasätter om inte en samordning bör ske med preskriptionsbestämmelserna i speciallagstiftningen. Enligt *KO* torde skälet till att speciella preskriptionsbestämmelser har utarbetats på vissa områden i stor utsträckning ha varit att den tioåriga preskriptionstiden har ansetts för lång. Eftersom denna avsevärt förkortas enligt förslaget hade det enligt *KO*:s mening varit önskvärt att också de speciella preskriptionsbestämmelserna hade setts över och i möjligaste mån bringats i överensstämmelse med de föreslagna generella reglerna. I vart fall bör speciallagstiftning inom rättsområden som i betydande grad berör den enskilde individen snarast ses över och samordnas med förslagen i promemorian. Det skulle innebära betydande fördelar för den enskilde, om preskriptionsregler på olika områden i huvudsak var likartade.

Flera remissinstanser understryker betydelsen av att allmänheten får tillräcklig information i samband med att ny lagstiftning om preskription träder i kraft. Informationsaspekterna framhålls bl. a. av *statskontoret*, *försäkringsinspektionen*, *konsumentverket* och *KF*. Konsumentverket framhåller bl. a. behovet av att klargöra innebörden i sådana begrepp som inte har samma betydelse som i vanligt språkbruk, t. ex. förfallodag och fordrans tillkomst. I vissa fall kan sådana begrepp förklaras i information som riktas till allmänheten, men i detta fall bör övervägas om inte vissa centrala begrepp bör definieras direkt i lagtexten.

5.2 Preskriptionstid

5.2.1 Allmänt

Av närmast föregående avsnitt framgår att ett flertal remissinstanser godtar huvudprinciperna i promemorieförslaget. Bestämmelserna om preskriptionstidens längd tillstyrks eller lämnas utan erinran av *JK, hovrätten för Nedre Norrland, datainspektionen, televerket, statskontoret, kronofogdemyndigheterna i Göteborg, Malmö och Hudiksvall, KO, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, konkurslagskommittén, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, TCO, SACO/SR, Sveriges domareförbund. Föreningen auktoriserade revisorer och LRF.*

Bankinspektionen påpekar att ett av de främsta skälen för en förkortning av preskriptionstiden enligt promemorian är att en lång preskriptionstid medför risk för en gäldenär som har betalat sin skuld att få betala på nytt. Enligt inspektionen torde krav på dubbel betalning för samma fordran i praktiken inte vara alltför vanliga. De kan ofta avvisas genom att gäldenären företer kvitto på erlagd betalning. Är det fråga om större belopp, torde det vara mycket sällsynt att gäldenären inte i någon form har garderat sig för eventuella dubbelkrav från borgenärens sida. Inte desto mindre ger den föreslagna förkortningen av preskriptionstiden en tryggare ställning för gäldenären. En fördel är också att förslaget beträffande preskriptionstidens längd överensstämmer såväl med nordisk lagstiftning i ämnet som med bestämmelser i vissa särskilda lagar. Inspektionen tillstyrker därför i princip förslaget såvitt angår preskriptionstidens längd. Inspektionen framhåller dock att förslaget kan medföra nackdelar för den som har medel inestående på bankräkning, och inspektionen förordar att sådana fordringar undantas från bestämmelserna om treårspreskription. Även *försäkringsinspektionen*, som i princip tillstyrker promemorieförslaget, anser att det beträffande bankfordringar finns skäl för en längre preskriptionstid än den föreslagna.

Svenska bankföreningen förklarar sig kunna godta förslaget om en relativt kort generell preskriptionstid som räknas från fordringens förfallodag. Vad beträffar preskriptionstidens längd kan goda skäl anföras både för en femårstid och en treårstid. När fråga är om fordringar som grundas på skuldebrev eller andra skriftliga utfästelser torde gäldenärerna i allmänhet vara väl medvetna om vikten av att de skaffar sig och sparar kvitton på verkställda avbetalningar och återfordrar förbindelsen vid slutbetalning. Risken för rättsförluster på grund av att bevismaterial går förlorat torde därför vara ganska ringa. Med hänsyn härtill och till borgenärernas intresse av att inte behöva vidta preskriptionsavbrytande åtgärder med mycket korta mellanrum framstår enligt bankföreningens mening en femårig preskriptionstid som lämpligast i fråga om skuldebrevsfordringar och därmed jämförbara fordringar. Beträffande fordringar som grundar sig på kreditköp i butiker och andra s. k. vardagslivets fordringar anser bankföreningen däremot övervägande

skäl tala för en treårig preskriptionstid. På grund härav och då det torde vara svårt att åstadkomma en klar och entydig gränsdragning mellan de två berörda kategorierna av fordringar vill bankföreningen inte motsätta sig att preskriptionstiden enligt huvudregeln bestäms till tre år. Emellertid medför systemet med två olika preskriptionstider enligt föreningens mening vissa svårigheter i bankernas verksamhet. Föreningen anför vissa synpunkter på tolkningen av de föreslagna bestämmelserna som närmare skall behandlas i det följande. Skulle inte dessa synpunkter vinna beaktande, förordar föreningen att den nuvarande ordningen med en tioårig preskriptionstid från fordringens tillkomst bibehålls. Även *Svenska sparbanksföreningen* förklarar att den inte motsätter sig en förkortning av preskriptionstiden. Som närmare skall behandlas i det följande framför föreningen dock viss kritik mot utformningen av bestämmelserna om preskription av fordran på grund av borgen.

Företagarorganisationerna anser att en preskriptionstid på endast tre år för förfallna fordringar under alla förhållanden måste anses för kort. Det är visserligen, t. ex. vid köp, av intresse för en part att anspråk anmäls så snart som möjligt. Men sedan gäldenären har fått kännedom om anspråket måste parterna medges riklig tid till att undersöka och pröva anspråket för att nå en uppgörelse i godo. Att nödga borgenären att under den tid förhandlingar pågår stämma gäldenären till domstol eller påkalla skiljeförfarande måste anses direkt olämpligt. Preskriptionstiden bör därför inte sättas kortare än fem år. Särskilt i internationella rättsförhållanden måste en preskriptionstid om tre år som endast avbryts genom stämning e. d. anses alltför kort. Att inleda rättegång i utlandet kräver betydande tid till förberedelse och risken för rättsförluster är stor. I händelse av exportkreditförsäkring övergår fordringen på försäkringsgivaren som får en orealistiskt kort tid på sig för att hålla kravet vid liv. Med en så kort preskriptionstid som tre år är det givet att fordringens tillkomst inte kan tas till utgångspunkt för preskriptionstiden. Men även om denna förlängs till fem år kan det bli nödvändigt att ta förfalldagen till utgångspunkt. Valet av förfalldagen som utgångspunkt för korttidspreskription och tillkomstdagen som utgångspunkt för långtidspreskription drar med sig åtskilliga osäkra bedömningar. De olika preskriptionstiderna gör rättsläget svårbedömt för såväl borgenärer som gäldenärer.

Förslaget om en förkortning av preskriptionstiden avstyrks också av bl. a. *handelskammaren i Stockholm* och *Sveriges advokatsamfund*. Handelskammarens synpunkter på preskriptionstidens längd överensstämmer på väsentliga punkter med företagarorganisationernas. Advokatsamfundet anser att en preskriptionstid på endast tre år måste anses för kort, i varje fall om preskriptionsavbrott inte kan ske på ett enklare sätt än som föreslås i memorian. Samfundet framhåller också att en fordrans förfalldag kan vara svår att bestämma. Detsamma kan visserligen gälla också beträffande till-

komstdagen. Men eftersom förfallodagen bildar utgångspunkt för en så kort preskriptionstid som tre år är det nödvändigt att kunna bestämma förfallotidpunkten ganska exakt. Vid en tioårig preskriptionstid blir det knappast lika nödvändigt att kunna bestämma tillkomstdagen.

Som tidigare har nämnts anser *konsumenttjänstutredningen* att de skäl som främst talar för en förkortning av preskriptionstiden åtminstone teoretiskt har full aktualitet i fråga om avtal om konsumenttjänster. Den enskilde kan i allmänhet inte väntas föra bok över de varor och tjänster han beställer. Det är naturligt om han inom loppet av några år glömmet de närmare omständigheterna kring sådana avtal. Tvister rörande omfattningen av ett uppdrag eller ett överenskommet pris är i allmänhet svåra att utreda även om de uppkommer efter relativt kort tid, inte minst vid reparationsavtal och avtal om mindre entreprenader. Dessa svårigheter accentueras självfallet om flera år har förflutit. Att spara kvitton så lång tid som upp till tio år kan självfallet vara betungande för en privatperson. Vidare har konsumenter ofta en smal budget som inte ger utrymme för överraskande fordringar.

För att en förkortning av preskriptionstiden skall få avsedd verkan i fråga om konsumenttjänster bör den enligt utredningen självfallet få genomslagskraft på det vederlag som konsumenten skall betala för en beställd tjänst. Det kan ifrågasättas om de föreslagna reglerna i allmänhet skulle få denna verkan. Detta hänger samman med den grundläggande skillnaden mellan *fordringar med och fordringar utan bestämd förfallodag*. Enligt gällande rätt, som utredningen i detta hänseende sannolikt kommer att föreslå lagfäst, skall en tjänst som regel betalas vid anfordran sedan tjänsten har avslutats. De föreslagna preskriptionsreglerna skulle innebära att, om konsumenten inte kan styrka att han tidigare har erhållit en anmaning, preskription inte inträder förrän tio år har förflutit efter fordringens tillkomst. Detta skulle i sin tur innebära att konsumenten för att vara helt säker på att inte behöva betala en fordran två gånger måste upp till en tid av tio år efter fordringens tillkomst säkra bevisning antingen om att han har betalat eller om att han har fått en anmaning att betala. Men i så fall synes på hithörande avtalsområde inte mycket vara vunnet med den föreslagna regeln om treårs-preskription.

Konsumenttjänstutredningen ifrågasätter också om en förkortning av preskriptionstiden är tillräckligt motiverad när det gäller rent privata fordringsförhållanden. I släkt- och vänskapsrelationer torde lån av förhållandevis höga belopp inte vara sällsynta. Typiskt sett föreligger här känslomässiga bindningar som gör att åtskilligt av det som anförs i promemorian passar mindre väl, t. ex. att brist på betalning eller erkännande inom något eller några år efter förfallodagen som regel är ett tecken på att fordringen är tvistig och att det i allmänhet ter sig rimligt att borgenären, för att visa att han står fast vid sitt krav, vänder sig till domstol eller utmätningsman. Frånsett vardagslivets rent bagatellartade handlån, som knappast berörs av

preskriptionsregler, torde man på förevarande område inte heller kunna säga att de allra flesta fordringsförhållanden avvecklas inom relativt kort tid. De skäl som talar för en kortare preskriptionstid torde alltså allmänt sett ha betydligt mindre tyngd på privatlivets område än i förhållanden mellan näringsidkare och konsumenter. Tvärtom kan det i vissa situationer anföras starka skäl mot en förkortning av preskriptionstiden när det gäller privatlivets fordringar. Hit hör fall då makar lånar varandra pengar. Ett ytterligare exempel, som inte är ovanligt i domstolarnas praxis, är att en hushållerska som är i tjänst hos en ensam man inte får ut lön under en lång följd av år och att hon framställer krav därpå först sedan mannen har avlidit. Enligt nu gällande ordning tillerkänns hon i regel lön för tio år. Enligt förslaget skulle, om dödsboet gör preskriptionsinvändning, lön kunna dömas ut för endast tre år.

Enligt utredningen torde det för åtskilliga människor framstå som stötande, om man går miste om rätten till en fordran bara därför att man av hänsyn till en närstående persons faktiskt eller förment besvärliga situation under några år har underlåtit att skrida till rättsligt förfarande eller att kräva vederbörande ett skriftligt erkännande—ett muntligt erkännande torde inte ha stort praktiskt värde. Blir lagförslaget tillämpligt på privatlivets fordringar, kan det komma att gynna förslagna personers möjligheter att bli kvitt stora skulder genom att utnyttja annans godtrogenhet och tillgivenhet. Även om en lag om treårig preskriptionstid för förfallna fordringar skulle åtföljas av en omfattande upplysningskampanj, är det osäkert om denna skulle få tillräcklig genomslagskraft i nu berörda relationer.

Köplagsutredningen erinrar om att ett viktigt syfte med den föreslagna reformen är att förkorta preskriptionstiden. De föreslagna bestämmelserna innebär emellertid inte att preskriptionstiden alltid blir kortare än enligt gällande rätt. Förslaget kan i själva verket leda till en förlängning av preskriptionstiden i vissa fall, nämligen om en fordran förfaller till betalning mer än sju år men mindre än tio år efter sin tillkomst. Att ha två olika preskriptionsregler, en som beror av om en fordran är förfallen och en annan som beror av om den inte är förfallen, med olika regler för hur preskriptionsavbrott kan ske, torde kunna bereda avsevärda svårigheter för berörda parter, särskilt som det inte alltid är lätt att avgöra om en fordran skall anses vara förfallen eller inte. Det kan därför ifrågasättas om det inte vore en rättstekniskt bättre lösning att ha den konstruktionen att en fordran preskriberas tio år från tillkomsten men alltid tre år efter det att den har förfallit till betalning—eller annan händelse har inträffat som är bättre ägnad att utgöra utgångspunkt för preskriptionstiden.

När det gäller köpförhållanden torde preskriptionen av förfallna fordringar och av fordringar som i och för sig förfaller vid anfordran men ännu inte har förfallit ha störst betydelse. Som framhålls i promemorian kan det i många fall vara problematiskt att avgöra när en fordran skall anses ha kommit

till. Men det kan vara än mer problematiskt att avgöra när en fordran förfaller till betalning. Att använda förfallotiden som utgångspunkt för preskription ger anledning till betänkligheter när det gäller fordringar som förfaller vid anfordran. Av denna typ är det stora flertalet fordringar på betalning av priset vid köp, tjänster och liknande prestationer. Enligt den konstruktion som synes allmänt godtagen är en sådan fordran inte förfallen förrän krav har skett, trots att krav kan ske närhelst borgenären önskar. Fordringen kan sålunda vara "latent förfallen" under en lång tid, men preskriptionstiden börjar inte löpa förrän fordringen är "öppet förfallen". En förutsättning för att preskriptionstiden skall börja löpa torde vidare vara att kravet har nått gäldenären. Uppstår tvist om huruvida fordringen har preskriberats, kan det sålunda vara till gäldenärens förmån att göra gällande att han har blivit krävd på betalning vid en tidig tidpunkt, eftersom preskription då kan ha inträtt. Omvänt kan det vara till borgenärens fördel att göra gällande att han inte har framställt krav förrän jämförelsevis sent eller att kravet inte har nått gäldenären. Ett sådant resultat synes föga tillfredsställande. Ett annat, närmast paradoxalt, resultat är att en gäldenär som i förlitan på preskriptionsregeln har kastat bort kvitton på erlagd betalning efter tre år kan finna att han ändå inte är på den säkra sidan, därför att han saknar bevis för vid vilken tidpunkt han har blivit krävd av borgenären. Enligt utredningens mening är det lämpligt att precisera eller ändra regeln om preskriptionstidens utgångspunkt så att de konsekvenser som nu har nämnts undviks. I det sammanhanget påpekar utredningen att den tyska rätten har en helt annan konstruktion än den nu föreslagna, nämligen att utgångspunkten för preskription normalt är "die Entstehung des Anspruchs". När det gäller fordringar på priset vid köp anses denna regel innebära att preskriptionstiden börjar löpa när köpet avslutas.

Köplagsutredningen framhåller vidare att reklamationsreglerna i köplagen medför att många frågor som annars skulle behöva bedömas enligt preskriptionsregler inte aktualiseras, därför att en part har förlorat sin talan redan genom underlåtenhet att reklamera. När det gäller priset finns dock ingen regel om reklamation e. d. som skulle minska betydelsen av preskriptionsregeln. Utredningen anser det möjligt eller rent av sannolikt, främst med tanke på köp utan affärsässig karaktär, att det kan finnas skäl för en kort preskriptionstid vars främsta syfte är att befria köparen från att bevara kvitton. Beaktas bör emellertid att, bortsett från kontantköp över disk, de flesta betalningar av priset vid köp torde utgöra s. k. bokbetalningar. Även om gäldenären inte har sparat kvitton torde betalningen, om tvist skulle uppstå, kunna spåras ganska lång tid efter det att betalningen har skett genom att transaktionen finns antecknad hos bank, postgirokontoret e. d. Preskriptionsregeln blir då onödig.

Konsumentverket uttalar att den föreslagna korttidspreskriptionen är ägnad att i viss mån förbättra konsumentens ställning. Liksom bl. a. köplagsut-

redningen framhåller konsumentverket emellertid att gäldenären fortfarande löper risk att få betala två gånger när det gäller fordringar som förfaller till betalning vid anfordran eller efter uppsägning. Sådana fordringar torde främst förekomma på konsumenttjänstsidan. Den ökade användningen av automatiserad kravbehandling och försäljning av fordringar till särskilda företag kan öka risken för att sådana situationer inträffar. Enligt verkets mening är det därför av vikt att försöka skapa bevisregler eller andra bestämmelser som ger konsumenten ett bättre skydd mot obefogade krav.

Konsumentverket anser vidare att det finns skäl som talar för att konsumenten som borgenär bör skyddas av regler som medger en längre preskriptionstid än som föreslås i promemorian. Det händer t. ex. att presentkort, tillgodokvitton o. d. inte görs gällande ens under den tioåriga preskriptionstiden. Detta beror ofta på att det är fråga om sällanköpsvaror, exempelvis hos en guldsmedsaffär, eller att konsumenten har flyttat till en annan ort. Sparande på bankräkning med års- eller halvårsuppsägning utnyttjas ibland för att betala lån som avser köp av dyrare kapitalvaror. Det förekommer att kontoinnehavaren i sådana fall har en fortlöpande uppsägning liggande hos banken. Konsumenten är knappast beredd på att detta kan leda till att en treårig preskriptionstid börjar löpa efter uppsägningstidens utgång, om han inte lyfter det uppsagda beloppet. Den i förslaget angivna möjligheten att träffa avtal om förlängning av preskriptionstiden kan inte anses utgöra ett tillräckligt skydd för konsumenten i sådana fall. Vidare förekommer det att bankböcker bevaras under mycket lång tid utan att vare sig uttag sker, räntebesked begärs eller saldobesked lämnas. I sådana fall kan t. o. m. en tioårig preskriptionstid vara för kort. I nu angivna situationer bör enligt verkets mening övervägas att införa ett bättre konsumentskydd, även om bestämmelser om längre preskriptionstid i detta avseende kan komma att strida mot principen om enkla, enhetliga och entydiga regler.

LO tillstyrker promemorieförslaget såvitt angår fordringar i konsumentförhållanden. Däremot anser LO, som tidigare nämnts, att förslaget medför nackdelar för arbetstagarparten i anställningsförhållanden. Hittillsvarande erfarenheter visar att en tioårig preskriptionstid är välbehövlig i sådana förhållanden. Olägenheterna med bevisning så långt efter en fordrans tillkomst är inte större än att de med relativ lätthet kan övervinnas. Från medlemsförbund finns erfarenhet av att ostridiga lönefordringar inte har blivit reglerade på många år beroende på att arbetsgivaren har övertygat den anställde om att allt har varit i sin ordning. Först när den fackliga organisationen har fått kännedom om missförhållandet har rättelse kunnat ske, i många fall beträffande förfallna lönefordringar för många år tillbaka i tiden. Liknande erfarenheter finns beträffande inomobligatoriska skadeståndsanspråk, där medlemmen har ansett det vara utsiktslöst att driva anspråket. Även i sådana fall har de fackliga organisationerna med hjälp av juridisk expertis

kunnat rätta till felbedömningar gjorda många år tidigare av den anställde. Mot bakgrund av det anförda förordar LO en tioårig preskriptionstid beträffande inomobligatoriska skadeståndsanspråk, lönefordringar och andra fordringar härledda ur anställningsförhållanden.

KF har en viss förståelse för att en förkortning av preskriptionstiden kan vara motiverad när det gäller s. k. vardagsskulder. Fordringar i andra förhållanden är däremot oftast av mer speciell karaktär. Bevisning rörande en sådan fordran bevaras med viss omsorg, och vittnesbevisning kan med viss säkerhet återopas även efter längre tid med hänsyn till de speciella omständigheterna. För sådana fordringar är regeln om tioårig preskription inte någon belastning utan snarare en säkerhet. För fordringar mellan andra än näringsidkare och konsumenter skulle alltså den nuvarande tioåriga preskriptionstiden i och för sig kunna bibehållas. För vardagslivets fordringar mellan näringsidkare och konsumenter skulle däremot en kortare preskriptionstid, t. ex. tre år, kunna tillämpas. Mot en sådan uppdelning i skilda preskriptionstider talar emellertid starka skäl, lika väl som mot den i promemorian gjorda uppdelningen med hänsyn till om en fordran är förfallen eller inte. KF anser att en enhetlig preskriptionstid som löper från fordringens tillkomst men som förkortas i förhållande till vad som nu gäller, förslagsvis till fem år, är att föredra, om en ändring över huvud taget kan anses motiverad.

RSV framhåller att ambitionen att tvinga fram en avveckling av fordringsförhållanden inom rimlig tid måste vägas mot rättsordningens självklara plikt att i möjligaste mån verka för att föreliggande förpliktelser fullgörs, så att det inte onödigtvis underlättas för mindre nogräknade gäldenärer att i hägnen av preskriptionsinstitutet dra sig undan sina skyldigheter. Mot bakgrund härav kan ifrågasättas om en preskriptionstid på tre år för förfallna fordringar är väl avvägd. I fråga om s. k. vardagslivets fordringar förefaller tiden enligt RSV lämplig. Beträffande andra slag av fordringar kan däremot göras gällande att tiden är väl kort, särskilt beträffande domfästa fordringar och skuldebrevsfordringar. I synnerhet beträffande sådana fordringar kan det sättas i fråga om det inte är onödigt betungande för borgenären att behöva föranstalta om preskriptionsavbrott vart tredje år. En sådan ordning torde kunna innebära olägenheter också för gäldenären. En lämpligare preskriptionstid för fordringar av detta slag är enligt RSV:s mening fem år. Med hänsyn till de gränsdragningsproblem som enligt promemorieförslaget skulle uppkomma om olika preskriptionstider tillämpades för olika slag av förfallna fordringar föreslår RSV en preskriptionstid om fem år för alla slag av förfallna fordringar.

Enligt *kronofogdemyndigheten i Stockholm* torde det vara uppenbart att de föreslagna reglerna kommer att medföra att borgenärer i ökad omfattning till olägenhet både för sig själva och för gäldenärerna begär verkställighet enbart för att behålla rätten att kräva ut en fordran. Bl. a. med hänsyn

till sådana ogynnsamma verkningar finns det enligt kronofogdemyndigheten fog för att överväga om inte åtminstone den treåriga preskriptionstiden borde förlängas till förslagsvis fem år, dvs. ungefär samma tid som i allmänhet gäller för restförd skatt.

Föreningen Sveriges kronofogdar framhåller att kort preskriptionstid kan främja klarhet i fordringsförhållanden och motverka osund kreditgivning, eftersom borgenären tvingas begära betalning relativt snart efter förfalldagen och gäldenären härigenom bereds tillfälle att framställa eventuella invändningar på ett så tidigt stadium att man kan undvika bevissvårigheter. Däremot är det enligt föreningens mening knappast möjligt att utforma preskriptionstiderna så, att man härigenom kan skydda gäldenären mot orättmätiga krav, utan sådana krav får motverkas genom samhällets utvidgade rättshjälp. Alltför snävt tilltagna preskriptionstider kan vara olämpliga, eftersom de kan fresta gäldenärer att söka undandra sig sina förpliktelser. Föreningen noterar att de flesta skattefordringar även i fortsättningen kommer att vara underkastade uppbördslagens regel om femårig preskription, som enligt föreningens mening är väl avvägd. Önskvärd enhetlighet mellan civila fordringar och skattefordringar skulle nås, om också den allmänna preskriptionstiden bestämdes till fem år. Den föreslagna treårsregeln får dock bedömas innebära måttliga nackdelar och kan godtas. Vidare föreslår föreningen en översyn av preskriptionsreglerna för de skatter och offentligt rättsliga avgifter som hittills har följt den allmänna tioårspreskriptionen.

Också *Skånes handelskammare* erinrar om den femåriga preskriptionstiden enligt uppbördslagen. Även om handelskammaren i och för sig kan ansluta sig till de skäl som har anförts för promemorieförslagets bestämmelse om treårspreskription, framstår det från principiell synpunkt som naturligt att preskriptionstiden också för civila fordringar i allmänhet fastställs till fem år efter förfalldagen. För en femårig preskriptionstid talar också praktiska skäl, särskilt i belysning av den skärpning som de föreslagna reglerna om preskriptionsavbrott skulle innebära för borgenären. Vid tvist mellan två parter om det berättigade i ett anspråk är det sålunda uppenbart att parterna är i behov av tid för utredningar och förhandlingar. Erfarenheten visar att en treårig preskriptionstid härvid många gånger kan vara alltför kort, speciellt i internationella rättsförhållanden. Klart är också att den föreslagna regeln om förlängning av preskriptionstiden inte på ett tillfredsställande sätt löser de antydda problemen, eftersom den regeln förutsätter att parterna är ense om förlängning. Mot bakgrund av det sagda förordar handelskammaren att den föreslagna treårspreskriptionen utsträcks till fem år.

MRF förklarar sig i och för sig inte ha någon invändning mot att preskriptionstiden förkortas men ifrågasätter om inte förslaget har gått väl långt i detta avseende. Det synes enligt förbundet vara skäl att överväga om det inte skulle vara bättre att endast förkorta preskriptionstiden och bibehålla det nuvarande systemet i övrigt. Införandet av en treårig preskriptionstid

med utgångspunkt från förfallodagen nödvändiggör ett flertal kompletteringsregler som gör att den föreslagna lagen blir tämligen komplicerad och svårhanterlig.

Även *Finansieringsföretagens förening* är skeptisk mot de föreslagna bestämmelserna om treårspreskription och om rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott. Enligt föreningen syns flertalet av de skäl som i promemorian åberopas till stöd för en förkortning av preskriptionstiden utgöra argument för att ha en till tiden begränsad preskriptionstid och inte för att förkorta den gällande preskriptionstiden. De närmare skälen till att promemorian stannar för just tre år och inte i stället lika gärna t. ex. fem eller tio år redovisas inte. Vad beträffar fordringar som rör den dagliga hushållningen o. d. gäller redan nu vid kontantköp att gäldenären inte behöver spara kvitton för att freda sig mot nytt krav. Emellertid finns i taxeringslagen och förslaget till bokföringslag särskilda bestämmelser om bevarande av handlingar. Såväl konsumenter som näringsidkare är således enligt föreningen skyldiga att i många fall bevara kvitton och andra handlingar som vanligen utgör bevismedel. Mot den bakgrunden framstår en förkortning av preskriptionstiden till tre år som mer eller mindre meningslös från praktisk synpunkt. Föreningen hävdar att en så kraftig förkortning av preskriptionstiden som till tre år med krav på rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott måste innebära att ett ökat antal fordringar preskriberas. Den verksamhet som bedrivs av föreningens medlemmar kommer att påverkas på olika sätt. En treårig preskriptionstid framstår ofta som alltför kort såväl vid leasing som vid factoring. En så kort preskriptionstid kan också medföra onödiga förluster för företag som refinansierar avbetalningskontrakt eller bedriver kontokreditverksamhet. Trots att föreningen inte har kunnat finna några mer praktiska eller sakliga skäl för en ändring vill föreningen dock inte motsätta sig en förkortning av preskriptionstiden. Möjligen kan den nuvarande tioårstiden allmänt sett framstå som onödigt lång. Föreningen föreslår dock att preskriptionstiden bestäms till fem à sex år och att en samordning sker med bestämmelserna om arkivering o. d. i taxeringslagen och bokföringslagen.

SAF, som ansluter sig till företagarorganisationernas yttrande, erinrar därutöver om att det på arbetsmarknaden sedan lång tid tillämpas förhandlings- och taleregler som inte har beaktats i promemorieförslaget. Den ursprungliga grunden till den åsyftade avtalsregleringen är huvudavtalet mellan *SAF* och *LO*. Detta har följts av motsvarigheter på tjänstemannaområdet och inom andra sektorer, t. ex. stat och kommun. Avtalsregleringen rörande förhandlingsordning och taleregler har i sista hand blivit mönsterbildande också för lagstiftaren. Härvidlag hänvisas till 54–59 §§ i arbetsrättskommitténs förslag till lag om förhandlingsrätt och kollektivavtal. *SAF* framhåller att huvudavtalens förhandlings- och taleregler i jämförelse med promemorieförslagets treårsperiod kan leda till såväl förkortning som förlängning av den tid inom vilken obligationsrättsliga anspråk kan vinna beaktande vid domstol. Skulle promemorieförslaget mot *SAF*:s uppfattning läggas till grund

för lagstiftning, måste tillses att lagstiftningen anpassas också till de nämnda kollektivavtalsreglerna.

TCO, som tillstyrker promemorieförslaget, anser att detta är oklart på en punkt. Av förslaget framgår sålunda inte klart i vad mån det skall vara tillåtet att träffa avtal om kortare preskriptionstid än den föreslagna. Bestämmelser om kortare preskriptionstid kan förekomma i kollektivavtal mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer angående förhandlingsordning vid framställande av anspråk enligt kollektivt eller enskilt avtal. Med hänsyn till att dessa bestämmelser är väl etablerade och inarbetade hos arbetsmarknadens organisationer utgår *TCO* från att bestämmelserna om preskriptionstider i den föreslagna lagen inte skall lägga hinder i vägen beträffande sådana anspråk. Det bör alltså enligt *TCO*:s mening även framgent vara möjligt att med stöd av kollektivavtal som på arbetstagersidan har slutits eller godkänts av organisation som är att anse som huvudorganisation bibehålla sådana bestämmelser.

5.2.2 Fordringar på grund av skuldebrev eller dom m. m.

Som tidigare har nämnts anser några remissinstanser att en treårig preskriptionstid är alltför kort när det gäller skuldebrevsfordringar och domfästa fordringar. *RSV* framhåller sålunda att en treårstid för sådana fordringar kan medföra olägenheter för både borgenären och gäldenären. En lämpligare preskriptionstid för fordringar av det slaget är enligt *RSV*:s mening fem år. Med hänsyn till de gränsdragningsproblem som kan uppstå, om olika preskriptionstider gäller för olika slag av fordringar, förordar verket dock inte några särregler för skuldebrevsfordringar och domfästa fordringar utan föreslår i stället en femårig preskriptionstid för alla förfallna fordringar.

Svenska bankföreningen anser att risken för att gäldenärerna åsamkas rättsförluster genom att bevismaterial går förlorat torde vara ganska ringa när det gäller fordringar på grund av skuldebrev eller andra skriftliga utfästelser. Med hänsyn härtill och till borgenärernas intresse av att inte behöva avbryta preskription alltför ofta framstår enligt bankföreningen en femårstid som lämpligast i fråga om sådana fordringar. Däremot anser föreningen att övervägande skäl talar för en treårig preskriptionstid när det gäller fordringar som grundar sig på kreditköp i butiker och andra vardagslivets fordringar. Eftersom det torde vara svårt att åstadkomma en klar gränsdragnin mellan de båda kategorierna av fordringar vill föreningen därför inte motsätta sig att preskriptionstiden enligt huvudregeln bestäms till tre år.

MRF uttalar att de skäl som enligt promemorian talar för en treårig preskriptionstid inte synes övertygande när det gäller fordringar som har fastställts genom dom eller varit föremål för verkställighetsåtgärd. Om borgenären underlåter att vidta åtgärder för att få betalt för en sådan fordran, torde det inte sällan bero på att han inte vet var gäldenären finns. För

detta fall innehåller promemoriaförslaget en regel som i viss utsträckning skyddar borgenären. Men skälet kan också vara att gäldenären har dålig ekonomi, varför borgenären i medvetande därom låter saken vila. För ett allmänt betraktelsesätt torde det enligt MRF framstå som egendomligt och otillfredsställande att en auktoritativt fastställd fordran skulle preskriberas efter så kort tid som tre år. Detta synes kunna leda till rättsförlust för borgenären och motsvarande omotiverad fördel för gäldenären. En bättre lösning vore enligt MRF att låta domfästa fordringar o. d. preskriberas först efter utgången av den tioåriga preskriptionstiden. Samma preskriptionstid bör kunna gälla för underhållsfordringar som grundas på utmättningsbart avtal. På det sättet blir preskriptionstiden densamma för underhållsfordringar, oavsett om de har bestämts genom dom eller avtal.

Enligt *Svenska bankföreningen* kan systemet att knyta olika långa preskriptionstider till förfallodagen resp. fordringens tillkomst leda till tolknings- och tillämpningssvårigheter i bankernas verksamhet. Ett standardfall i affärsbankernas utlåningsrörelse är att gäldenären undertecknar en revers enligt vilken fordringsbeloppet förfaller till betalning en viss angiven dag. I regel är det emellertid förutsatt att kredittiden skall förlängas successivt utan att detta dock har överenskommit på ett sådant sätt att banken kan anses juridiskt bunden av ett åtagande om förlängning. I reversen kommer detta till uttryck genom en klausul som innebär att, om banken medger förlängning och annat därvid inte anges, förfallodagen skall flyttas fram med den tid som anges i reversen, i regel tre eller sex månader, dock att upplupen ränta skall betalas på den tidigare bestämda förfallodagen. I allmänhet avtalas vid kredittidens början också att gäldenären, om förlängning kommer till stånd, vid varje förlängningstillfälle skall amortera ett visst minsta belopp. Ofta finns säkerhet för krediten i form av borgen.

Den första tolkningsfrågan avser sådana situationer då allt går i sin ordning och förlängningar successivt kommer till stånd. Löper då en tioårig preskriptionstid från tillkomstdagen även efter det att förlängning har skett eller löper en treårstid från varje dag då betalning av ränta eller amortering jämte ränta har skett? Bankföreningen utgår från att en tioårstid skall anses löpa från tillkomstdagen även efter det att successiva förlängningar har förekommit. Detta är av särskild betydelse i fråga om bankens förhållande till en borgensman som inte särskilt har erkänt fordringen. Om treårsregeln gällde, skulle banken vara tvungen att vart tredje år avkräva borgensmannen ett erkännande eller företa annan preskriptionsavbrytande åtgärd mot honom. En sådan ordning skulle uppenbarligen vara synnerligen opraktisk, särskilt som krediten löper på förutsett vis.

Den andra tolkningsfrågan avser sådana fall då betalningsförsummelse inträffar och banken därför efter en tid säger upp hela krediten till betalning. Leder detta till indrivning, uppstår inga särskilda problem. Men träffas i stället uppgörelse med gäldenären, vilket är mycket vanligt, uppstår frågan

hur situationen skall betraktas i preskriptionshänseende. Uppgårelsen torde i allmänhet gå ut på att banken accepterar en för sen betalning och att parterna kommer överens om att återgå till den ordning för kreditens avveckling som förutsattes före betalningsförsummelsen. Banken frånfaller således sin uppsägning och det återstående kreditbeloppet är inte längre förfallet till betalning. Bankföreningen förutsätter att detta innebär att den tioåriga preskriptionstiden från tillkomstdagen åter är tillämplig tills något belopp förfaller till betalning.

Bankföreningen tar också upp frågan vad som skall gälla i förhållande till borgensmannen, om banken efter en betalningsförsummelse har sagt upp hela krediten till betalning också gentemot honom. Sker indrivning uppstår inte heller i förhållande till borgensmannen några särskilda problem. Men träffar banken en sådan uppgörelse med huvudgäldenären som nyss har beskrivits uppstår frågan vad som skall gälla gentemot borgensmannen. Bankföreningen förutsätter att den tioåriga preskriptionstiden från tillkomstdagen åter skall vara tillämplig även gentemot borgensmannen, eftersom det återstående kreditbeloppet inte längre är förfallet till betalning. Detta bör f. ö. gälla även om banken inte skulle ha sagt upp krediten också gentemot borgensmannen. Den angivna ordningen framstår som logisk med hänsyn till borgensförpliktelsens accessoriska natur.

För bankerna är det enligt bankföreningen av stor betydelse att de angivna tolkningarna är riktiga med hänsyn till den masshantering som det här är fråga om. Bevakningsrutinerna för bankernas 100 000-tals krediter sköts med hjälp av ADB. Rutinerna skulle inte påverkas med de angivna tolkningarna. Skulle dessa emellertid inte vara riktiga, skulle ett betydande manuellt arbete i ett stort antal ärenden få läggas ner på särskild preskriptionsbevakning. Detta skulle självfallet leda till påtagliga kostnadsökningar.

För den händelse de angivna tolkningarna inte skulle vara riktiga, förordar bankföreningen bestämt att uttryckliga regler med detta innehåll införs i den tilltänkta lagen. Skulle detta förslag inte vinna beaktande, anser bankföreningen att endast en preskriptionsregel bör finnas, nämligen en regel om preskriptionstid räknad från tillkomstdagen. Preskriptionstiden skulle då behöva vara avsevärt längre än tre år. För detta fall anser bankföreningen att det är mest ändamålsenligt att behålla den nuvarande tioåriga preskriptionstiden från tillkomstdagen.

Även *Sveriges föreningsbankers förbund* anser att de föreslagna bestämmelserna medför problem i fråga om "rullande" skuldebrev, dvs. skuldebrev som formellt förfaller till betalning efter en mycket kort tid men som innehåller en automatisk förlängningsklausul. Förbundet diskuterar framför allt frågan om den treåriga preskriptionstiden vid förlängning skall räknas från den första förfallodagen eller från den successivt framflyttade förfallodagen. Räknas preskriptionstiden från den först bestämda förfallodagen, sker visserligen preskriptionsavbrott gentemot huvudgäldenären genom

kontinuerliga betalningar, men dessa har inte samma verkan gentemot borgensmännen. Banken skulle därför tvingas vidta preskriptionsavbrytande åtgärd gentemot borgensmännen redan efter tre år i fråga om ett lån som från början är avsett att löpa kanske tio år eller mer. Eftersom förutsättningen för preskriptionsavbrott gentemot borgensmännen enligt förslaget är att rättsligt förfarande har inletts mot huvudgäldenären, skulle banken för att inte förlora sin fordringsrätt gentemot borgensmännen tvingas aktualisera infriandet av skuldförbindelsen hos huvudgäldenären redan två och ett halvt år efter den första förfallodagen. Då grund för ett rättsligt förfarande sällan finns, skulle konsekvensen bli att bankerna tvingades skriva om samtliga skuldförbindelser med rullande förfallodagar för vilka borgensåtaganden utgör säkerhet. En sådan ändring är givetvis oacceptabel såväl ur lånekundernas som bankernas synpunkt. För bankernas del skulle förslaget innebära en fullständig förändring av såväl lånevillkor som de i stor utsträckning ADB-baserade hanteringsrutinerna. För lånekundernas del skulle förfarings sättet förutom nyssnämnda olägenheter medföra kostnadsstegringar.

Förbundet anser att en rimligare tolkning av förslaget är att preskriptionstiden beräknas till tre år från den senaste förfallodagen såväl gentemot låntagaren som mot borgensmännen – som genom sin underskrift på reversen har godkänt också förlängningsklausulen. Härigenom undgår man den allvarliga olägenhet som ligger i olika preskriptionstider gentemot huvudgäldenär och borgensmän och bevarar den accessoritet som bör finnas mellan huvud- och borgensförbindelse. För att inte lånetiden på grund av en sådan tolkning skall kunna utsträckas under obegränsad tid bör en sådan regel möjligen kompletteras med en supplementärregel om tioårig preskription. En sådan ordning skulle bättre överensstämma med nuvarande ordning och väl låta sig inpassas i bankernas rutiner.

Förbundet tar också upp frågan hur man bör bedöma den situationen då banken på grund av betalningsförsummelse eller av andra skäl inte medger förlängning utan ser sig nödsakad att aktualisera hela betalningsskyldigheten. Ofta kan en sådan fordran inte realiseras annat än efter lagsökning. I så fall löper givetvis preskriptionstiden från den dag banken inleder det rättsliga förfarandet. I många fall leder en sådan åtgärd till betalning av förfallna belopp, varefter krediten enligt nuvarande bankpraxis förlängs och följer de ursprungliga villkoren. Det vore beklagligt om de nya preskriptionsreglerna fick till följd att denna ordning bröts. Enligt förbundets mening bör ett avstående från att fullfölja ett rättsligt förfarande vara utan betydelse i fråga om beräkning av preskriptionstid. En sådan åtgärd bör betraktas endast som ett temporärt avbrott i det normala skuldförhållandet.

5.2.3 Fordringar på bank o. d.

I det närmast föregående avsnittet har behandlats vissa remissinstansers synpunkter på frågor som bl. a. rör bankernas verksamhet, nämligen bankernas utlåning. I detta avsnitt tas upp synpunkter på preskriptionsbestämmelsernas betydelse för bankernas inlåning.

Som tidigare har nämnts anför *bankinspektionen* betänkligheter mot att bestämmelserna i promemorieförslaget utan begränsning görs tillämpliga på bankfordringar, dvs. på medel som inestår på bankräkning. Framför allt kan den treåriga preskriptionstiden från förfallodagen enligt inspektionens mening medföra nackdelar för insättarna. Den föreslagna treårstiden innebär ökade olägenheter för insättaren genom att han tvingas till skärpt bevakning av att fordringen inte preskriberas och till oftare återkommande åtgärder för att förhindra preskription. Samtidigt kan den förkortade preskriptionstiden innebära ett ökat besvär för banken som med tätare tidsmellanrum kan utsättas för rättsliga krav. Bankerna torde inte utan uttryckliga lagregler kunna åläggas att iaktta en längre preskriptionstid än den i lagen angivna. Den i promemorian angivna möjligheten att avtala om förlängd preskriptionstid kunde i och för sig tänkas som en lösning på de berörda problemen. Bortsett från att vissa oklarheter torde föreligga i fråga om vad som borde omfattas av ett sådant avtal torde ett sådant dock inte kunna avtvingas bankerna. Med all sannolikhet skulle de dock inte utnyttja de nya bestämmelserna till sin förmån på insättarnas bekostnad.

På grund av det anförda anser inspektionen att den nuvarande tioåriga preskriptionstiden inte bör förkortas när det gäller förfallna bankfordringar. Om inspektionens synpunkter på denna punkt tillgodoses, nås den fördelen att ifrågavarande fordringar, vilkas volym är avsevärd, behandlas lika oavsett om de är förfallna till betalning eller inte. Inspektionen förordar sålunda att det i fråga om bankfordringar införs undantagsbestämmelser med den angivna innebörden.

Även *försäkringsinspektionen*, *konsumentverket* och *företagarorganisationerna* anser att den föreslagna möjligheten att träffa avtal om förlängning av preskriptionstiden är otillräcklig när det gäller medel som inestår på bankräkning. Försäkringsinspektionen förordar att den föreslagna bestämmelsen om förlängningsavtal ersätts med en positiv specialregel i ämnet. Konsumentverket pekar, som har nämnts i avsnittet 5.2.1, på olika situationer där de föreslagna bestämmelserna kan vara till nackdel för konsumenter. Enligt verkets mening finns det bl. a. i fråga om bankfordringar skäl som talar för att konsumenterna bör skyddas av en längre preskriptionstid än som föreslås i promemorian.

5.2.4 Preskriptionstidens utgångspunkt

Flera remissinstanser diskuterar frågor som rör utgångspunkten för preskriptionstiderna enligt promemoriaförslaget. Från några håll framförs kritik mot förslaget att ta en fordrans förfallodag till utgångspunkt för en treårig preskriptionstid. Andra remissinstanser är kritiska mot de bestämmelser som föreslås beträffande utgångspunkten för tioårspreskriptionen.

Köplagsutredningen understryker, som tidigare nämnts, att det kan vara problematiskt att avgöra när en fordran förfaller till betalning. I vissa fall, t. ex. när det gäller fordringar som grundas på ingrepp i annans rättssfär, torde man få räkna med att en fordran anses förfallen redan i och med att den uppkommer. Även andra tidpunkter, utöver den då anfordran eller krav sker, kan komma i fråga som förfallotid. Det kan därför vara osäkert vilken tidpunkt som rättsligen är avgörande för om en fordran skall anses förfallen. Följaktligen kan det vara ovisst för en borgenär när preskriptionstiden börjar löpa. Den tid som borgenären har till sitt förfogande för att göra en fordran gällande kan då bli mycket kort.

Även *Sveriges advokatsamfund*, som avstyrker den föreslagna förkortningen av preskriptionstiden, anser att en fordrans förfallodag kan vara svår att bestämma. Detsamma kan visserligen gälla också beträffande tillkomstdagen. Eftersom förfallodagen bildar utgångspunkt för en så kort preskriptionstid som tre år, är det dock nödvändigt att ganska exakt kunna bestämma förfallotiden. Vid en tioårig preskriptionstid blir det knappast lika nödvändigt att kunna bestämma tillkomstdagen.

Både köplagsutredningen och advokatsamfundet framför kritik mot den föreslagna bestämmelsen att preskriptionstiden, när en fordran skall anses förfallen på grund av gäldenärens försummelse eller liknande förhållande, skall räknas från den dag borgenären gör förfallogrunden gällande. De anser att bestämmelsen, särskilt uttrycket "liknande förhållande", är oklar till sin innebörd.

Den kritik som framförs beträffande utgångspunkten för den tioåriga preskriptionstiden tar framför allt sikte på den särskilda bestämmelse som föreslås i fråga om villkorade fordringar. Flera remissinstanser hävdar, som närmare skall behandlas i det följande, att bestämmelsen liksom de exempel på dess tillämpning som ges i promemorian innebär betydande avvikelser från vad som gäller f. n.

Sveriges advokatsamfund uttalar att uttryckssättet i den ifrågavarande bestämmelsen synes för obestämt och kan leda till svårigheter i rättstillämpningen. De exempel på olika omständigheter som ges i motiven synes inte täckas av ordalagen i lagtexten, t. ex. kontraktsbrott, skadeeffekter på grund av underlåtenhet att handla, i framtiden uppkommande skador o. d. Eftersom inträffandet av en fördröjd skadeeffekt innefattas i uttrycket "att viss omständighet inträffar", kan regeln dessutom medföra ett ansvar under

avsevärd tid för t. ex. byggmästare och konsulter samt vid produkt- och miljöskador etc. Det s. k. produktansvaret kan på grund av regeln komma att utsträckas till varans hela livslängd.

Skadeståndskommittén framhåller att det i svensk rätt är tämligen ovisst vad som skall anses utgöra förfallotid för skadeståndsfordringar. Det innebär en väsentlig oklarhet att denna fråga inte har behandlats i promemorian. I nordisk rättsvetenskaplig litteratur har skadeståndsfordringar ibland ansetts förfallna till betalning i och med att skadan har uppkommit, och denna uppfattning har också hävdats i 1957 års betänkande om fordringspreskription. Detta skulle innebära att enligt promemoriaförslaget treårspreskriptionen räknas från denna tidpunkt, om inte förlängning sker enligt särskilda regler. Kommittén utgör från att promemoriaförslaget har denna innebörd.

Skadeståndskommittén anser att vissa invändningar kan riktas mot att man skulle räkna treårspreskription från den tidpunkt då skadan uppkommer. När man har gjort gällande att en skadeståndsfordran bör anses förfallen redan vid denna tidpunkt, har detta närmast varit i den skadelidandes intresse, eftersom det bl. a. skulle medföra att ränta börjar löpa. Men en regel som tvingar den skadelidande att väcka talan redan inom tre år från skadans uppkomst kan inte sällan leda till olämpliga eller obilliga resultat. Å andra sidan synes inte heller den i räntelagen angivna tidpunkten, dvs. när ersättningskrav har framställts och vederbörlig utredning lagts fram, lämplig som utgångspunkt för preskriptionsfristen, eftersom det många gånger kan vara oklart vilken utredning som skäligen kan begäras av borgenären.

Den föreslagna bestämmelsen om villkorade fordringar medför i förening med förslaget övriga bestämmelser att den skadeståndsskyldige måste räkna med krav avsevärd tid efter det att en skadegörande handling har företagits. I särskild grad gäller detta när handlingens effekt visar sig långt senare, som fallet kan vara t. ex. vid skada på grund av kemiska ämnen. F. n. lär skadeståndskrav i sådana fall liksom annars preskriberas tio år efter den skadeorsakande händelsen. Enligt förslaget skulle kraven kunna göras gällande hur sent som helst, inte bara vid skada till sak och person utan även vid ren förmögenhetsskada, både i och utanför kontraktsförhållanden. Och även efter det skadan har uppkommit skulle preskriptionstiden kunna förlängas upp till 20 år.

Kommittén anser att goda skäl i och för sig kan anföras för att den skadelidande särskilt vid personskada skulle vara bibehållen vid sina ersättningsmöjligheter också vid sent framträdande skador. De nuvarande reglerna är ingalunda tillfredsställande på denna punkt. Anser man att ersättning bör utgå enligt skadeståndsprinciper och inte exempelvis enligt en särskild försäkringsordning eller av statsmedel, är det emellertid ofrånkomligt att väga borgenärens intressen mot gäldenärens. Det framstår som ett mycket överraskande inslag i en lagstiftning som syftar till en snabbare avveckling av fordringar att en sådan väsentlig, delvis obegränsad, förlängning av pre-

skriptionstiden skulle införas. De konsekvenser som denna reglering skulle innebära bl. a. för oförsäkrade skadeståndsskyldiga och för ansvarsförsäkringsbolagens fondbildning har över huvud taget inte berörts i promemorian. Problemen är mycket komplicerade, något som bl. a. har kommit fram vid det pågående arbetet inom Europarådet på en konvention rörande produktansvar.

Enligt kommittén synes det av liknande skäl i hög grad tveksamt om promemorians ståndpunkt när det gäller omprövning av skadestånd enligt 5 kap. 5 § skadeståndslagen innebär en rimlig avvägning mellan parternas intressen. Förslaget medför också på denna punkt att den ansvarige aldrig skulle kunna känna sig säker för nya krav. Konsekvenserna kan bli allvarliga t. ex. för en oförsäkrad skadeståndsansvarig som för att få saken ur världen har gått med på att betala ett väl tilltaget engångsbelopp och många år därefter utsätts för ett nytt krav på grund av samma skadefall. Man får också räkna med risken att ansvarsförsäkringsgivarna utnyttjar sin möjlighet att genom speciella undantagsklausuler frita sig från skyldighet att täcka sådana sent framställda skadeståndsanspråk som svårligen kan beräknas i förväg, något som kan ställa de ansvariga utan möjligheter till försäkringskydd i sådana fall.

Kommittén ifrågasätter vidare om de föreslagna preskriptionsreglerna är lämpade för sådant skadestånd i kontraktsförhållanden som inte avser personskada. Här talar inte lika vägande skäl för att skydda den skadelidande. Inte minst ter sig bestämmelserna säregna vid de talrika avtalstyper där regler om specialpreskription saknas, t. ex. fastighetsköp, hyra av lös egendom, entreprenad, reparationsavtal och andra uppdragsavtal.

Mot bakgrund av det sagda anser kommittén att frågan hur bestämmelserna om skadeståndspreskription lämpligen bör utformas bör bli föremål för särskild utredning. Om promemoriaförslaget läggs till grund för lagstiftning vid den avsedda tidpunkten, finns det skäl att genom särskilda bestämmelser om skadeståndsfordringar t. v. behålla ungefär nuvarande rättsregler i denna del. En tänkbar provisorisk lösning vore att föreskriva att fordran på skadestånd under alla omständigheter preskriberas senast tio år efter den skadecorsakande händelsen. Vidare skulle fordran på skadestånd undantas från bestämmelsen om förlängning av preskriptionstid.

Även *Svenska försäkringsbolags riksförbund* avstyrker promemoriaförslaget såvitt angår skadeståndsfordringar. Enligt förbundets uppfattning synes förslaget räkna med att skadeståndsfordringar endast kan bli föremål för långtidspreskription och att de normalt preskriberas tio år efter tillkomsten. Förbundet påpekar att det i den juridiska litteraturen brukar hävdas att skadeståndsfordringar i allmänhet förfaller samtidigt som de uppkommer. Förbundet erinrar vidare om att dröjsmålsränta enligt den nya räntelagen utgår på skadeståndsfordringar som inte betalas en månad efter det att krav har framställts och skäligen utredning förebragts. Om man definierar förfallotid

som den tid vid vilken gäldenären skall prestera för att inga påföljder skall inträda, kan på visst sätt den i räntelagen angivna tidpunkten numera betecknas som skadeståndsfördringens förfallotid. Lagtexten synes sålunda böra förtydligas för att resultatet skall bli det som förslaget uppenbarligen räknar med.

Förbundet diskuterar också förslaget att fordran på ersättning för en skada som inträffar vid en framskjuten tidpunkt skall anses tillkommen först när skadeeffekten uppstår. Detta skulle enligt förbundet innebära ett i tiden obegränsat ansvar för t. ex. produkt- och miljöskador, skador i konsult- och entreprenadverksamhet samt skador inom sjukvården. För verksamheter där sådana "dröjande skador" har visat sig vara frekventa och typiska har försäkringsbolagen inom ansvarsförsäkringen internationellt funnit att man även när preskriptionen löper från skadeorsakandet inte tillfredsställande kan behärska risken genom en avtäckning enligt den s. k. orsakandeteorin, som innebär att försäkringen täcker skador som har orsakats under försäkringstiden. Man har alltmer övergått till en avtäckning enligt den s. k. upptäcktsteorin, som innebär att försäkringen täcker skador som har upptäckts inom försäkringstiden. Produkt- och konsultansvarsförsäkring liksom den speciella miljöskadeförsäkring som är under utveckling meddelas i allmänhet enligt upptäcktsteorin. Skall skadeståndspreskription räknas från den tidpunkt då effekten av en skadegörande handling inträder medför detta att en företagare måste upprätthålla och bekosta försäkringsskydd inte bara för den tid då han bedriver verksamhet – samt för tiden därefter tills preskription inträder – utan därtöver för den oöverskådliga framtid då skadeeffekter kan inträffa. Sker inte detta får en skadelidande inte någon betalningsansvarig att vända sig mot om ett företag upphör.

Enligt förbundet är det synnerligen intrikat att lösa preskriptionsfrågorna i samband med de "dröjande skadorna", vilket inte minst arbetet inom Europarådets expertkommitté angående produktansvar visar. I det förslag som kommittén nyligen har lagt fram har preskriptionstiden bestämts till tio år från den dag då "the producer put into circulation the individual product which caused the damage". I direktiv rörande harmonisering av lagstiftningen om produktansvar inom EG-länderna talas om en liknande utgångspunkt för preskriptionstiden.

Vad beträffar de uttalanden som i promemorian görs beträffande preskriptionstidens beräkning i samband med omprövning av skadestånd enligt skadeståndslagen påpekar förbundet bl. a. att redan möjligheten att utan tidsbegränsning framställa anspråk måste beaktas av försäkringsbolagen när de gör avsättningar i ersättningsreserven. Detta kan medföra svårigheter och dessutom kostnader som ytterst drabbar försäkringstagarna.

Även *företagarorganisationerna* påpekar att förslaget att ett anspråk på grund av skadegörande handling skall anses tillkommet först när skadeeffekten uppstår inte överensstämmer med hittillsvarande tillämpning av

civilrättsliga principer på området. Detsamma gäller förslaget att en fordran som grundar sig på kontraktsbrott skall anses tillkommen först när kontraktsbrottet sker. Enligt gällande rättsuppfattning hänförs en sådan fordrans tillkomst till tidpunkten för avtalets ingående. Enligt den mening som framförs i promemorian skulle anspråk grundade på kontraktsbrott eller skadegörande handling vara oberörda av preskription innan kontraktsbrottet sker resp. skadeeffekten inträder. Detta skulle i fråga om vissa skadetyper innebära ett i tiden obegränsat ansvar. Det är dock svårt att föreställa sig att detta är åsyftat. Organisationerna anser att de angivna förmenta bristerna i förslaget eller motiven möjligen i viss mån kan avhjälpas genom att lagtexten ändras så, att en fordran som är beroende av att en viss omständighet inträffar skall anses förfallen tidigast när detta sker.

Införs en sådan bestämmelse, krävs enligt organisationerna särskild uppmärksamhet på dess förhållande till den i promemoriaförslaget intagna bestämmelsen att preskriptionstiden, när en fordran skall anses förfallen på grund av gäldenärens försummelse eller liknande förhållande, skall räknas från den dag borgenären gör förfallogrunden gällande. Enligt organisationerna är det knappast försvarligt eller ens möjligt att göra någon skillnad i preskriptionshänseende mellan det fall att ett anspråk grundas på en särskild förfalloklausul i ett avtal och det fall att allmänna regler om hävning och skadestånd i kontraktsförhållanden skall tillämpas. Ännu svårare synes det vara att som i promemorian hävda en skillnad mellan anspråk grundade på en förfalloklausul och anspråk grundade på en vitesklausul. Organisationerna delar visserligen uppfattningen att en fordran som till följd av gäldenärens försummelse i förening med en förfalloklausul i sin helhet har förfallit till betalning inte skall vara underkastad treårspreskription, om borgenären överser med betalningsförsummelsen och underlåter att kräva betalning i enlighet med förfalloklausulen. Det kan emellertid ifrågasättas, om det inte krävs en särskild bestämmelse härom. Inget lär hindra att en borgenär uttryckligen förklarar att han inte gör en viss förfallogrund gällande, och i så fall kan fordringen inte heller anses förfallen. En sådan viljeförklaring bör liksom andra viljeförklaringar kunna ske konkludent eller genom passivitet. Har borgenären ännu inte efter tre år gjort min av att vilja ha betalt i enlighet med förfalloklausulen, måste han väl anses ha avstått från att göra förfallogrunden gällande. Det innebär alltså att fordringen inte är förfallen. Införs emellertid en uttrycklig bestämmelse i detta avseende, synes det svårt att förklara varför andra kontraktsbrott inte skulle behöva återopas för att den därpå grundade fordringen skulle anses förfallen.

Organisationerna anser att valet av förfallogrunden som utgångspunkt för preskriptionstiden även på andra sätt leder till stor osäkerhet, särskilt när det gäller att avgöra vilka fordringar som är förfallna redan vid sin tillkomst och vilka som är förfallna först vid anfordran. Detta gäller bl. a. skadeståndsfordringar, såväl utomobligatoriska som inomobligatoriska. De föreslagna principerna medför

dessutom den olägenheten att olika utgångspunkter för fristberäkningen kan komma att gälla för skilda delar av ett skadeståndsanspråk.

Även *Skånes handelskammare* påpekar att den i promemorian uttryckta uppfattningen om när ett fordringsanspråk skall anses ha kommit till i åtskilliga fall avviker från vad som anses gälla i dag. Som exempel nämns fordran på grund av kontraktsbrott och utomobligatoriskt skadeståndsanspråk. Enligt handelskammarens mening är det mot bakgrund härav nödvändigt att hela denna problematik belyses närmare under det fortsatta lagstiftningsarbetet. Målsättningen bör därvid vara att förhindra att denna betydelsefulla frågeställning kommer att bedömas på olika sätt inom skilda rättsområden.

Flera remissinstanser uppmärksammar sambandet mellan preskriptionsbestämmelserna och särskilda reklamationsregler. *Köplagsutredningen* påpekar sålunda att reklamationsbestämmelserna i köplagen medför att många frågor om preskription inte aktualiseras, därför att en part har förlorat sin talan redan genom underlåtenhet att reklamera.

Harsäljaren underlåtit att leverera gods och framställer köparen krav på leverans, kan det enligt köplagsutredningen ifrågasättas om köparen skall kunna mötas av preskriptionsinvändning. Just på denna punkt är dock frågan som regel av mindre betydelse, eftersom köparen enligt 26 § köplagen måste reklamera för att vara bibehållen vid sin rätt att kräva fullgörande. I detta sammanhang uttalar utredningen att det i fråga om preskription av köpares anspråk inte finns anledning att göra skillnad mellan leveransavtal och köp av bestämt gods, en ståndpunkt som delas av *konsumenverket*.

Köplagsutredningen påpekar vidare att, om tvist uppstår mellan säljare och köpare, t. ex. på grund av påstått dröjsmål från säljarens sida eller vid fel i godset, leder de föreslagna bestämmelserna till olika preskriptionstider beroende på vilken påföljd som görs gällande. Om vid fel i godset köparen inte har betalt, kommer preskriptionstiden att räknas från det säljaren framställer krav på betalning. Om återigen köparen har betalt och han efter hävning av köpet kräver det erlagda priset tillbaka, blir förfallodagen en annan. Om en del av priset har betalats och tvisten rör om köparen är skyldig att betala återstoden eller om säljaren är skyldig att återbära vad han har uppburit, skulle preskription kunna inträda vid olika tidpunkter. låt vara att det finns möjlighet att kvitta också med preskriberad fordran. Det förefaller enligt utredningen lämpligt att ha enhetliga regler. Uppmärksammas bör också att 54 § köplagen föreskriver en reklamationsfrist som räknas från en helt annan tidpunkt än den som skall gälla vid preskription.

Företagarorganisationerna och *handelskammaren i Stockholm* framhåller att det kan vara besvärande för en gäldenär att först efter lång tid utsätts för ett krav som han dittills har saknat anledning att räkna med. Vid köp motverkas dock denna nackdel vad beträffar fordringar på grund av fel eller brist i godset av bestämmelserna i 54 § köplagen. Anspråk grundade

på fel i samband med t. ex. arbetsbeting anses emellertid inte omfattade av denna bestämmelse utan preskriberas enligt gällande rätt först efter tio år. Det kan därför sägas föreligga ett visst behov av en preskriptionsregel som den i 54 § köplagen för sådana anspråk. I detta avseende medför emellertid promemoriaförslaget inte någon förbättring utan tvärtom en försämring. Enligt promemorian torde nämligen en beställares fordran mot t. ex. en entreprenör för bristfälligt arbete anses ha kommit till först när skadeeffekten inträder. Intill dess skulle det latent anspråket enligt förslaget inte alls vara underkastat någon preskription.

Konsumenttjänstutredningen förklarar att utredningen överväger att i vart fall för arbeten på fast egendom e. d. föreslå en längre reklamationsfrist vid fel än den ettårsfrist som gäller i köprätten, troligen två år. En allmän utveckling mot förlängda garantitider och reklamationsfrister ter sig inte osannolik. Konsumenten har intresse av att preskriptionstiden för hans fordringar på grund av reklamation inte är för kort. Utredningen menar att det nu berörda förhållandet är ett av de skäl som talar för att man inte bör införa specialregler om särskilt kort preskriptionstid för näringsidkares fordringar mot konsumenter. Det ter sig nämligen svårt att undvara en viss ömsesidighet i utformningen av påföljdssystemet vid kontraktsbrott.

SACO/SR anser att den föreslagna konstruktionen av bestämmelsen om villkorade fordringar bör undvikas, därför att den inte kan gälla generellt. I vissa sammanhang måste nämligen en suspensivt villkorad fordran anses ha uppkommit tidigare än villkoret inträffar. Bestämmelsen i 100 § konkurslagen att endast fordringar som har uppkommit före konkursutbrottet kan bevakas i en konkurs skall otvivelaktigt tillämpas så, att en borgensman som infriar huvudskulden under konkursen får bevaka sin regressfordran i huvudgäldenärens konkurs som en konkursfordran och inte som en massafordran. *SACO/SR* uttalar vidare en viss tveksamhet mot att anspråk på omprövning av avtal eller dom på grund av väsentligt ändrade förhållanden skall kunna framställas inom tio år från det att de nya omständigheterna inträffade, även om mer än tio år har förflutit från avtalet eller domen. Gäldenären kan vid så sent väckta anspråk ha stora svårigheter att bevisa sina invändningar, och hans behov av trygghet synes enligt *SACO/SR*:s mening underskattat.

Företagarorganisationerna konstaterar att direkta tidsbestämningar, dvs. föreskrifter om att t. ex. anfordran eller uppsägning skall ske innan gäldenären är skyldig att betala, inte berörs av bestämmelsen om villkorade fordringar. Organisationerna instämmer i att sådana bestämningar bör hänföras till villkor om fordringens förfallotid men anser att lagtexten inte ger ett helt adekvat uttryck härför. På samma sätt måste emellertid enligt organisationernas mening också medelbara tidsangivelser behandlas, t. ex. att betalning skall ske först vid gäldenärens död. Att anse en sådan fordran tillkommen först vid dödsfallet lär inte ens vara en riktig tolkning av den

föreslagna lagtexten och i vart fall inte i överensstämmelse med allmänna civilrättsliga principer, eftersom en sådan fordran redan dessförinnan både förmögenhetsrättsligt och skatterättsligt behandlas som en tillgång hos borgenären. *Kammarkollegiet* påpekar att det i rättspraxis har ansetts att en revers som en dödsbodslägare utfärdar i samband med arvskifte och som inte kan göras gällande under hans livstid inte är gällande annat än möjligen som testamente.

Företagarorganisationerna tar också upp ett uttalande i promemorian där det sägs att en fordran som är beroende av en motprestation anses tillkommen först när motprestationen fullgörs. Med stöd av ett sådant uttalande skulle kunna hävdas att utgångspunkten ständigt flyttas framåt i tiden vid fortgående fullgörelse. Om det är fråga om underlåtenhet, synes emellertid tveksamt om detta skall gälla.

5.2.5 Förlängd preskriptionstid

Remissinstansernas synpunkter på bestämmelserna om förlängning av preskriptionstiden i samband med konkurs, offentlig ackordsförhandling och kallelse på okända borgenärer behandlas i ett följande avsnitt. Den särskilda bestämmelsen om förlängd preskriptionstid för fordringar i förmyndar- och godmansförhållanden utsätts för viss kritik av *hovrätten för Nedre Norrland*. Hovrätten påpekar att något formellt entledigande av förmyndare eller god man inte torde vara erforderligt, när förmynderskap eller godmanskap upphör på grund av att den omyndige eller den för vilken god man har förordnats avlider eller den omyndige blir myndig. Utgångspunkten för tilläggsfristen bör därför anges på annat sätt än i förslaget, förslagsvis som den dag förmyndarens eller gode mannens befattning upphörde. *Sveriges domareförbund* anser att den föreslagna bestämmelsen om förlängd preskriptionstid för enskilt anspråk i anledning av brott är otydlig och måste preciseras.

Sveriges advokatsamfund hävdar att den föreslagna bestämmelsen om förlängd preskriptionstid när preskriptionsavbrytande åtgärd inte kan vidtas på grund av hinder i lag eller annat oöverstigitligt hinder är oklar. Sålunda framgår inte när under preskriptionstiden hindret skall föreligga för att beaktas. Kravet att hindret skall vara oöverstigitligt synes alltför strängt. Det i lagtexten angivna uttrycket *force majeure* utgör inget förtydligande av bestämmelsen utan kan snarare orsaka tveksamhet och bör utgå. *Försäkringsrättskommittén* påpekar att försäkringsavtalslagen liksom preskriptionsregler i annan speciallagstiftning saknar bestämmelser rörande *force majeure* och ifrågasätter om bestämmelserna härom i promemoriaförslaget skall gälla fordran på grund av försäkringsavtal. Kommittén finner det på denna punkt angeläget med ett förtydligande i motiven.

Sveriges advokatsamfund anser att den föreslagna bestämmelsen om förlängd preskriptionstid i sådana fall när borgenären saknar kännedom om

fordringen, gäldenären m. m. är alltför vagt utformad med hänsyn till den klarhet som bör råda i fråga om tiden för inträde av preskription. Även *köplagsutredningen* och *Finansieringsföretagens förening* påtalar att bestämmelsen kan medföra osäkerhet om när preskriptionstiden börjar löpa. Föreningen anser dessutom att den föreslagna förlängningsfristen på ett år framstår som alltför knapp.

Hovrätten för Nedre Norrland påpekar att den nyss nämnda bestämmelsen torde innebära en förändring i förhållande till gällande rätt beträffande statens fordran på arvs- och gåvoskatt. En sådan fordran lär inte komma att preskriberas förrän tidigast ett år efter den dag bouppteckning resp. gåvodeklaration har getts in till vederbörlig myndighet, om inte mer än 20 år har förflutit från skattskyldighetens inträde. Förhållandet torde få betydelse främst i fråga om arvsskatt på grund av tilläggsbouppteckning. Hovrätten ifrågasätter om det inte borde övervägas att generellt undanta skattefordringar från de allmänna preskriptionsreglerna och införa särskilda regler om preskription av arvs- och gåvoskatt.

Även *kammarkollegiet* påpekar att promemorieförslaget medför att preskriptionstiden för det allmännas anspråk på arvs- och gåvoskatt förlängs från tio till tjugo år. Om borgenären—staten inte förrän efter lång tid får vetskap om ett anspråk på skatt, beror detta antingen på att deklaration inte har avgetts eller på att en ny tillgång har upptäckts. Underlåtenhet att avge deklaration är belagd med ansvar i arvsskattelagen och kan enligt gällande rätt föranleda påföljd, om åtal väcks inom tolv år efter skattskyldighetens inträde. Enligt kollegiet framstår det som motsägelsefullt att skatteanspråket preskriberas tidigare. Mot bakgrund härav anser kollegiet att det inte finns någon anledning att i fråga om deklaraionsfallen göra undantag från den föreslagna bestämmelsen om förlängning av preskriptionstiden. Vad beträffar sådana fall då ny tillgång har upptäckts efter lång tid framhåller kollegiet att det är först då som skattekraft har inträtt och att det därför inte synes vara angeläget att preskription skulle inträda tidigare än annars. Kollegiet påpekar vidare att den ifrågavarande bestämmelsen får betydelse för rätten till återvinning när någon har betalat för mycket arvs- eller gåvoskatt. Bestämmelsen torde medföra att sådan rätt, som f. n. anses bli preskriberad tio år efter skattens erläggande, kommer att preskriberas tidigast ett år efter det att den omständighet som föranleder rätt till återvinning har blivit känd för den skattskyldige. Häremot torde enligt kollegiet inte något vara att erinra.

Promemorieförslagets bestämmelser rörande avtal om förlängd preskriptionstid har föranlett uttalanden från några håll. Som tidigare har nämnts anser några remissinstanser, bl. a. *bankinspektionen*, att den angivna möjligheten att träffa avtal om förlängd preskriptionstid är otillräcklig när det gäller fordringar på medel som inestår på bankräkning och att det bör införas undantagsbestämmelser beträffande sådana fordringar. Enligt för-

säkringsinspektionen förefaller det ligga närmast till hands att möjligheten att träffa ett sådant avtal i den utsträckning möjligheten redan nu kan förutsättas bli utnyttjad, t. ex. beträffande bankfordringar, ersätts med en positiv specialregel i ämnet. *Företagarorganisationerna* uttalar att det synes vara i sin ordning att *preskriptionstiden* vid avtal om förlängning utsträcks med en period åt gången. Den föreslagna begränsningen till en längsta tid av tio år synes emellertid vara överflödigt, eftersom borgenären alltid kan flytta fram förfalldagen genom att medge anstånd med betalning tills ny anfordran sker. I sådant fall torde en ny tioårsperiod och inte en treårsperiod börja löpa. Den angivna begränsningen till tio år bör därför utgå.

5.3 Avbrytande av preskription

Som framgår av avsnittet 5.1 är remissutfallet splittrat inte bara när det gäller preskriptionstidens längd utan också i fråga om de föreslagna bestämmelserna om preskriptionsavbrott. De remissinstanser som tillstyrker en förkortning av preskriptionstiden har i allmänhet också en positiv inställning till en skärpning av bestämmelserna om preskriptionsavbrott. De remissinstanser som å andra sidan ställer sig avvisande till en förkortning av preskriptionstiden avstyrker i många fall också de föreslagna bestämmelserna om preskriptionsavbrytande åtgärder.

5.3.1 *Preskriptionsavbrytande åtgärder*

Förslagets bestämmelser om vad som skall krävas för preskriptionsavbrott tillstyrks i princip eller lämnas utan erinran av *JK, hovrätten för Nedre Norrland, datainspektionen, televerket, statskontoret, bankinspektionen, försäkringsinspektionen, kronofogdemyndigheterna i Göteborg, Malmö och Hudiksvall, KO, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, konkurslagskommittén, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, TCO, SACO/SR, Sveriges domareförbund* och *Föreningen auktoriserade revisorer*.

Sveriges domareförbund biträder vad som sägs i promemorian om att reglerna om preskriptionsavbrott måste skärpas, om man inför korttidspreskription. Vad som föreslås överensstämmer med regler i flera andra länder. Det är också naturligt att få ett mera reglerat förfarande för att skapa klarhet i förhållandet mellan borgenär och gäldenär när en kortare frist gäller. Förbundet påpekar emellertid att kravet på rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott i fråga om en fordran som inte har bestritts kan innebära att rättegång anlitas för ändamål som inte stämmer överens med nuvarande principer och som möjligen kunde ersättas eller kompletteras med något slags förfarande enligt ärendelagen. Det föreskrivna förfarandet kan medföra kostnader som i regel den tappande parten, dvs. gäldenären, måste bära. Skulle emellertid en borgenär inleda rättsligt förfarande enbart i syfte att avbryta preskription utan att först söka ut-

verka gäldenärens erkännande, synes ett sådant fall föreligga då gäldenären bör kunna tillerkännas ersättning för sina kostnader eller kostnaderna i varje fall bör kunna kvittas mellan parterna.

Bankinspektionen framhåller att den förmånligare ställning som gäldenären får enligt förslaget inte får leda till att man försvårar för borgenären att göra sitt rättmätiga krav gällande eller att gäldenären utsätts för onödigt obehag i samband med att kravet framställs. De strängare bestämmelser om preskriptionsavbrott som finns i olika specialförfattningar hänger delvis samman med de särskilda frågor som regleras där och torde inte utan vidare kunna läggas till grund för likartade regler i alla preskriptionssammanhang. Även om den i promemorian föreslagna ordningen med krav på rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott från borgenärens sida medför vissa nackdelar för borgenären, anser inspektionen att det är ett väsentligt rättssäkerhetsintresse att en förfallen fordran som bestrids av gäldenären så snart som möjligt blir föremål för rättslig prövning. Detta är angeläget framför allt i sådana fall där det kan antas att tvist om fordringens existens eller omfattning har sitt ursprung i oklara avtalsförhållanden eller bristande kunskaper om den rättsliga innebörden av ett skuldförhållande. Inspektionen tillstyrker därför förslaget på denna punkt. Även förslaget att det skall krävas skriftlig erinran för preskriptionsavbrott beträffande fordringar som inte är förfallna till betalning tillstyrks av inspektionen, som framhåller att tidigare bevisproblem vid fall av muntlig erinran därigenom försvinner.

Som tidigare har nämnts anför inspektionen dock betänkligheter mot att de angivna principerna utan begränsning föreslås vara tillämpliga också på medel som inntas på bankräkning. Det är här fråga om fordringsförhållanden som är noggrant reglerade i varje särskilt fall och där behovet av förstärkt skydd för gäldenären inte framstår som lika motiverat som i andra fall. Det ter sig mindre lämpligt att kräva att borgenären, ofta en enskild person, skall vidta rättslig åtgärd för att behålla sin rätt till en förfallen fordran. Enligt inspektionen bör det i sådana fall vara tillräckligt att insättaren skriftligen utom rätta erinrar banken om fordringen. Det sagda torde emellertid inte ha alltför stor praktisk betydelse med hänsyn till insättarens möjlighet att när som helst begära t. ex. saldobesked eller införande av ränta, vilket i detta sammanhang betyder att banken erkänner fordringen.

Svenska sparbanksföreningen, som i princip tillstyrker promemorieförslaget, är något tveksam till den föreslagna skärpningen av reglerna om preskriptionsavbrott. Även om det ligger logik i resonemanget att avbrottsreglerna bör skärpas för att inte syftet med förkortningen av preskriptionstiden skall omintetgöras, ställer föreningen sig från praktiska synpunkter något tveksam till skärpningen. En så genomgripande ändring av de inarbetade reglerna om preskriptionstid och preskriptionsavbrott kan utan tvivel medföra rättsförluster, främst för privatpersoner med fordringsanspråk av skilda slag. Mot den bakgrunden skulle ett bibehållande av nuvarande regler

om preskriptionsavbrott ge den föreslagna lagstiftningen en mjukare övergång. Emellertid anser föreningen, som tidigare nämnts, att det anförda inte kan anses utgöra något avgörande skäl för att göra ett teoretiskt riktigt lagstiftningsförslag ofullgånget.

Konsumenttjänstutredningen, vars uttalanden rörande preskriptionsavbrott begränsas till fordringar i samband med konsumenttjänster, konstaterar att många näringsidkare redan nu torde avskriva obetalda kundfordringar inom en tid av tre år efter förfallodagen. För dem innebär förslaget inte något nytt. I andra fall kan den föreslagna formen för preskriptionsbrott från borgenärens sida möjligen vara förenad med vissa nackdelar. Det kan sålunda befaras att de näringsidkare som inte vill avskriva kundfordringar inom tre år gör rättsligt förfarande till rutin. Detta medför kostnader som, om kravet har styrkts och konsumenten är solvent, i sista hand drabbar denne. Är konsumenten å andra sidan insolvent och vill han inte erkänna kravet, torde lagförslaget medföra att näringsidkaren blir mer eller mindre tvungen att avskriva sin fordran av kostnadsskäl. Utredningen tillägger att det knappast kan ses som ett allmänt konsumentintresse att preskriptionsregler uppmuntrar konsumenter att inte betala sina skulder. De förluster som näringsidkare åsamkas genom att inte få betalt för sina rättmätiga fordringar övervältras sannolikt på de konsumenter som betalar sina skulder. Utredningen, som i princip tillstyrker en förkortning av preskriptionstiden i fråga om konsumenttjänster, ställer sig tveksam till om de föreslagna reglerna är de mest ändamålsenliga.

Företagarorganisationerna hävdar att kravet på inledande av rättegång för preskriptionsavbrott leder till onödiga processer, t. ex. i sådana fall då gäldenären av chikan inte vill erkänna fordringen. Kravet på rättegång leder också till komplicerade bestämmelser om verkan av preskriptionsavbrott som annars skulle kunna förenklas och som i många fall kan leda till oskälig rättsförlust för borgenären. I de fall skriftligt erkännande av gäldenären skall utverkas, kan det bli nödvändigt att se till att detta blir undertecknat av behörig firmatecknare. Härvid kan behörighetsbegränsningen i 87 § andra stycket aktiebolagslagen bli en extra komplikation. Organisationerna förordar följaktligen att preskription skall kunna avbrytas genom en enkel erinran.

Även om förslaget om rättslig åtgärd som huvudform för preskriptionsavbrott bibehålls, bör enligt organisationernas mening preskriptionsavbrott i vissa fall kunna ske under enklare former. Detta gäller bl. a. beträffande långfristiga avtal som i första hand avser annat än penningprestationer, t. ex. avtal om samarbete mellan företag, ömsesidiga licensavtal, avtal om konkurrensbegränsning, konsortialavtal och röstavtal. Sådana avtal är föremål för kontinuerlig fullgörelse under långa perioder och skall inte avvecklas. Fullgörelsen kan bestå i både positiva prestationer och underlåtenhet. Med nuvarande bestämmelser är olägenheterna av att sådana avtal omfattas av sedvanliga preskriptionsregler inte så framträdande. Men det är orimligt och verklighetsfräm-

mande att för sådana anspråk så länge de löper friktionsfritt kräva preskriptionsavbrott i de former promemorian föreslår. Organisationerna anser alltså att det för preskriptionsavbrott i nu angivna fall skall räcka med en erinran utan krav på skriftlig form.

Enligt organisationerna måste man med den föreslagna lagstiftningen noga uppmärksamma skillnaden mellan en skriftlig erinran i syfte att avbryta preskription och ett krav på betalning av en skuld som förfaller vid anfordran. Formuleras en erinran av misstag så att den också innefattar ett krav, medför detta att en treårsfrist börjar löpa så att borgenären, om han inte är vaksam, helt kan gå förlustig sin fordran. Det finns därför anledning anta att en borgenär, som inte vill gå alltför hårt fram mot gäldenären genom att stämma honom men inte heller vill förlora sin talan, samtidigt som han erinrar gäldenären om anspråket flyttar fram förfallodagen genom att ge gäldenären anstånd med betalning tills ny anfordran sker. Det torde alltså även med de föreslagna reglerna bli svårt att "tvinga fram" en avveckling av gamla mellanhavanden så länge parterna inte själva anser en avveckling förenlig med sina intressen.

Även *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Finansieringsföretagens förening* anser att förslaget om rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott är olämpligt. Enligt advokatsamfundet torde bestämmelsen här om med säkerhet medföra en mängd onödiga rättegångar med de olägenheter och kostnader detta innebär för parterna. Detta står i strid med de senare årens strävanden att begränsa antalet rättegångar. Samfundet anser att den föreslagna bestämmelsen om skriftlig erinran borde vara tillämplig vid varje preskriptionsavbrott. Samma lösning förordas av Finansieringsföretagens förening, som anser att promemorieförslaget medför negativa konsekvenser för leasing- och factoringföretag liksom för företag som sysslar med finansiering av avbetalningskontrakt eller kontokreditverksamhet. När det gäller avbetalningsköp och kontokrediter är det vanligt att borgenären av kostnadsskäl underlåter att vidta rättsliga åtgärder och att han genom återkommande krav så småningom får betalt för sin fordran. Ett krav på rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott skulle medföra risk för ökade förluster och större kostnader. Köpmannaförbundet anser att det föreslagna sättet för avbrytande av preskription är alltför komplicerat och att preskription alltid bör kunna avbrytas genom ett enkelt krav.

Även *Skånes handelskammare* och *LRF* ifrågasätter värdet av de föreslagna reglerna om preskriptionsavbrott. Enligt handelskammaren är det uppenbart att åtskilliga av de problem som regler om korttidspreskription medför skulle kunna lösas genom att man bibehåller den nuvarande regeln om preskriptionsavbrott genom erinran. Detta gäller exempelvis sådana fall när förlikningsförhandlingar pågår. Den i promemorian föreslagna bestämmelsen angående avtal om förlängning av preskriptionstiden löser inte på ett tillfredsställande sätt hithörande problem, eftersom bestämmelsen förutsätter

att parterna är ense om förlängning. Även om erinran behålls som preskriptionsavbrytande åtgärd, står det klart att den helt övervägande delen av fordringar såväl inom affärslivet som inom konsumentområdet ändå skulle kunna betraktas som slutgiltigt avvecklade efter avsevärt kortare tid än f. n. Därmed skulle de praktiska fördelar som en korttidspreskription erbjuder till större delen uppnås utan att samtidigt några direkta nackdelar uppkom. LRF vill inte direkt motsätta sig de föreslagna bestämmelserna om preskriptionsavbrott men anser att de kan medföra nackdelar. Det måste primärt åligga gäldenären att fullgöra sin betalningsskyldighet, och borgenären bör följaktligen inte betungas mer än nödvändigt. Eftersom borgenären är bevisskyldig både för fordringen som sådan och för beloppet, torde han normalt försöka få sin fordran reglerad så snart som möjligt.

LO, som avstyrker förslaget om treårig preskriptionstid såvitt angår fordringar som härleds ur anställningsförhållanden, hävdar att intresset att skydda den svagare parten i ett avtalsförhållande gör sig gällande inte bara i fråga om preskriptionstidens längd utan också i fråga om vilka åtgärder som skall tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan. *LO* anser att preskriptionsavbrott liksom hittills bör kunna ske genom en enkel påminnelse om krav på betalning när det gäller fordringar som kan härledas ur anställningsförhållanden.

Skadeståndskommittén hävdar att bestämmelsen att skadeståndspreskription i princip avbryts bara genom rättsligt förfarande är ägnad att medföra åtskilliga komplikationer, särskilt om preskriptionstiden är kort. Bl. a. framhålls att fordringens existens och storlek kan kräva omfattande utredningar som lämpligen bör fullföljas utom rätta.

Kronofogdemyndigheten i Stockholm anser det uppenbart att de föreslagna bestämmelserna trots möjligheten till skriftlig erinran kommer att "tvinga" borgenärerna att i ökad omfattning begära verkställighet enbart för att behålla rätten att kräva ut en fordran. Detta blir till olägenhet både för borgenärer och gäldenärer. För kronofogdemyndigheternas del medför det inte bara ett ökat antal inkommande enskilda mål utan kanske framför allt fler preskriptionsfall att pröva.

Enligt *Svenska bankföreningen* kan tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna om preskriptionsavbrott och om förlängning av preskriptionstiden visa sig vansklig när det gäller gäldenärer med hemvist utomlands. Dessa bestämmelser bygger på olika i svensk rätt specifika begrepp, t. ex. bevakningstid, offentlig ackordsförhandling och förfarande för verkställighet av fordran. Det kan vara svårt att fastställa vad som är motsvarigheten till dessa begrepp i andra länder. Detta kan ge upphov till rättsförluster för fordringsägaren. Vidare kan praktiska svårigheter uppkomma om rättsliga åtgärder måste vidtas utomlands. Kostnaderna för sådana åtgärder kan dessutom ofta bli oproportionerligt höga. Vid svensk export förekommer i stor utsträckning kreditgivning till köparen antingen från exportörens sida eller från

exportörens svenska bank. Antalet svenska fordringar på utländska gäldenärer har därmed blivit betydande. När s. k. konsolideringsförhandlingar pågår med en utländsk gäldenär som inte har förmått fullfölja en avtalad betalningsplan, kan vidtagande av formella rättsliga åtgärder för att uppnå preskriptionsavbrott i onödan störa förhandlingarna. På grund av det anförda anser bankföreningen att preskriptionsavbrott gentemot en gäldenär med hemvist utomlands alltid bör kunna ske genom en skriftlig erinran. Om detta skulle anses olämpligt av hänsyn till de andra nordiska länderna, kan den av föreningen förordade bestämmelsen begränsas till att gälla gäldenärer med hemvist utanför Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Även med en sådan begränsning skulle bestämmelsen vara av stort praktiskt värde.

Företagarorganisationerna framför likartade synpunkter på frågan om preskriptionsavbrott gentemot gäldenärer som har hemvist utomlands. Organisationerna tillägger att rättvisesynpunkter synes kräva att också borgenär i utlandet som skall verkställa preskriptionsavbrott mot gäldenär i Sverige kan göra detta genom en enkel erinran. *Skånes handelskammare* efterlyser ett uttalande i motiven om att bestämmelsen om preskriptionsavbrott genom inledande av rättsligt förfarande också skall gälla rättsligt förfarande vid utländsk domstol.

Konsumentsjöstutredningen tar upp det fallet att en gäldenär vill undandra sig betalning för en fordran som har fastställts genom dom. För preskriptionsavbrott krävs då i praktiken att borgenären vidtar åtgärd för verkställighet, detta bl. a. med hänsyn till att borgenären enligt ett uttalande i motiven skall ha bevisbördan för att han har erinrat gäldenären i tid och stå risken för att påminnelsen försenas eller kommer bort. Om gäldenären är bosatt eller flyttar utomlands, synes han med de föreslagna bestämmelserna ha goda möjligheter att uppnå preskription av fordringen. Endast om preskriptionsavbrytande åtgärd inte kan vidtas på grund av hinder i lag eller annat oöverstigligt hinder, kan borgenären nämligen undgå att fordringen preskriberas utan omständliga och sannolikt kostsamma åtgärder. Det kan ifrågasättas om det är rimligt att kräva långtgående åtgärder av en borgenär för att hindra preskription av en i dom fastställd fordran. Motsvarande kan med i stort sett samma tyngd sägas beträffande andra krav som stöds på exigibla handlingar.

Konkurslagskommittén, som från sina utgångspunkter inte har någon erinran mot huvudprinciperna i promemoriaförslaget, framför vissa synpunkter på de bestämmelser som rör konkurs. Dessa skall behandlas i nästa avsnitt. Vidare förklarar sig kommittén instämma i att en anmälan av fordran i samband med ackordsförhandling inte bör tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan. Kommittén påpekar emellertid att det på några punkter brister i överensstämmelse mellan den föreslagna bestämmelsen om förlängning av preskriptionstid i samband med offentlig ackordsförhandling och vissa bestämmelser i ackordslagen. Kommittén erinrar sålunda om att grunden

för deltagande i ackordsförhandling är den bouppteckning som skall åtfölja ansökan om förhandling om offentligt ackord. Bouppteckningen kan visserligen kompletteras genom anmälan av borgenär hos gode mannen. Man kan dock räkna med att de flesta borgenärerna finns upptagna i bouppteckningen. Anmälan är obehövlig även i det fallet att en fordran har blivit känd på annat sätt. Mot denna bakgrund framstår det som föga adekvat att i preskriptionshänseende knyta an endast till anmälningsförfarandet. Visserligen uppskjuts preskriptionen beträffande samtliga borgenärer under själva anmälnings tiden, men ettårsförlängning kommer endast de borgenärer till godo som verkligen har anmält sina fordringar. Kommittén föreslår därför att den föreslagna bestämmelsen på denna punkt i promemorieförslaget ändras.

Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att preskriptionstiden inte bör förlängas för borgenärer som inte har rätt att delta i ackordsförhandlingen. Vidare påpekar kommittén att den föreslagna ettåriga tilläggsfristen i vissa fall kan vara otillräcklig. Betalning av utdelning kan nämligen i vissa fall dröja mer än ett år efter ackordets fastställande.

Skånes handelskammare fäster uppmärksamheten på det fallet att en borgenär har bevakat sin fordran i gäldenärens konkurs utan att få full betalning. Eftersom gäldenären som regel saknar medel efter så kort tid som tre år efter konkursen, kan det inte anses rimligt att borgenären skall vara tvungen att inom denna tid vidta rättsliga åtgärder till inte oväsentliga kostnader för att förhindra preskription. Handelskammaren förordar därför att preskription skall kunna avbrytas enbart genom skriftlig erinran också när en fordran har förklarats berättigad till utdelning i konkurs.

Försäkringsrättskommittén erinrar om att preskriptionsavbrott enligt 29 § försäkringsavtalslagen skall ske genom att fordringsägaren i laga ordning anhängiggör sin talan. Även om ordalydelsen tyder på att bestämmelsen avser att uttömmande reglera hur preskriptionsavbrott skall ske när det gäller fordran på försäkringsersättning, synes det ändå med hänsyn till promemorieförslaget kunna diskuteras om och i vad mån ett erkännande av fordringen från försäkringsbolagets sida kan tillerkännas rättslig verkan. Samma fråga torde f. ö. kunna uppkomma vid tillämpning av annan speciallagstiftning. Kommittén finner det angeläget med ett förtydligande på denna punkt.

5.3.2 Tidpunkten för preskriptionsavbrott

Några remissinstanser anser att innebörden av uttrycket "borgenären inleder rättsligt förfarande mot gäldenären för att erhålla dom eller liknande avgörande" är något otydlig. *JK* ifrågasätter om ett rättsligt förfarande kan inledas genom ansökan om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd. *Sveriges domareförbund* menar att det bör klargöras om ett rättsligt förfarande kan anses ha inletts, när en borgenär ger in en stämningsansökan som i något

avseende måste kompletteras, t. ex. med ansökningsavgift, eller om han återkallar ansökan innan delgivning har skett.

JK hävdar vidare att det i promemorian gjorda uttalandet att gäldenärens erkännande av en skuld kan vara konkludent, t. ex. genom att han betalar ränta, möjligen är något för generellt. Om en räntepost är tvistig, kan det inte anses givet att en betalning av nästa räntepost skall anses innefatta ett erkännande också av den tvistiga posten.

JK, kammarkollegiet och kronofogdemyndigheterna i Stockholm och Malmö anser att innebörden av uttrycket "verkställighet av fordran" är oklar. Bl. a. framhålls att det är önskvärt med ett klarläggande uttalande om huruvida det krävs en fullständig ansökan eller om det räcker med en ansökan som i olika hänseenden måste kompletteras för att bli exigibel. Enligt kronofogdemyndigheten i Stockholm synes inte framgå annat än att det är tillräckligt att ansökan, skriftlig eller muntlig, kommer in till kronofogdemyndigheten, oavsett om den är komplett, ingiven till rätt myndighet eller, vilket är vanligt, åtföljs av ett av borgenären lämnat anståndsmedgivande. Kronofogdemyndigheten i Malmö hävdar å andra sidan att det bör vara i överensstämmelse med intentionerna i promemorian att endast en fullständig ansökan skall medföra preskriptionsavbrott, eftersom först en sådan föranleder definitiv prövning av verkställbarheten. I annat fall skulle en borgenär på ett alltför enkelt sätt kunna tvinga fram en förlängning av preskriptionstiden med minst ett år. Kronofogdemyndigheten i Malmö anser vidare att det bör klarläggas i motiven när verkställighetsförfarande skall anses inlett i sådana fall då verkställighet sker utan ansökan.

JK och kammarkollegiet tar också upp frågan när preskriptionsavbrott skall anses ske beträffande statens fordran på arvs- eller gåvoskatt. Enligt gällande rätt har det ansetts att preskription avbryts, om beskattningsmyndigheten delger den skattskyldige en anmodan att komma in med deklaration. Kollegiet anser att ett liknande förfaringsätt bör kunna användas även i fortsättningen.

Konkurslagskommittén diskuterar om det är lämpligt att konkursansökan tillerkänns en så avgörande betydelse i preskriptionshänseende som promemorieförslaget innebär. I och för sig synes det välmotiverat att samtliga borgenärer får åtnjuta förlängning av preskriptionstiden i händelse av konkurs. Emellertid förefaller det från gäldenärens synpunkt knappast rimligt att en konkursansökan skall ha en så långtgående verkan att samtliga borgenärer får en ettårig förlängningsfrist även om ansökningen återkallas, ogillas eller avvisas. Enligt kommitténs mening bör en konkurs ha verkan i preskriptionshänseende först i och med att den är ett faktum. Konkurs bör med andra ord ha beslutats. Skulle förslaget på ifrågavarande punkt ändå genomföras, finns det ingen anledning att behandla ansökan av borgenär och ansökan av gäldenär olika. Det är ofta en tillfällighet om konkursansökan ges in av gäldenären själv eller av en borgenär. I realiteten torde borgenärer ofta ligga bakom gäldenärens egna konkursansökningar.

Enligt kommitténs mening måste en efterbevakning ha preskriptionsavbrytande verkan på samma sätt som en vanlig bevakning. Däremot bör en efterbevakning uppenbarligen inte väcka till liv en fordran som har blivit preskriberad vid bevakningstidens utgång. Kommittén erinrar vidare om innehållet i sitt betänkande Förenklad konkurs m. m. (SOU 1974:6). Enligt detta förslag skall ett förenklat förfarande kunna äga rum, förutom i de konkurser som motsvaras av de nuvarande fattigkonkurserna, i vissa konkurser som f. n. handläggs i ordinär form. I det förenklade förfarandet skall något bevakningsförfarande inte förekomma. Däremot skall utredas vilka utdelningsberättigade fordringar som finns och förslag till utdelning upprättas. Om kommitténs förslag genomförs, kan övervägas om t. ex. uppdragandet av en fordran i utdelningsförslag vid förenklad konkurs skall ha preskriptionsavbrytande verkan på samma sätt som bevakning av fordran i ordinär konkurs. Man kan också tänka sig att låta de förenklade konkurserna lyda under samma regler som skall gälla beträffande de nuvarande fattigkonkurserna.

Föreningen Sveriges kronofogdar anser liksom konkurslagskommittén att det är alltför oförmånligt för gäldenären att en konkursansökan som återkallas, ogillas eller avvisas, skall medföra en ett-årig förlängning av preskriptionstiden till förmån för samtliga borgenärer. Enligt föreningens mening bör en sådan ansökan inte verka preskriptionsavbrytande i förhållande till annan än konkurssökanden.

Promemorieförslagets bestämmelser om preskriptionsavbrott genom skriftlig erinran har föranlett vissa ytterligare påpekanden. *Skånes handelskammare* anser det angeläget att det klargörs på vems risk avsändandet av en skriftlig erinran sker. Även *Föreningen Sveriges kronofogdar* framför önskemål om förtydligande av den ifrågavarande bestämmelsen, eftersom denna kan ge intryck av att bevislig delgivning inte skulle behövas. *Kronofogdemyndigheten i Stockholm* föreslår att en rekommenderad försändelse med mottagningsbevis bör användas för erinran om fordran för vilken verkställighet har skett. *LRF* slutligen hävdar att promemorieförslaget på denna punkt kan ge gäldenären en oberättigad favör, eftersom preskriptionsavbrott enligt ett uttalande i promemorian skall anses ha ägt rum vid den tidpunkt då gäldenären erhåller borgenärens skrivelse. Borgenären får följaktligen stå risken för att en erinran kanske inte alls kommer gäldenären till handa beroende på sådana omständigheter som att gäldenären har bytt bostad eller helt enkelt håller sig undan. Erfarenheterna visar att betalningsovilliga gäldenärer många gånger kan vara ytterst svåra att anträffa. Av den anledningen bör det enligt *LRF*'s mening vara tillräckligt att borgenärens erinran har avsänts till gäldenärens senast kända adress.

5.4 Verkan av preskriptionsavbrott

Remissinstanserna har överlag godtagit principen att preskriptionsavbrott som regel skall leda till ny preskriptionstid men att preskription inte skall inträda så länge ett rättsligt förfarande e. d. pågår. Även de bestämmelser som promemoriaförslaget i övrigt innehåller om verkan av preskriptionsavbrott har i allmänhet lämnats utan erinran. Den kritik som i denna del har kommit fram under remissbehandlingen gäller främst innebörden av vissa uttryck.

Enligt *JK* synes den föreslagna bestämmelsen om verkan av preskriptionsavbrott genom inledande av rättsligt förfarande eller verkställighetsförfarande e. d. innebära en väsentlig nyhet. I hittillsvarande rättspraxis har man skilt på fall då utmätning har ägt rum och fall då inget har påträffats att ta i mät. I de senare fallen har man talat om utmätningförsök. Den föreslagna bestämmelsen synes ge vid handen att verkställighet skall anses ha skett även om utmätning ej har kunnat äga rum. Om avsikten är denna, innebär det ett klart framsteg, men *JK* anser att motiven i så fall bör kompletteras. Vidare bör konsekvenserna för annan lagstiftning beaktas. Principen återverkar t. ex. på återvinningsregeln i 35 § lagsökningslagen. Möjligen bör undersökas om inte en klagörande definition av vad som menas med att "utmätning sker" eller "verkställighet sker" kan tas upp i utskottslagstiftningen.

Även *RSV* påpekar att preskription enligt gällande rätt inte utan vidare avbryts genom utmätningförrättning som inte har gett något resultat. *RSV* uppfattar emellertid lagförslaget så att förhållandet blir oförändrat men att preskriptionstiden förlängs med ett år. Enligt verkets mening är det från praktisk synpunkt önskvärt att utmätningförsök tillerkänns den verkan att ny, allmän preskriptionstid börjar löpa. I annat fall måste ny preskriptionsavbrytande åtgärd i många fall vidtas inom ett år efter utmätningförsöket. Även om det skulle räcka med en skriftlig erinran, när fordringen är fastställd genom dom, skulle en sådan ordning innebära en viss omgång.

Liksom *JK* och *RSV* anser *Sveriges domareförbund* och *länsstyrelsen i Götteborgs och Bohus län* att den ifrågavarande bestämmelsen bör förtydligas. Domareförbundet uttalar att det bör framgå att även ett förfarande som endast till viss del har lyckats kan vara en form av verkställighet.

Konkurslagskommittén tar upp vissa frågor rörande konkurs. Om ytterligare egendom blir tillgänglig efter konkursens slut, skall konkursen enligt 148 § konkurslagen återupptas och efterutdelning äga rum. I denna situation bör enligt kommitténs mening en utdelningsgill fordran kunna få utdelning i det fortsatta konkursförfarandet, även om den i andra sammanhang skall anses preskriberad. Detta bör uttryckligen regleras i lagtexten. Kommittén anser vidare att innebörden av att ett rättsligt förfarande avslutas bör preciseras.

5.5 Verkan av preskription

5.5.1 Allmänt

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit promemorieförslaget bestämmelser om verkan av preskription. En del remissinstanser har dock ifrågasatt innehållet i några av de särskilda bestämmelserna, främst de bestämmelser som rör preskription i solidariska skuldförhållanden och preskription av fordran på grund av borgen. Dessutom har på några punkter framförts kritik mot bestämmelsernas utformning.

Flera remissinstanser tar upp frågan huruvida en domstol eller annan myndighet självmant skall ta upp fråga om preskription. KO ifrågasätter om det är förenligt med nutida synsätt på relationen mellan företag och konsumenter att preskription skall beaktas endast om part gör preskriptionsinvändning. Det kan med fog antas att det stora flertalet konsumenter har bristfälliga kunskaper om preskriptionsregler och att praktiskt taget ingen känner till att preskription beaktas av domstol endast under förutsättning av preskriptionsinvändning. Bristen på insikt i detta avseende kan leda till rättsförluster för den enskilde. Denna risk kan antas öka om preskriptionstiden förkortas till tre år.

KO påpekar att lagen om rättegången i tvistemål om mindre värden har till syfte att skapa bättre förutsättningar för enskilda konsumenter att processa utan ombud. Sålunda föreskrivs i lagen att rätten skall vägleda parterna vid talans utförande och se till att tvistefrågorna blir klarlagda och målet utrett efter vad dess beskaffenhet kräver. Enligt KO kan det hävdas att domaren självmant borde kunna ta upp frågan om preskription. Det är dock oklart om ett sådant initiativ kan anses förenligt med principerna för rättegången i dispositiva tvistemål. Ett klarläggande uttalande av lagstiftaren på denna punkt skulle vara av väsentligt värde. KO ifrågasätter vidare om inte också i andra fall en viss officialprövning av preskriptionsfrågor bör ske till förmån för den enskilde. Det förenklade förfarande som tillämpas i ärenden om lagsökning och betalningsföreläggande medför en inte obetydlig risk för att konsumenter som är okunniga om gällande preskriptionsregler gör rättsförluster. I sådana fall då borgenärens ansökan inte ger annat vid handen än att tillämplig preskriptionstid har överskridits vore det enligt KO:s mening rimligt från konsumentsynpunkt att domstolen krävde bevisning om att preskriptionsavbrott hade skett.

Kammarkollegiet uttalar att påståendet att domstol inte ex officio beaktar frågan om preskription inte är giltigt såvitt angår det allmännas anspråk på skatt. *Kronofogdemyndigheten i Stockholm* omtalar att utmätningmännen vid myndigheten enligt gammal praxis beaktar preskription ex officio. Myndigheten anser det angeläget med ett klarläggande uttalande i den tveksamma frågan huruvida utmätningssman är skyldig att ex officio beakta preskription, helst i den riktningen att sådan skyldighet inte föreligger. Även

kronofogdemyndigheten i Malmö efterlyser ett klarläggande uttalande i frågan.

RSV erinrar om att lagberedningen i betänkandet (SOU 1973:22 s. 186) Utsökningsbalk har uttalat att frågan om preskription inte bör tas upp av kronofogdemyndighet annat än efter invändning. Beredningen påpekar dock att även motsatt ståndpunkt har gjorts gällande. Enligt RSV torde det för den rättssökande allmänheten framstå som märkligt, om olika regler tillämpas i detta avseende. RSV anser att samma ordning bör gälla vid exekutiv myndighet som vid domstol.

Föreningen Sveriges kronofogdar framhåller att gäldenären i mål inför domstol och exekutiv myndighet i de flesta fall saknar ombud som kan ta sig an hans sak. Flertalet gäldenärer torde helt sakna kännedom om gällande preskriptionsbestämmelser och kan sålunda inte ta till vara sin rätt genom att i förekommande fall göra preskriptionsinvändning. Det är strängt taget endast de gäldenärer som anlitar biträde av tillräckligt juridiskt skolad person som har möjlighet att protestera, när den av motparten åberopade fordringen är för gammal för att kunna krävas ut. Eftersom biträdes hjälp är ägnad att fördyra processen och många kravmål avser relativt obetydliga belopp, anser föreningen att praktiska skäl talar för att ålägga såväl domstolar som exekutiva myndigheter skyldighet att självmant pröva frågan om preskription.

5.5.2 Ränta m. m.

Hovrätten för Nedre Norrland ifrågasätter ett uttalande i promemorian rörande innebörden av att preskription av huvudfordran även omfattar fordran på ränta och annan tilläggsförpliktelse. Enligt specialmotiveringen kan med uttrycket "annan tilläggsförpliktelse" förstås bl. a. skyldighet att ersätta rättegångskostnader, exekutionskostnader o. d. som har uppkommit i samband med att en fordran har fastställts genom dom eller verkställighetsförfarande har ägt rum. Enligt hovrättens mening framstår det som främmande att betrakta sådana kostnader som tilläggsförpliktelser till en fordran och låta preskription av huvudfordringen omfatta även dessa kostnader.

5.5.3 Kvittning

Enligt *Landstingsförbundet* synes förhållandet mellan kvittningsregeln i promemoriaförslaget och de regler om kortare preskriptionstid som finns intagna i specialförfattningar inte vara tillräckligt klarlagt i promemorian. Det framgår sålunda inte om en fordran på semesterersättning som enligt 22 § semesterlagen är underkastad en tvåårig preskriptionstid skall kunna kvittas mot en fordran från arbetsgivaren som omfattas av den allmänna preskriptionstiden och som därför kanske inte är preskriberad när kvittningsanspråket framställs.

I övrigt har den föreslagna bestämmelsen om kvittning inte föranlett någon erinran under remissbehandlingen.

5.5.4 Panträtt m. m.

Flera remissinstanser påpekar att den i promemorian föreslagna bestämmelsen om preskriptions verkan på panträtt och retentionsrätt har fått en tvetydig utformning. Bestämmelsen ger enligt sin ordalydelse intryck av att borgenären har oinskränkt rätt att kräva betalning för en fordran som är förenad med panträtt eller retentionsrätt, oavsett pantens eller den retenderade egendomens värde. Enligt *hovrätten för Nedre Norrland* uttrycks den princip som åsyftas bättre på det sättet att preskription inte medför någon inskränkning i borgenärs rätt att få betalning för sin fordran genom att tillgodogöra sig pant eller retenderad egendom. *Konkurslagskommittén* erinrar om att det i fråga om fast egendom finns en särskild bestämmelse i jordabalken med samma innebörd. Kommittén ifrågasätter om det finns tillräcklig anledning att dubblera den bestämmelsen.

Några remissinstanser tar upp uttalandena i promemorian angående preskription av säljarens rätt att ta tillbaka egendom som har sålts med äganderättsförbehåll. *Konsumentverket* anser i likhet med promemorian att det är uppenbart otillfredsställande om säljaren skall ha rätt att få sin vara tillbaka, trots att hans fordran på köpeskillingen har preskriberats. I avvaktan på ett närmare ställningstagande till kreditköpkommitténs betänkande vill konsumentverket endast framhålla att regler om preskription av säljarens rätt enligt äganderättsförbehåll bör införas.

Svenska bankföreningen anser däremot att det inte föreligger tillräckligt starka skäl att i fråga om egendom som har sålts med äganderättsförbehåll göra undantag från principen att en sakrätt inte kan preskriberas. *Företagarorganisationerna* och *Finansieringsföretagens förening* intar samma ståndpunkt. Organisationerna säger sig ha svårt att förstå varför det härvidlag skulle föreligga någon skillnad i förhållande till vad som gäller beträffande handpant och pantbrev i fastighet. Organisationerna har likaså svårt att se hur "konsumentskyddsaspekter" skulle kunna föra så långt att gäldenären helt befrias även från en klar och förfallen fordran som gäldenären på grund av sitt innehav av avbetalningsgodset inte kan vara omedveten om. *Finansieringsföretagens förening* påpekar att äganderättsförbehåll kan förekomma även i avtal mellan näringsidkare.

5.5.5 Flera gäldenärer

De i promemoriaförslaget intagna bestämmelserna om verkan av preskription i flergäldenärsförhållanden har inte föranlett några nämnvärda erinringar under remissbehandlingen utom såvitt angår fordringar på grund av

borgen. Frågor om borgen behandlas i nästa avsnitt.

RSV anser att de bestämmelser som föreslås om verkan av preskription vid solidariskt ansvar inte omfattar den situation som föreligger när ställföreträdaren för en juridisk person har gjorts personligen betalningsansvarig enligt 77 a § uppbördslagen, 48 a § lagen om mervärdesskatt eller 27 a § lagen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. Att så inte är fallet bör enligt RSV anges i förarbetena till preskriptionslagen.

5.5.6 Borgen

Svenska bankföreningen och *Sveriges föreningsbankers förbund* har i sina remissyttranden behandlat de föreslagna preskriptionsbestämmelsernas inverkan på sådana fordringar som formellt förfaller till betalning efter en kort tid men som förlängs successivt. De har i det sammanhanget också tagit upp frågor om borgenspreskription. I detta avseende hänvisas till avsnittet 5.2.2, där de båda remissinstansernas synpunkter i denna del har redovisats.

Liknande frågor tas upp av *Svenska sparbanksföreningen*. Enligt föreningens mening kan de föreslagna bestämmelserna medföra inte oväsentliga praktiska olägenheter i fråga om sparbankernas kreditgivning mot borgen. Olägenheterna illustreras med ett utförligt redovisat exempel. Föreningen påpekar bl. a. att en betalningsanmaning till en låntagare medför att en treårig preskriptionstid därefter kommer att löpa mot såväl låntagaren som borgensmannen. Detta blir enligt föreningen förhållandet vare sig en uppgörelse om lånets fortsättning sedermera träffas eller ej. I förhållande till huvudgäldenären har emellertid detta ingen praktisk betydelse så länge han fortsättningsvis fullgör sin betalningsskyldighet. Av större betydelse är att betalningsanmaningen till borgensmannen medför att hans betalningsförpliktelse förfaller till betalning. Det betyder att preskriptionstiden för borgensåtagandet fortsättningsvis blir tre år. Preskriptionen kan därefter brytas endast genom skriftligt erkännande från borgensmannen eller genom rättsligt förfarande från bankens sida. Det sålunda förändrade preskriptionsläget medför att det aktuella borgenslånet måste brytas ut ur den för borgenslånen organiserade, enkla rutinen för preskriptionsavbrott gentemot borgensmän och göras till föremål för ett mer komplicerat förfarande. Ett sätt att undvika detta skulle vara att lånet "skrivs om", dvs. att en ny lånerevers utfärdas och skrivs under av låntagaren och borgensmannen. En annan väg skulle möjligen vara att borgensmannen utfärdar en ny, separat borgensförbindelse avseende låntagarens förpliktelser enligt ursprungsreversen. Det är emellertid tveksamt om ett sådant förfarande går att förena med den i promemoriaförslaget intagna bestämmelsen om i vilka fall ett avtal om förlängning av preskriptionstiden är giltigt.

Föreningen förklarar sig inte vilja överbetona de praktiska olägenheter

som föranleds av att promemoriaförslaget hindrar en fortsatt tillämpning av den enkla ordning för preskriptionsavbrott gentemot borgensman som f. n. är möjlig. Föreningen är dessutom medveten om svårigheten att införa specialbestämmelser som neutraliserar de angivna olägenheterna för kreditgivaren utan att förslagets logiska konstruktion bryts sönder. Föreningen har därför inget yrkande om ändring av promemoriaförslaget på denna punkt.

Även *Skånes handelskammare* går in på frågan hur de föreslagna bestämmelserna inverkar på en fordran på grund av borgen som har ställts till säkerhet för ett lån som förlängs successivt. Enligt handelskammarens uppfattning blir konsekvensen av förslaget att borgenären tvingas avkräva borgensmannen ett erkännande av skulden kanske ett flertal gånger under lånets reella löptid alternativt inleda ett rättsligt förfarande mot honom för att få skuldförhållandet fastställt genom dom, och detta även om gäldenären fullgör sina förpliktelser till fullo. Enligt handelskammarens mening kan en sådan konsekvens inte anses rimlig. Handelskammaren yrkar därför att det klart sägs ut att en förlängning av kredittiden vid borgenslån skall anses medföra att förfallotiden och därmed tidpunkten för preskriptionsinträde förskjuts i motsvarande mån också i förhållande till borgensman, om det i reversen har anmärkts att sådan förlängning kan komma att ske.

Svenska bankföreningen tar upp frågan från vilken tidpunkt den tioåriga preskriptionstiden för en borgensförpliktelse skall räknas, om borgen har tecknats innan huvudförpliktelsen har kommit till. Enligt föreningen torde det mest närliggande svaret vara att preskriptionstiden börjar löpa den dag borgen tecknades. Det skulle emellertid också, med hänsyn till den särskilda bestämmelsen om villkorade fordringar, kunna hävdas att preskriptionstiden gentemot borgensmannen börjar löpa först när huvudfordringen har kommit till. En särskild variant av den angivna frågeställningen föreligger vid s. k. generell borgen, som innebär att borgensmannen åtar sig att svara för gäldenärens samtliga nuvarande och blivande förpliktelser mot banken. Vid sådan borgen händer det ofta att huvudgäldenären ännu inte har hunnit få någon förpliktelse gentemot banken när borgensmannen tecknar sin förbindelse liksom att huvudgäldenären under borgensförbindelsens bestånd från tid till annan inte har någon förpliktelse alls gentemot banken. Även för detta fall krävs enligt föreningens mening ett klarläggande av frågan när den tioåriga preskriptionstiden gentemot borgensmannen börjar löpa.

Sveriges föreningsbankers förbund fäster uppmärksamheten på de i bankerna vanligen förekommande lånen med statlig garanti. De garantiförbindelser som staten utfärdar är underkastade samma preskriptionsregler som vanliga borgensförbindelser men gäller enligt åtagande ofta för en betydligt längre tid, ända upp till drygt trettio år. Enligt förbundets mening bör denna typ av garantier bli föremål för särskild reglering i en kommande preskriptionslag.

Bostadsstyrelsen erinrar om bestämmelserna om kommuns ansvar för sådana bostadslån för småhus som utgår enligt bostadsfinansieringsförord-

ningen (1974:946). Kommunens ansvar för sådana lån innebär i realiteten en borgen som kan göras gällande under hela lånetiden upp till trettio år. Statens fordran mot kommun på grund av sådant ansvarsåtagande torde omfattas av de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Bevakningen av lånen för att vidmakthålla kommunens ansvarsåtagande medför på längre sikt ett omfattande administrativt arbete. Det är fråga om 35 000–40 000 lån per år. Det kan enligt bostadsstyrelsen ifrågasättas om preskriptionsreglerna över huvud taget fyller någon funktion på bostadslångivningens område. Bostadsförsörjningen är en samhällelig uppgift för vilken ansvaret delas mellan stat och kommun enligt grunder som har fastställts av riksdagen. Dessa grunder, bl. a. ifrågavarande lånevillkor, är väl kända inom kommunerna. Bevakningsförfarandet i preskriptionshänseende kan knappast ha annan innebörd än att bostadsstyrelsen vid vissa tidpunkter erinrar varje kommun om att just detta lånevillkor gäller.

Bostadsstyrelsen anser att de skäl som talar för att undanta angivna slag av borgensåtaganden från preskription gör sig gällande också i åtskilliga andra fall. Det gäller i första hand kommunala ansvarsåtaganden i form av proprieborgen för lån som utgår för att främja bostadsförsörjningen e. d. Vidare gäller det i vissa fall när kommunen själv är låntagare, t. ex. beträffande förbättringslån och tilläggs lån till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Sådana lån kan vara ränte- och amorteringsfria under längre tid än tio år och aviseras inte under den tiden. Undantag från preskription skulle således göras beträffande statlig fordran hos kommun, om fordringen avser lån som utgår av statsmedel i syfte att främja bostadsförsörjningen inom riket eller eljest gäller bostäder och lokaler inom bostadsområde.

5.6 Tillämpningsområde

Förslaget att den nya lagen skall vara tillämplig på alla slag av fordringar men inte på sakrättsliga anspråk har föranlett vissa uttalanden under remissbehandlingen. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ifrågasätter om det stämmer överens med vedertaget språkbruk att låta begreppet fordran omfatta andra fordringar än penningfordringar. Som ett exempel på hur långt det föreslagna fordringsbegreppet skulle sträcka sig nämner länsstyrelsen anspråk på att någon skall avlägga bouppteckningsed. Länsstyrelsen anser att man bör begagna tillfället att undanröja den oklarhet som föreligger på denna punkt. Detta kan ske genom en kort exemplifiering av vad som i lagen menas med fordran.

Några remissinstanser framför kritik mot den i promemorian uttalade uppfattningen att en köparens anspråk på att få ut den köpta egendomen är föremål för preskription när det är fråga om leveransavtal men inte vid köp av bestämt gods. Enligt *köplagsutredningen* synes den ståndpunkten både doktrinär och opraktisk. Skillnaden mellan köp av bestämt gods och

leveransavtal har ett helt annat syfte än att ligga till grund för preskriptionsregler. Det skulle kunna leda till egendomliga resultat, om t. ex. vid köp av en bil preskriptionsfrågan skulle bedömas olika beroende på om köpet ansågs utgöra leveransavtal eller köp av bestämt gods. Utredningen påpekar dessutom att frågan om preskription har mindre betydelse i ifrågavarande fall, eftersom köparen enligt 26 § köplagen måste reklamera för att vara bibehållen vid sin rätt att kräva fullgörelse. Även *konsumentverket* anser det omotiverat att i detta sammanhang göra skillnad mellan leveransavtal och köp av bestämt gods. Bl. a. bör beaktas att det kan vara svårt att dra en klar gräns mellan de båda kategorierna. Problem kan uppstå framför allt vid köp av båt, om köpet inte har blivit fullbordat genom tradition. Som ett annat exempel nämner verket att köp av en ny bil torde betraktas som leveransavtal men köp av en begagnad bil som köp av bestämt gods. Verket anser att leveransavtal inte bör behandlas annorlunda än avtal om köp av bestämt gods.

Företagarorganisationerna anser att svårigheter kan uppstå om den föreslagna lagen blir tillämplig på långfristiga avtal som i första hand avser annat än penningprestationer, t. ex. avtal om samarbete mellan företag, ömsesidiga licensavtal, avtal om konkurrensbegränsning, konsortialavtal och röstavtal. Skulle preskriptionsinstitutet få i huvudsak den utformning som har föreslagits, bör bestämmelserna möjligen omfatta endast anspråk i pengar eller varor. En annan möjlighet är att anspråk av annat slag alltid underkastas tioårspreskription, men även denna lösning medför enligt organisationernas mening betydande olägenheter.

Flera remissinstanser tar upp frågor om förhållandet mellan den föreslagna preskriptionslagen och de preskriptionsbestämmelser som finns i olika specialförfattningar. *KO* anser, som tidigare berörts, att det hade varit önskvärt att också de speciella preskriptionsbestämmelserna hade setts över och i möjligaste mån bringats i överensstämmelse med de nu föreslagna reglerna. I vart fall bör speciallagstiftning inom rättsområden som i betydande grad berör den enskilde individen snarast ses över och samordnas med förslagen i promemorian. Det skulle innebära betydande fördelar för den enskilde om preskriptionsregler på olika områden var i huvudsak likartade. Även *Sveriges domareförbund* anser det vara en brist att det inte föreslås några ändringar i de särskilda preskriptionsbestämmelserna. Åtskilliga av dessa torde kunna anpassas till de nu föreslagna allmänna reglerna. Man måste nämligen hålla i minnet att en mycket kort preskriptionstid framstår som ett undantag i förhållande till den nuvarande allmänna preskriptionstiden. Införs en allmän bestämmelse om kort preskriptionstid, kan de olika reglerna för allmänheten framstå som förvirrande, och de måste i betydligt högre grad än förut innebära risk för rättsförlust.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län förklarar sig dela uppfattningen att det skulle försvåra överskådligheten, om de speciella preskriptionsbestämmelserna fördes samman med de allmänna reglerna. Länsstyrelsen anser

emellertid att det vore en fördel om förhållandet mellan preskriptionslagen och de särskilda preskriptionsbestämmelserna klargjordes i lagen. Också *försäkringsrättskommittén* finner det angeläget med förtydliganden i detta avseende. Kommittén pekar bl. a. på att det i olika fall kan uppstå tvekan om huruvida den föreslagna preskriptionslagen är tillämplig endast när en specialförfattning saknar upplysning i ett visst ämne eller om den är tillämplig även när det finns en specialregel men denna inte kan uppfattas som uttömmande. Som exempel på fall där tvekan kan uppstå nämner kommittén bestämmelsen om preskriptionsavbrott i 29 § försäkringsavtalslagen, där det föreskrivs att fordringsägaren "skall i laga ordning anhängiggöra sin talan". Även om ordalydelsen tyder på att bestämmelsen avser att uttömmande reglera hur preskriptionsavbrott skall ske när det gäller fordran på försäkringsersättning, synes det enligt kommitténs mening ändå kunna diskuteras om och i vad mån ett erkännande av fordringen från gäldenären kan tillerkännas rättslig verkan.

Även *Svenska försäkringsbolags riksförbund* erinrar om de särskilda preskriptionsreglerna i försäkringsavtalslagen. Förbundet utgår från att avsikten inte är att förslaget till preskriptionslag ens indirekt skall påverka rättslaget i fråga om den speciella försäkringspreskriptionen. Med hänsyn till vissa uttalanden i promemorian kan det dock på denna punkt föreligga en viss tvekan, som bör undanröjas genom ett klart motivuttalande. Med anledning av de uttalanden som i promemorian görs om preskriptionslagens tillämplighet på områden som regleras i specialförfattningar framhåller *konkurslagskommittén* att preskriptionsbestämmelsen i 148 a § konkurslagen uppenbarligen är av sådan karaktär att reglerna om preskriptionsavbrott och ny preskriptionstid inte kan tillämpas analogt.

Flera remissinstanser tar upp frågor om preskription av skattefordringar. *USS* framhåller att den centrala bestämmelsen om preskription av skatter i 71 § uppbördslagen inte omfattar alla skatter. Preskriptionsförordningens bestämmelser anses vara tillämpliga inte bara på arvs- och gåvoskatten utan också på de s. k. punktskatterna, bevillningsavgiften, kupongskatten, stämpelskatten, prisregleringsavgifterna på jordbrukets och fiskets områden samt tullarna. Promemoriaförslaget skulle följaktligen innebära att det allmänna fordringar inom en betydande del av området för skatter, tullar och avgifter kom att preskriberas enligt förslagets bestämmelser. Följderna härav har inte behandlats i promemorian. Inte heller anges i vad mån de allmänna preskriptionsbestämmelserna kan bli tillämpliga på skatter och avgifter som faller under uppbördslagens tillämpningsområde.

Enligt *USS*:s mening krävs specialregler i fråga om skatter, tullar och avgifter. I utredningens eget uppdrag ingår en översyn av bestämmelserna om preskription på förevarande område. Preliminära undersökningar talar för att hela detta område bör omfattas av en lag om preskription med enhetliga bestämmelser som i åtskilliga avseenden är främmande för allmän

lagstiftning i ämnet. Det får därför anses mindre lämpligt att införa nya regler om preskription för endast vissa skatter och avgifter. Utredningen föreslår att promemoriaförslaget inte i något fall skall bli tillämpligt i fråga om preskription av det allmännas fordringar på skatt, tull eller avgift. I stället bör enligt utredningens mening preskriptionsförordningen fortfarande gälla för dessa fordringar till dess en reformerad speciallagstiftning kan träda i kraft på området.

Även RSV, *kronofogdemyndigheten i Malmö* och *Föreningen Sveriges kronofogdar* påpekar att åtskilliga skatter och avgifter omfattas av de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Dessa remissinstanser understryker också behovet av en samlad översyn av frågor om preskription av skatter o. d.

5.7 Ikraftträdande m. m.

De flesta remissinstanserna lämnar de föreslagna övergångsbestämmelserna utan erinran. *Svenska sparbanksföreningen* framhåller emellertid att övergångsbestämmelserna kan medföra vissa olägenheter i fråga om fordringar på grund av borgen. Olägenheterna hänger samman med att preskriptionstidens längd skall bestämmas enligt de nya bestämmelserna även när preskriptionsavbrott före ikraftträdandet har ägt rum enligt äldre lag.

6 Föredraganden

6.1 Allmänna synpunkter

Gällande bestämmelser om preskription av fordran återfinns i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer (preskriptionsförordningen). Bestämmelserna har under årens lopp undergått vissa ändringar. De har också kompletterats med specialregler i andra författningar. De grundläggande principerna är emellertid oförändrade. Preskriptionstiden är tio år från fordringens tillkomst. För preskriptionsavbrott räcker det med ett formlöst krav eller en muntlig påminnelse. Sker preskriptionsavbrott löper en ny tioårig preskriptionstid.

Preskriptionsförordningen kom till under en tid då samhällsförhållandena var helt annorlunda än i dag. Produktionsförhållanden och konsumtionsvanor har radikalt förändrats. Produktionen av varor har mångdubblats samtidigt som de ekonomiska förhållandena för människor i gemen har förbättrats avsevärt. Detta har lett till stegrad konsumtion, ökad handel och snabbare omsättning av varor och tjänster.

Mot bakgrund av den ekonomiska och sociala omdaning har de allmänna preskriptionsbestämmelserna kommit att framstå som föråldrade i väsentliga avseenden. Detta gäller framför allt preskriptionstidens längd. En preskriptionstid på tio år ter sig i många fall alltför lång, särskilt när det

är fråga om fordringar som regelmässigt förekommer i det dagliga livet. Men också reglerna om preskriptionsavbrott ter sig otidsenliga genom att de gör det möjligt att hålla oklara fordringar vid liv under lång tid. Även på andra punkter finns det anledning att ifrågasätta om preskriptionsförordningen är utformad på ett sätt som svarar mot tidens krav.

Under en följd av år har man inom ramen för det nordiska lagstiftnings-samarbetet sökt utarbeta moderna och enhetliga regler om preskription. Redan år 1957 lades i Danmark, Finland, Norge och Sverige fram betänkanden med i allt väsentligt överensstämmande förslag till ny preskriptionslagstiftning. Förslagen byggde i stor utsträckning på gällande norsk rätt. Enligt huvudregeln skulle en fordran preskriberas tio år efter förfallodagen, men för vissa slag av fordringar föreslogs i stället en treårig preskriptionstid. I en del fall skulle en fordran preskriberas först efter tjugo år. För preskriptionsavbrott skulle i princip krävas antingen att gäldenären erkände skulden eller att borgenären vidtog rättslig åtgärd. Det svenska förslaget remissbehandlades men ledde inte till lagstiftning, framför allt därför att de föreslagna bestämmelserna ansågs invecklade och svårtillgängliga. Inte heller i de andra nordiska länderna genomfördes de framlagda förslagen.

Tanken på enhetlig nordisk lagstiftning om preskription gavs emellertid inte upp. År 1965 antog Nordiska rådet en rekommendation att genomföra en gemensam lagstiftning som skulle baseras på en preskriptionstid om tio år för fordringar i allmänhet och en kortare preskriptionstid för fordringar i det dagliga livet. På grundval av ett från svensk sida framlagt förslag enades man följande år om principerna för det fortsatta lagstiftningsarbetet. De innebar att alla slag av fordringar skulle behandlas lika. Preskriptionstiden skulle vara tio år från fordringens tillkomst. När fordringen förföll till betalning, skulle den tioåriga preskriptionstiden ersättas av en treårig. Den tioåriga preskriptionstiden skulle kunna avbrytas genom en enkel påminnelse från borgenärens sida. För avbrott av treårespreskriptionen skulle däremot krävas att gäldenären erkände skulden eller att borgenären vidtog rättslig åtgärd.

År 1967 tillsattes inom Europarådet en expertkommitté för att utarbeta enhetliga europeiska regler om fordringspreskription. Det nordiska samarbetet kom därför att vila t. v. Europarådskommittén lade år 1970 fram ett förslag till enhetliga europeiska preskriptionsregler. Slutlig ställning har ännu inte tagits till förslaget. Det anses emellertid inte finnas några nämnvärda förutsättningar för att förslaget skall leda vare sig till en konvention eller till en överenskommelse i annan form.

Frågor om preskription har varit föremål för överläggningar också inom FN. Vid en diplomatkonferens år 1974 antogs en konvention angående preskription i internationella köpförhållanden. Konventionen har varit öppen för undertecknande till utgången av år 1975 men anslutning kan ske även därefter. Sverige har inte anslutit sig.

Det nordiska samarbetet på preskriptionslagstiftningens område återupptogs år 1971, eftersom arbetet inom Europarådskommittéen inte syntes ge något resultat inom överskådlig tid. År 1972 uppnåddes principiell enighet om huvuddragen i ett förslag till samnordiska regler om preskription. Ett förslag grundat på resultatet av de nordiska överläggningarna har lagts fram av det norska justitiedepartementet i november 1972. För svenskt vidkommande har förslag till preskriptionslag m. m. lagts fram i promemorian (Ds Ju 1975:11) Preskription. Motsvarande förslag har ännu inte lagts fram i Danmark och Finland.

Förslaget i den svenska departementspromemorian innebär att bestämmelserna om preskription i preskriptionsförordningen upphävs och ersätts av en ny preskriptionslag. Ett huvudsyfte med förslaget är att åstadkomma att fordringar avvecklas snabbare än f. n. Detta kommer till uttryck på två sätt. Dels föreslås en förkortning av den allmänna preskriptionstiden. Dels föreslås en skärpning av reglerna om preskriptionsavbrott.

Enligt huvudregeln i promemorieförslaget skall en fordran preskriberas tre år efter förfallodagen. Den skall dock alltid preskriberas tio år efter tillkomsten, om den inte har förfallit till betalning dessförinnan och om inte preskriptionsavbrott har skett. För preskriptionsavbrott krävs i princip att gäldenären erkänner skulden eller att borgenären inleder rättsligt förfarande för att få fordringen fastställd genom dom e. d. I fråga om fordran som ännu inte har förfallit till betalning skall det dock vara tillräckligt med en skriftlig erinran från borgenären. Detsamma föreslås gälla beträffande fordran som har fastställts genom dom e. d. eller som har varit föremål för verkställighet. Verkan av att preskriptionen avbryts skall liksom f. n. normalt vara att ny preskriptionstid börjar löpa. Den nya preskriptionstiden skall vara tre eller tio år beroende på om fordringen är förfallen till betalning eller ej. I fråga om verkan av preskription ansluter sig förslaget i allt väsentligt till gällande rätt. När preskription inträder, förlorar alltså borgenären i princip rätten att kräva ut sin fordran. För att förhindra kringgående av de föreslagna bestämmelserna föreslås vissa bestämmelser som inskränker möjligheterna att träffa avtal om preskription.

Promemorieförslaget har fått ett blandat mottagande under remissbehandlingen. Förslagets huvudprinciper har visserligen godtagits i stor utsträckning. Flera remissinstanser vänder sig emellertid mot att preskriptionstiden skall vara så kort som tre år för förfallna fordringar och att det skall krävas rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott från borgenärens sida. Det framhålls att nuvarande bestämmelser har fungerat väl i praktiken och att det är tveksamt om förslaget innebär någon förbättring. Vissa remissinstanser menar att det i och för sig finns behov att ändra nuvarande bestämmelser men att förslaget går för långt.

För min del vill jag först understryka att det främsta syftet med preskriptionslagstiftningen är att åstadkomma att fordringsförhållanden avvecklas inom rimlig tid. Det är till fördel för både borgenären och gäldenären,

om borgenären inte dröjer alltför länge med att kräva ut sin fordran. Ju längre tiden går desto svårare blir det för borgenären att styrka grunden för sin fordran och för gäldenären att ta ställning till anspråket och framställa de invändningar som kan vara befogade. Så länge preskriptionstiden inte har gått ut måste gäldenären spara sina kvitton för att kunna styrka att han har betalat, om borgenären skulle kräva honom på nytt.

Preskriptionsreglerna är emellertid betydelsefulla även från allmän synpunkt. En rimlig begränsning av den tid under vilken en fordran kan göras gällande är till gagn för det ekonomiska livet. Korta preskriptionsfrister bidrar till klarhet i fordringsförhållanden, främjar säkerheten i omsättningen och motverkar en osund kreditgivning.

Enligt min mening är den nuvarande preskriptionstiden på tio år alltför lång i åtskilliga situationer. Nackdelarna framträder särskilt när det gäller fordringar som regelmässigt förekommer i det dagliga livet och som rör förhållandet mellan näringsidkare och konsumenter. Hit hör fordringar som avser köp av hushållsartiklar och annan lös egendom som är avsedd för enskilt bruk, fordringar på ersättning för reparationsarbeten, transporter m. m.

I praktiken finns det som regel inte något behov av att kunna kräva ut sådana fordringar efter lång tid. Tvärtom kan en lång preskriptionstid medföra svårigheter för både borgenären och gäldenären. Det har visserligen hävdats att många avtalskontrahenter känner till att preskriptionstiden är tio år och rättar sig efter det. För min del finner jag det dock mycket tveksamt om den tioåriga preskriptionstiden är så allmänt känd som vissa remissinstanser har gjort gällande. Betecknande är att Föreningen Sveriges kronofogdar anför att flertalet gäldenärer helt torde sakna kännedom om gällande preskriptionsbestämmelser. I varje fall torde det vara mindre vanligt att privatpersoner sparar kvitton o. d. under så lång tid som tio år för att gardera sig mot risken för dubbelkrav.

Starka skäl talar således för att man inför en kortare preskriptionstid åtminstone för fordringar som hör till den dagliga hushållningen o. d. En sådan förkortning av preskriptionstiden skulle också ligga väl i linje med de senaste årens strävanden att på olika sätt förbättra ställningen för de enskilda konsumenterna.

De skäl som talar för en begränsning av preskriptionstiden gör sig emellertid med större eller mindre styrka gällande även beträffande andra fordringar än sådana som uppkommer i det dagliga livet. Enligt min mening är det därför påkallat att genomföra en mer allmän förkortning av preskriptionstiden. Att en tioårig preskriptionstid är alltför lång för att gälla generellt framgår f. ö. av att regler om kortare preskriptionstid har införts i ett flertal specialförfattningar.

Även om det alltså finns anledning att mera allmänt förkorta preskriptionstiden för fordringar, kan en sådan förkortning enligt min mening inte genomföras fullt ut, så att samma korta preskriptionstid kommer att gälla för alla typer av fordringar. Jag skall gå närmare in på denna fråga i det

följande. Redan här vill jag emellertid säga att starka skäl talar för att låta vissa slag av fordringar löpa med en längre preskriptionstid.

Att ha ett system med olika lång preskriptionstid för skilda typer av fordringar innebär en avvikelse från promemorieförslaget. En sådan ordning strider också i viss mån mot önskemålet att reglerna om preskription skall vara så enkla och enhetliga som möjligt. Enligt min mening kan emellertid en viss differentiering av preskriptionstiden knappast undvikas. Som jag senare skall återkomma till torde differentieringen inte heller behöva drivas så långt att reglerna blir alltför detaljerade eller svårbegripliga.

Sammanfattningsvis anser jag att man nu bör genomföra en förkortning av den allmänna preskriptionstiden för fordringar och att promemorieförslaget i stor utsträckning bör läggas till grund för lagstiftningen. Den avvikelserna bör dock göras att man i viss mån har olika långa preskriptionstider för skilda typer av fordringar.

Även när det gäller utgångspunkten för beräkning av preskriptionstid finns det enligt min mening skäl att välja en annan lösning än i promemorian. Det kan med fog påstås att promemorians system med två olika preskriptionstider för en och samma fordran, beroende på om den är förfallen till betalning eller ej, är alltför komplicerat. Som har påpekats av några remissinstanser kan det också innebära vissa nackdelar att välja en fordrans förfalldag som utgångspunkt för preskriptionstid.

Reglerna om preskriptionstidens längd har ett nära samband med hur bestämmelserna om preskriptionsavbrott är utformade. Med nuvarande ordning kan preskription avbrytas genom ett formlöst krav eller en muntlig påminnelse från borgenärens sida. Därigenom motverkas i viss mån önskemålet att fordringsförhållanden skall avvecklas inom rimlig tid. I stället innebär nuvarande regler om preskriptionsavbrott att en fordran kan hållas vid liv under mycket lång tid utan att förhållandet mellan borgenären och gäldenären blir klarlagt. Detta kan i sin tur leda till rättsförluster för båda parterna. På grund av det sagda är det påkallat att införa strängare bestämmelser om de åtgärder borgenären måste vidta för att avbryta preskription.

En skärpning av reglerna om preskriptionsavbrott är särskilt angelägen som komplement till regler om korttidspreskription. Om nuvarande avbrottsregler bibehölls, skulle man uppenbarligen i stor utsträckning ointetgöra syftet med en kortare preskriptionstid.

Det sagda innebär att jag i allt väsentligt ansluter mig till promemorians förslag till skärpning av de nuvarande reglerna om preskriptionsavbrott. Också de regler om verkan av preskription m. m. som föreslås i promemorian bör i stor utsträckning genomföras. Jag återkommer till de olika bestämmelserna i det följande.

De nya reglerna om preskription bör tas in i en särskild preskriptionslag, som alltså får ersätta motsvarande bestämmelser i den nuvarande preskriptionsförordningen. Som jag närmare skall gå in på i ett senare avsnitt bör

de nya reglerna i viss utsträckning kunna ersätta även de särskilda preskriptionsbestämmelser som f. n. finns i olika specialförfattningar. Det torde dock vara ofrånkomligt att i en del fall behålla speciella preskriptionsbestämmelser.

6.2 Huvudregeln om preskriptionstidens längd

Innan jag går närmare in på hur preskriptionstiden bör bestämmas vill jag erinra om de regler om preskriptionstid som f. n. gäller i dansk och norsk rätt. Både i Danmark och Norge har man en huvudregel om lång preskriptionstid som kompletteras med särskilda regler om kortare preskriptionstid för en rad olika fordringar. I Norge finns dessutom regler om längre preskriptionstid än den ordinära för vissa fordringar.

Enligt dansk rätt preskriberas en fordran enligt huvudregeln tjugo år efter tillkomsten. I praktiken omfattas emellertid de flesta fordringar av särskilda bestämmelser om femårig preskriptionstid som räknas från den dag borgenären kan kräva betalning. Detta gäller bl. a. fordringar som avser överlåtelse av lös egendom, nyttjande av fast eller lös egendom, tillhandahållande av husrum eller förtäring, transport av personer eller gods, skattefordringar, lönefordringar och fordringar som avser periodiska prestationer, t. ex. ränta, livränta, pension och underhållsbidrag. Har skuldebrev utfärdats eller föreligger annan särskild rättstitel, varigenom fordringens tillvaro och storlek skriftligen har slagits fast, gäller dock den allmänna tjugooårsfristen även beträffande fordringar som normalt preskriberas efter fem år.

Norsk rätt har som huvudregel en preskriptionstid på tio år. Preskriptionstiden är dock tre år för åtskilliga typer av fordringar, i huvudsak sådana som i dansk rätt omfattas av den femåriga preskriptionstiden. Den kortare tiden gäller emellertid inte när skuldebrev har utfärdats. För vissa fordringar föreskrivs en tjuogoårstid, bl. a. för fordran på medel som har satts in hos bank e. d. och fordran på livränta och liknande periodiska prestationer. Preskriptionstiden räknas i allmänhet från den dag fordringen är förfallen till betalning. Är förfallodagen beroende av uppsägning från borgenärens sida, räknas preskriptionstiden från den dag till vilken fordringen tidigast kan sägas upp. Särskilda regler om utgångspunkten för preskriptionstiden finns också beträffande vissa andra fordringar. När en fordran har fastställts genom dom e. d. är preskriptionstiden tio eller tjugo år.

I 1957 års svenska betänkande om fordringspreskription föreslogs som huvudregel en tioårig preskriptionstid. Tiden skulle dock vara tre år för fordringar som härrörde från försäljning eller annan överlåtelse av lös egendom, nyttjande av fast eller lös egendom, tillhandahållande av husrum, förtäring eller undervisning, transport av personer eller gods eller utförande av arbete eller personlig verksamhet. En treårstid skulle vidare gälla för bl. a. räntefordringar, periodiska prestationer och utomobligatoriska skadeståndsanspråk. Hade skuldebrev utfärdats eller hade fordringen blivit fast-

slagen genom dom eller liknande avgörande, skulle preskriptionstiden dock vara tio år utom när det var fråga om fordran på ränta e. d. eller periodiska prestationer. Preskriptionstiden skulle enligt förslaget som regel räknas från den dag fordringen förföll. I fråga om fordringar som förfaller vid anfordran eller efter uppsägning skulle emellertid utgångspunkten vara den dag till vilken borgenären tidigast kunde bringa fordringen att förfalla. Slutligen föreslogs en tjuugoårig preskriptionstid för fordran på medel insatta på bankräkning e. d. Tjuugo år skulle också vara den yttersta preskriptionstiden för utomobligatoriska skadeståndsanspråk och för andra fordringar utan bestämd förfallodag.

Som jag redan tidigare har framhållit gör sig behovet av en kort preskriptionstid särskilt starkt gällande beträffande fordringar som regelmässigt förekommer i det dagliga livet och som rör förhållandet mellan näringsidkare och konsumenter. Hit hör fordringar som avser köp av hushållsartiklar och annan lös egendom som är avsedd för enskilt bruk, fordringar på ersättning för reparationsarbeten, transporter m. m. Fordringar av detta slag är ofta bagatellartade. Många gånger regleras de direkt eller efter en viss kortare betalningsfrist. Om gäldenären inte betalar självmant, torde borgenären i allmänhet tämligen omgående vidta åtgärder för att få betalt. Som regel finns det inte behov av bestämmelser som gör det möjligt att kräva ut sådana fordringar när något eller några år har gått från det betalning skulle ha erlagts.

Det är också beträffande fordringar på konsumentområdet som risken är störst för att en gäldenär som har betalat sin skuld blir nödsakad att betala på nytt. Visserligen torde det statistiskt sett vara relativt ovanligt att en gäldenär utsätts för dubbelkrav. Sker detta, torde dock gäldenären, om han är privatperson, ofta ha begränsade möjligheter att visa att han har betalat. Det torde sålunda vara mindre vanligt att enskilda personer för ordentliga räkenskaper över utgifter eller skulder som rör den dagliga hushållningen och att de sparar kvitton någon längre tid.

De fordringar på konsumenter som det här är fråga om är underkastade korttidspreskription enligt dansk och norsk rätt, och det föreslogs i 1957 års betänkande att det för deras del skulle införas en treårig preskriptionstid. I departementspromemorian diskuteras rent av möjligheten att för sådana fordringar införa en preskriptionstid på ett år från förfallodagen. Alternativet tillbakavisas dock.

Inte heller jag anser att man bör gå så långt att man inför en ettårig preskriptionstid för konsumentfordringar. Klart är emellertid, med hänsyn till vad jag nyss har sagt, att starka skäl talar för att man låter de angivna fordringarna vara underkastade en kort preskriptionstid.

De skäl som talar för en begränsning av preskriptionstiden beträffande fordringar på konsumentområdet gör sig emellertid i betydande utsträckning gällande också i fråga om andra fordringar. Även utanför konsumentområdet kan en lång preskriptionstid medföra risk för att en gäldenär som har betalat sin skuld tvingas betala på nytt. I varje fall minskar hans möjligheter att

framställa de invändningar mot ett betalningsanspråk som kan vara befogade.

Självklart måste hänsyn tas också till borgenärens intressen när man prövar frågan huruvida preskriptionstiden bör förkortas. I det sammanhanget får det stor betydelse vilka regler som ställs upp för avbrytande av preskription. Spörsmålet om preskriptionsavbrott ämnar jag behandla närmare i ett följande avsnitt. Redan här vill jag emellertid nämna att det enligt min mening i princip bör krävas antingen att gäldenären erkänner skulden eller att borgenären vidtar rättslig åtgärd för att preskriptionen skall avbrytas.

Även om man på det angivna sättet skärper reglerna om preskriptionsavbrott, anser jag att man från borgenärssynpunkt ändå bör kunna acceptera att preskriptionstiden förkortas väsentligt i förhållande till nuläget. Detta gäller såväl inom som utom konsumentområdet. Självfallet ligger det i borgenärens intresse att få betalt för sin fordran så snart som möjligt. Det torde vara mera sällan som borgenären har något att vinna på att ha osäkra fordringar utestående under lång tid. Har gäldenären inte betalt eller erkänt skulden inom något eller några år, beror det som regel på att fordringen är tvistig eller att gäldenären av annan anledning vägrar betala. I sådana fall är det – oavsett hur preskriptionsbestämmelserna är utformade – naturligt att borgenären utan alltför långt dröjsmål väcker talan mot gäldenären för att få fordringen fastställd eller att han vidtar någon annan åtgärd som, enligt vad som föreslås i det följande, avbryter preskriptionen. Även när gäldenärens försummelse beror på att han saknar möjlighet att fullgöra sin betalningsskyldighet, ter det sig rimligt att borgenären för att visa att han står fast vid sitt krav relativt snart utverkar fastställelse av fordringen, antingen genom gäldenärens erkännande eller genom rättsligt avgörande.

En komplikation är att borgenären ibland saknar omedelbar kännedom om exempelvis gäldenärens hemvist och att han av sådan eller liknande anledning kan få svårt att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd, åtminstone om preskriptionstiden förkortas avsevärt. Enligt min mening bör man dock inte söka komma till rätta med dessa problem genom att generellt ställa upp en lång preskriptionstid. I stället bör den lösningen väljas att man, som också har föreslagits i promemorian, inför en tilläggsfrist i fall då borgenären inte har kunskap om gäldenärens hemvist e. d. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

På grund av det sagda förordar jag att man i princip förkortar preskriptionstiden för såväl konsumentfordringar som fordringar i övrigt och att man därvid låter samma preskriptionstid gälla över hela fältet. Som jag redan tidigare har framhållit torde det dock vara svårt att undvara bestämmelser om en längre preskriptionstid för vissa särskilda typer av fordringar. Vilka undantag från den allmänna regeln om korttidspreskription som bör gälla ämnar jag ta upp i följande avsnitt.

När man sedan skall bestämma vilken preskriptionstid som bör gälla enligt huvudregeln blir det naturligtvis av betydelse vilken tidpunkt som tas

till utgångspunkt för preskriptionstiden. Promemorians förslag innebär att en fordran preskriberas efter tre år, räknat från förfallodagen. Preskription skall dock alltid inträda senast tio år efter fordringens tillkomst, om den ej har förfallit till betalning dessförinnan.

Vad som sålunda föreslagits har utsatts för kritik från flera håll under remissbehandlingen. Kritiken har framför allt gällt förslaget om en fordrans förfallodag som utgångspunkt för beräkningen av preskriptionstid. En sådan ordning har påståtts innebära olägenheter bl. a. när det gäller fordringar som förfaller till betalning vid anfordran eller viss tid efter uppsägning. Det blir i så fall av stor betydelse att kunna konstatera om och när en anfordran eller uppsägning har skett. En gäldenärs påstående att han exempelvis har betalat vid anfordran och att därefter preskriptionstiden har gått till ända kan mötas med invändningen att anfordran aldrig har ägt rum och att därför någon preskriptionstid inte ens har börjat löpa. Omvänt kan en borgenär som väntar med att kräva betalning mötas av påståendet att anfordran skedde omedelbart efter fordringens tillkomst och att fordringen numera är preskriberad. Det gäller alltså för berörda parter att spara inte bara kvitton o. d. beträffande betalning utan också bevismaterial i fråga om anfordran eller uppsägning.

Vid sidan av de nu återgivna synpunkterna har det under remissbehandlingen också anförts att det är oklart när vissa fordringar, främst skadeståndsfordringar, förfaller till betalning. Problem har vidare ansetts kunna uppstå i fall då fordringens tillkomst tas som utgångspunkt för preskriptionstiden. Främst gäller detta i fråga om villkorade fordringar, dvs. fordringar som är beroende av att en viss omständighet inträffar.

Enligt min mening kan de framförda invändningarna inte fränkännas betydelse. Framför allt torde förslaget om att preskriptionstiden skall räknas från fordringens förfallodag kunna vålla svårigheter. Till viss del torde man visserligen kunna komma till rätta med problemen genom specialregler. Sådana bör dock så långt möjligt undvikas.

Mot promemorieförslaget kan dessutom invändas att ett system med två olika utgångspunkter för beräkning av preskriptionstid ter sig onödigt komplicerat. Än mer invecklat blir systemet om man dessutom, i enlighet med vad jag nyss har föreslagit, har olika långa preskriptionstider för skilda typer av fordringar.

Enligt min mening bör man välja ett tredje alternativ när det gäller utgångspunkten för beräkning av preskriptionstid, nämligen att räkna preskriptionstiden från den dag en fordran tidigast kan göras gällande. Genom en sådan ordning undgår man flera av de nackdelar som uppstår om tillkomstdagen eller förfallodagen utgör utgångspunkten. Detta alternativ innebär i fråga om fordringar med bestämd förfallodag att preskriptionstiden börjar löpa först från förfallodagen, oavsett när denna inträffar. I fråga om fordringar utan bestämd förfallodag räknas preskriptionstiden, om anfordran kan ske omedelbart, från fordringens tillkomst. Krävs uppsägning, räknas

preskriptionstiden från den dag till vilken uppsägning tidigast kan ske. För fordringar som är beroende av att en viss omständighet inträffar räknas preskriptionstiden i princip från den dag omständigheten inträffar. När det gäller fordringar som har fastställts genom dom eller liknande avgörande bör emellertid utgångspunkten bestämmas på ett något annorlunda sätt. Det är då fråga om att beräkna ny preskriptionstid efter det preskriptionsavbrott har skett genom inledande av rättegång e. d. Frågan om utgångspunkten för preskriptionstiden i detta fall är en fråga om verkan av preskriptionsavbrott. Den frågan behandlas i ett senare avsnitt i samband med övriga regler om verkan av preskriptionsavbrott.

Mot att alltid beräkna preskriptionstiden från den tidpunkt då en fordran tidigast kan göras gällande kan invändas att det då i vissa fall kan dröja mycket länge innan preskription inträder. Hit hör fall då parterna har avtalat om en förfallodag som ligger långt fram i tiden. Från borgenärens synpunkt är det emellertid en fördel att inte behöva avbryta preskriptionen före förfallodagen. Samtidigt kan det för gäldenären synas naturligt att preskriptionsavbrytande åtgärd inte behöver vidtas före förfallodagen när parterna är ense om vilken dag betalning skall ske. Det får alltså enligt min mening accepteras att en fordran i vissa fall preskriberas lång tid efter tillkomsten.

Anges utgångspunkten för preskriptionstiden på det här föreslagna sättet, talar flera skäl för att den preskriptionstid som normalt skall gälla bestäms till tre år. En kortare preskriptionstid skulle ge borgenären alltför kort tid att kräva ut sin fordran. Det är också tveksamt om en kortare preskriptionstid alltid skulle vara till fördel för gäldenären. Denna fråga hänger uppenbarligen samman med vilka regler som ställs upp för avbrytande av preskription. Som jag redan nämnt anser jag att det i princip bör krävas antingen att gäldenären erkänner skulden eller att borgenären vidtar rättslig åtgärd för att preskription skall avbrytas. Om man inför en alltför kort preskriptionstid föreligger en uppenbar risk för att borgenärer för att undvika preskription mycket snabbt ansöker om stämning eller betalningsföreläggande även mot sådana gäldenärer som kanske är fullt beredda att betala frivilligt. Från den enskildes synpunkt är det naturligtvis betänkligt om han på det sättet blir utsatt för rättslig åtgärd i onödan. Över huvud taget finns det med en mycket kort preskriptionstid risk för att vissa borgenärer kommer att tillämpa kravrutiner som är alltför hårdhänta mot gäldenärerna.

Å andra sidan finns det enligt min mening inte anledning att ställa upp en generell preskriptionstid som är längre än tre år. Med en sådan tidsfrist torde borgenären i allmänhet få tillräcklig tid för att vidta åtgärder för att få betalt för sin fordran eller för att åstadkomma preskriptionsavbrott. Gäldenären torde också få tillräckligt rådrum och slippa risken för att i onödan utsätts för rättsliga åtgärder.

Till förmån för en treårstid kan också anföras att man under tidigare nordiska överläggningar har enats om att preskriptionstiden bör vara tre

år. I arbetet på gemensamma europeiska preskriptionsbestämmelser har man utgått från samma tid.

Sammanfattningsvis föreslår jag således att preskriptionstiden enligt huvudregeln skall vara tre år från den dag en fordran tidigast kan göras gällande.

6.3 Undantag från den normala preskriptionstiden

Jag har redan tidigare sagt att det beträffande vissa typer av fordringar finns skäl att ha en längre preskriptionstid än den normala. De fordringar som kan komma i fråga och som också har dragits fram under remissbehandlingen av promemorian är fordringar på grund av skuldebrev eller dom o. d., fordringar gentemot bank, skadeståndsfordringar, lönefordringar, skattefordringar och fordringar mellan privatpersoner. Jag ämnar behandla dessa olika typer av fordringar i skilda avsnitt.

6.3.1 *Fordringar på grund av skuldebrev eller dom m. m.*

Som tidigare nämnts innehåller 1957 års förslag regler om en tioårig preskriptionstid beträffande fordringar för vilka skuldebrev har utfärdats eller som har fastställts genom dom eller liknande avgörande. Även gällande dansk och norsk rätt föreskriver en längre preskriptionstid för de angivna slagen av fordringar. Vid de nordiska överläggningar som senast har hållits har yppats sympati för att behålla sådana regler.

Under remissbehandlingen har, som tidigare nämnts, från flera håll uttalats att en preskriptionstid på tre år från förfallodagen är alltför kort för att kunna gälla generellt. En längre preskriptionstid har ansetts särskilt motiverad i fråga om skuldebrevsfordringar och domfästa fordringar. Några remissinstanser har sålunda förordat att den föreslagna treårstiden beträffande sådana fordringar ersätts av en femårstid.

Som skäl för att ha en lång preskriptionstid beträffande fordran som grundar sig på skuldebrev kan till en början anföras att parternas avsikt när skuldebrev utfärdas ofta är att skuldförhållandet skall bestå under längre tid. Vidare minskar bevissvårigheterna, om gäldenären gör en skriftlig betalningsutfästelse. Det finns därför mindre risk för tvist om fordringen än annars. Och om tvist uppstår, är det lättare att föranstalta om den utredning som kan visa sig erforderlig. De skäl för en kort preskriptionstid som hänger samman med att oklara fordringsförhållanden så snart som möjligt bör klaras upp faller därför i stor utsträckning bort när skuldebrev har utfärdats.

Vad som nu har sagts om skuldebrevsfordringar gäller också fordringar som grundar sig på annat skriftligt fordringsbevis, exempelvis kontrakt eller liknande skriftligt avtal. Däremot finns det givetvis inte skäl att föreskriva en längre preskriptionstid enbart därför att borgenären har tillställt gäldenären en faktura e. d. Förutsättningen för att en fordran skall anses jämställd med en skuldebrevsfordran är att fordringen grundar sig på en skriftlig hand-

ling som utgör bevis om att gäldenären är betalningsskyldig. Vad som kan krävas är alltså ett skriftligt åtagande från gäldenärens sida att fullgöra en viss prestation. Däremot bör det inte vara nödvändigt att åtagandet är ovillkorligt eller att det belopp som skall erläggas är exakt fixerat i den skriftliga handlingen. Jag skall återkomma till hithörande frågor i specialmotiveringen.

Även om det alltså finns anledning att ha en längre preskriptionstid än tre år beträffande skuldebrevsfordringar och andra fordringar som grundar sig på skriftligt fordringsbevis, kan en sådan ordning inte gärna gälla generellt. Mycket talar för att man gör undantag beträffande fordringar som hänför sig till konsumentköp och konsumenttjänster och alltså låter vanliga regler om korttidspreskription gälla för sådana fordringar även när de har kommit att grundas på ett skriftligt fordringsbevis. Risk finns annars för att reglerna om korttidspreskription, som ju är särskilt angelägna på konsumentområdet, kringgås genom att näringsidkare i större omfattning avkräver konsumenten en skriftlig förbindelse. Även bortsett härifrån är det önskvärt att undvika att man får en särskilt lång preskriptionstid bara därför att konsumenten har åtagit sig betalningsskyldighet skriftligen.

Av störst praktiskt intresse i detta sammanhang är fordringar som hänger samman med avbetalningsköp och liknande former av kreditköp. Vid sådana köp är det regel att gäldenären undertecknar ett kontrakt eller annat skriftligt fordringsbevis. Enligt min mening skulle det te sig klart omotiverat att för dessa vanliga typer av konsumentfordringar ha en längre preskriptionstid, samtidigt som preskriptionstiden förkortades för fordringar på konsumentområdet i allmänhet.

Vad jag nu har sagt leder till att preskriptionstiden för konsumentfordringar som hänger samman med konsumentköp och konsumenttjänster i princip bör vara tre år även om fordringen grundar sig på skuldebrev e. d.

När det däremot gäller fordringar som inte avser konsumentköp o. d. finns det mindre anledning att hålla fast vid den kortare preskriptionstiden i fall då fordringen grundar sig på skriftligt fordringsbevis. Tvärtom talar här övervägande skäl för att man har en längre preskriptionstid än tre år. I rena affärsförhållanden kan en så kort preskriptionstid som tre år i vissa fall innebära en klar nackdel för båda parter, t. ex. om det är fråga om ett licensavtal eller annat skriftligt avtal som tillämpas fortlöpande under lång tid. En längre preskriptionstid ter sig också motiverad när det gäller fordringar på grund av banklån, inte minst beträffande den vanliga typ av lån där låntagaren utfärdar ett skuldebrev som formellt förfaller till betalning eller kan sägas upp med vissa kortare mellanrum men som automatiskt förlängs om låntagaren fullgör sina förpliktelser. Vad som nu har sagts om banklån gäller även i fall då låntagaren är en privatperson. Viktigt är också att preskriptionstiden inte är alltför kort i sådana fall då borgenären har ställning av konsument, t. ex. när det gäller fordringar enligt presentkort o. d. Även i rent privata fordringsförhållanden, t. ex. i fråga om lån mellan

närstående eller vänner, finns det fog för en längre preskriptionstid än tre år när gäldenären har utfärdat skuldebrev.

På grund av det sagda förordar jag i fråga om fordringar som inte hänger samman med konsumentköp e. d. att det föreskrivs en längre preskriptionstid än tre år, om fordringen grundar sig på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis.

En särskild fråga är vilken preskriptionstid som skall gälla beträffande löpande skuldebrev. Som jag senare skall återkomma till i specialmotiveringen anser jag övervägande skäl tala för att sådana skuldebrev bör löpa med en längre preskriptionstid, även om skuldebrevet skulle avse ett konsumentköp eller en konsumenttjänst. Jag vill emellertid erinra om att konsumentköplagen (1973:877) f. n. innehåller ett förbud mot användande av löpande skuldebrev i konsumentköpsammanhang.

De skäl som kan anföras till förmån för en längre preskriptionstid för skuldebrevsfordringar o. d. gör sig i ännu högre grad gällande beträffande fordringar som har fastställts genom dom eller liknande avgörande. Genom domstolsprövningen slås på ett auktoritativt sätt fast i vad mån gäldenären är betalningsskyldig eller ej. Avgörandet är bindande för parterna. De skäl för en kort preskriptionstid som hänger samman med önskemålet att fordringsförhållanden skall bli klarlagda inom rimlig tid gör sig alltså inte gällande i detta fall.

Även beträffande domfästa fordringar bör således preskriptionstiden vara längre än tre år. Det finns härvid enligt min mening inte skäl att göra skillnad mellan fall då domen avser ett konsumentköp e. d. och övriga domfästa fordringar. Bl. a. kan sägas att borgenären genom domen får en grund för sin fordran som är fristående från det bakomliggande förhållandet. Praktiskt sett skulle det också kunna vålla avsevärda svårigheter att i preskriptionshänseende göra skillnad mellan olika typer av domar.

När det gäller att bestämma preskriptionstidens längd för sådana fordringar som skall vara underkastade en längre preskriptionstid än tre år ligger det nära till hands att anknyta till gällande regler och alltså föreskriva en tioårsfrist. En längre preskriptionstid bör i varje fall inte komma i fråga. Vissa omständigheter kan anföras till förmån för en kortare tid än tio år. Under remissbehandlingen har också tanken på en femårig preskriptionstid för skuldebrevsfordringar förts fram. Mot detta kan emellertid invändas att tiden då blir väl kort beträffande skuldebrev som inte har bestämd förfallodag, åtminstone om preskriptionstiden räknas redan från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Vidare uppstår olägenheter i fråga om sådana fordringar som förfaller eller kan sägas upp med vissa mellanrum men som löper vidare, om gäldenären fullgör sina förpliktelser. Det kan också helt allmänt sägas att om man vid sidan av den normala treårstiden vill ha en längre preskriptionstid beträffande vissa slags fordringar, så bör tiderna ligga längre från varandra än två år. Att å andra sidan föra in en preskriptionstid som är längre än fem år men kortare än den nuvarande tioårstiden

ter sig knappast motiverat. Jag förordar alltså att tiden bestäms till tio år.

Liksom när det gäller fordringar i allmänhet bör preskriptionstiden för skuldebrevsfordringar räknas från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Detta innebär beträffande skuldebrev som skall infrias så snart anfordran sker och där anfordran kan ske omedelbart att preskriptionstiden börjar löpa i och med skuldebrevets tillkomst. Är förfallotiden bestämd, räknas preskriptionstiden från förfalldagen. Vad beträffar domfästa fordringar skall jag ta upp frågan om utgångspunkten för preskriptionstiden i ett följande avsnitt om verkan av preskriptionsavbrott.

Jag ämnar återkomma till de nu förordade bestämmelserna i specialmotiveringen. Redan här vill jag emellertid ta upp frågan huruvida undantagsregeln för skuldebrevsfordringar bör gälla även fordran på ränta och annan tilläggsförpliktelse till huvudfordran. Enligt dansk och norsk rätt gäller den kortare preskriptionstiden för fordran på förfallen ränta, dock inte om skuldebrev har utfärdats för fordringen. I 1957 års betänkande föreslogs en liknande bestämmelse. I departementspromemorian föreslås att räntefordringar skall följa huvudregeln om en tioårig preskriptionstid från tillkomsten och en treårig från förfalldagen, vilket i praktiken innebär en treårig preskriptionstid för de flesta räntefordringar.

Onekligen kan vissa skäl anföras för att låta räntefordringar vara underkastade en kort preskriptionstid. Emellertid anser jag att intresset av att ha så enkla och enhetliga regler som möjligt väger över till förmån för en motsatt lösning. Preskriptionstiden för en räntefordran bör således vara av samma längd som preskriptionstiden för huvudfordringen. Har skriftligt fordringsbevis utfärdats och är det inte fråga om konsumentköp e. d. eller är preskriptionstiden för huvudfordringen av annan anledning tio år, bör inte heller räntan preskriberas förrän efter tio år. I de fall preskriptionstiden för huvudfordringen är tre år, bör samma tid gälla för räntan.

En annan sak är att det med hänsyn till räntans subsidiära karaktär kan övervägas att införa en bestämmelse om att ränta inte får krävas ut när huvudfordringen har preskriberats. Den frågan skall behandlas i ett senare avsnitt i samband med andra frågor om verkan av preskription. Här skall endast påpekas att de skäl som talar för att samma preskriptionstid bör gälla beträffande kapital och ränta inte gör sig gällande, om sambandet mellan huvudfordringen och räntefordringen har upplösts. Om t. ex. en gäldenär som har försummat flera räntebetalningar utfärdar en separat skuldförbindelse där han åtar sig att betala den förfallna räntan en viss dag, bör preskriptionstiden kunna bli tio år, även om preskriptionstiden är tre år för huvudfordringen.

Vad som har sagts beträffande ränta bör gälla också andra tilläggsförpliktelser enligt skuldebrev, dock endast om gäldenärens åtagande även omfattar tilläggsförpliktelsen. Den längre preskriptionstiden bör alltså inte utan vidare vara tillämplig beträffande t. ex. expeditjonskostnader och rät-

tegångskostnader. Har borgenären inlett rättsligt förfarande som har lett till dom eller liknande avgörande varigenom gäldenären har ålagts ersätta borgenärens rättegångskostnader, kommer dock tioårstiden att gälla också kostnaderna, eftersom domfästa fordringar enligt vad jag tidigare har förordat skall vara underkastade den längre preskriptionstiden.

Att samma preskriptionstid föreslås gälla för fordran på ränta som för huvudfordringen innebär inte att utgångspunkten för preskriptionstiden blir densamma. I vissa fall kan preskriptionstiden för huvudfordringen börja löpa före preskriptionstiden för räntefordringen, i andra fall kan det vara tvärtom. Om t. ex. huvudfordringen förfaller till betalning vid anfordran men räntan, om anfordran inte sker, förfaller en gång per år, räknas preskriptionstiden för huvudfordringen från den dag anfordran tidigast kan ske, dvs. i allmänhet från fordringens tillkomst, men preskriptionstiden för räntefordringen från den dag resp. räntebelopp skall betalas. Förfaller huvudfordringen till betalning exempelvis fem år efter fordringens tillkomst men räntan årligen, räknas preskriptionstiden för huvudfordringen från den avtalade förfallodagen och preskriptionstiden för räntan från den dag resp. räntebelopp förfaller till betalning.

Vad jag nu har sagt om ränta gäller också dröjsmålsränta, i den mån gäldenären har utfäst sig att betala sådan ränta. Däremot bör fordran på dröjsmålsränta som grundar sig enbart på räntelagen (1975:635) behandlas som en fristående fordran och alltså vara underkastad en treårig preskriptionstid, oavsett vilken tid som gäller beträffande huvudfordringen.

I dansk och norsk rätt föreskrivs att den kortare preskriptionstiden på tre resp. fem år skall vara tillämplig också på fordringar som avser förfallen termin av pension, livränta och vissa andra periodiska prestationer, dock inte om skuldebrev har utfärdats för fordringen. För min del anser jag att man i princip bör inta samma ståndpunkt beträffande dessa typer av periodiska prestationer som i fråga om räntor. Övervägande skäl talar alltså för att man inte heller beträffande de periodiska prestationerna inför någon specialregel. Detta medför bl. a. att preskriptionstiden för fordran på underhållsbidrag normalt blir tio år från den dag resp. belopp förfaller till betalning, om bidragsskyldighet har fastställts genom dom eller grundas på skriftligt avtal. Påpekas bör att själva rätten till underhåll givetvis inte preskriberas.

Jag vill i det sammanhanget erinra om att frågor som rör underhållsbidrag f. n. utreds av familjelagssakkunniga (Ju 1970:52). Det ingår i de sakkunnigas arbete att närmare pröva spörsmålet om preskription av fordringar på underhållsbidrag och det eventuella behovet av specialpreskriptionsregler på det området.

Under remissbehandlingen har det gjorts gällande att promemorieförslaget leder till olägenheter för bankerna i fråga om vanliga banklån. Det gäller lån enligt sådana skuldebrev som har bestämd förfallodag men som in-

nehåller en förlängningsklausul som innebär att förfallodagen successivt flyttas fram om låntagaren betalar ränta och amortering i föreskriven ordning. De påstådda olägenheterna hänger samman med att preskriptionstiden enligt promemoriaförslaget skall vara så kort som tre år från förfallodagen och att det skall krävas rättslig åtgärd för preskriptionsavbrott från borgenärens sida.

Med anledning av remisskritiken på denna punkt vill jag framhålla att borgenären inte riskerar några olägenheter av det angivna slaget, om det i promemorian föreslagna systemet ersätts med den ordning som jag har förordnat. De fordringar som åsyftas kommer nämligen att löpa med en tioårig preskriptionstid. Fullgör gäldenären sina åligganden skall, som närmare behandlas i det följande, ny preskriptionstid fortlöpande räknas från den dag gäldenären betalar ränta eller amortering. Säger borgenären upp hela krediten på grund av gäldenärens försummelse och träffar parterna därefter uppgörelse om att återgå till den tidigare avtalade ordningen för kreditens avveckling, löper en ny tioårig preskriptionstid från den dag uppgörelse träffas, eftersom preskriptionsavbrott då sker genom gäldenärens erkännande av skulden.

Vad beträffar fordringsförhållanden med flera gäldenärer anser jag att preskriptionstiden liksom enligt promemoriaförslaget bör räknas separat för var och en av gäldenärerna. Preskriptionstiden bör alltså räknas från den dag borgenären kan göra fordringen gällande mot resp. gäldenär. Principen bör vara densamma oavsett om gäldenärernas ansvar är delat eller solidariskt.

Enligt gällande rätt är de allmänna bestämmelserna om fordringspreskription i princip tillämpliga också på fordran på grund av borgen. En särskild bestämmelse finns dock i 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål. Där föreskrivs i fråga om proprieborgen en tolv månadersfrist räknat från den dag betalning skulle ha erlagts. Bestämmelsen är inte tillämplig, om borgensmannen har gått i borgen "tills full betalning sker".

Enligt promemoriaförslaget skall de allmänna bestämmelserna om preskriptionstidens längd vara tillämpliga också på fordran på grund av borgen. Den särskilda bestämmelsen om preskription av proprieborgen i 1798 års förordning föreslås upphävd. Förslaget innebär alltså att preskriptionstiden för borgenärens fordran mot borgensmannen skall vara tio år från fordringens tillkomst resp. tre år från förfallodagen. Utgångspunkten för den längre preskriptionstiden blir enligt promemoriaförslaget olika beroende på om det är fråga om proprieborgen eller enkel borgen. Vid proprieborgen anses fordringen mot borgensmannen tillkommen den dag han gör sitt åtagande, dvs. i princip samtidigt som huvudfordringen. Vid enkel borgen bör däremot borgenärens fordran mot borgensmannen inte anses tillkommen förrän det har visat sig att borgenären inte kan få betalt av huvudgäldenären.

Promemoriaförslagets bestämmelser om preskription av fordran på grund av borgen har föranlett viss kritik under remissbehandlingen. Kritiken gäller

framför allt förslagens konsekvenser i sådana fall då en proprieborgensman har gått i borgen för ett lån med bestämd förfallodag som successivt flyttas fram. Den föreslagna ordningen anses innebära olägenheter för borgenären genom att han tvingas vidta preskriptionsavbrytande åtgärd gentemot borgensmannen vart tredje år, även om huvudgäldenären fullgör sina skyldigheter.

För egen del anser jag att de bestämmelser om preskriptionstid som jag har föreslagit i det föregående bör kunna tillämpas även på borgensfordringar. Även i fråga om sådana fordringar undgår man på det sättet de olägenheter som har påtalats under remissbehandlingen. Eftersom fordringar på grund av borgen normalt torde grundas på skriftligt fordringsbevis och ligga utanför området för konsumentköp och konsumenttjänster, kommer sådana fordringar regelmässigt att vara underkastade en preskriptionstid på tio år från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Vilken dag fordringen tidigast kan göras gällande blir bl. a. beroende av om det är fråga om enkel borgen eller proprieborgen. Jag återkommer till denna fråga i ett följande avsnitt.

Jag förordar alltså att de allmänna bestämmelserna om preskriptionstidens längd och utgångspunkten för preskriptionstiden skall gälla också borgensfordringar. Detta innebär också att jag ansluter mig till förslaget i promemorian att upphäva 4 § i 1798 års förordning.

Även när det gäller regressfordringar anser jag att de allmänna bestämmelser som jag har förordat i det föregående bör gälla. Därigenom uppnås en förenkling i förhållande till promemoriaförslaget. Grundas regressfordringen på skuldebrev e. d. blir tiden i allmänhet tio år och i annat fall tre år. I båda fallen blir utgångspunkten för preskriptionstiden den dag fordringen tidigast kan göras gällande, dvs. den dag den regressberättigade har infriat huvudfordringen. Jag skall återkomma till hithörande fordringar i det följande.

6.3.2 Fordringar på bank o. d.

För bankfordringar, dvs. fordringar på medel som inestår på bankräkning, gäller f. n. huvudregeln om tioårig preskription. I 1957 års betänkande föreslogs särskilda bestämmelser för sådana fordringar. Eftersom medel som har satts in i bank ofta får stå orörda under mycket lång tid utan att borgenären ser till att banken erkänner skulden, ansågs det uppenbart olämpligt att tillämpa bestämmelserna om tioårig eller treårig preskription på sådana fordringar. I stället föreslogs en tjuugoårig preskriptionstid räknad från fordringens tillkomst.

Enligt dansk rätt preskriberas bankfordringar efter tjuugo år från fordringens tillkomst. Även enligt norsk rätt är preskriptionstiden tjuugo år, men tiden räknas från förfallodagen. I det norska departementsförslaget från 1972 föreslås att tjuugoårstiden bibehålls men att den räknas från tillkomstdagen. I Finland finns regler som innebär att en fordran på grund av banksättning

preskriberas efter kungörelseförfarande när tio år har förflutit från det bankräkningen senast användes. Det är dock ovanligt att bankerna utnyttjar kungörelseförfarandet.

I promemorian konstateras att bankfordringar som regel torde vara betalbara antingen vid anfordran eller viss tid efter uppsägning. Tillämpas promemorieförslagets bestämmelser på sådana fordringar, innebär det att en preskriptionstid av tio år från insättningen primärt kommer att gälla. När fordringen förfaller till betalning efter anfordran eller uppsägning, ersätts tioårstiden av en treårsfrist räknad från förfallodagen.

I promemorian framhålls att de föreslagna reglerna inte medför någon ökad risk för rättsförluster för borgenärerna när det gäller banktillgodohavanden som ännu inte har förfallit till betalning. Vad beträffar medel som är tillgängliga för lyftning vid anfordran torde några olägenheter inte heller föranledas av att den treåriga preskriptionstiden blir tillämplig när fordringen förfaller till betalning. Utbetalning torde nämligen regelmässigt ske i samband med att anfordran sker. Däremot kan enligt promemorian de föreslagna reglerna medföra en försämring för kontohavare som har medel inestående på bankräkning från vilken uttag får ske först viss tid efter uppsägning. Det gäller framför allt sådana fall då kontohavaren fortlöpande verkställer uppsägning men sedan inte tar ut medlen. I promemorian framhålls emellertid att risken för att kontohavaren gör rättsförluster i en sådan situation torde vara obetydlig, eftersom preskriptionsavbrott enligt förslaget skall kunna ske genom att banken erkänner skulden genom saldobesked eller på annat sätt och eftersom bankerna i praktiken inte torde göra gällande att preskription har inträtt.

Mot bakgrund av det sagda föreslås i promemorian inte några särskilda bestämmelser om preskription av fordran på medel som har satts in i bank. Det innebär alltså att förslagets allmänna bestämmelser skall vara tillämpliga även på sådana fordringar. Emellertid föreslås en särskild bestämmelse om att det skall vara möjligt att träffa avtal om förlängd preskriptionstid bl. a. i fråga om bankfordringar.

Under remissbehandlingen har man från flera håll avstyrkt att promemorieförslagets allmänna bestämmelser tillämpas på bankfordringar. Det främsta skälet härtill är att den föreslagna treårstiden anses vara alltför kort och ägnad att medföra olägenheter för både insättarna och bankerna. I stället föreslås att den nuvarande tioårstiden behålls för bankfordringar.

Också jag anser att promemoriens bestämmelser om preskriptionstidens längd passar mindre väl för bankfordringar. Även om det med hänsyn till bankernas praxis inte föreligger någon större risk för att det i praktiken skall uppstå rättsförluster för insättarna, kan en treårig preskriptionstid ändå medföra olägenheter för både insättare och banker. Än större blir uppenbarligen olägenheterna, om man inför en treårstid och samtidigt, i enlighet med vad jag tidigare har förordat för andra typer av fordringar, räknar tiden

från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Väljer man en sådan utgångspunkt även för bankfordringar måste man alltså i varje fall bestämma preskriptionstiden till minst tio år.

Det kan emellertid sägas att fordringar på medel som har satts in på bankräkning intar en särställning i preskriptionshänseende. Från insättarens synpunkt är insättningen snarast en form av deposition av samma art som när han lämnar värdepapper eller annan egendom till förvaltning av bank. I enlighet med vedertaget juridiskt betraktelsesätt bedöms emellertid fallen olika. Insättning på bankräkning ger upphov till ett obligationsrättsligt anspråk som är underkastat vanliga preskriptionsregler. Anspråk på att få tillbaka egendom som har lämnats till förvaltning av bank är däremot av sakrättslig karaktär och är över huvud taget inte föremål för preskription. För den som inte är förtrogen med juridiska termer och tänkesätt torde det vara svårförståeligt att hans rättigheter mot banken bedöms olika i de båda fallen.

Den som sätter in pengar på bankräkning torde i många fall vara helt okunnig om att hans fordran kan preskriberas. För gemene man torde det te sig närmast självklart att han skall ha en ovillkorlig rätt att få tillbaka de pengar han har satt in på banken. Att ett sådant synsätt inte är främmande ens för bankerna framgår av att de så gott som aldrig torde återropa preskription när ett bankkonto har stått orört under lång tid, låt vara att ränta inte tillgodoförs kontohavaren för mer än tio år.

Mot bakgrund av det anförda kan ifrågasättas om fordringar på grund av insättning i bank över huvud taget bör vara föremål för preskription. Vid avgörandet av denna fråga måste emellertid skälig hänsyn tas också till bankernas intressen. Vad som från banksynpunkt kan anföras till förmån för att bankfordringar bör vara underkastade preskription är att bankerna kan ha intresse av att definitivt avveckla bankkonton som har stått outnyttjade under mycket lång tid. I praktiken torde emellertid behovet av en sådan möjlighet vara begränsat.

För att bankernas intresse av att bli kvitt gamla konton skall tillgodoses är det i och för sig inte nödvändigt att bankfordringar är underkastade preskription. En möjlighet är att införa bestämmelser som ålägger bankerna att vidta de åtgärder som behövs för en avveckling. Ett sådant system finns, som tidigare nämnts, i Finland, där rätten att kräva ut en fordran på grund av bankinsättning inte kan upphöra på annat sätt än genom kungörelseförfarande när tio år har förflutit från det bankräkningen senast användes.

I själva verket har bankerna också här i landet vissa möjligheter att få till stånd en avveckling av gamla konton, även om banktillgodohavanden undantas från preskriptionsbestämmelserna. För det första kan en bank som vill avveckla ett konto ta kontakt med kontohavaren och betala tillbaka det insatta beloppet. I de allmänna villkoren för flera av de vanligaste typerna av bankräkningar tas numera regelmässigt in en klausul som ger banken rätt att avsluta kontot efter uppsägning som får ske genom kungörelse i

Post- och Inrikes Tidningar.

En annan möjlighet som kan användas, om kontohavaren inte kan anträffas eller banken inte vet vem som är rätt borgenär, är att använda det förfarande som föreskrivs i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Nedsättningsförfarandet är emellertid tillämpligt bara i fråga om förfallna fordringar. Eftersom fordringar på medel som har stått outnyttjade under lång tid som regel inte är förfallna till betalning, kan bankerna i praktiken sällan använda sig av denna möjlighet.

Vad jag nu har sagt innebär att om bankfordringar undantas från preskriptionsbestämmelserna, så bör bankerna samtidigt ges ökade möjligheter att själva ta initiativ till att avveckla gamla konton. Detta kan åstadkommas antingen genom att möjligheterna att använda nedsättningsförfarandet utvidgas eller genom att det införs särskilda bestämmelser om avveckling av bankkonton efter kungörelseförfarande e. d. Förfarandet med nedsättning kan förefalla något opraktiskt och omständligt, men detta alternativ framstår trots detta som den enklaste lösningen. Med hänsyn också till att det endast undantagsvis torde bli aktuellt för bankerna att vidta åtgärder för att avveckla gamla konton förordar jag därför en utvidgning av möjligheterna till nedsättning.

Insättning på postgirokonto företer i flera avseenden likheter med insättning hos bank. Fordran på medel som har satts in på postgirokonto bör därför i preskriptionshänseende behandlas på samma sätt som fordran gentemot bank. Även de nyss förordade bestämmelserna om nedsättning bör gälla beträffande medel på postgirokonto.

Sammanfattningsvis anser jag alltså att fordringar på medel som har satts in i bank eller på postgirokonto bör undantas från preskriptionslagens bestämmelser. Med bank bör därvid förstås Sveriges riksbank, bankaktiebolag, sparbank och centralkassa för jordbrukskredit. Vidare föreslår jag att det i 1 § lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar tas in en bestämmelse om att nedsättning av belopp som satts sin på räkning hos bank e. d. får ske även om fordringen inte är förfallen till betalning, under förutsättning att tio år har förflutit från det insättning eller uttag senast gjordes. Som jag närmare skall behandla i ett följande avsnitt förordar jag dessutom att den tid som skall förflyta innan medel som har satts ned får lyftas av den som har gjort nedsättningen förkortas från tjuugo till tio år.

Vad jag nu har sagt gäller kontohavarens fordran på att återfå det insatta beloppet. Det kan ifrågasättas om samma ordning bör tillämpas beträffande ränta på insatta medel. Med visst fog kan göras gällande att en räntefordran bör vara underkastad vanliga preskriptionsregler, eftersom räntan inte ingår i det belopp som har anförtrotts banken av insättaren. Övervägande skäl talar emellertid enligt min mening för att samma ordning bör gälla beträffande räntan som i fråga om kapitalbeloppet.

På grund av det anförda föreslår jag att också fordringar på ränta på insatta

medel undantas från preskription och att den föreslagna bestämmelsen i lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar blir tillämplig på sådan ränta.

6.3.3 Skadeståndsfordringar m. m.

Promemorieförslaget innehåller en särskild bestämmelse om beräkning av preskriptionstiden för villkorade fordringar o. d. Enligt den bestämmelsen skall en fordran som är beroende av att en viss omständighet inträffar inte anses tillkommen förrän detta sker. Bestämmelsen skall enligt promemorian tillämpas bl. a. på skadeståndsfordringar, såväl inom som utanför kontraktsförhållanden.

Promemorieförslaget innebär alltså i fråga om fordran på skadestånd för kontraktsbrott att den tioåriga preskriptionstiden räknas från den dag kontraktsbrottet sker. När fordringen förfaller till betalning genom att anfordran sker eller på annat sätt, ersätts tioårstiden av en treårstid. I promemorian påpekas dock att rätten till ersättning kan vara tidsbegränsad på grund av avtal eller bestämmelse i lag.

I fråga om utomobligatoriska skadeståndsanspråk innebär promemorieförslaget att den tioåriga preskriptionstiden normalt räknas från den tidpunkt då den skadegörande handlingen företas. Inträffar emellertid skadeeffekten vid en senare tidpunkt, skall fordringen enligt promemorian anses tillkommen först då med påföljd att utgångspunkten för den tioåriga preskriptionstiden förskjuts. När en skadeståndsfordran förfaller till betalning, ersätts tioårstiden av en treårstid räknad från förfalldagen.

I promemorian diskuteras också frågan hur preskriptionstiden bör beräknas vid omprövning av skadestånd, t. ex. enligt 5 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207). Det konstateras att en förutsättning för att ett fastställt skadestånd skall kunna omprövas är att förhållandena har ändrats. I promemorian föreslås därför att den tioåriga preskriptionstiden i de fall omprövning kan ske skall beräknas med tillämpning av den nyss nämnda bestämmelsen om villkorade fordringar. Preskriptionstiden skall alltså räknas från den dag den nya omständigheten inträffar.

Det påpekas i promemorian att det ibland kan förflyta en viss tid innan en skadelidande får kännedom om att det har inträffat en omständighet som kan leda till ändring av det fastställda skadeståndet. I sådana fall kan preskriptionstiden liksom annars när en borgenär saknar kännedom om sin fordran förlängas enligt en särskild bestämmelse i förslaget. Preskriptionstiden går då ut tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet borde ha fått kännedom om sin fordran. Preskriptionstiden får dock inte förlängas med mer än sammanlagt tio år.

Promemorieförslagets bestämmelser om preskriptionstiden för skadeståndsfordringar har kritiserats från flera håll under remissbehandlingen. Någ-

ra remissinstanser framhåller att förslaget på flera punkter innebär avvikelser från gällande rätt och att detta kan leda till olägenheter av olika slag. Remissinstanserna vänder sig framför allt mot förslaget att den tioåriga preskriptionstiden skall räknas från den tidpunkt när skadeeffekten inträffar. Dessutom gör några remissinstanser gällande att det är oklart vilken tidpunkt som enligt promemoriaförslaget skall vara utgångspunkt för den treåriga preskriptionstiden och att det i praxis och doktrin finns olika åsikter om när en skadeståndsfordran skall anses förfallen till betalning.

För min del medger jag att det kan vara oklart vid vilken tidpunkt en skadeståndsfordran skall anses förfallen till betalning. Detta talar mot att man använder förfalldagen som utgångspunkt för beräkning av preskriptionstid. Jag vill också erinra om att jag tidigare har förordat att man beträffande fordringar i allmänhet beräknar preskriptionstiden från den tidpunkt då en fordran tidigast kan göras gällande. Uppenbarligen är det önskvärt om man så långt möjligt har samma utgångspunkt för preskriptionstid vid alla typer av fordringar. Enligt min mening får det också anses lämpligt att, åtminstone som en huvudregel, räkna preskriptionstiden för skadeståndsfordringar från den tidpunkt då fordringen tidigast kan göras gällande. Detta innebär att preskriptionstiden börjar löpa när skadan inträffar.

I de flesta fall inträffar en skada samtidigt som den skadegörande handlingen företas. Det innebär då knappast några problem att beräkna preskriptionstiden med utgångspunkt från tidpunkten för skadan. Situationer förekommer emellertid då effekten av en skadegörande handling inträffar först senare. Det kan ifrågasättas om man även i ett sådant fall bör låta tidpunkten för skadan bilda utgångspunkt för preskription. Ett sådant beräkningssätt kan i vissa fall innebära avsevärda nackdelar för den som är ansvarig för skadan. Särskilt när det gäller produkt- och miljöskador kan skadeverkningar dröja mycket lång tid efter den skadegörande handlingen. Preskription kommer då också att inträda mycket sent.

Å andra sidan skulle det från den skadelidandes synpunkt te sig egenomligt, om preskriptionstid i vissa fall börjar löpa innan effekten av en skadegörande handling har inträffat och innan den skadelidande alltså har haft möjlighet att begära ersättning för skadan. Både hänsyn till den skadelidande och rent principiella skäl talar för att man även vid fördröjda skador räknar preskriptionstid från tidpunkten för skadan. Skulle resultatet i något fall bli obilligt för den skadeståndsskyldige, kan han tillgodoses på annat sätt, exempelvis genom att man ställer upp en yttersta gräns för framställning av skadeståndsanspråk, räknat från tidpunkten för den skadegörande handlingen. Jag återkommer strax till denna fråga.

En komplikation uppträder också i fall då en skadelidande inte omedelbart får kännedom om att det har inträffat en skada som kan ge upphov till ersättningsanspråk. Det kan t. ex. tänkas att det uppstår en dold skada i en byggnad eller att egendom som inte står under ägarens omedelbara tillsyn

utsätts för skadegörelse. Vidare kan den situationen inträffa att den skadelidande saknar kännedom om vem som har vållat skadan.

Självklart får reglerna om preskription av skadestånd inte utformas så, att den skadelidande riskerar att gå miste om skadestånd i fall då han saknar kännedom om skadan eller den ansvarige och hans bristande kunskap är ursäktlig. Det skulle därför kunna ifrågasättas om man inte i hithörande fall bör beräkna preskriptionstiden från den dag den skadelidande får kännedom om skadan och om vem som är ansvarig för den. En sådan bestämmelse finns i norsk rätt. En variant härav föreslogs i 1957 års betänkande, som innehåller en bestämmelse om att preskriptionstiden för en utomobligatorisk skadeståndsfordran skall räknas från den dag den ersättningsberättigade erhöll eller med iakttagande av skäligen aktsamhet borde ha erhållit kunskap om skadan och den ansvarige för skadan. I dansk rätt finns en allmän bestämmelse om förlängning av den kortare preskriptionstiden, när borgenären inte kan göra sin fordran gällande på grund av ursäktlig ovetskap om fordringen. Preskriptionstiden skall då räknas från den tidpunkt då borgenären var eller med sedvanlig aktsamhet skulle ha varit i stånd att kräva betalning.

En annan möjlighet är att även i de fall som nu har berörts låta preskriptionstiden börja löpa i och med att skadan har inträffat men införa en särskild bestämmelse om förlängd preskriptionstid när den skadeståndsskyldige saknar kännedom om skadan eller vem som är gäldenär. Enligt min mening är en sådan lösning att föredra. Jag återkommer till bestämmelsen i det följande.

Med hänsyn till vad jag nu har sagt anser jag att man i fråga om skadeståndsfordringar bör kunna ha samma utgångspunkt för preskriptionstid som beträffande fordringar i allmänhet och alltså föreskriva att preskriptionstiden räknas från den tidpunkt då fordringen tidigast kan göras gällande.

När det sedan gäller frågan om preskriptionstidens längd talar onekligen vissa skäl för att man i skadeståndssammanhang har en längre preskriptionstid än den treårsfrist som jag förordat för fordringar i allmänhet. En treårig preskriptionstid, beräknad från den tidpunkt som tidigare har angetts, kan i en del fall synas alltför kort för att den skadelidande skall ha tillräckliga möjligheter att bevaka sina intressen. De fall då den skadelidande behöver längre tid på sig torde emellertid framför allt vara de tidigare berörda fallen då han inte genast får kännedom om skadan eller vem som har vållat den. I sådana situationer bör, som jag nyss nämnde, den skadelidandes intressen tillgodoses genom att man inför en tilläggsfrist. Promemorieförslaget innehåller också en bestämmelse som innebär att preskriptionstiden förlängs i fall då borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om vem som är gäldenär. Fordringen preskriberas då tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller med iakttagande av skäligen aktsamhet borde ha fått erforderlig kännedom. Förlängning får dock inte ske med mer än sammanlagt tio år.

Enligt min mening får den föreslagna bestämmelsen om förlängning av preskriptionstid anses lämplig. Med en sådan bestämmelse undanröjs också i allt väsentligt de olägenheter som en treårig preskriptionstid kan medföra för den skadelidande. Jag finner alltså inte anledning att av hänsyn till den skadelidande avvika från den treårstid som bör gälla för fordringar i allmänhet. Beaktas bör också att försäkringsavtalslagen innehåller en regel om en treårig preskriptionstid för den som vill bevaka fordringsrätt på grund av försäkringsavtal, låt vara att tiden räknas från det borgenären fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande.

Inte heller den skadeståndsskyldiges intressen motiverar att man i skadeståndssammanhang ställer upp en annan preskriptionstid än den normala, åtminstone inte när skadan uppstår i samband med eller relativt kort tid efter den skadegörande handlingen. Däremot kan det, som jag redan tidigare har antytt, finnas skäl att införa en yttersta gräns, räknat från den skadegörande handlingen, inom vilken ett skadeståndsanspråk måste göras gällande.

I 1957 års betänkande föreslogs en yttersta tidsgräns på tjugo år. Även under remissbehandlingen har krav på en yttersta tidsgräns förts fram. Ett skadeståndsansvar utan en sådan tidsgräns skulle enligt vissa remissinstansers åsikt kunna leda till obilliga resultat när det gäller sådana typer av skador där fördröjda skadeverkningar inte är ovanliga, t. ex. produkt- och miljöskador. Det framhålls i det sammanhanget att möjligheten att försäkra sig mot ersättningsskyldighet för sent uppkommande skador är begränsad med de principer som är gängse i försäkringsbranschen.

Även jag anser att starka skäl talar för att införa en yttersta tidsgräns för rätten att framställa skadeståndsanspråk. Det kan visserligen anföras vissa omständigheter som talar mot en sådan regel. Det praktiska behovet av en yttersta tidsgräns kan sägas vara relativt begränsat, eftersom det blir svårare ju längre tiden går att bevisa ett orsakssamband mellan handling och skada. Bevissvårigheterna i förening med risken att få stå för motpartens rättegångskostnader medför sålunda i de flesta fall en naturlig begränsning av benägenheten att väcka skadeståndstalan efter lång tid. Vidare kan det göras gällande att det i allmänhet ligger närmare till hands att den skadevällande får bära ett ansvar även vid framskjutna skador än att den skadelidande blir utan ersättning.

Trots de skäl som sålunda och i övrigt kan anföras mot att införa en yttersta tidsgräns beträffande skadeståndsanspråk anser jag ändå att övervägande skäl talar till förmån för att ställa upp en sådan gräns. Även om stor hänsyn bör tas till den skadelidande, är det orimligt att den som har företagit en viss handling skall kunna utsättas för skadeståndskrav hur lång tid som helst efter handlingens företagande. Beaktas bör härvid att det på vissa områden, t. ex. när det gäller produkt- och miljöskador, inte är ovanligt att skadeeffekter uppstår mycket sent, samtidigt som orsakssambandet mel-

lan handling och skadeeffekt kan klarläggas. Till detta kommer att möjligheterna att försäkra sig mot ersättningsskyldighet vid sent uppkommande skador är begränsade, något som naturligtvis kan bli särskilt kännbart när den skadevållande är en privatperson.

Mot bakgrund av det anförda förordar jag att det införs en yttersta tidsgräns för rätten att göra gällande en skadeståndsfordran. Av hänsyn till den skadelidande bör tiden vara väl tilltagen. Med beaktande av de intressen som gör sig gällande på ömse sidor föreslår jag att tiden bestäms till trettio år efter det att den skadegörande handlingen företogs. Är det fråga om skada på grund av underlåtenhet, bör tiden i stället räknas från den dag åtgärd som skulle ha förhindrat skadan senast borde ha vidtagits.

Sammanfattningsvis innebär de förslag som jag nu har lagt fram att preskriptionstiden för en skadeståndsfordran skall vara tre år från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Har skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis utfärdats för fordringen, bör man dock från den tidpunkten räkna en tioårig preskriptionstid, liksom när det är fråga om andra typer av fordringar som grundar sig på skriftligt bevis. Detsamma bör gälla om skadeståndsfordringen har fastställts genom dom eller liknande avgörande. Vidare föreslår jag en bestämmelse om att en skadeståndsfordran preskriberas senast trettio år efter den skadegörande handlingen resp. den dag åtgärd senast borde ha vidtagits.

De synpunkter som jag har framfört beträffande preskription av skadeståndsfordringar tar framför allt sikte på utomobligatoriskt skadestånd. Principerna för beräkning av preskriptionstid bör emellertid vara desamma när det gäller anspråk på ersättning för kontraktsbrott. Preskriptionstiden för en sådan fordran bör alltså räknas från det skada med anledning av kontraktsbrottet sker och tiden bestämmas på samma sätt som i fråga om andra fordringar. Det bör emellertid beaktas att rätten till ersättning i kontraktsförhållanden inte sällan är tidsbegränsad på grund av avtal. På vissa områden gäller dessutom särskilda inskränkningar enligt lag. Ett exempel är köplagens bestämmelser om reklamation. Enligt 54 § köplagen måste den som vill göra gällande skadeståndsanspråk eller annan påföljd på grund av fel eller brist i en köpt vara i princip påtala felet eller bristen inom ett år från det varan mottogs.

När det gäller ersättning för kontraktsbrott förekommer ofta att förutsättningarna för att ersättning skall utgå anges i avtalet. Det innebär i många fall att ersättningsskyldigheten är beroende av att en viss omständighet inträffar. Preskriptionstiden bör givetvis i sådana fall inte börja löpa förrän vid den angivna händelsen. Ett typiskt exempel är det fallet att en fordran grundar sig på en vitesklausul. Det bör därvid vara likgiltigt om klausulen innebär att vite skall betalas om en viss åtgärd vidtas eller att vite skall utgå om en viss prestation inte fullgörs. Har t. ex. en byggmästare åtagit sig att färdigställa ett hus vid en bestämd tidpunkt vid äventyr att han annars skall betala ett visst belopp i vite, kan fordran på grund av vites-

klausulen inte göras gällande annat än om det visar sig att huset inte blir färdigt i tid. Fordringen kan i så fall göras gällande tidigast den dag huset skulle ha varit klart. Från den dagen bör också preskriptionstid räknas.

En liknande situation föreligger när någon har gjort en garantiutfästelse. Har byggmästaren åtagit sig att svara för de felaktigheter som kan uppstå i det hus som han uppför, kan en fordran på ersättning i enlighet med garantiförbindelsen inte göras gällande förrän något fel har uppstått. Det är då också naturligt att någon preskriptionstid inte löper dessförinnan. Risken för att ersättningsanspråk på grund av ett garantiåtagande framställs efter lång tid elimineras i allmänhet genom att åtagandet tidsbegränsas. Jag skall i ett senare avsnitt återkomma till frågan i vad mån det bör vara möjligt att avtala om en kortare preskriptionstid än den som föreskrivs i lag.

När skadestånd har fastställts i form av livränta, bör preskriptionstiden räknas separat för varje delbelopp. Eftersom skadeståndsfordringen i sådant fall torde grunda sig på dom eller skriftligt fordringsbevis, blir preskriptionstiden tio år från det att varje delbelopp tidigast kan göras gällande, dvs. i allmänhet från beloppets förfallodag. Sambandet mellan delbeloppen visar sig emellertid på det sättet att betalning av ett delbelopp medför preskriptionsavbrott beträffande tidigare förfallna delbelopp som inte har betalats och inte heller hunnit preskriberas. Jag återkommer senare till frågor om preskriptionsavbrott.

Jag ämnar i detta avsnitt också ta upp frågan om preskriptionstidens beräkning vid omprövning av skadestånd. Beaktas bör härvid framför allt den nyligen införda regeln i 5 kap. 5 § första stycket skadeståndslagen, som innebär att ersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll som utgår i form av livränta kan höjas eller sänkas, om de förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande har ändrats väsentligt. Har ersättningen fastställts i form av engångsbelopp, kan den skadelidande under samma förutsättningar tillerkännas ytterligare ersättning.

Under lagrådsgranskningen av de föreslagna ändringarna i skadeståndslagen uppmärksammades frågan huruvida någon tidsbegränsning skall gälla för rätten till ändring av skadestånd (prop. 1975:12 s. 217). Lagrådet erinrade om att det i utländsk rätt finns exempel på att yrkande om omprövning måste framställas inom viss kortare tid. När en särskild bestämmelse härom saknas, torde enligt lagrådet den allmänna preskriptionsregeln bli tillämplig. Yrkande om omprövning torde sålunda böra framställas inom tio år från det slutliga avgörandet i skadeståndsmålet för att kunna vinna bifall.

Med anledning av vad lagrådet anfört uttalade jag (prop. 1975:12 s. 225) att det kunde ifrågasättas om gällande regler på denna punkt var tillfredsställande. Jag fann dock inte anledning att i det sammanhanget gå närmare in på hithörande problem utan ansåg att de i stället borde tas upp i samband med översynen av preskriptionslagstiftningen.

I departementspromemorian föreslås att om de förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande ändras, så skall ny preskriptionstid beräknas från den dag den nya omständigheten inträffar. Någon yttersta tidsgräns för rätten till omprövning av skadestånd föreslås inte.

För min del anser jag att de skäl som jag tidigare har anfört till förmån för en yttersta tidsgräns om trettio år beträffande fordran på skadestånd i stor utsträckning gör sig gällande också när det är fråga om höjning av ett redan fastställt skadestånd. Ytterligare ersättning med anledning av en viss skadegörande handling bör alltså inte kunna utgå, när trettio år har förflutit från det att handlingen inträffade. Däremot anser jag inte att det finns skäl att ställa upp en yttersta tidsgräns i fråga om möjligheten att få en skadeståndslivränta sänkt. En begäran om sänkning bör alltså kunna bifallas även om mer än trettio år har förflutit från den skadegörande handlingen.

Det kan tilläggas att det ibland kan förflyta en viss tid innan en skadelidande får kännedom om att det har inträffat en omständighet som kan leda till ändring av det fastställda skadeståndet. Denna fråga bör i princip behandlas på samma sätt som när en skadelidande inte omedelbart har kännedom om att en skada har inträffat. Borgenären bör alltså vara berättigad till en tilläggsfrist så länge trettioårstiden inte har gått till ända. Jag återkommer till detta i det följande.

6.3.4 Lönefordringar o. d.

Under remissbehandlingen har från några håll framhållits betydelsen av att det även i framtiden blir möjligt att träffa avtal om kortare preskriptionstid än tre år på det arbetsrättsliga området. En remissinstans har å andra sidan gjort gällande att en treårig preskriptionstid är alltför kort från löntagarnas synpunkt och att en tioårstid behövs i fråga om lönefordringar, skadeståndsanspråk och andra fordringar som härrör från anställningsförhållanden.

Med anledning härav vill jag till en början erinra om att parterna på arbetsmarknaden har kommit överens om begränsningar av den tid under vilken lönefordringar o. d. kan göras gällande. I huvudavtalet mellan LO och SAF föreskrivs som en allmän regel att en part inte får påkalla avgörande i fråga om tolkning eller tillämpning av kollektivavtal eller i annan tvist som skall prövas av arbetsdomstolen förrän han har fullgjort sin skyldighet att förhandla i frågan. När förhandling sålunda krävs måste en part som gör anspråk på lön, skadestånd eller annan prestation begära förhandling inom fyra månader från det han fick kännedom om det förhållande till vilket anspråket hänför sig och senast inom två år från det förhållandet inträffade. Görs inte detta är rätten att påkalla förhandling förlorad. Vidare gäller att en part som efter förhandling vill få saken prövad av arbetsdomstolen måste väcka talan inom tre månader från det förhandlingen avslutades. I annat fall går han förlustig sin talerätt.

Den syn på frågor om preskription av löneanspråk o. d. som har kommit till uttryck i huvudavtalet mellan LO och SAF har slagit igenom också i den arbetsrättsliga lagstiftningen. I 22 § semesterlagen (1963:114) föreskrivs sålunda en tvåårig preskriptionstid för fordran på lön, ersättning eller skadestånd enligt den lagen. I semesterutredningens förslag till ny semesterlag (SOU 1975:88) föreslås en treårig preskriptionstid för motsvarande fall. Lagen (1974:12) om anställningsskydd innehåller i 40 § bestämmelser om att den som vill fordra skadestånd enligt lagen skall underrätta motparten härom inom fyra månader från det skadan inträffade. Talan skall väckas inom fyra månader från det förhandling avslutades eller, om förhandling inte har påkallats inom föreskriven tid, inom åtta månader från skadans uppkomst. Bestämmelserna äger motsvarande tillämpning i fråga om anspråk på lön och andra anställningsförmåner enligt lagen. Iaktas inte föreskrifterna är rätten till talan förlorad.

Motsvarande preskriptionsbestämmelser finns intagna i 11 § lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen och 14 § lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. I 6 § lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktsjämnstjänstgöring m. m., 6 § lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. och 7 § lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare finns hänvisningar till 40 § lagen om anställningsskydd. Fordran på arbetsgivare som har åsidosatt sina förpliktelser enligt någon av de nämnda lagarna preskriberas alltså enligt samma bestämmelser som fordran enligt lagen om anställningsskydd. Dessa bestämmelser är enligt 30 § statstjänstemannalagen (1965:274) tillämpliga också på statstjänstemans fordran på uppsägningslön o. d. i den mån regeringen inte har meddelat avvikande bestämmelser.

Det förslag till lag om medbestämmande i arbetslivet som har lagts fram i prop. 1975/76:105 innehåller bl. a. bestämmelser om förhandlingsordning i tvister mellan parter som är bundna av kollektivavtal eller som eljest har förhandlingsrätt enligt 10 § lagförslaget. Enligt 64 § skall den som vill yrka skadestånd eller annan fullgörelse enligt medbestämmandelagen eller enligt kollektivavtal påkalla förhandling inom fyra månader efter det att han har fått kännedom om den omständighet som yrkandet hänför sig till och senast inom två år efter det att omständigheten har inträffat. Enligt 65 § skall talan väckas inom tre månader efter det att förhandling har avslutats. I fråga om skadestånd eller annan fullgörelse med anledning av olovlig stridsåtgärd gäller dock enligt 67 § att talan inte i något fall får väckas senare än tre månader efter det att stridsåtgärden har avslutats. Väcker part inte talan inom föreskriven tid, förlorar han rätten till talan. Bestämmelserna i 64 och 65 §§ är dispositiva så till vida som avvikelser från bestämmelserna får göras genom kollektivavtal.

De angivna bestämmelserna om förhandlingsordningen i förslaget till

medbestämmandelag är tillämpliga endast vid rättstvister som förs till arbetsdomstolen som första instans. De gäller sålunda inte beträffande lönefordringar o. d. som är ostridiga. En sådan fordran skall liksom enligt gällande rätt kunna krävas ut genom att löntagaren går till allmän domstol enligt bestämmelserna i lagen (1974:372) om lagsökning och betalningsföreläggande för fordringsanspråk i anställningsförhållanden. Bestämmelserna gäller inte heller i sådana mål om oorganiserade arbetstagarare som i första instans handläggs vid tingsrätt.

Av det anförda framgår att utrymmet för att tillämpa allmänna preskriptionsbestämmelser på det arbetsrättsliga området är begränsat. Lönefordringar och andra fordringar på grund av anställningsförhållanden är i de flesta fall underkastade särskilda preskriptionsbestämmelser i den arbetsrättsliga lagstiftningen. Någon ändring i detta avseende åsyftas inte genom den nya lagstiftningen om preskription.

De särskilda regler om preskriptionstiden för lönefordringar o. d. som nu gäller eller som föreslås gälla enligt medbestämmandelagen kommer alltså även efter införandet av en ny preskriptionslag att vara tillämpliga i stället för de allmänna bestämmelserna. Vidare kommer det även i fortsättningen att vara möjligt för parterna på arbetsmarknaden att genom avtal föreskriva avvikelser från de preskriptionsbestämmelser som finns i medbestämmandelagen utom såvitt angår fordran med anledning av olovlig stridsåtgärd. I fråga om fordringar som omfattas av medbestämmandelagen kan parterna alltså avtala om såväl längre som kortare preskriptionstid än som följer av lagen.

Närdet gäller lönefordringar o. d. som inte omfattas av medbestämmandelagen utan i stället faller under de allmänna preskriptionsbestämmelserna uppkommer frågan om det finns anledning att införa bestämmelser som avviker från den huvudregel om en treårig preskriptionstid som jag har förordat i det föregående. Härvidlag vill jag till en början framhålla att parterna på arbetsmarknaden även efter tillkomsten av en ny preskriptionslag kommer att få möjlighet att avtala om en kortare preskriptionstid än tre år, t. ex. efter mönster av vad som gäller enligt medbestämmandelagen. Något förbud mot avtal om kortare preskriptionstid än som följer av preskriptionslagen avser jag nämligen inte att föreslå. Däremot ämnar jag, som jag närmare skall behandla i det följande, föreslå en bestämmelse som i princip förbjuder avtal om längre preskriptionstid än den som föreskrivs i lagen.

Frågan är då om det med tanke på löneanspråk o. d. som faller utanför medbestämmandelagen finns behov att ställa upp en regel om längre preskriptionstid än tre år. En sådan regel skulle, som framgår av den tidigare redogörelsen, få betydelse främst när det gäller ostridiga löneanspråk.

Utän tvekan är det i praktiken tämligen ovanligt att ostridiga löneanspråk förblir oreglerade under längre tid. Får en löntagare inte ut den avtalade lönen, torde han regelmässigt utan dröjsmål kräva ut vad som fattas av

arbetsgivaren. Betalar inte arbetsgivaren trots att beloppet är ostridigt, beror det i allmänhet på ekonomiska svårigheter. Om dessa inte är av övergående natur, blir resultatet som regel att företaget försätts i konkurs. Löntagarnas anspråk blir då tillgodosedda genom bestämmelserna om statlig lönegaranti vid konkurs. Skulle en löntagare i annat fall vilja låta lönen stå inne i företaget, torde han oftast kunna utverka arbetsgivarens erkännande av skulden med påföljd att en ny preskriptionstid börjar löpa. Om arbetsgivaren därvid lämnar ett skuldebrev e. d. som bevis om löneskulden, kommer en tioårig preskriptionstid att börja löpa i enlighet med de bestämmelser som jag tidigare har förordat.

I vissa fall kan det inträffa att en löntagare inte omedelbart uppmärksammar att han har fått för litet betalt. Även om det normalt inte torde hinna förflyta någon längre tid innan en löntagare upptäcker att han inte har fått ut hela den ersättning han är berättigad till, kan en sådan situation inte helt uteslutas. Bl. a. kan svårigheter ibland uppstå när det gäller att tillämpa ett kollektivavtals bestämmelser om ackordsersättning. Arbetsgivaren kan då göra en felräkning som den anställde upptäcker först efter lång tid. Om så skulle vara fallet, bör den allmänna treåriga preskriptionstiden kunna förlängas i enlighet med de principer som jag tidigare har förordat för sådana fall då en borgenär saknar kännedom om sin fordran e. d. Preskription bör alltså inträda tidigast ett år efter den tidpunkt då den anställde fick eller borde ha fått kännedom om att han var berättigad till ytterligare ersättning.

Med en sådan möjlighet till förlängning av preskriptionstiden anser jag att den anställdes intressen kan bli tillgodosedda i den utsträckning som behövs. Jag vill understryka att man vid bedömningen av om en tilläggsfrist är motiverad på grund av att den anställde har saknat kännedom om sin rätt till ersättning inte bör ställa upp särskilt stora beviskrav. Redan det förhållandet att den anställde inte tidigare har framställt ersättningsanspråk torde i de allra flesta fall utgöra ett tillräckligt indicium på hans bristande kännedom. Det är också naturligt att man ställer mycket små krav på arbetstagaren när det gäller att bedöma om han borde ha haft kännedom om det rätta förhållandet. Endast i rena undantagssituationer torde det komma i fråga att vägra förlängning av preskriptionstiden på den grunden att arbetstagaren borde ha haft erforderlig kännedom på ett tidigare stadium.

Sammanfattningsvis anser jag att de allmänna preskriptionsregler som jag har förordat i det föregående bör kunna gälla även beträffande fordran på lön eller liknande ersättning inom det kollektivavtalsreglerade området och att det alltså inte finns skäl att ställa upp särbestämmelser i fråga om denna typ av anspråk.

Vad beträffar anställningsförhållanden som inte regleras av kollektivavtal har en remissinstans ifrågasatt om inte en treårig preskriptionstid är alltför kort när det gäller hushållerskors lönefordringar. Med anledning härav vill jag erinra om att husligt arbete i flera avseenden intar en särställning vid

jämförelse med andra yrkesområden. Bl. a. är lagen om anställningsskydd inte tillämplig på arbetstagarare som är anställd för arbete i arbetsgivarens hushåll. Särskilda bestämmelser om bl. a. anställningsskydd finns dock i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete. I den lagen finns också en bestämmelse om sex månaders preskriptionstid för fordran på skadestånd på grund av att arbetsgivaren eller arbetstagararen har åsidosatt sina skyldigheter enligt lagen eller enligt avtal mellan parterna. Däremot saknas särskilda bestämmelser om preskription av fordran på lön för sådant arbete.

Sådana anställningsförhållanden som åsyftas med det ifrågavarande remissuttalandet torde numera vara mindre vanliga. I den mån den angivna typen av husligt arbete alltjämt förekommer torde det, när det verkligen är fråga om ett anställningsförhållande, vara sällsynt att lön inte utbetalas under längre tid. I de allra flesta fall torde det vid alla slag av husligt arbete vara fullt tillräckligt att den anställde har tre år på sig för att kräva ut sin lön. Jag är för min del inte beredd att i fråga om sådana fordringar föreslå något undantag från de allmänna bestämmelserna om preskriptionstidens längd.

Inte heller när det gäller andra lönefordringar utanför det kollektivavtalsreglerade området anser jag att det är motiverat att ha en längre preskriptionstid än för lönefordringar som grundar sig på kollektivavtal. Enligt min mening är det naturligt att preskriptionstiden för en lönefordran är densamma oavsett om den anställning som fordringen härrör från regleras av kollektivavtal eller ej. Jag föreslår därför att preskriptionstiden för lönefordringar, i den mån inte särskilda regler gäller eller annat har avtalats, alltid skall bestämmas med tillämpning av de allmänna bestämmelser som jag har förordat i det föregående.

Vad jag har anfört om preskriptionstiden för fordringar på lön och annan ersättning för utfört arbete är i allt väsentligt tillämpligt även på skadeståndsfordringar som härrör från anställningsförhållanden. Jag anser att det inte heller i fråga om sådana fordringar finns skäl att föreskriva undantag från de allmänna bestämmelserna om preskriptionstidens längd. De principer för beräkning av preskriptionstid för skadeståndsfordringar som jag har utvecklat i det närmast föregående avsnittet bör alltså tillämpas även på skadeståndsfordringar som härrör från anställningsförhållanden.

En särskild fråga är vilken preskriptionstid som bör gälla för fordringar på ersättning för uppfinningar som har gjorts av anställda. I lagen (1949:345) om rätten till arbetstagarers uppfinningar finns inte någon preskriptionsbestämmelse. Den allmänna tioårspreskriptionen är alltså tillämplig på fordringar som faller under lagen. Om den allmänna preskriptionstiden förkortas, kommer emellertid sådana fordringar primärt att bli underkastade en preskriptionstid på tre år. Det kan ifrågasättas om inte en treårstid är väl kort när det gäller fordringar av detta slag, särskilt med hänsyn till att det inte sällan kan ta ganska lång tid att utreda de förhållanden som är av betydelse för att bedöma ersättningsfrågan. Detta talar för att man för in särskilda

preskriptionsbestämmelser beträffande arbetstagares uppfinningar. Den frågan bör emellertid inte tas upp i detta sammanhang utan får övervägas i samband med andra frågor som rör sådana uppfinningar och som bl. a. har aktualiserats i en skrivelse till justitiedepartementet från privat tjänstemannakartellen.

6.3.5 Skattefordringar o. d.

Enligt 70 § uppbördslagen (1953:272) gäller beträffande ej debiterad skatt eller avgift som omfattas av lagen att den skattskyldige blir fri från betalningsskyldighet, om beslut om hans betalningsskyldighet inte har fattats inom fyra år från utgången av det uppbördsår under vilket skatten eller avgiften rätteligen skulle ha debiterats. Motsvarande gäller beträffande felaktigt restituerad skatt. I 71 § uppbördslagen föreskrivs en femårig preskriptionstid för debiterade skatter och avgifter. Tiden räknas som regel från utgången av det uppbördsår under vilket skatten eller avgiften skulle ha erlagts enligt verkställd debitering. När tiden har gått till ända, får åtgärder för att ta ut skatten eller avgiften inte längre vidtas. Genom hänvisningar i andra författningar är preskriptionsbestämmelserna i uppbördslagen tillämpliga också på en del andra skatter och avgifter, t. ex. mervärdesskatt och vissa socialförsäkringsavgifter. Saknar en skatte- eller avgiftsförfattning hänvisning till uppbördslagens preskriptionsbestämmelser anses preskriptionsförordningen vara tillämplig. Exempel på skatter och avgifter som sålunda faller under de allmänna preskriptionsbestämmelserna är arvs- och gåvoskatt, kupongskatt, stämpelskatt och tullar.

I promemorian föreslås inga särskilda bestämmelser om preskription av fordran på skatt eller allmän avgift. De allmänna preskriptionsbestämmelserna föreslås vara tillämpliga även på sådana fordringar i den mån inte särskilda bestämmelser har meddelats. Under remissbehandlingen har från flera håll framhållits att skattefordringar o. d. inte i något fall bör vara underkastade kortare preskriptionstid än fem år och att sådana fordringar alltså bör undantas från den allmänna preskriptionstiden på tre år.

För egen del finner jag det självklart att preskriptionstiden för sådana skattefordringar o. d. som nu preskriberas först efter tio år inte bör förkortas så väsentligt att tiden blir kortare än vad som gäller enligt uppbördslagen. Frågor om preskriptionstiden för skatter o. d. utreds f. n. av utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen. Utredningen beräknas lägga fram resultatet av sitt arbete under hösten 1976.

Med hänsyn till det utredningsarbete som sålunda pågår i fråga om preskription av skattefordringar o. d. anser jag att det inte i detta sammanhang bör göras några ändringar av de preskriptionsbestämmelser som f. n. gäller på detta område. Jag föreslår därför att preskriptionsförordningens bestämmelser övergångsvis skall vara tillämpliga på de skattefordringar o. d. som nu omfattas av de allmänna preskriptionsbestämmelserna.

6.3.6 Fordringar mellan privatpersoner

Under remissbehandlingen har ifrågasatts om en förkortning av preskriptionstiden är motiverad när det gäller fordringar mellan privatpersoner. En remissinstans påpekar att det i släkt- och vänskapsrelationer inte torde vara ovanligt med långfristiga lån på relativt höga belopp och att det i sådana fall ofta föreligger känslomässiga bindningar som gör att åtskilligt av vad som i promemorian anförs till förmån för en kortare preskriptionstid passar mindre väl. Bl. a. finns det inte så stor anledning att kräva att borgenären inom viss kortare tid vänder sig till domstol eller utmätningsman för att visa att han står fast vid kravet. Enligt den refererade remissinstansen skulle en förkortning av preskriptionstiden kunna leda till stötande resultat när det gäller privata fordringsförhållanden, t. ex. genom att underlätta förslagna personers möjligheter att bli kvitt stora skulder genom att utnyttja annans godtrogenhet eller tillgivenhet.

För egen del vill jag inte bestrida att en förkortning av preskriptionstiden till tre år kan medföra vissa olägenheter i fråga om privatlivets fordringar. Detta gäller framför allt beträffande fordringar mellan makar eller andra närstående. En möjlighet att undgå ogynnsamma konsekvenser är att undanta sådana fordringsförhållanden från de allmänna preskriptionsbestämmelserna genom att föreskriva en längre preskriptionstid. Det kan nämnas att det norska departementsförslaget från år 1972, som bygger på en tioårig preskriptionstid från fordringens tillkomst och en treårig från förfallodagen, innehåller en bestämmelse som innebär att den tioåriga preskriptionstiden inte gäller beträffande fordringar mellan makar så länge äktenskapet består.

De olägenheter som kan uppkomma när det gäller privata fordringsförhållanden torde emellertid till stor del undanröjas, om man i enlighet med mitt tidigare förslag gör undantag från den allmänna treårstiden när det gäller fordringar som grundar sig på skuldebrev e. d. och för sådana fordringar inför en tioårig preskriptionstid. När en fordran är avsedd att bestå under längre tid är det naturligt att borgenären ser till att gäldenären undertecknar en revers på beloppet. Detta gäller även när det är fråga om förhållanden mellan privatpersoner. Därmed kommer också en tioårstid att löpa. Att för övriga fall, dvs. när borgenären avstår från att kräva revers e. d., ha en treårstid även såvitt gäller privata fordringar bör enligt min mening kunna accepteras. Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka det angelägna i att allmänheten får tillräcklig information om de nya preskriptionsbestämmelserna, så att det blir allmänt känt att skriftlig handling bör upprättas när det är fråga om ett fordringsförhållande av längre varaktighet.

Med hänsyn till det anförda anser jag att de allmänna preskriptionsbestämmelser som jag har förordat i det föregående bör kunna tillämpas även på privatlivets fordringar och att det inte finns tillräckliga skäl att införa specialregler beträffande sådana fordringar.

6.4 Förlängd preskriptionstid

Enligt promemoriaförslaget skall både den tioåriga och den treåriga preskriptionstiden under vissa omständigheter kunna förlängas. Bestämmelserna härom ger borgenären en tilläggsfrist så att hans fordran preskriberas tidigast ett år efter det en viss omständighet har inträffat. En sådan tilläggsfrist föreslås för fordringar i förmyndar- och godmansförhållanden liksom för enskilt anspråk i anledning av brott. En tilläggsfrist föreslås också för sådana fall då konkurs- eller ackordsförfarande har inletts eller kallelse har utfärdats på okända borgenärer e. d. Vidare föreslås bestämmelser om förlängd preskriptionstid i force majeure-situationer och i sådana fall då borgenären saknar erforderlig kännedom om sin fordran eller om gäldenären.

Dessutom föreslås i promemorian vissa tilläggsfrister för sådana fall när preskription har avbrutits utan att det har lett till ny preskriptionstid. Hit hörande frågor kommer jag att behandla i det avsnitt som rör verkan av preskriptionsavbrott.

Även om bestämmelserna om preskriptionstidens längd och utgångspunkten för preskriptionstiden utformas på det sätt som jag har förordat i det föregående, torde det vara ofrånkomligt att införa kompletterande bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden i vissa fall. Med hänsyn till önskemålet om enkla och enhetliga regler är det emellertid enligt min mening angeläget att de kompletterande bestämmelserna begränsas så långt som möjligt. Det bör eftersträvas att inte införa tilläggsfrister annat än för sådana fall då borgenären saknar tillräckliga möjligheter att kräva ut sin fordran eller avbryta preskription.

Enligt gällande rätt anses en omyndigs fordran på förmyndaren inte bli preskriberad så länge uppdraget består. Preskription inträder först när tio år har förflutit från det uppdraget upphörde. För vissa ersättningsanspråk gäller dock en kortare preskriptionstid enligt 13 kap. 10 § föräldrabalken. Där föreskrivs att anspråk på skadestånd mot en avgående förmyndare skall göras gällande inom ett år från det slutredovisning för förvaltningen har avgetts.

I promemorian föreslås att en omyndigs fordran på förmyndaren liksom en förmyndares fordran på myndlingen skall preskriberas tidigast ett år efter den dag förmyndaren entledigades. Motsvarande föreslås gälla för fordringar mellan en god man som har förordnats enligt 18 kap. 1 eller 3 § föräldrabalken och den för vilken god man har förordnats. Bestämmelserna har godtagits eller lämnats utan erinran av de flesta remissinstanserna. Från några håll har dock framförts kritik mot den föreslagna utformningen av bestämmelserna.

För min del anser jag det självklart att en omyndigs fordran på förmyndaren inte skall preskriberas så länge förmynderskapet består. Jag tillstyrker därför att det i fråga om sådana fordringar införs en tilläggsfrist av det

slag som föreslås i promemorian. Enligt min mening är emellertid den föreslagna ettårsfristen väl kort, särskilt med tanke på att den omyndige enligt gällande rätt åtnjuter en tioårsfrist. Under de nordiska departementsöverläggningarna om preskription har tidigare övervägts att bestämma tiden till tre år. I den norska departementspromemorian från 1972 föreslås också en treårsfrist. Anledningen till att tiden i den svenska promemorian har begränsats till ett år är främst att det har eftersträvats en samordning med de tilläggsfrister som föreslås i övrigt. Jag anser för min del att det är lämpligare att bestämma tiden till tre år. Vidare föreslår jag att bestämmelsen tas in i föräldrabalken och samordnas med den preskriptionsbestämmelse som nu finns i 13 kap. 10 §.

När det gäller en förmyndares fordran på myndlingen är det inte lika klart att preskription inte bör inträda så länge förmynderskapet består. Skälet till att tilläggsfristen enligt promemorieförslaget föreslås omfatta också det fallet är att förmyndaren enligt 13 kap. 2 § föräldrabalken inte har rätt att företräda myndlingen vid rättshandling mellan dem. Om tilläggsfristen inte gällde i denna situation, skulle det i vissa fall bli nödvändigt att förordna en god man för den omyndige enbart för att åstadkomma preskriptionsavbrott genom ett erkännande av skulden.

Enligt min uppfattning torde det vara relativt ovanligt att en förmyndare har fordringar utestående på myndlingen. Om en sådan fordran uppkommer, torde den som regel betalas tämligen omgående. Behovet av att införa en tilläggsfrist för att förenkla formerna för preskriptionsavbrott torde sålunda vara mycket begränsat. Jag är för min del inte beredd att tillstyrka införandet av en bestämmelse med den innebörden. I de sällsynta fall en förmyndares fordran på myndlingen utestår obetald under så lång tid att den allmänna preskriptionstiden närmar sig sitt slut får en god man förordnas att företräda den omyndige.

En tilläggsfrist av det slag som föreslås beträffande en omyndigs fordran på förmyndaren bör enligt min mening införas också för vissa fall när den för vilken god man har förordnats har en fordran på den gode mannen. I promemorian föreslås att bestämmelsen skall vara tillämplig endast när god man har förordnats enligt 18 kap. 1 eller 3 § föräldrabalken. Enligt min mening saknas dock anledning att göra skillnad mellan de olika fallen av godmansförordnande enligt 18 kap. föräldrabalken. I samtliga fall bör alltså den för vilken god man har förordnats ha rätt till en treårig tilläggsfrist.

Vad beträffar sådana fall då en god man har en fordran på den för vilken han har förordnats anser jag att det lika litet som i fråga om förmyndares fordran på myndlingen finns något behov av en tilläggsfrist.

I gällande rätt finns inga särskilda bestämmelser om preskription av enskilt anspråk i anledning av brott. Ett sådant anspråk preskriberas alltså tio år efter fordringens tillkomst. I 1957 års betänkande föreslogs att en fordran på skadestånd på grund av brott liksom andra utomobligatoriska skadeståndsanspråk i princip skulle preskriberas efter tre år. Tiden skulle räknas

från den dag den ersättningsberättigade erhöil eller med iakttagande av skäligen aktsamhet borde ha erhöilt kunskap om skadan och den som var ansvarig för skadan. Utan hinder av preskription skulle en målsägande dock ha rätt att få sitt fordringsanspråk prövat i mål om ansvar för brottet, under förutsättning att den tilltalade förklarades skyldig till brottet. Målsäganden skulle dessutom ha rätt att väcka talan mot den dömde inom sex månader efter det brottmålet avgjordes genom lagakraftäggande dom.

Även i departementspromemorian föreslås, som jag redan har nämnt, särskilda bestämmelser om preskription av enskilt anspråk i anledning av brott. Ett sådant anspråk bedöms primärt enligt de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Dock skall ett enskilt anspråk preskriberas tidigast ett år efter den dag förfarandet i mål om ansvar för brottet avslutades. Väcks inte åtal, skall anspråket preskriberas tidigast den dag tiden för ådömande av påföljd gick ut.

Jag delar den i promemorian framförda uppfattningen att den som har tillfogats skada genom brott i princip bör ha möjlighet att kräva skadestånd med anledning av brottet så länge straffrättslig påföljd kan ådömas. Behovet av att införa särskilda bestämmelser om preskription av enskilt anspråk blir givetvis ännu mer markerat, om preskriptionstiden för sådana anspråk i enlighet med vad jag har förordat i det föregående förkortas till tre år.

Enligt min mening bör bestämmelserna om preskriptionstiden för fordran på skadestånd i anledning av brott knytas närmare till brottsbalkens regler om åtalspreskription än vad som har föreslagits i promemorian. Bestämmelserna bör alltså ges det innehållet att fordringen inte preskriberas före utgången av den tid som anges i 35 kap. 1 § brottsbalken. En förutsättning för att målsäganden skall vara bevarad vid sin rätt att väcka skadeståndstalan under den angivna tiden bör dock vara att frågan om ansvar för brottet inte har avgjorts dessförinnan. Om åtal väcks och dom i brottmålet meddelas relativt snart efter det brottet har begåtts finns inte någon anledning att målsäganden skall vara bibehållen vid sin rätt att göra gällande skadeståndsanspråk under lång tid efter det brottmålet avgjordes.

Väcks talan om ansvar för brott, bör målsäganden emellertid alltid ha möjlighet att avvakta utgången av brottmålet, innan han tar ställning till om han skall kräva skadestånd. Utgången av brottmålet kan ju vara av avgörande betydelse för bedömningen av utsikterna att med framgång göra gällande ett skadeståndsanspråk. Som har framhållits i promemorian bör målsäganden inte vara tvungen att föra talan i samband med åtalet enbart för att undgå preskription utan han bör ha rätt att vid behov få skadeståndsfrågan prövat separat. Målsäganden skall inte heller behöva riskera att bli avskuren från möjligheten att föra skadeståndstalan, om åtalet av en eller annan anledning avvisas eller läggs ner efter det att den ordinarie preskriptionstiden har gått ut.

För att tillgodose de angivna syftena bör det införas en tilläggsfrist av det slag som har föreslagits i promemorian. Jag tillstyrker att fristen bestäms

till ett år och räknas från den dag förfarandet i brottmålet avslutas.

Jag föreslår följaktligen att det i lagen införs en bestämmelse om att fordran på skadestånd i anledning av brott inte preskriberas före utgången av den tid som anges i 35 kap. 1 § brottsbalken, om inte frågan om ansvar för brottet har avgjorts dessförinnan. Har så skett, skall preskription inträda tidigast ett år efter den dag dom eller slutligt beslut meddelades. För sådana fall då gäldenären har häktats eller erhållit del av åtal för brott före utgången av den i 35 kap. 1 § brottsbalken angivna tiden men ansvarsfrågan inte har avgjorts dessförinnan föreslås att fordran på skadestånd i anledning av brottet skall preskriberas tidigast ett år efter den dag dom eller slutligt beslut meddelades.

Frågan huruvida preskriptionstiden bör förlängas när gäldenären har försatts i konkurs ämnar jag behandla i samband med frågor om preskriptionsavbrott i närmast följande avsnitt, där jag också skall ta upp frågor om förlängning av preskriptionstiden i samband med offentlig ackordsförhandling och kallelse på okända borgenärer.

I 1 § andra och tredje styckena preskriptionsförordningen finns särskilda bestämmelser om preskriptionsavbrott för det fall gäldenären inte kan anträffas eller borgenären inte känner till om eller var gäldenären har hemvist här i landet. Borgenären kan då under vissa förutsättningar avbryta preskription genom att ange fordringen hos domstol eller överexekutor.

I promemoriaförslaget finns ingen direkt motsvarighet till dessa bestämmelser. I stället föreslås liksom i 1957 års betänkande regler om förlängning av preskriptionstiden. Kan preskriptionsavbrytande åtgärd inte vidtas på grund av hinder i svensk eller utländsk lag eller annat oöverstigligt hinder (force majeure), skall preskription inträda tidigast ett år efter den dag hindret upphörde.

Vidare föreslås i promemorian att preskriptionstiden skall förlängas, om borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om förfallodagen, vem som är gäldenär eller gäldenärens hemvist eller uppehållsort. Fordringen skall då preskriberas tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller med iakttagande av skäligen aktsamhet borde ha fått kännedom därom. Preskriptionstiden får dock inte förlängas enligt denna eller den nyssnämnda bestämmelsen med mer än tio år.

De föreslagna bestämmelserna om förlängning av preskriptionstiden vid force majeure o. d. har godtagits av de flesta remissinstanserna. Från några håll har emellertid gjorts gällande att bestämmelserna är oklara och att de kan medföra osäkerhet om när preskriptionstiden börjar löpa.

För min del vill jag till en början framhålla det angelägna i att preskriptionsbestämmelserna är utformade på ett sådant sätt att de motverkar otillbörliga förfaranden från gäldenärens sida. En gäldenär skall inte kunna undgå betalningsskyldighet genom att hålla sig undan. Borgenären å sin sida skall inte behöva riskera att gå förlustig sin fordran, om gäldenären av en eller annan anledning inte kan anträffas. Risken för att borgenären gör rättsförluster om gäldenären inte kan nås med en preskriptionsavbrytande åtgärd

ökar givetvis, om preskriptionstiden för de flesta fordringar förkortas till tre år.

När det gäller att bedöma behovet av att på denna punkt införa särskilda bestämmelser till borgenärens skydd bör till en början beaktas att gällande rätt, även bortsett från de särskilda bestämmelserna i 1 § andra och tredje styckena preskriptionsförordningen, ger borgenären vissa möjligheter att bevaka sin fordran om gäldenären inte kan anträffas. I vissa fall kan nämligen talan väckas mot en person trots att både hans hemvist och uppehållsort är okända. Enligt 10 kap. 1 § femte stycket rättegångsbalken får exempelvis talan mot svensk medborgare, som inte har känt hemvist vare sig inom eller utom riket och vars uppehållsort är okänd, väckas vid domstol på den ort inom riket där han senast har haft hemvist eller uppehållit sig. Enligt delgivningslagen (1970:428) får delgivning bl. a. i det nu angivna fallet ske genom s. k. kungörelsedelgivning.

De angivna bestämmelserna ger alltså borgenären möjlighet att i vissa fall väcka talan mot en gäldenär vars hemvist och uppehållsort är okända och även att utverka dom mot gäldenären. Bestämmelserna täcker emellertid inte alla de fall då gäldenären inte kan anträffas. För att borgenären inte skall behöva riskera att gå förlustig sin fordran krävs kompletterande bestämmelser. Sådana kan utformas på olika sätt.

Ett alternativ är att efter mönster av 1 § preskriptionsförordningen föreskriva att preskription kan avbrytas genom att borgenären anmäler sin fordran hos domstol eller annan myndighet. Man kan också tänka sig att införa bestämmelser som underlättar för borgenären att väcka talan mot en icke anträffbar gäldenär. Bestämmelserna skulle i så fall kunna utformas så att förfarandet med hjälp av kungörelsedelgivning e. d. kan leda till ett verkställbart avgörande. Enligt min mening ter sig emellertid båda alternativen opraktiska. Härtill kommer, såvitt gäller möjligheten att väcka talan mot bortovarande gäldenär, att även om ett verkställbart avgörande kan åstadkommas, så torde det i regel vara av ringa värde för borgenären. När inte gäldenären kan anträffas är det också svårt att anträffa egendom ur vilken verkställighet kan ske.

En bättre och smidigare lösning får anses vara att i enlighet med promemorieförslaget införa en bestämmelse om förlängd preskriptionstid för det fall att gäldenären inte kan anträffas, låt vara att detta i vissa fall kan leda till osäkerhet om huruvida preskriptionstiden har gått till ända eller ej. En förutsättning för förlängning bör givetvis vara att borgenärens bristande kännedom om gäldenärens hemvist och uppehållsort är ursäktlig. Jag förordar följaktligen att det för nu angivna fall införs en tilläggsfrist av det slag som har föreslagits i promemorian. Tilläggsfristen bör i enlighet med promemorieförslaget bestämmas till ett år.

De skäl som talar för förlängd preskriptionstid när gäldenären inte kan anträffas gör sig i ännu högre grad gällande när borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om vem gäldenären är. Borgenären har ju då ingen möjlighet att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd, i varje fall om han har gjort vad han kan för att skaffa sig kunskap om fordringen och gäldenären.

I preskriptionsförordningen finns inga särskilda bestämmelser för dessa fall, vilket torde hänga samman med att preskriptionstiden är så lång som tio år. Behovet av en möjlighet till förlängd preskriptionstid blir även på denna punkt större, om preskriptionstiden förkortas till tre år.

Att borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om vem gäldenären är kan, som framhålls i promemorian, inträffa framför allt när det gäller skadeståndsfordringar i utomobligatoriska förhållanden. I ett föregående avsnitt har jag påpekat att det inte sällan kan förflyta en viss tid innan en skadelidande får kännedom om en skada som kan ge upphov till ersättningsanspråk. Jag har där diskuterat olika möjligheter att tillgodose den skadelidandes intressen i sådana fall då hans bristande kännedom om skadan är ursäktlig. Efter att ha avvisat tanken att införa speciella bestämmelser om utgångspunkten för preskriptionstiden i fråga om skadeståndsfordringar har jag hänvisat till möjligheten att förlänga preskriptionstiden.

Det kan emellertid även i andra fall inträffa att borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om vem som är gäldenär. En borgenär som har rätt till en viss ersättning som står i relation till gäldenärens inkomster kan exempelvis felaktigt bibringats uppfattningen att han inte är berättigad till någon ersättning genom att gäldenären lämnar oriktiga uppgifter om sina ekonomiska förhållanden.

Mot bakgrund av det anförda tillstyrker jag att den ifrågavarande tilläggsfristen skall vara tillämplig även i sådana fall då borgenären saknar kännedom om sin fordran eller vem som är gäldenär.

I promemorian föreslås att tilläggsfristen skall omfatta även det fallet att borgenären saknar kännedom om fordringens förfallodag. Detta hänger samman med att förfallodagen enligt promemorieförslaget är av stor betydelse genom att bilda utgångspunkt för beräkning av den treåriga preskriptionstiden. Med de bestämmelser om preskriptionstiden som jag har förordat i det föregående kommer förfallodagen att få mindre betydelse, även om den också med den ordning som jag föreslår i många fall kommer att utgöra utgångspunkt för preskriptionstiden. Jag anser emellertid inte att det finns skäl att ta upp borgenärens bristande kännedom om förfallodagen som en särskild grund för förlängning av preskriptionstiden.

De nyss angivna förlängningsfallen tar sikte på sådana situationer då borgenären i ett eller annat hänseende saknar tillräcklig kännedom om något förhållande som är av avgörande betydelse för hans möjlighet att bevaka sin fordran. Det kan emellertid även i andra fall föreligga omständigheter som gör att borgenären saknar möjlighet att kräva ut sin fordran eller vidta preskriptionsavbrytande åtgärd. Som exempel kan nämnas att det föreligger arbetskonflikt eller, i undantagsfall, att borgenären är sjuk och därför inte kan bevaka sin rätt. Jag delar den i promemorian framförda uppfattningen att det bör införas en förlängningsfrist även för sådana fall. Bestämmelsen härom bör emellertid enligt min mening utformas på ett något annorlunda sätt än vad som har föreslagits i promemorian. Jag föreslår att det i anslutning

till de nyss nämnda bestämmelserna om bristande kännedom etc. föreskrivs att om borgenären på grund av annan omständighet varöver han ej råder är förhindrad att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd, så inträder preskription tidigast ett år efter den dag hindret upphörde.

Som har framhållits i promemorian bör inte preskriptionstiden på grund av de nu föreslagna undantagsreglerna få förlängas hur lång tid som helst. Jag tillstyrker därför förslaget att preskriptionstiden enligt dessa bestämmelser inte skall få förlängas med mer än sammanlagt tio år.

Promemorieförslaget innehåller några bestämmelser som begränsar möjligheterna att träffa avtal om preskription. Bestämmelserna syftar till att förhindra att lagens bestämmelser kringgås på ett otillbörligt sätt. Det föreslås sålunda att ett avtal om förlängning av preskriptionstiden skall vara giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Ett sådant avtal skall inte gälla för längre tid än tre år i sänder och längst tio år från den dag preskriptionstiden annars skulle ha gått ut. Utan hinder härav skall dock preskriptionstiden för fordran enligt sådant skuldebrev eller insättningsbevis som avses i 4 § skuldebrevslagen (1936:81) få förlängas genom uttrycklig bestämmelse i skuldebrevet eller beviset. Vidare föreslås i promemorian en bestämmelse om ogiltighet av avtal att fordran inte skall preskriberas eller att preskription skall avbrytas på annat sätt än som föreskrivs i lagen.

Promemorieförslagets bestämmelser om avtal rörande preskription har föranlett uttalanden från några håll under remissbehandlingen. Bl. a. anser några remissinstanser att den föreslagna möjligheten att träffa avtal om förlängd preskriptionstid är otillräcklig när det gäller fordringar på medel som inestår på bankräkning och att det bör införas särskilda bestämmelser om preskriptionstiden för sådana fordringar.

För min del anser jag det nödvändigt att införa vissa begränsningar av rätten att träffa avtal om preskriptionstidens längd. Utan sådana begränsningar skulle de syften som den föreslagna lagstiftningen är avsedd att tillgodose i stor utsträckning kunna omintetgöras, t. ex. genom att det i standardformulär tas in bestämmelser om längre preskriptionstid än den som föreskrivs i lagen.

I första hand bör det införas bestämmelser som begränsar rätten att träffa avtal om längre preskriptionstid än den föreskrivna. I den svagare partens intresse bör föreskrivas att sådana avtal i princip inte får träffas. Det bör emellertid inte införas något förbud mot att träffa avtal om förlängd preskriptionstid efter fordringens tillkomst. I vissa fall finns det nämligen ett berättigat intresse av att avtala om förlängning av preskriptionstiden, framför allt när förlikningsförhandlingar pågår mellan borgenären och gäldenären mot slutet av preskriptionstiden. Kan preskriptionsavbrott inte åstadkommas genom gäldenärens erkännande därför att han helt eller delvis bestriider betalningsskyldighet, kan det ligga i båda parter intresse att avtala om förlängning av preskriptionstiden för att undvika rättsligt förfarande.

Vidare finns det behov av en möjlighet att avtala om längre preskrip-

tionstid än den föreskrivna i fråga om sådana fordringar som grundar sig på masskuldebrev av typen obligationer. När det gäller fordringar på medel som inestår på bankräkning e. d. blir frågan däremot över huvud taget inte aktuell, eftersom sådana fordringar föreslås undantagna från lagens bestämmelser.

På grund av det anförda tillstyrker jag i allt väsentligt de bestämmelser om begränsning av rätten att träffa avtal om förlängd preskriptionstid som har föreslagits i promemorian.

För att ytterligare motverka försök att kringgå centrala bestämmelser i den föreslagna lagen bör det i enlighet med promemorieförslaget införas ett förbud mot avtal att fordran inte skall preskriberas eller att preskription skall avbrytas på annat sätt än som föreskrivs i lagen. Jag tillstyrker följaktligen den i promemorian föreslagna bestämmelsen att avtal med sådan innebörd skall vara ogiltiga.

6.5 Avbrytande av preskription

6.5.1 Preskriptionsavbrytande åtgärder

Enligt nuvarande bestämmelser sker preskriptionsavbrott genom att borgenären kräver gäldenären på betalning. Krav kan framställas genom att borgenären ansöker om stämning eller på annat sätt inleder rättsligt förfarande mot gäldenären. Även kvittningsinvändning i rättegång, bevakning i konkurs och anmälan av fordran i anledning av kallelse på okända borgenärer m. m. har preskriptionsavbrytande verkan. Det är emellertid inte nödvändigt att borgenären vidtar rättslig åtgärd för att avbryta preskriptionen. Det räcker att han kräver gäldenären på betalning utom rätta. Även ett muntligt krav eller en erinran om skulden godtas som preskriptionsavbrytande åtgärd. Vidare kan preskription avbrytas genom att gäldenären uttryckligen eller genom konkludent handlande erkänner skulden.

I promemorian framhålls att de nuvarande reglerna om preskriptionsavbrott har den nackdelen att det är alltför lätt för borgenären att avbryta preskription. Han kan dröja med att kräva ut en kanske bestridd fordran under lång tid, om han bara avbryter preskriptionen vart tionde år genom ett formlöst krav eller en muntlig erinran om fordringen. Genom denna ordning motverkas önskemålet att fordringsförhållanden skall avvecklas inom rimlig tid. I promemorian föreslås därför en skärpning av bestämmelserna om preskriptionsavbrott från borgenärens sida. Däremot behålls regeln att preskription kan avbrytas genom gäldenärens uttryckliga eller konkludenta erkännande av skulden.

När det gäller preskriptionsavbrytande åtgärder från borgenärens sida föreslås i promemorian som huvudregel att preskription avbryts genom att borgenären inleder rättsligt förfarande mot gäldenären för att erhålla dom

eller liknande avgörande beträffande fordringen. Preskriptionen skall enligt promemorieförslaget kunna avbrytas också genom kvittningsinvändning i rättsligt förfarande, inledande av verkställighetsförfarande och konkursbevakning. Vidare föreslås en bestämmelse om preskriptionsavbrott genom att borgenären skriftligen underrättar gäldenären om att han har inlett rättsligt förfarande beträffande fordringen mot annan än gäldenären.

De nu nämnda bestämmelserna föreslås vara tillämpliga på alla slags fordringar. I fråga om fordringar som inte är förfallna till betalning, dvs. fordringar som enligt promemorian skall löpa med tioårig preskriptionstid, föreslås dessutom att preskriptionen skall kunna avbrytas genom att borgenären skriftligen erinrar gäldenären om fordringen. En skriftlig erinran skall enligt förslaget räcka också när det gäller fordran som har fastställts genom dom eller liknande avgörande eller för vilken verkställighet har skett.

Promemorieförslagets bestämmelser om preskriptionsavbrott har fått ett blandat mottagande under remissbehandlingen. De remissinstanser som tillstyrker en förkortning av preskriptionstiden har i allmänhet också en positiv inställning till en skärpning av bestämmelserna om preskriptionsavbrott. De remissinstanser som å andra sidan ställer sig avvisande till en förkortning av preskriptionstiden avstyrker i många fall också de föreslagna bestämmelserna om preskriptionsavbrytande åtgärder. Vad som på denna punkt framför allt anförs av de remissinstanser som är kritiska till förslaget är att en skärpning av bestämmelserna om preskriptionsavbrott kan leda till onödiga processer och rättsförluster för borgenärerna.

Jag har redan tidigare förklarat att de nuvarande bestämmelserna om preskriptionsavbrott enligt min mening är olämpligt utformade. Visserligen uppnås med bestämmelserna att gäldenären i princip får klarhet i om borgenären för sin del vill kräva ut fordringen eller ej. Har borgenären inte hört av sig före preskriptionstidens utgång kan gäldenären betrakta fordringsförhållandet som upplöst. Genom att det räcker med en muntlig påminnelse för preskriptionsavbrott från borgenärens sida kan emellertid ett fordringsförhållande bestå under mycket lång tid utan att det blir klarlagt i vad mån gäldenären verkligen är betalningsskyldig. Detta medför olägenheter för både borgenären och gäldenären. Enligt min mening är det angeläget att avbrottsreglerna utformas på ett sådant sätt att parterna, om de inte är ense, blir nödsakade att vid preskriptionstidens utgång vidta åtgärder för att få fordringsförhållandet klarlagt.

En skärpning av reglerna om preskriptionsavbrott är, som jag tidigare har framhållit, särskilt angelägen, om man förkortar den allmänna preskriptionstiden. Om nuvarande avbrottsregler behålls, förfelas uppenbarligen i stor utsträckning syftet med en kortare preskriptionstid.

Givetvis finns det inte anledning att kräva någon mer ingripande åtgärd för preskriptionsavbrott om parterna är ense. Vidgår gäldenären att han är betalningsskyldig, är det sålunda onödigt att kräva någon ytterligare åtgärd från borgenärens sida för att preskriptionen skall anses avbruten. Bestäm-

melser som innebar att preskription alltid måste avbrytas genom någon åtgärd från borgenärens sida skulle uppenbarligen medföra en alltför stor inskränkning i parternas dispositionsrätt. En sådan begränsning skulle också kunna leda till olägenheter för båda parter.

Jag tillstyrker alltså förslaget att preskription även i fortsättningen skall kunna avbrytas genom gäldenärens erkännande. Liksom nu bör verkan vara densamma, oavsett om gäldenären erkänner skulden uttryckligen eller genom konkludent handlande, t. ex. betalning av ränta eller amortering.

De olägenheter som är förenade med den nuvarande ordningen i sådana fall då en fordran är tvistig men borgenären inte vidtar någon annan åtgärd än att erinra om fordringen kan i viss mån avhjälpas, om gäldenären använder sig av den i 6 § preskriptionsförordningen angivna möjligheten att väcka s. k. provokatorisk talan. Har en fordran bevakats genom ett krav utom rätta eller en erinran, har gäldenären enligt den bestämmelsen rätt att få fordringen prövad genom att väcka talan inför domstol. Enligt min mening finns det inte skäl att i den nya lagen föra in någon motsvarighet härtill. Gäldenärens behov av att kunna väcka talan mot borgenären för att få en prövning av i vad mån han är betalningsskyldig får anses tillräckligt tillgodosett genom rättegångsbalkens regler om väckande av fastställsetalan. Jag skall i specialmotiveringen återkomma till frågan om preskriptionsavbrott i samband med negativ fastställsetalan.

För att en åtgärd från borgenärens sida skall tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan bör i princip krävas att åtgärden är av sådan art att den normalt leder till ett auktoritativt avgörande av frågan om gäldenärens betalningsskyldighet. Detta gäller såväl när preskriptionstiden är tre år som när fordringen löper med tioårig preskriptionstid. Har gäldenären inte betalat eller erkänt skulden inom tre resp. tio år från den dag fordringen tidigast kan göras gällande, beror det som regel på att fordringen är tvistig eller att gäldenären av annan anledning vägrar att betala. Det är då naturligt att borgenären väcker talan mot gäldenären för att få fordringen fastställd. Även när gäldenären underlåter att betala därför att han saknar möjlighet att fullgöra betalningsskyldigheten ter det sig rimligt att borgenären för att visa att han står fast vid sin fordran utverkar ett auktoritativt avgörande, om inte gäldenären frivilligt erkänner skulden.

Vad jag nu har sagt om preskriptionsavbrott från borgenärens sida tar sikte på sådana fall där den ursprungliga preskriptionstiden ännu inte har gått till ända. Frågan hur preskriptionsavbrott bör ske när en fordran har fastställts genom dom e. d. eller verkställighet har skett skall jag återkomma till i det följande.

Som nyss nämnts föreslås i promemorian att preskription av en fordran som inte är förfallen till betalning skall kunna avbrytas genom att borgenären skriftligen erinrar gäldenären om fordringen. Det framhålls att behovet av en sådan möjlighet gör sig gällande framför allt i fråga om fordringar beträffande vilka parterna har avtalat en förfallodag som infaller senare än tio år efter fordringens tillkomst. Med de av mig förordade bestämmelserna om preskriptionstidens beräkning föreligger inte något behov av en enklare

form för preskriptionsavbrott beträffande sådana fordringar. Har en bestämd förfallodag avtalats, börjar nämligen preskriptionstiden inte löpa förrän förfallodagen är inne, även om förfallodagen ligger långt fram i tiden.

På grund av det anförda föreslår jag att preskriptionsavbrott från borgenärens sida enligt huvudregeln skall ske genom att borgenären väcker talan mot gäldenären vid domstol. Med väckande av talan bör likställas fall då borgenären ansöker om lagsökning eller betalningsföreläggande eller påkallar tillämpning av skiljeavtal enligt lagen (1929:145) om skiljemän. Preskription bör vidare kunna avbrytas genom att en borgenär åberopar sin fordran till kvittning vid domstol eller i skiljeförfarande, bl. a. med hänsyn till att en dom enligt 17 kap. 11 § rättegångsbalken har rättskraft i vad den innefattar prövning av en fordran som har åberopats till kvittning. Däremot bör preskriptionsavbrott inte komma till stånd genom inledande av ett förfarande som inte kan leda till ett avgörande som är bindande för parterna, t. ex. sådant förfarande som äger rum hos allmänna reklamationsnämnden.

När en fordran har fastställts genom dom eller liknande avgörande, skall enligt promemoriaförslaget en ny preskriptionstid börja löpa. Preskriptionstiden skall i enlighet med förslagets huvudregler vara tre eller tio år beroende på om fordringen är förfallen till betalning eller ej. Enligt promemoriaförslaget skall den nya preskriptionstiden kunna avbrytas genom att verkställighetsförfarande inleds. Dessutom skall preskriptionsavbrott alltid kunna ske genom skriftlig erinran, när en fordran har fastställts genom dom e. d. liksom när verkställighet har skett utan att borgenären har fått full betalning.

I ett tidigare avsnitt har jag föreslagit en förenkling av bestämmelserna om preskriptionstid för domfästa fordringar så till vida som den nya preskriptionstiden alltid skall vara tio år. Även om fristen för att kräva ut en fordran som har fastställts genom dom är så lång som tio år, är det emellertid självklart att borgenären måste ha möjlighet att avbryta preskriptionen på nytt, om han inte får betalt före preskriptionstidens utgång. En ordning som innebar att borgenären definitivt berövades möjligheten att göra fordringen gällande, om han inte lyckades utverka betalning dessförinnan, skulle medföra att borgenären oförskyllt kunde åsamkas rättsförluster.

Kravet att en preskriptionsavbrytande åtgärd skall vara av sådan karaktär att fordringen blir auktoritativt fastställd gör sig inte gällande i fråga om domfästa fordringar, eftersom det redan föreligger ett bindande avgörande. Dessutom är möjligheten att på nytt få fordringen fastställd av domstol utesluten genom reglerna om domens rättskraft i 17 kap. 11 § rättegångsbalken. Preskriptionsavbrott bör i stället kunna ske genom att borgenären ansöker om utmätning eller annan verkställighet.

Som har föreslagits i promemorian bör en ansökan om verkställighet tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan inte bara om fordringen har fastställts genom dom. Även en ansökan som grundar sig på annan exekutionstitel, t. ex. en skriftlig förbindelse att betala underhållsbidrag, bör medföra samma verkan. Kan en fordran verkställas trots att den inte har fastställts genom dom, är ju fordringens existens och storlek som regel tillförlitligen fastställda på annat sätt.

Mot bakgrund av det anförda föreslår jag att den tidigare förordade huvudregeln om preskriptionsavbrott kompletteras med en bestämmelse om att preskription avbryts genom att borgenären söker verkställighet för fordringen. Med hänsyn till att kvittning i vissa fall kan ske under ett exekutivt förfarande förordar jag att preskription skall kunna avbrytas också genom att en fordran återopas till kvittning under ett sådant förfarande.

Otvivelaktigt talar vissa skäl för att borgenären skall kunna åstadkomma preskriptionsavbrott också genom en skriftlig erinran i fall då en fordran har slagits fast genom dom e. d. Genom att fordringen har fastställts genom ett bindande avgörande har det primära syftet med kravet på rättslig åtgärd uppnåtts. Det kan synas onödigt att borgenären därefter skall behöva vidta någon mer ingripande åtgärd för att bevara rätten att kräva ut sin fordran.

Å andra sidan talar flera skäl för att en erinran inte heller i detta fall skall anses tillräcklig för att avbryta preskription. För det första är det, som jag tidigare flera gånger har framhållit, önskvärt att så långt som möjligt undvika olika bestämmelser för olika fordringar. Vidare är det angeläget att en fordran avvecklas så snart som möjligt även om den har fastställts av domstol. Normalt ligger det varken i borgenärens eller gäldenärens intresse att fordringen förblir oreglerad under mycket lång tid.

Bestäms preskriptionstiden för domfästa fordringar till tio år, finns det inte heller något nämnvärt behov för borgenären att kunna avbryta preskription enbart genom en erinran om fordringen. Normalt torde borgenären ganska snart ansöka om utmätning eller annan verkställighet, om gäldenären inte betalar frivilligt efter det att en fordran har fastställts genom dom. Därigenom sker preskriptionsavbrott vilket, som jag närmare skall behandla i det följande, i princip leder till en ny tioårig preskriptionstid. Även om det ibland kan finnas skäl för borgenären att vänta med att söka få fordringen verkställd, kan det inte anses vara för mycket begärt att han senast tio år efter domen sätter i gång ett exekutivt förfarande om han vill undvika preskription. Detsamma gäller om preskriptionstiden löper med utgångspunkt i ett verkställighetsförfarande som inte har lett till full betalning.

Med hänsyn till det anförda talar enligt min mening övervägande skäl mot promemorians förslag att preskriptionsavbrott skall kunna ske genom skriftlig erinran när en fordran har fastställts genom dom e. d. eller verkställighet har skett. Jag är alltså inte beredd att förorda någon bestämmelse med den innebörden.

Enligt promemorieförslaget skall preskription kunna avbrytas också genom att borgenären bevakar sin fordran i gäldenärens konkurs. Vidare föreslås en särskild bestämmelse om att fordran på den som har begärts i konkurs inte skall preskriberas före bevakningstidens utgång. Det innebär att preskriptionstiden förlängs för varje fordran som skulle ha preskriberats under tiden mellan konkursansökan och bevakningstidens utgång. Dessutom föreslås en förlängningsfrist för det fall att en konkursansökan inte leder till bevakningsförfarande eller konkursen avslutas före bevakningstidens ut-

gång. Preskription skall då inträda tidigast ett år efter den dag det rättsliga förfarandet avslutades.

Förslaget att preskriptionsavbrott skall kunna ske genom bevakning i konkurs har allmänt godtagits under remissbehandlingen. Däremot har viss kritik framförts mot de föreslagna bestämmelserna om tilläggsfrister. Bl. a. ifrågasätts det berättigade i att samtliga borgenärer skall få en ettårig förlängningsfrist, om en konkursansökan inte leder till bevakningsförfarande eller om konkurs avslutas före bevakningstidens utgång.

Som jag tidigare har slagit fast bör för preskriptionsavbrott från borgenärens sida krävas att borgenären inleder rättsligt förfarande av sådan art som normalt leder till ett bindande avgörande. Att en fordran lämnas utan erinran i en konkurs innebär i och för sig inte att fordringen blir definitivt fastställd. De avgöranden som träffas beträffande bevakade fordringar har begränsad rättsverkan. Enligt 115 § konkurslagen avgörs sålunda genom en dom i tvist angående bevakad fordran endast vilken rätt som tillkommer fordringen i konkursen. I praktiken innebär dock den prövning som sker i konkursen i flertalet fall ett slutligt avgörande av frågan om fordringens existens och storlek.

Med denna utgångspunkt ter det sig enligt min mening naturligt att en borgenär inte skall behöva riskera preskription, när han genom konkursansökan eller bevakning har tagit initiativ till att hans fordran blir föremål för prövning i konkurs. Jag anser därför att ansökan om konkurs och bevakning i konkurs liksom enligt gällande rätt bör tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan till förmån för den borgenär som har gjort ansökningen resp. bevakat fordringen.

Om konkursansökan och bevakning i konkurs tillerkänns preskriptionsavbrytande verkan, uppkommer frågan om det därutöver finns skäl att i enlighet med promemorieförslaget införa en tilläggsfrist till förmån för samtliga borgenärer. Vid bedömningen härav bör man skilja mellan sådana fall då konkursansökan ännu inte har prövats och sådana fall då konkurs har beslutats. Enligt min mening finns det inte skäl att föreskriva att redan konkursansökningen skall medföra förlängning av preskriptionstiden. Innan ansökningen har prövats är det osäkert om den över huvud taget leder till att gäldenären försätts i konkurs. Det framstår som en opåkallad fördel för de borgenärer som inte har gjort ansökan och en motsvarande nackdel för gäldenären, om alla borgenärerna skall komma i åtnjutande av en tilläggsfrist oavsett om ansökningen leder till konkurs eller ej. Under tiden innan konkurs har beslutats bör alltså preskriptionsavbrott ske på vanligt sätt. En borgenär som känner till att gäldenären har begärts i konkurs kan utan olägenhet avbryta preskription bl. a. genom att själv ge in en konkursansökan eller biträda den tidigare ansökningen.

Frågan om det finns behov av en tilläggsfrist ställer sig annorlunda när konkurs väl har beslutats. I och för sig är det givetvis önskvärt att preskriptionsbestämmelserna inte är utformade på ett sådant sätt att en borgenär

måste väcka talan i vanlig rättegång för att avbryta preskription gentemot en konkursgäldenär. Å andra sidan är det, som jag tidigare har sagt, angeläget att så långt som möjligt undvika särskilda bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden. Det bör eftersträvas att inte införa tilläggsfrister annat än för sådana fall då borgenären saknar möjlighet att kräva ut sin fordran eller avbryta preskription.

Bedömningen av vilka regler om preskription som bör gälla när gäldenären har försatts i konkurs är bl. a. beroende av hur konkursförfarandet är utformat. Enligt gällande rätt handläggs konkurs antingen som ordinär konkurs eller, om det kan antas att tillgångarna inte räcker till betalning av konkurskostnaderna, som s. k. fattigkonkurs. En väsentlig skillnad är att bevakningsförfarande äger rum i ordinär konkurs men inte i fattigkonkurs. Enligt den proposition med förslag till ändring i konkurslagen som nyligen har beslutats (prop. 1975/76:210) skall utrymmet för att tillämpa ett enklare förfarande i mindre konkurser ökas. Det har beräknats att 80 procent av alla konkurser skall kunna handläggas enligt det enklare förfarandet. Liksom i nuvarande fattigkonkurser skall något bevakningsförfarande inte äga rum i förenklad konkurs.

Enligt vad jag nyss har förordat skall preskription i ordinär konkurs kunna avbrytas genom att borgenären bevakar sin fordran. Med en sådan ordning blir det onödigt att införa kompletterande bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden när gäldenären har försatts i konkurs. När konkurs beslutas börjar nämligen bevakningstiden genast löpa. Borgenärerna har alltså möjlighet att bevaka sina fordringar och därmed avbryta preskription omedelbart efter konkursbeslutet.

När det gäller konkurs som handläggs i förenklad form saknar borgenärerna däremot möjlighet att avbryta preskription genom bevakning. Det kan därför te sig befogat att föreskriva att preskription inte inträder så länge ett sådant konkursförfarande pågår. Emellertid bör beaktas att bouppteckning skall upprättas även i förenklad konkurs. Även om en fordran på konkursboet inte kan anses erkänd av gäldenären redan genom att den tas upp i bouppteckningen, måste det i vart fall anses att fordringen erkänns genom att bouppteckningen beedigas av gäldenären. Därigenom sker alltså preskriptionsavbrott. Enligt förslaget skall bouppteckning normalt tillställas konkursdomaren senast en månad efter konkursbeslutet. När bouppteckningen har kommit in, skall konkursdomaren genast kalla gäldenären att inställa sig för att avlägga bouppteckningsed. I praktiken finns det därför inte något nämnvärt behov av en tilläggsfrist till skydd för borgenärerna. I de sällsynta fall preskriptionstiden för en fordran går ut under tiden mellan konkursbeslutet och edsavläggandet torde borgenären som regel kunna utverka gäldenärens erkännande av fordringen och därigenom få till stånd preskriptionsavbrott.

Vad jag nu har sagt om preskriptionsavbrott genom gäldenärens erkännande är inte tillämpligt när en fordran är tvistig. I den nyssnämnda pro-

positionen föreslås inte några särskilda bestämmelser om rättslig prövning av tvistiga fordringar när konkurs handläggs enligt den enklare ordningen. Enligt departementschefen bör förvaltaren försöka träffa uppgörelse om sådana fordringar med berörda borgenärer, och normalt bör tvistefrågorna kunna lösas inom konkursens ram. Träffas uppgörelse, sker därigenom också preskriptionsavbrott. Visar det sig omöjligt för parterna att enas, har borgenären inte någon möjlighet att få sin fordran prövad inom ramen för konkursen. Vidhåller han sitt krav, får han väcka talan i vanlig rättegång. Detta bör gälla även om preskriptionstiden för fordringen närmar sig sitt slut. Det finns alltså inte heller för detta fall någon anledning att föreskriva en tilläggsfrist.

Sammanfattningsvis anser jag att det finns tillräckliga möjligheter att avbryta preskription genom gäldenärens erkännande eller genom rättslig åtgärd från borgenärens sida även när gäldenären har försatts i konkurs. Jag förordar därför att det inte införs någon bestämmelse om förlängning av preskriptionstiden i detta fall.

I promemorian diskuteras om preskriptionsavbrott skall kunna ske genom att en fordran görs gällande i offentlig ackordsförhandling. Bl. a. med hänsyn till de likheter som finns mellan konkurs- och ackordsförfarande kan det enligt promemorian te sig naturligt att anmälan av en fordran i ackordsförhandling ges samma verkan som bevakning i konkurs. Häremot talar å andra sidan att ett ackord inte innebär något ställningstagande till fordringarnas berättigande och att tvistiga fordringar inte avgörs under ackordsförhandling i vidare mån än att det belopp för vilket rösträtt får utövas i vissa fall prövas av rätten. Att tillerkänna anmälan av en fordran i ackordsförhandling preskriptionsavbrytande verkan skulle därför komma i strid med de principer för preskriptionsavbrott som i övrigt föreslås i promemorian.

Mot bakgrund av det sagda föreslås i promemorian att anmälan av en fordran i offentlig ackordsförhandling inte skall medföra preskriptionsavbrott. I stället föreslås att preskriptionstiden förlängs med en kortare tilläggsfrist. Har kungörelse utfärdats om anmälan av fordringar i offentlig ackordsförhandling, skall preskription inte inträda före utgången av den i kungörelsen utsatta tiden. Fordran som har anmälts i tid skall preskriberas tidigast ett år efter tidens utgång.

Vad som har anförts beträffande anmälan av fordran i offentlig ackordsförhandling gäller enligt promemorian i viss utsträckning också sådan anmälan av en fordran som görs med anledning av att kallelse har utfärdats på gäldenärens okända borgenärer enligt 9 § preskriptionsförordningen. Ett sådant förfarande innebär ett klarläggande av vilka okända fordringar en gäldenär har. Men förfarandet innefattar inte någon som helst prövning av fordringarnas berättigande eller storlek. I promemorian föreslås därför att anmälan av en fordran i anledning av kallelse på okända borgenärer inte skall tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan. Preskriptionsavbrott

skall inte heller inträda enbart därför att en fordran anmäls efter kallelse på ett aktiebolags eller en ekonomisk förenings kända och okända borgenärer i samband med fusion. Enligt promemorieförslaget skall dock preskriptionstiden i de nu behandlade fallen förlängas på samma sätt som i ackordsfallet.

Vad som i promemorian har föreslagits beträffande ackord och kallelse på okända borgenärer o. d. har i allmänhet godtagits under remissbehandlingen. Den föreslagna bestämmelsen om förlängning av preskriptionstiden när en fordran har anmälts i offentlig ackordsförhandling har dock föranlett viss kritik. Bl. a. påpekas från något håll att en borgenär kan delta i ett ackordsförfarande utan att anmäla sin fordran. I praktiken kan man räkna med att de flesta borgenärerna får sina fordringar upptagna i den boupteckning som skall åtfölja en ansökan om ackordsförhandling och att de därför inte behöver göra någon särskild anmälan.

Jag ansluter mig till uppfattningen att det inte finns anledning föreskriva att preskription skall kunna avbrytas genom åtgärder som företas med anledning av att offentlig ackordsförhandling har inletts eller med anledning av att kallelse har utfärdats på okända borgenärer enligt 9 § preskriptionsförordningen eller på kända och okända borgenärer i samband med fusion av aktiebolag eller ekonomiska föreningar.

Vidare anser jag för min del att det lika litet som när gäldenären har begärts i konkurs finns skäl att införa bestämmelser om förlängd preskriptionstid i de angivna fallen. I de fall preskriptionstiden för en fordran närmar sig sitt slut när offentlig ackordsförhandling inleds eller kallelse på okända borgenärer e. d. utfärdas har borgenären tillräckliga möjligheter att avbryta preskription på vanligt sätt, om inte fordringen erkänns av gäldenären. Påpekas bör att gäldenären i offentlig ackordsförhandling liksom i konkurs är skyldig att beediga en uppteckning av boets tillgångar och skulder. Det praktiska värdet av bestämmelser om förlängd preskriptionstid i samband med offentlig ackordsförhandling eller kallelse på okända borgenärer uppväger inte de olägenheter som enligt vad jag förut har sagt är förenade med tilläggsfrister för speciella situationer.

Enligt 3 § andra punkten preskriptionsförordningen har vissa beslut i inteckningsärenden preskriptionsavbrytande verkan. Det gäller beslut varigenom ansökan om inteckning bifalls eller förklaras vilande, dock inte om det är fråga om inteckning i fast egendom, tomträtt, skepp eller skeppsbygge. Preskriptionsavbrytande verkan tillerkänns enligt samma lagrum också anteckning om innehav av pantbrev eller annan inteckningshandling.

I promemorian föreslås ingen motsvarighet till den angivna bestämmelsen. Någon erinran mot detta ställningstagande har inte kommit fram under remissbehandlingen. Även jag ansluter mig på denna punkt till promemorieförslaget.

Promemorian innehåller en bestämmelse om att preskriptionsavbrott skall kunna ske genom att borgenären skriftligen underrättar gäldenären om att han har inlett rättsligt förfarande beträffande fordringen mot annan än gäl-

denären. Ett sådant preskriptionsavbrott skall dock inte leda till ny preskriptionstid utan bara till en ettårig tilläggsfrist räknad från den dag det rättsliga förfarandet avslutades. Enligt promemorian motiveras bestämmelsen framför allt av processekonomiska skäl. Tanken är att en borgenär, som kan rikta krav mot flera gäldenärer på grund av en och samma fordran, inte skall behöva väcka talan mot dem alla enbart för att förhindra preskription.

Med de regler om preskriptionsavbrott som jag har förordat i det föregående skulle en bestämmelse sådan som den nu angivna bli den enda enligt vilken en erinran från borgenären skulle vara tillräcklig för preskriptionsavbrott. Redan detta gör att det krävs starka skäl för att bestämmelsen skall införas.

Som påpekas i promemorian torde en bestämmelse av det ifrågavarande slaget bli tillämplig framför allt när flera gäldenärer är solidariskt ansvariga för en skuld. Borgenären kan då ha intresse av att först väcka talan mot en av gäldenärerna för att sedan kunna vända sig mot den eller de övriga. Det kan i ett sådant läge te sig rimligt att borgenären skall kunna avbryta preskription enbart genom en skriftlig underrättelse till de övriga. Det bör emellertid uppmärksammas att borgenärens behov av en sådan möjlighet blir betydligt mindre med de av mig förordade bestämmelserna om preskriptionstidens längd än med det system som föreslås i promemorian. De fall där flera är ansvariga för en skuld torde nämligen som regel vara sådana där skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis har utfärdats. Enligt vad jag tidigare har föreslagit skall preskriptionstiden för sådana fordringar normalt vara tio år. Promemorieförslaget däremot innebär att preskriptionstiden även för skriftliga fordringar skall vara tre år, om fordringen är förfallen till betalning. Med den längre preskriptionstid som följer av mitt förslag torde borgenären i de allra flesta fall ha tillräckliga möjligheter att vända sig mot samtliga gäldenärer innan den ordinarie preskriptionstiden har gått ut. Enligt min mening är det också rimligt att kräva att borgenären, i fall då lång tid har gått utan att preskriptionsavbrott har skett, inleder rättsligt förfarande mot alla gäldenärer som han vill ha kvar möjligheten att vända sig mot.

Det kan också förekomma att en borgenär vill ha möjlighet att rikta anspråk mot flera på annan grund än att de är solidariskt ansvariga för en skuld. Detta kan exempelvis vara fallet när borgenären är osäker på vem som är rätt gäldenär. Emellertid torde sådana fall inte vara så vanliga att det för deras skull finns skäl att införa särskilda bestämmelser om preskriptionsavbrott. Med hänsyn till vad jag tidigare har anfört om syftet med skärpningen av avbrottsreglerna är det också önskvärt att borgenären, om han inte kan utverka erkännande av skulden, inom den vanliga preskriptionstiden inleder rättsligt förfarande mot var och en som han överväger att rikta sitt krav mot.

Nämnas bör att borgenären i vissa situationer inte har någon grund för att väcka talan mot en viss person förrän han har försökt få betalt av någon

annan. Så är fallet vid enkel borgen. Fordringen mot borgensmannen kan då inte göras gällande förrän borgenären förgäves har försökt få ut sitt krav av huvudgäldenären. Eftersom preskriptionstiden enligt vad jag tidigare har förordat skall räknas från den dag fordringen tidigast kan göras gällande, finns det inte heller i sådana fall något behov av att kunna avbryta preskription genom underrättelse om rättegång. I den angivna situationen börjar preskriptionstiden inte ens löpa innan rättegången mot huvudgäldenären är avslutad.

På grund av det anförda föreslår jag att man i lagen inte inför någon bestämmelse om att preskriptionsavbrott skall kunna ske genom att borgenären underrättar gäldenären om att han har inlett rättsligt förfarande mot någon annan.

6.5.2 Tidpunkten för preskriptionsavbrott

Jag ämnar i ett följande avsnitt ta upp frågan om verkningarna av en preskriptionsavbrytande åtgärd. Redan här vill jag emellertid behandla spörsmålet om vid vilken tidpunkt preskriptionen skall anses avbruten. När preskription avbryts genom gäldenärens erkännande uppstår inga större svårigheter i detta avseende. Som påpekas i promemorian bör den avgörande tidpunkten vara när gäldenären lämnar sitt erkännande. Mer problematiskt är det att bestämma tidpunkten när en preskriptionsavbrytande åtgärd vidtas av borgenären.

I promemorian diskuteras om preskriptionsavbrott genom inledande av rättegång skall anses äga rum den dag stämningsansökan kommer in till domstolen eller den dag gäldenären får del av ansökningen. Enligt gällande rätt avbryts preskriptionen den dag delgivning sker. I promemorian föreslås efter mönster av 1957 års betänkande att det avgörande i stället skall vara den dag ansökningen kommer in till domstolen. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt dansk och norsk rätt.

Principen att preskriptionsavbrott skall ske när stämningsansökan kommer in till domstolen har allmänt godtagits under remissbehandlingen. Även jag ansluter mig på denna punkt till promemoriaförslaget. Genom en sådan ordning uppnås överensstämmelse med rättegångsbalkens regler om väckande av talan. I 13 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken föreskrivs nämligen att talan skall anses väckt då ansökan om stämning kom in till rätten eller, om stämning inte erfordras, då talan framställdes inför rätten. Den föreslagna regeln får också till följd att borgenären inte behöver riskera rättsförlust, om delgivningen av en eller annan orsak fördröjs.

Som föreslås i promemorian bör samma princip gälla när rättsligt förfarande inleds på annat sätt än genom ansökan om stämning. Om borgenären ansöker om lagsökning eller betalningsföreläggande, bör preskriptionen sålunda anses avbruten den dag ansökningen kommer in till domstolen. Vill borgenären återropa sin fordran till kvittning, bör verkningarna av preskrip-

tionsavbrottet räknas från den dag kvittningsinvändning framställs.

Under remissbehandlingen har ifrågasatts om preskriptionsavbrott skall kunna ske genom en stämningsansökan som är ofullständig eller som återkallas innan delgivning har skett. Som skäl mot att låta preskriptionsavbrott ske i sådant fall kan anföras att det från gäldenärens synpunkt kan te sig otillfredsställande att borgenären skall kunna avbryta preskription genom en åtgärd som gäldenären kanske inte ens får kännedom om. Å andra sidan kan detta inträffa även i andra situationer, om preskriptionen i enlighet med vad jag nyss har förordat avbryts redan genom att ansökan ges in till domstolen, t. ex. i det fallet att gäldenären inte kan anträffas. Enligt min mening är det viktigt att bestämmelserna så långt möjligt är enhetliga. Jag anser därför att det inte bör föreskrivas undantag från huvudregeln om tidpunkten för preskriptionsavbrott för det fallet att en stämningsansökan är ofullständig, oavsett om detta leder till att talan avvisas eller ej. Inte heller bör det göras undantag för sådana fall då talan avvisas av andra skäl eller talan återkallas innan delgivning har skett.

Vad jag nu har sagt innebär emellertid inte att borgenären skall kunna komma i åtnjutande av en ny full preskriptionstid enbart genom att ge in en bristfällig stämningsansökan eller en ansökan som han sedermera återkallar. Som jag närmare skall behandla i ett följande avsnitt föreslår jag att ny preskriptionstid inte skall börja löpa annat än om borgenärens talan leder till dom eller liknande avgörande och att inledande av rättsligt förfarande i andra fall endast skall medföra en kortare tilläggsfrist.

Någon remissinstans har ifrågasatt om preskriptionsavbrott skall kunna ske genom ansökan om kvarstad eller skingringsförbud. Enligt min mening bör så inte vara fallet. Har ansökan om sådan åtgärd gjorts hos domstol, fullföljs visserligen ansökningen i allmänhet genom att sökanden väcker talan mot gäldenären. Men så länge det endast är fråga om en säkerhetsåtgärd är förfarandet inte inriktat på att leda till ett auktoritativt avgörande beträffande borgenärens anspråk. Huvudprincipen bör, som jag tidigare har framhållit, vara att endast sådana rättsliga åtgärder som är ägnade att leda till dom eller liknande avgörande tillerkänns preskriptionsavbrytande verkan. I de nu åsyftade fallen bör alltså preskriptionen inte anses avbruten förrän borgenären väcker talan genom ansökan om stämning eller på annat sätt.

Vad jag nu har sagt beträffande ansökan om kvarstad e. d. hos domstol bör äga motsvarande tillämpning när sådan åtgärd begärs hos överexekutor enligt 8 kap. utsökningslagen. Inte heller sådan ansökan bör alltså föranleda preskriptionsavbrott.

Som föreslås i promemorian bör den princip som skall gälla när borgenären inleder rättegång mot gäldenären såvitt möjligt tillämpas också när borgenären vidtar preskriptionsavbrytande åtgärd av annat slag. Bevakar borgenären sin fordran i gäldenärens konkurs, bör preskriptionen sålunda anses avbruten när fordringen anmäls hos konkursdomaren. Avbryts preskrip-

tionen genom ansökan om verkställighet, bör den avgörande tidpunkten vara den dag ansökan kommer in till vederbörande myndighet. I sådana fall då verkställighet sker utan ansökan, bör verkningarna av preskriptionsavbrott i stället räknas från den tidpunkt då indrivningsuppdraget kom in till myndigheten.

6.5.3 Verkan av preskriptionsavbrott

Enligt gällande rätt räknas alltid en ny tioårig preskriptionstid från den dag preskriptionsavbrott sker. I promemorian föreslås vissa ändringar i detta avseende. När preskription avbryts genom gäldenärens erkännande eller genom skriftlig erinran från borgenärens sida behålls visserligen principen om att ny preskriptionstid börjar löpa från dagen för avbrottet. Om emellertid preskription avbryts genom att borgenären inleder rättsligt förfarande eller verkställighetsförfarande eller genom att fordringen åberopas till kvittning, skall ny fullständig preskriptionstid börja löpa endast om fordringen blir fastställd genom dom eller liknande avgörande eller om verkställighet sker. I annat fall får preskriptionsavbrottet bara till följd att borgenären kommer i åtnjutande av en ettårig tilläggsfrist. Samma princip föreslås gälla när preskription avbryts genom bevakning i konkurs. Förutsättningen för ny preskriptionstid skall då vara att fordringen tillerkänns betalningsrätt i konkursen.

Remissinstanserna har allmänt godtagit principen att preskriptionsavbrott som regel skall leda till ny preskriptionstid men att borgenären i vissa fall bara får en tilläggsfrist. Även de bestämmelser som promemorieförslaget i övrigt innehåller om verkan av preskriptionsavbrott lämnas i allmänhet utan erinran. Några remissinstanser hävdar dock att det behövs vissa förtydliganden av de föreslagna bestämmelserna.

Som framhålls i promemorian är syftet med att avbryta preskription givetvis normalt att en ny fullständig preskriptionstid skall börja löpa. Jag vill emellertid erinra om att jag i det föregående har förordat vissa skärpningar av reglerna om preskriptionsavbrott som syftar till att ett fordringsförhållande i princip skall bli klarlagt för att preskriptionsavbrott skall ske. För att inte ändamålet med skärpningen av avbrottsreglerna skall ointetgöras bör principen vara att en ny preskriptionstid börjar löpa endast om den preskriptionsavbrytande åtgärden verkligen leder till avsett resultat. I annat fall bör verkningarna av preskriptionsavbrott förfalla, låt vara först efter en viss frist.

Vad först beträffar sådana fall då preskription avbryts genom gäldenärens erkännande stämmer det med de angivna principerna att man låter ny preskriptionstid börja löpa från erkännandet. Genom denna åtgärd kan ju fordringsförhållandet sägas ha blivit klarlagt. Jag tillstyrker alltså promemorieförslaget om att man börjar räkna ny preskriptionstid i det angivna fallet.

Preskriptionstiden bör härvid bestämmas på samma sätt som annars. Det innebär normalt att den nya preskriptionstiden blir av samma längd som den tidigare. Om emellertid preskription av en fordran med treårig preskriptionstid avbryts genom att gäldenären utfärdar ett skuldebrev, kommer den nya preskriptionstiden att bli tio år, såvida inte den särskilda bestämmelsen om konsumentköp eller konsumenttjänster är tillämplig.

När preskription avbryts genom att borgenären väcker talan eller på annat sätt inleder rättsligt förfarande mot gäldenären, följer av de nyss angivna principerna att ny preskriptionstid börjar löpa endast om förfarandet leder till att fordringen blir fastställd genom dom eller liknande avgörande. Samtidigt bör preskription inte inträda så länge förfarandet pågår. Avbryts preskription genom att borgenären återoppar sin fordran till kvittning bör på motsvarande sätt ny preskriptionstid börja löpa endast om fordringen fastställs genom dom e. d.

Vad beträffar sådana fall då borgenären avbryter preskription genom att ansöka om verkställighet bör förutsättningarna motsvara dem som gäller när preskription avbryts genom inledande av rättegång e. d. På grund därav bör ny preskriptionstid räknas bara om borgenärens ansökan leder till att åtgärd för verkställighet vidtas. Om ansökan avvisas eller återkallas innan sådan åtgärd har vidtagits bör alltså ny preskriptionstid inte löpa. Leder ansökan å andra sidan till att borgenären får full betalning för sin fordran, finns uppenbarligen inte behov av någon ny preskriptionstid. Förutsättningen för att en ny preskriptionstid skall börja löpa bör alltså vara att ansökan skall ha prövats i sak utan att borgenären har fått full täckning för sin fordran. Att han eventuellt inte har fått någon täckning alls bör sakna betydelse. Även ett resultatlöst utmätningsförsök bör alltså, till skillnad från vad som nu är fallet (jfr NJA 1975 s. 19), tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan. De angivna principerna bör gälla oavsett om verkställighet söks för att få ut ett penningbelopp eller om verkställigheten avser någon annan prestation.

Preskription skall enligt vad jag tidigare har föreslagit kunna avbrytas även genom att borgenären ansöker om konkurs eller bevakar sin fordran i gäldenärens konkurs. I enlighet med de principer som jag nyss har redovisat bör ny preskriptionstid inte heller i detta fall börja löpa, om förfarandet avbryts innan fordringen har blivit föremål för prövning i sak. Som föreslås i promemorian bör förutsättningen för ny preskriptionstid vara att borgenären får betalningsrätt för sin fordran i konkursen. Däremot bör det vara utan betydelse om borgenären verkligen får någon utdelning eller ej. För att ny preskriptionstid skall löpa bör det alltså räcka att fordringen blir utdelningsskild i konkursen.

I promemorian diskuteras vilken dag som bör utgöra utgångspunkt för beräkning av den nya preskriptionstiden. Först behandlas möjligheten att räkna preskriptionstiden från den dag en dom e. d. vinner laga kraft. Detta alternativ avvisas emellertid med hänsyn till att vissa avgöranden, t. ex. tredskodomar och lagsökningsutslag, måste delges med part för att vinna laga kraft och att det i vissa fall kan dröja lång tid innan så sker. I stället

föreslås att den nya preskriptionstiden normalt skall räknas från den dag dom eller motsvarande avgörande meddelas. Har ett avgörande överklagats, är det den sist meddelade domen som bildar utgångspunkt. Saken uttrycks i promemorieförslaget så, att utgångspunkten för den nya preskriptionstiden skall vara den dag rättsligt förfarande avslutas.

Jag ansluter mig på denna punkt till förslaget att preskriptionstiden i princip skall räknas från den dag det rättsliga förfarandet avslutas. Denna princip bör dock modifieras något med hänsyn till att en domfäst fordran ibland inte förfaller till betalning förrän vid en framtida tidpunkt. Visserligen avser de flesta domar i mål som rör betalningsskyldighet e. d. fordringar för vilka tiden för fullgörelse redan har inträtt. Enligt 13 kap. 1 § rättegångsbalken kan emellertid fullgörelsetalan i vissa fall väckas trots att tiden för fullgörelse inte har inträtt när målet avgörs. Det gäller bl. a. talan om periodiskt underhåll eller andra periodiska prestationer.

I fall då gäldenären genom en dom åläggs en skyldighet som skall fullgöras först vid en framtida tidpunkt skulle det uppenbarligen kunna uppstå otillfredsställande konsekvenser om preskriptionstiden började löpa redan när det rättsliga förfarandet avslutades. I enlighet med de allmänna principer som jag har förordat i det föregående bör tiden i stället räknas från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. I fråga om t. ex. periodiskt förfallande underhållsbidrag bör alltså preskriptionstiden räknas från den dag resp. belopp förfaller till betalning. Samma princip bör tillämpas när en dom endast innebär en prövning av om ett visst rättsförhållande består eller ej.

Mot bakgrund av det anförda föreslår jag att ny preskriptionstid för en fordran som har fastställts genom dom eller liknande avgörande skall börja löpa från den dag målet angående fordringen avslutas eller från den senare tidpunkt då fordringen tidigast kan göras gällande. Utgångspunkten för den nya preskriptionstiden bör bestämmas på motsvarande sätt när borgenären får betalningsrätt för sin fordran i konkurs eller när åtgärd för verkställighet vidtas utan att borgenären får full betalning.

Vad beträffar den nya preskriptionstidens längd i fall då borgenären har åstadkommit preskriptionsavbrott har jag i ett tidigare avsnitt förordat att preskriptionstiden alltid skall vara tio år, om fordringen har fastställts genom dom eller liknande avgörande. Samma tid bör enligt min mening gälla när borgenären har fått betalningsrätt för fordringen i konkurs liksom när åtgärd för verkställighet har vidtagits utan att borgenären har fått full betalning. I båda dessa fall kan fordringen sägas ha blivit underkastad en sådan auktoritativ prövning att en tioårstid är motiverad. I verkställighetsfallet tillkommer den omständigheten att verkställighet kan ske endast om fordringen har fastställts genom dom e. d. eller, i vissa fall, om den grundar sig på skriftligt fordringsbevis.

Som tidigare nämnts bör borgenären ha rätt till en tilläggsfrist, om det förfarande som han har inlett inte leder till ett sådant resultat att ny preskriptionstid skall börja löpa. Jag ansluter mig till promemorians förslag

om att fristen i princip bör vara ett år. Lagtekniskt bör saken uttryckas så, att om ny preskriptionstid inte skall löpa enligt de tidigare behandlade reglerna, så skall preskriptionstiden beräknas som om avbrott inte hade skett. Fordringen skall dock aldrig preskriberas tidigare än ett år efter den dag målet eller konkursen avslutades.

6.6 Verkan av preskription

6.6.1 Allmänt

Promemorieförslagets bestämmelser om verkan av preskription överensstämmer i huvudsak med gällande rätt. Enligt huvudregeln förlorar borgenären genom preskription rätten att kräva ut sin fordran. Vissa undantag föreslås dock, bl. a. beträffande fordringar som är förenade med panträtt eller retentionsrätt och beträffande rätten att använda en fordran till kvittning.

Remissinstanserna har i allt väsentligt godtagit de föreslagna bestämmelserna om verkan av preskription. Avvikande meningar har dock förts fram beträffande vissa detaljfrågor, som jag skall återkomma till i det följande.

Utgångspunkten för bestämmelserna om verkan av preskription bör givetvis vara att en fordran inte längre skall kunna krävas ut när preskriptionstiden har gått ut. Detta är i själva verket preskriptionsinstitutets huvudsyfte. Jag tillstyrker alltså den föreslagna regeln att borgenären genom preskription förlorar rätten att kräva ut sin fordran. Innebörden härav bör vara densamma som enligt gällande rätt. Gälldenären skall alltså inte längre vara skyldig att fullgöra den prestation som fordringen avser. Borgenären skall inte kunna utverka domstols dom eller liknande avgörande för att få fordringen fastställd. Inte heller skall verkställighet kunna ske genom exekutiv myndighet.

Det är emellertid också enligt min mening klart att vissa undantag från huvudregeln är nödvändiga. En preskriberad fordran bör t. ex. under vissa förutsättningar få användas till kvittning. En borgenär som har egendom i sin besittning till säkerhet för sin fordran skall inte utan vidare behöva lämna ifrån sig egendomen när fordringen preskriberas. Dessa fall skall jag återkomma till i det följande.

I promemorian uttalas att någon ändring inte åsyftas av principen att domstol inte självmant tar upp frågan huruvida preskription har inträtt eller ej. Förutsättningen för att preskription skall beaktas av domstol bör således enligt promemorian vara att gälldenären gör preskriptionsinvändning.

Under remissbehandlingen har olika åsikter förts fram beträffande frågan huruvida domstol eller annan myndighet självmant bör ta upp fråga om preskription. Några remissinstanser anser att det från konsumentsynpunkt kan vara önskvärt att preskription beaktas ex officio. Från andra håll uttalas däremot sympatier för uppfattningen att preskription inte bör beaktas annat

än efter invändning av part.

Det är allmänt vedertaget att en domstol i vanlig rättegång inte självmant tar upp fråga om tioårspreskription, i varje fall inte om båda parter har inställt sig till förhandling. Detta hänger samman med rättegångsbalkens regler om rättegången i dispositiva tvistemål, dvs. mål i vilka förlikning är tillåten. I sådana mål ankommer det på parterna att åberopa de omständigheter de vill anföra till grund för sin talan. Dom får inte grundas på andra omständigheter än sådana som har åberopats av parterna.

Utanför området för de dispositiva tvistemålen är emellertid rättsläget oklart beträffande frågan huruvida tioårspreskription skall beaktas ex officio eller ej. Delade meningar föreligger sålunda när det gäller att avgöra om domstol i mål om lagsökning eller betalningsföreläggande självmant skall ta upp fråga om preskription. De publicerade rättsfall som finns på området ger inte någon klar bild av vad som gäller i detta avseende.

När det gäller tillämpningen av särskilda preskriptionsbestämmelser i specialförfattningar synes domstolarna vara mer benägna att självmant ta upp frågor om preskription. I rättspraxis finns exempel både på att officialprövning har skett och på motsatsen. Vilka riktlinjer som ligger bakom domstolarnas bedömningar av sådana frågor är inte helt klart. Betydelse har emellertid bl. a. att vissa tvingande specialpreskriptionsregler, t. ex. 71 § uppborrdslagen, föreskriver en yttersta preskriptionstid som inte får förlängas.

Inte heller finns det något säkert svar på frågan om preskription beaktas ex officio av exekutiv myndighet. Att döma av remissyttrandena är praxis varierande. I den juridiska litteraturen har hävdats att preskription beaktas ex officio, om utmätning söks på grund av en dom eller annan exekutionstitel som är mer än tio år gammal (se t. ex. Rodhe, Lärobok i obligationsrätt, fjärde uppl., 1975, s. 263). Å andra sidan förklarar sig lagberedningen i sitt betänkande med förslag till utsökningsbalk (SOU 1973:22 s. 186) inte vara övertygad om att det överensstämmer med gällande rätt att tioårspreskription skall beaktas ex officio av exekutiv myndighet. Enligt beredningens mening bör fråga om tioårspreskription inte tas upp av kronofogdemyndighet annat än efter invändning.

Som har framhållits under remissbehandlingen kan vissa skäl anföras för att införa bestämmelser om officialprövning av preskriptionsfrågor i vanliga tvistemål. En sådan ordning kan te sig motiverad framför allt från konsumentskyddssynpunkt i fall då gäldenären är konsument. Man måste också räkna med att frågan får större betydelse i framtiden, om preskriptionsreglerna ändras i enlighet med mina tidigare förslag. Sannolikheten för att preskription har inträtt i det enskilda fallet kommer då många gånger att vara avsevärt större.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden ger domstolarna större möjligheter att utöva inflytande på processen i sådana mål än i vanliga tvistemål. Lagen föreskriver visserligen inte någon avvikelse från den allmänna bestämmelsen att en

dom i dispositivt tvistemål inte får grundas på andra omständigheter än sådana som har åberopats av part. För att en domstol skall kunna ogilla talan på grund av preskription krävs alltså i samma utsträckning som annars att gäldenären har gjort preskriptionsinvändning. Däremot medför lagens bestämmelser om den materiella processledningen att domstolen får ökade möjligheter att genom frågor till parterna efterforska omständigheter som inte från början har berörts i målet. Därigenom skapas bättre förutsättningar att beakta om en fordran är preskriberad än i vanliga tvistemål.

I och för sig hade det naturligtvis varit önskvärt att i detta sammanhang klarlägga vad som gäller och bör gälla i fråga om domstols eller annan myndighets rätt eller skyldighet att självmant beakta frågor om preskription. Det är dock knappast möjligt att nu införa bestämmelser som kan vara tillämpliga i alla de skiftande situationer där fråga om preskription kan komma upp.

F. n. pågår inom justitiedepartementet förberedelser för en översyn av vissa delar av rättegångsbalken (se promemorian Ds Ju 1976:8). Bl. a. är det aktuellt att se över reglerna om domstolarnas processledande verksamhet. Inom ramen för detta utredningsarbete får enligt min mening också prövas huruvida domstolarna i större utsträckning än hittills bör ta upp preskriptionsfrågor.

Enligt gällande rätt anses en gäldenär som har betalat en skuld trots att den enligt preskriptionsförordningens bestämmelser är preskriberad inte ha rätt att återfå beloppet under åberopande av preskriptionen. Denna princip bör enligt min mening gälla även i fortsättningen. Någon uttrycklig bestämmelse härom torde inte behövas.

6.6.2 Ränta m. m.

I preskriptionsförordningen saknas särskilda bestämmelser om hur preskription av en räntebärande huvudfordran inverkar på räntan. Sådana bestämmelser finns inte heller i de andra nordiska ländernas preskriptionslagstiftning. I nordisk juridisk litteratur anses emellertid allmänt att preskription av huvudfordringen medför att också räntan preskriberas.

I departementspromemorian föreslås en uttrycklig bestämmelse om att preskription av huvudfordran också omfattar ränta och annan tilläggsförpliktelse. Bestämmelsen har allmänt godtagits under remissbehandlingen. Vad som i promemorian uttalas om innebörden av uttrycket annan tilläggsförpliktelse har dock föranlett vissa invändningar.

Även jag anser att preskription av en räntebärande huvudfordran också bör omfatta räntan. Som föreslås i promemorian bör detta gälla såväl förfallna räntebelopp som räntor som ännu inte har förfallit till betalning.

Vidare anser jag att andra tilläggsförpliktelser till en huvudfordran bör bedömas på samma sätt som ränta. Som sådan tilläggsförpliktelse bör betraktas bl. a. skyldighet att betala provision, expeditjonskostnader o. d. Däremot anser jag inte att begreppet tilläggsförpliktelse bör omfatta skyldighet att ersätta rättegångskostnader, exekutionskostnader o. d.

6.6.3 Kvittning

Enligt 7 § preskriptionsförordningen är förutsättningen för att en fordran trots preskription skall få användas till kvittning att borgenären har förvärvat fordringen före preskriptionstidens utgång och att han också dessförinnan har ådragit sig den skuld som han önskar kvitta. I promemorian föreslås i nära anslutning till gällande rätt att en fordran utan hinder av preskription skall få användas till kvittning, om den inte var preskriberad när borgenären förvärvade den och inte heller när han kom i skuld till gäldenären. Bestämmelsen har lämnats utan erinran under remissbehandlingen.

Jag har redan i det föregående sagt att en fordran i viss utsträckning bör få användas till kvittning även om den är preskriberad. Förutsättningen för att kvittning skall få ske bör liksom enligt gällande rätt vara att de fordringar som skall kvittas har stått mot varandra innan preskription inträdde. Jag tillstyrker alltså promemoriaförslaget på denna punkt.

En remissinstans har framfört önskemål om ett klarläggande av i vad mån en fordran som är underkastad kort preskriptionstid enligt speciallagstiftning skall kunna kvittas mot en fordran som omfattas av den allmänna preskriptionstiden. Jag ämnar i ett följande avsnitt ta upp frågor om förhållandet mellan de allmänna preskriptionsbestämmelserna och bestämmelserna i speciallagstiftningen. Frågan huruvida kvittning skall kunna ske i det angivna fallet bör bedömas med tillämpning av de principer som jag kommer att utveckla i det avsnittet.

6.6.4 Panträtt m. m.

Enligt 8 § preskriptionsförordningen är en borgenär som har handpanträtt till säkerhet för sin fordran inte skyldig att lämna ifrån sig panten förrän han har fått betalt, även om fordringen är preskriberad. I 6 kap. 4 § jordabalken finns en bestämmelse som innebär att borgenären har rätt att få betalning för en fordran som är förenad med panträtt i fastighet även om fordringen har preskriberats. Motsvarande gäller på grund av 13 kap. 7 § jordabalken fordran som är förenad med panträtt i tomträtt. Enligt 13 § andra stycket lagen (1966:454) om företagsinteckning har innehavare av företagsinteckning rätt till betalning ur den egendom i vilken inteckningen gäller även om hans fordran har preskriberats.

I promemorian föreslås i anslutning till gällande rätt en bestämmelse om att preskription inte skall medföra någon inskränkning i borgenärens rätt till betalning för en fordran som är förenad med panträtt. Vidare lämnas de berörda reglerna i jordabalken oförändrade. Vad som sålunda föreslås har i sak lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Flera remissinstanser anser dock att den föreslagna bestämmelsen i preskriptionslagen bör förtydligas.

Som framhålls i promemorian är det uppenbart att de principer för panträtt i fast egendom och tomträtt som har kommit till uttryck i jordabalken inte bör rubbas genom de ändringar som föreslås beträffande de allmänna bestämmelserna om preskription. Detsamma gäller principerna för företags-

inteckning. Jag tillstyrker alltså att de ifrågavarande bestämmelserna i jordabalken och lagen om företagsinteckning behålls oförändrade.

Vidare tillstyrker jag att det i preskriptionslagen införs en bestämmelse om att en borgenär som har panträtt till säkerhet för sin fordran skall ha rätt att få betalt ur panten även om fordringen har preskriberats.

Bestämmelserna i 8 § preskriptionsförordningen anses vara tillämpliga även när borgenären har retentionsrätt i viss egendom till säkerhet för sin fordran. I promemorian föreslås en uttrycklig bestämmelse om att även retentionsrätt skall bestå utan hinder av preskription. Bestämmelsen har i sak lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Också jag tillstyrker att en fordran som är förenad med retentionsrätt skall bedömas på samma sätt som en fordran som är förenad med panträtt.

I promemorian diskuteras också frågan huruvida preskriptionsbestämmelserna skall omfatta säljares rätt att ta tillbaka egendom som har sålts med äganderättsförbehåll. Det framhålls som otillfredsställande att säljaren av en vara som har sålts på avbetalning skall ha rätt att ta tillbaka varan även om hans fordran på köpeskillingen har preskriberats. En sådan ordning anses särskilt otillfredsställande om preskriptionstiden förkortas. Enligt promemorian talar starka skäl för att införa en bestämmelse om att äganderättsförbehåll skall vara utan verkan när fordringen på köpeskillingen har preskriberats. Det erinras emellertid om att den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskrediter utreds av kreditköpkommittén. I avvaktan på utredningsresultatet föreslås att man avstår från att införa någon bestämmelse om preskription av säljares rätt till avbetalningsgods.

Några remissinstanser framför kritik mot vad som på denna punkt uttalas i promemorian. De anser att det inte finns tillräckligt starka skäl för att i detta avseende göra undantag från principen att ett sakrättsligt anspråk inte kan preskriberas. Från andra håll uttalas däremot sympati för uttalandena i promemorian.

För egen del ansluter jag mig till uppfattningen att den nuvarande ordningen är otillfredsställande när det gäller preskription av rätten att ta tillbaka avbetalningsgods. Även om säljaren har låtit sin fordran på köpeskillingen preskriberas, kan köparens rätt till varan hållas svävande under obegränsad tid, eftersom säljarens rätt på grund av äganderättsförbehåll är av sakrättslig karaktär och därför inte är föremål för preskription. Även jag anser alltså att starka skäl talar för att införa bestämmelser om preskription av rätten att ta tillbaka avbetalningsgods.

Som tidigare nämnts har kreditköpkommittén numera lagt fram betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. Kommitténs förslag övervägs f. n. inom justitiedepartementet. I samband därmed får också frågor om preskription i kreditköpsammanhang prövas. Med hänsyn härtill föreslår jag inte i detta sammanhang någon bestämmelse om preskription av rätten att ta tillbaka egendom som har sålts med äganderättsförbehåll.

6.6.5 Flera gäldenärer

I avsnittet 6.3.1 har jag behandlat vissa frågor rörande fordringsförhållanden med flera gäldenärer. Jag har där förordat att preskriptionstiden liksom enligt promemoriaförslaget skall räknas separat för var och en av gäldenärerna. Preskriptionstiden för borgenärens fordran bör alltså räknas från den dag han kan göra fordringen gällande mot resp. gäldenär. Denna princip bör tillämpas oavsett om gäldenärernas ansvar är delat eller solidariskt.

I detta avsnitt skall diskuteras vilka regler som bör gälla i sådana fall då en fordran har preskriberats i förhållande till en av flera gäldenärer.

I preskriptionsförordningen finns inga särskilda bestämmelser om fordringar för vilka flera gäldenärer har delat ansvar. Inte heller i promemorian har föreslagits några bestämmelser som särskilt tar sikte på sådana fordringar. Även jag anser att sådana bestämmelser är obehövliga. När gäldenärernas ansvar är delat, svarar var och en av dem för en viss del av skulden. Försummar någon av dem att fullgöra sin betalningsskyldighet, kan borgenären inte kräva ut bristen av de övriga. Regressanspråk mellan gäldenärerna inbördes uppkommer inte. Till följd härav kommer frågan om preskription att bedömas separat för var och en av gäldenärerna. Inträder preskription i förhållande till en av dem, påverkar inte detta de övrigas ansvarighet.

Förhållandet är annorlunda om gäldenärernas ansvar är solidariskt. I sådana fall svarar ju var och en av dem gentemot borgenären för hela beloppet. Inbördes svarar var och en för sin andel. Den som infriar skulden har regressrätt mot de övriga.

I 5 § första stycket preskriptionsförordningen finns en bestämmelse om verkan av preskription när flera gäldenärer är solidariskt ansvariga för en skuld. Bestämmelsen innebär att preskription gentemot en av gäldenärerna medför att var och en av de övriga inte blir skyldig att betala mer än den andel som belöper på honom efter huvudtalet. Ansvar mot borgenären blir alltså primärt delat men subsidiärt kvarstår det solidariska ansvaret. Uppkommer brist hos en av gäldenärerna, fördelas den lika mellan de övriga. Därvid får dock borgenären svara för den del som skulle ha betalats av den gentemot vilken preskription har inträtt. Bestämmelsen gäller enligt sin ordalydelse endast när flera har åtagit sig en skuld gemensamt, men den har i praktiken ansetts tillämplig även vid andra fall av solidarisk ansvarighet.

I promemorian föreslås att man behåller nuvarande principer. Om alltså borgenärens fordran preskriberas i förhållande till en av flera solidariskt ansvariga gäldenärer, skall borgenären enligt promemoriaförslaget gå förlustig rätten att av de övriga kräva ut vad som slutligen skulle ha stannat på den befriade gäldenären. Bestämmelsen föreslås bli tillämplig inte bara om flera har åtagit sig en skuld gemensamt utan också om solidariskt ansvar föreligger på annan grund.

Promemoriaförslaget har på denna punkt inte föranlett några nämnvärda erinringar under remissbehandlingen utom såvitt angår fordringar på grund

av borgen. Frågor om borgen behandlas i nästa avsnitt.

För min del anser jag att man från teoretisk synpunkt kan anföra vissa skäl till förmån för att låta borgenären kräva ut hela fordringen trots preskription i förhållande till en gäldenär. Det solidariska ansvaret innebär ju att var och en av gäldenärerna har åtagit sig att svara för hela skulden i förhållande till borgenären.

En sådan ordning medför emellertid olägenheter från gäldenärernas synpunkt. Som påpekas i promemorian måste en regel med den angivna innebörden kombineras med en bestämmelse som ger den infriande gäldenären regressrätt mot de övriga. Konsekvensen härav blir att en gäldenär kan riskera betalningsskyldighet trots att borgenärens fordran mot honom var preskriberad när den infriande gäldenären betalade huvudfordringen. En sådan ordning får anses otillfredsställande.

För min del ansluter jag mig därför till promemorians uppfattning att borgenären bör vidta preskriptionsavbrytande åtgärder mot alla gäldenärerna för att behålla rätten att kräva ut hela sin fordran. Har han underlåtit att avbryta preskription i förhållande till en av gäldenärerna, bör han själv få stå för den andel som slutligen skulle ha fallit på denne gäldenär.

Med denna utgångspunkt kan de kvarvarande gäldenärernas ansvar utformas på två sätt. Enligt det ena alternativet är de kvarvarande gäldenärernas ansvar gentemot borgenären solidariskt, men den som infriar skulden har regressrätt mot de övriga. Enligt det andra alternativet – som nu gäller enligt 5 § första stycket preskriptionsförordningen – är de kvarvarandes ansvar gentemot borgenären delat, men de är ansvariga för eventuell brist hos någon av de övriga. I promemorian föreslås att gällande rätt behålls på denna punkt.

För egen del anser jag det vara mera naturligt att välja det motsatta alternativet, dvs. låta de kvarvarande gäldenärernas ansvar vara primärt solidariskt beträffande den återstående delen av skulden. På det sättet kommer rättsverkningarna att bättre överensstämma med vad som har avtalats mellan parterna.

Har en av gäldenärerna infriat hela restskulden, bör han givetvis ha regressrätt mot de övriga kvarstående gäldenärerna. Uppstår därvid brist hos någon av dessa, exempelvis på grund av insolvens, bör ansvaret för bristen enligt min mening bedömas på samma sätt som enligt gällande rätt. Det innebär alltså att bristen täcks till lika delar av de andra gäldenärerna och att borgenären får svara för den del som skulle ha fallit på den gäldenär som har blivit fri från sitt åtagande genom preskription.

På grund av det anförda föreslår jag en bestämmelse som innebär att, om flera är solidariskt ansvariga för samma skuld och preskription inträder i förhållande till en av dem, hans andel inte får krävas ut av de övriga. Enligt min mening skulle det dock föra för långt att tillämpa denna bestämmelse i alla sammanhang där solidariskt ansvar kan ifrågasättas. Inträffar exempelvis en skada för vilken flera skulle kunna bli ansvariga, skulle den skadelidande behöva vända sig mot var och en av dem före preskriptionstidens utgång för att undgå risken för att en del av skadeståndet faller bort. Detta kan inte alltid vara rimligt. Lämpligen bör därför den angivna be-

stämmelsens tillämpningsområde begränsas till fall då flera har åtagit sig eller ålagts solidariskt ansvar. Utanför bestämmelsen faller då bl. a. den nyss berörda situationen att skadeståndsansvar eventuellt kan utkrävas av flera men något solidariskt ansvar inte har blivit fastställt.

Vad beträffar regressfordringar finns i 5 § andra stycket preskriptionsförordningen en bestämmelse som skyddar den som har betalat en skuld kort före preskriptionstidens utgång. Bestämmelsen, som är tillämplig i alla solidariska skuldförhållanden, innebär att en gäldenär som har betalat borgenären under tionde året av preskriptionstiden alltid har ett år på sig att göra gällande regresskrav mot sina medgäldenärer.

Promemorieförslaget innehåller ingen motsvarighet till denna bestämmelse. I promemorian uttalas visserligen att en solidariskt ansvarig gäldenär som har betalat huvudfordringen kort före preskriptionstidens utgång bör ha en viss frist för att kräva sina medgäldenärer. Situationen täcks emellertid av den allmänna bestämmelse som föreslås om villkorade fordringar och som innebär att en fordran som är beroende av att en viss omständighet inträffar inte anses ha kommit till förrän så sker. Enligt promemorieförslaget blir alltså preskriptionstiden för en regressfordran tio år från dagen för infriandet av huvudfordringen. När fordringen förfaller till betalning genom att anfordran sker, ersätts tioårstiden av en treårsfrist räknad från förfalldagen.

I avsnittet 6.3.1 har jag förordat att de allmänna bestämmelserna om preskriptionstidens längd och om utgångspunkten för preskriptionstiden bör vara tillämpliga också på regressfordringar. Utgångspunkten för preskriptionstiden bör alltså vara den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Det innebär att preskriptionstiden i praktiken räknas från samma tidpunkt som tioårspreskriptionen enligt promemorieförslaget, dvs. från den dag infriandet av huvudfordringen sker. Preskriptionstiden för en regressfordran blir i allmänhet tio år, om den grundar sig på skriftligt fordringsbevis, och i annat fall tre år. Inte heller med den sålunda föreslagna ordningen behövs någon motsvarighet till bestämmelsen om tilläggsfrist i 5 § andra stycket preskriptionsförordningen.

6.6.6 *Borgen*

Enligt gällande rätt är de allmänna bestämmelserna om fordringspreskription i princip tillämpliga också på fordran på grund av borgen. I 18 § preskriptionsförordningen föreskrivs att vad som i förordningen sägs om gäldenär i tillämpliga delar också skall gälla borgensman. Det innebär bl. a. att bestämmelserna i 5 § om verkan av preskription och om regressrätt i solidariska skuldförhållanden också gäller vid borgen. Enligt fast praxis anses en borgensman fri från betalningsskyldighet när huvudfordringen har preskriberats, även om borgen har ingåtts som för egen skuld.

I promemorian framhålls att det karakteristiska för ett borgensåtagande är att det är av subsidiär natur. Detta är särskilt framträdande vid enkel borgen. Först sedan det har visat sig att huvudgäldenären inte kan betala, får borgenären kräva ut sin fordran av en borgensman. Vid proprieborgen får borgenären visserligen utan vidare vända sig mot borgensmannen. Men om borgensmannen infriar fordringen, har han regressrätt mot huvudgäldenären. Betalningsskyldigheten åvilar slutligen denne. Här ligger den väsentliga skillnaden mellan borgensmannens och huvudgäldenärens åtaganden. Mot bakgrund härav föreslås att preskription av huvudfordran också skall omfatta fordran på grund av borgen.

I övrigt innehåller promemorieförslaget inte några speciella bestämmelser om verkan av preskription såvitt angår borgensfordringar. Den särskilda bestämmelsen om verkan av preskription när flera är solidariskt ansvariga för en skuld föreslås vara tillämplig också i borgensförhållanden.

Vad som i promemorian föreslås om verkan av preskription beträffande borgensfordringar har allmänt godtagits under remissbehandlingen. Däremot har, som jag berört i avsnittet 6.3.1, viss kritik framförts i fråga om de konsekvenser bestämmelserna om preskriptionstid och preskriptionsavbrott medför när det gäller fordringar på grund av borgen.

För egen del vill jag till en början framhålla det angelägna i att bestämmelserna om preskription av borgen så långt som möjligt anpassas till de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Specialregler bör undvikas inte minst med hänsyn till önskemålet att lagstiftningen bör vara så enkel och enhetlig som möjligt.

I avsnittet 6.3.1 har jag föreslagit att de allmänna bestämmelserna om preskriptionstidens längd och om utgångspunkten för preskriptionstiden skall gälla också borgensfordringar. Detta innebär, som jag tidigare har nämnt, bl. a. att den nuvarande bestämmelsen om tolv månaderspreskription i 1798 års förordning bör upphävas. Preskriptionstiden för borgenärens fordran mot en borgensman blir alltså normalt tio år från den dag fordringen tidigast kan göras gällande mot borgensmannen. I de sällsynta fall ett borgensåtagande är muntligt eller avser ett konsumentförhållande blir tiden tre år.

Utgångspunkten för preskriptionstiden blir i praktiken olika beroende på om det är fråga om proprieborgen eller enkel borgen. Vid proprieborgen beräknas preskriptionstiden i princip på samma sätt i förhållande till borgensmannen som i förhållande till huvudgäldenären. Är bestämd förfallodag avtalad, räknas preskriptionstiden från förfallodagen. Är förfallodagen inte bestämd, börjar tiden löpa den dag anfordran tidigast kan äga rum resp. den dag till vilken uppsägning tidigast kan ske. Vid enkel borgen räknas aldrig någon preskriptionstid i förhållande till borgensmannen innan fordringen har förfallit till betalning gentemot huvudgäldenären. Först när det har visat sig att denne inte kan betala börjar preskriptionstiden löpa i förhållande till borgensmannen.

När det gäller verkan av preskription delar jag den i promemorian framförda uppfattningen att den subsidiära karaktären hos ett borgensåtagande är av avgörande betydelse för bedömningen av vilken inverkan preskription av huvudfordringen bör ha på borgenärens fordran mot en borgensman. På grund därav tillstyrker jag förslaget att preskription av huvudfordringen skall omfatta också fordran på grund av borgen, oavsett om det är fråga om enkel borgen eller proprieborgen.

Att ett borgensåtagande är subsidiärt kommer till uttryck inte bara vid preskription av huvudfordringen utan också om borgenärens fordran mot en borgensman preskriberas. Har preskription inträtt i förhållande till borgensmannen, bör detta givetvis inte inverka på huvudgäldenärens ansvar för skulden.

Inträder preskription i förhållande till en av flera borgensmän, bör enligt promemorian samma principer tillämpas som i andra fall när flera är ansvariga för en skuld. Jag är av samma åsikt. Vad jag har anfört i närmast föregående avsnitt bör alltså tillämpas också vid bedömningen av kvarvarande borgensmäns ansvar.

Med denna utgångspunkt blir återverkningarna på de övriga borgensmännen beroende av om deras inbördes ansvar är delat eller solidariskt. Däremot blir det i detta hänseende ingen skillnad mellan enkel borgen och proprieborgen. Borgensåtagandets art får betydelse endast så till vida som borgenären vid proprieborgen men inte vid enkel borgen kan vända sig mot borgensmännen utan att först kräva huvudgäldenären.

Är borgensmännens ansvar delat – vilket i praktiken torde vara sällsynt – är vars och ens prestationsskyldighet i förhållande till borgenären fristående från de andras. Var och en svarar för sitt åtagande, oavsett om preskription har inträtt gentemot någon av de andra. Från borgenärens synpunkt blir resultatet härav att om huvudgäldenären inte kan betala och preskription har inträtt gentemot en av borgensmännen, så förlorar borgenären rätten att få ut den del av fordringen som skulle ha belöpt på den bortfallne borgensmannen.

Är borgensmännens ansvar solidariskt, blir verkan av att preskription inträder i förhållande till en av dem att borgenären förlorar rätten att av de övriga kräva ut den andel som den bortfallne borgensmannen skulle ha svarat för i förhållande till de övriga. Inbördes svarar de emellertid alltjämt solidariskt för återstoden, men den som infriar skulden har regressrätt mot de övriga. Tilläggas bör att borgenären som jag förut har nämnt givetvis är oförhindrad att kräva ut hela fordringen av huvudgäldenären.

Jag ansluter mig till den i promemorian framförda uppfattningen att beräkningen av den andel av borgensansvaret som faller bort när preskription har inträtt i förhållande till en borgensman bör ske på grundval av antalet borgensmän. Vid proprieborgen har borgensmännen visserligen åtagit sig prestationsskyldighet solidariskt med huvudgäldenären. Med hänsyn till bor-

gensåtagandets subsidiära karaktär bör emellertid vid denna beräkning bortses från huvudgäldenärens ansvar. Är borgensmännen tre, minskar således deras ansvar med $1/3$ och inte med en $1/4$, om preskription inträder gentemot en av dem. Detta betyder också att ingen av de kvarvarande borgensmännen bör vara skyldig att slutligen svara för mer än den andel som skulle ha belöpt på honom, om alla de ursprungliga borgensmännen hade fått svara för hela skulden.

Även i fråga om regressrätten borgensmän emellan bör de principer tillämpas som jag i det föregående avsnittet har förordat beträffande flergäldenärsförhållanden. Det innebär att en tioårig preskriptionstid räknas från den dag infriandet sker. Är det fråga om en muntlig fordran eller en fordran i konsumentförhållande, blir dock tiden tre år.

Skillnaden mellan delat och solidariskt ansvar visar sig även i fråga om regressrätten. Är borgensmännens inbördes ansvar delat, påverkas de övriga borgensmännens ansvar inte av att huvudfordringen har preskriberats gentemot en av dem, eftersom det inte föreligger någon regressrätt.

Är borgensmännens ansvar solidariskt, blir verkan av att preskription har inträtt i förhållande till en av borgensmännen som jag nyss har nämnt att de kvarvarande svarar solidariskt för återstoden och att den som infriar skulden har regressrätt mot de övriga. Uppstår därvid brist hos någon av dem, exempelvis till följd av insolvens, täcks bristen av de andra borgensmännen, varvid borgenären får svara för den del som skulle ha fallit på den borgensman som har blivit fri från sitt åtagande.

Slutligen bör tilläggas att en infriande borgensmans regressrätt mot huvudgäldenären givetvis inte påverkas av att borgenärens fordran har preskriberats i förhållande till en av borgensmännen. Såväl vid enkel borgen som vid proprieborgen har den infriande rätt att kräva ut hela sin regressfordran av huvudgäldenären.

6.7 Tillämpningsområde

6.7.1 Allmänt

Som framgår av den tidigare redogörelsen för gällande rätt finns särskilda preskriptionsbestämmelser i ett flertal författningar. I den mån sådana bestämmelser föreskriver en kortare preskriptionstid än tio år skall de enligt 19 § första stycket preskriptionsförordningen lända till efterrättelse. Även de speciella bestämmelser som finns beträffande preskriptionsavbrott, verkan av preskription m. m. gäller i stället för de allmänna reglerna.

Enligt promemorieförslaget skall bestämmelserna i den nya preskriptionslagen vara tillämpliga endast i den mån annat inte är föreskrivet i särskild författning. Det föreslås med ett par undantag inga ändringar av de särskilda preskriptionsbestämmelser som finns i olika specialförfattningar.

Under remissbehandlingen har inga erinringar framförts mot förslaget

att den nya preskriptionslagen skall vara tillämplig endast om annat inte är föreskrivet. Däremot har från några håll uttryckts önskemål om att preskriptionsbestämmelserna i speciallagstiftningen i möjligaste mån anpassas till de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Vidare har några remissinstanser ansett det angeläget att förhållandet mellan de allmänna bestämmelserna och specialbestämmelserna klargörs närmare.

För egen del finner jag det självklart att de allmänna preskriptionsreglerna bör vara tillämpliga endast om inte särskilda bestämmelser gäller enligt annan författning. Jag anser vidare att det är en fördel om de särskilda preskriptionsbestämmelserna i speciallagstiftningen så långt möjligt kan bringas i överensstämmelse med de allmänna reglerna. Jag skall återkomma till den frågan i närmast följande avsnitt. När det därefter gäller frågan om förhållandet mellan de allmänna bestämmelserna och speciallagstiftningen finner jag det önskvärt att göra en mer ingående undersökning än vad som har gjorts i promemorian. Också den frågan skall jag återkomma till i det följande.

Enligt 1 § preskriptionsförordningen är föremålet för preskription fordran "i penningar, eller vad det är". Samma uttryck används i 1957 års förslag. I promemoriaförslaget har uttrycket ersatts med blott och bart fordran. Härigenom åsyftas dock inte någon ändring i förhållande till gällande rätt, utan preskriptionslagen föreslås vara tillämplig på alla slag av fordringar, oavsett om de avser pengar, varor, tjänster eller andra prestationer. Däremot omfattar de föreslagna bestämmelserna inte sakrättsliga anspråk, dvs. sådana som direkt rör äganderätt, panträtt, nyttjanderätt m. m. Inte heller gäller bestämmelserna andra rättigheter som inte är av obligationsrättslig karaktär, t. ex. arvsrätt och upphovsrätt.

Under remissbehandlingen har framförts viss kritik mot förslaget att den nya lagen skall vara tillämplig på alla slag av fordringar. Några remissinstanser menar att preskriptionsbestämmelserna därigenom får en alltför vid omfattning. Bl. a. ifrågasätts det lämpliga i att lagen blir tillämplig på långfristiga avtal om samarbete mellan företag, ömsesidiga licensavtal, avtal om konkurrensbegränsning m. m. Vidare är några remissinstanser kritiska mot vad som i promemorian uttalas om gränsdragningen mellan obligationsrättsliga och sakrättsliga anspråk.

För egen del ansluter jag mig till den i promemorian deklarerade uppfattningen att de allmänna preskriptionsbestämmelserna liksom enligt gällande rätt bör vara tillämpliga inte bara på penningfordringar utan också på andra fordringar av obligationsrättslig karaktär. Såvitt känt har det inte inneburit några nämnvärda olägenheter att preskriptionsförordningen har varit tillämplig på alla slag av fordringar. Enligt min mening finns det inte heller anledning befara att det skall leda till ogynnsamma verkningar om tillämpningsområdet för den nya lagen i detta hänseende bestäms på samma sätt. Liksom hittills får det överlämnas åt de rättstillämpande myndigheterna att avgöra de gränsdragningsfrågor som kan komma upp i den praktiska tillämpningen.

Jag vill dock anföra några synpunkter på frågan om gränsdragningen mellan obligationsrättsliga och sakrättsliga anspråk. I promemorian diskuteras om en köparens anspråk på att få ut den köpta egendomen bör vara föremål för preskription eller ej. När det gäller leveransavtal är det enligt promemorian allmänt vedertaget att köparens anspråk bör bedömas som en fordringsrätt och alltså vara föremål för preskription. Däremot finns det olika uppfattningar om huruvida detsamma bör gälla vid köp av bestämt gods. Enligt promemorian har det i allmänhet ansetts att köparens anspråk på att få ut viss egendom i preskriptionshänseende bör bedömas på samma sätt som en ägares anspråk på att få tillbaka en utlånad sak. Det innebär att köparens rätt att få ut egendomen inte är föremål för preskription.

I och för sig kan det synas teoretiskt riktigt att låta skillnaden mellan obligationsrättsliga och sakrättsliga anspråk leda till olika bedömning av köparens rätt i preskriptionshänseende. Emellertid har jag för egen del förståelse för den under remissbehandlingen framförda åsikten att det i praktiken ter sig omotiverat att i preskriptionshänseende göra skillnad mellan köp av bestämt gods och leveransavtal. Enligt min mening finns det anledning att inte lägga alltför stor vikt vid den traditionella uppdelningen mellan obligationsrättsliga och sakrättsliga anspråk. I ett tidigare avsnitt har jag också uttalat mig till förmån för att man går ifrån detta synsätt när det gäller rätten att ta tillbaka egendom som har sålts på avbetalning. Emellertid finns det inte skäl här gå närmare in på frågan om man i preskriptionshänseende bör göra skillnad mellan köp av bestämt gods och leveransavtal. Frågan är huvudsakligen av teoretiskt intresse, eftersom en köpare i båda fallen måste reklamera enligt 26 § köplagen inom en viss kortare tid för att inte gå förlustig rätten att kräva fullgörelse.

6.7.2 Följändringar i speciallagstiftningen

De preskriptionsbestämmelser som finns i olika specialförfattningar har i huvudsak lämnats orubbade i promemorieförslaget. Som skäl härför anförs i promemorian att dessa bestämmelser rör sinsemellan högst olikartade förhållanden och att de har utformats med hänsyn till de särskilda förhållanden som råder på de olika områdena.

Som jag förut har påpekat anser jag att det är en fördel om de särskilda preskriptionsreglerna så långt möjligt bringas i överensstämmelse med de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Den främsta skillnaden mellan specialpreskriptionsreglerna och preskriptionsförordningens bestämmelser är att specialreglerna i allmänhet föreskriver en kortare preskriptionstid än preskriptionsförordningen. Om den allmänna preskriptionstiden förkortas, ökar förutsättningarna för att anpassa de särskilda reglerna till de allmänna. Jag skall här göra en genomgång av olika preskriptionsbestämmelser i speciallagstiftningen för att undersöka i vad mån en samordning bör ske.

I ett tidigare avsnitt har jag förordat att den särskilda bestämmelsen om

borgenspreskription i 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningsmål upphävs. Som en följd härav bör givetvis också de tillämpningsbestämmelser som finns i lagen 1946:843 upphävas. Vidare har jag föreslagit att bestämmelserna i 13 kap. 10 § föräldrabalken om preskription av omyndigs fordran på förmyndaren ändras så att bestämmelserna närmare ansluter sig till de allmänna preskriptionsreglerna.

I giftermålsbalken finns vissa bestämmelser om preskription. Bl. a. föreskrivs i 7 kap. 3 § beträffande s. k. hushållsgäld för vilken båda makarna svarar att borgenären måste väcka talan inom en tvåårstid, om han vill kräva hustrun på gälden. Med hänsyn till att bestämmelserna om äktenskaps ekonomiska rättsverkningar f. n. utreds av familjelagssakkunniga (Ju 1970:52) bör någon ändring i giftermålsbalkens preskriptionsregler inte göras nu. Inte heller anser jag att det finns anledning att i detta sammanhang ta upp de bestämmelser om preskription o. d. som finns i ärvdabalken.

I 18 kap. 9 § handelsbalken föreskrivs att den som vill föra klandertalan mot syssloman skall göra detta inom "natt och år" från det redovisning har skett. Paragrafen innehåller också en bestämmelse om att tiden flyttas fram vid laga förfall. Enligt 20 § andra stycket lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande gäller dessa bestämmelser också klander av redovisning som har avgetts av kommissionär. Onekligen talar vissa skäl för att man upphäver de angivna bestämmelserna och låter dem ersättas av de allmänna preskriptionsreglerna. Emellertid saknas tillräckligt utredningsunderlag för att göra en sådan ändring i detta lagstiftningsärende. Frågan om upphävande av de berörda bestämmelserna får tas upp i annat sammanhang, eventuellt i samband med att man tar ställning till de förslag som väntas från konsumenttjänstutredningen.

Enligt 8 kap. 26 § resp. 12 kap. 61 § jordabalken är preskriptionstiden för fordran på grund av arrende- eller hyresförhållande två år. I och för sig kan det te sig motiverat att förlänga preskriptionstiden till tre år för att få till stånd en närmare samordning med de allmänna bestämmelserna. Emellertid bör beaktas att utgångspunkten för den tvååriga preskriptionstiden inte är den dag fordringen tidigast kan göras gällande utan den dag arrendestället resp. lägenheten avträds. Det innebär alltså att tiden räknat från den dag fordringen tidigast kan göras gällande i många fall är längre än två år, ibland mer än tre år. Att utgångspunkten för preskriptionstiden i arrende- och hyresförhållanden har bestämts på det angivna sättet ter sig naturligt. Det kan i varje fall inte gärna komma i fråga att i detta sammanhang bestämma någon annan utgångspunkt. Det finns då inte heller anledning att föreslå en förlängning av preskriptionstiden. Jag förordar alltså att de ifrågavarande preskriptionsbestämmelserna i jordabalken behålls oförändrade.

I vattenlagen (1918:523) finns vissa bestämmelser om att anspråk på ersättning skall framställas inom viss tid för att inte rätten till ersättning skall gå förlorad. Bl. a. föreskrivs i 2 kap. 24 § att anspråk på ersättning

för skada eller intrång som inte har förutsetts vid beslut om byggande i vatten skall framställas inom fem eller i vissa fall högst tolv år från den tid som har bestämts för byggnadens fullbordande. I rättspraxis har det ansetts att den allmänna bestämmelsen om tioårig preskription skall tillämpas jämsides med den angivna bestämmelsen (se NJA 1967 s. 577). Om de allmänna preskriptionsbestämmelser som nu föreslås skall tillämpas på sådana fordringar som avses i paragrafen, kommer den tid som den ersättningsberättigade har till sitt förfogande för att väcka talan att förkortas till tre år från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Detta skulle avsevärt reducera paragrafens praktiska betydelse. Med hänsyn till de överväganden som ligger till grund för ifrågavarande bestämmelser bör en sådan konsekvens undvikas. Jag förordar därför att det i 2 kap. 24 § vattenlagen tas in en erinran om att paragrafen skall tillämpas i stället för de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Motsvarande tillägg bör göras i 7 kap. 57 § och 8 kap. 35 § vattenlagen, som innehåller likartade bestämmelser om rätt att begära ytterligare ersättning i samband med dikningsföretag resp. avloppsföretag.

Enligt 54 § köplagen måste en köpare som vill föra talan beträffande fel eller brist i godset tillställa säljaren meddelande härom inom ett år från det godset mottogs. Tidsfristen gäller dock inte, om säljaren har åtagit sig att svara för godset även efter den angivna tiden eller om han har gjort sig skyldig till svikligt förfarande. Denna bestämmelse är av annan karaktär än de allmänna preskriptionsbestämmelserna och kan uppenbarligen inte utan vidare samordnas med dem. Dessutom är bestämmelsen f. n. föremål för översyn av köplagsutredningen (Ju 1963:51). Det sagda leder till att även 54 § köplagen bör lämnas orubbad. Detsamma gäller 11 § konsumentköplagen, som innehåller en regel om en ettårig reklamationsfrist.

Bestämmelserna i 25 § skuldebrevslagen om fordran som grundas på ränte- eller utdelningskupong till obligation, aktie e. d. överensstämmer så till vida med de föreslagna allmänna bestämmelserna som preskriptionstiden är tre år. Tiden räknas från förfallodagen. För att borgenären skall undgå preskription krävs emellertid inte mer än att han företer kupongen för inlösen. Har kupongen förstörts eller förkommit, kan borgenären få betalning i alla fall under förutsättning att han anmäler förhållandet inom den föreskrivna tiden. Det saknas enligt min mening skäl att föreslå någon ändring av dessa bestämmelser. Jag förordar alltså att de behålls oförändrade.

I 148 a § konkurslagen finns en bestämmelse om preskription av rätt till utdelning i konkurs. Där föreskrivs som huvudregel att en borgenär går miste om utdelning, om han inte har anmält sig för att lyfta honom tillagda medel inom två år från det förslag till slututdelning vann laga kraft. Detta innebär dock inte att hans fordran preskriberas. Även om den angivna två-årstiden har gått till ända utan att borgenären har gjort föreskriven anmälan, har han kvar möjligheten att kräva ut sin fordran vid ett senare tillfälle. Den angivna bestämmelsen är alltså inte en regel om preskription av fordran. Den bör därför inte påverkas av de ändringar av de allmänna bestämmelserna om fordringspreskription som nu föreslås.

Den som vill bevaka fordran på grund av försäkringsavtal skall enligt 29 § försäkringsavtalslagen väcka talan inom tre år från det han fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande eller i varje fall inom tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande. Innebörden av denna bestämmelse stämmer i praktiken ganska väl överens med vad som nu föreslås gälla i fråga om fordringar i allmänhet. I och för sig kunde det därför ligga nära till hands att upphäva bestämmelsen. Resultatet skulle då bli att preskriptionstiden för fordringar på grund av försäkringsavtal blev tre år räknat från det fordringen tidigast kunde göras gällande men att tiden förlängdes med sammanlagt högst tio år, om borgenären saknade kännedom om sin fordran. Emellertid är försäkringsavtalslagen för närvarande föremål för utredning av försäkringsrättskommittén (Ju 1974:09). Det får ankomma på kommittén att närmare överväga i vad mån den angivna bestämmelsen och övriga preskriptionsregler i försäkringsavtalslagen bör ändras.

Den nya trafikskadelagen (1975:1410), som träder i kraft den 1 juli 1976, innehåller en preskriptionsbestämmelse som nära ansluter till 29 § försäkringsavtalslagen. Enligt 28 § första stycket trafikskadelagen skall den som vill bevaka rätt till ersättning enligt lagen eller fordringsrätt i övrigt på grund av avtal om trafikförsäkring väcka talan inom tre år från det han fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande. Även denna bestämmelse skulle i och för sig kunna upphävas med påföljd att de allmänna preskriptionsbestämmelserna blev tillämpliga på ifrågavarande fordringar. Emellertid har fordringar som grundas på avtal om trafikförsäkring åtskilliga beröringspunkter med fordringar som grundas på försäkringsavtal i allmänhet. Jag anser därför att frågan om utformningen av preskriptionsbestämmelserna i trafikskadelagen bör tas upp i samband med behandlingen av de förslag som kan komma att läggas fram av försäkringsrättskommittén.

Särskilda preskriptionsbestämmelser finns i de transporträttsliga författningarna samt i närliggande författningar som innehåller bestämmelser om skadestånd. Hit hör bl. a. sjölagen (1891:35 s. 1), lagen (1886:7 s. 1) angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift, lagen (1922:382) angående ansvarighet för skada i följd av luftfart, luftfartslagen (1957:297), lagen (1974:610) om inrikes vägtransport och lagen (1976:58) om järnvägs ansvarighet vid befordran av resande. Med hänsyn bl. a. till att den angivna lagstiftningen i stor utsträckning är konventionsbunden eller på annat sätt har samband med internationella överenskommelser anser jag att de ifrågavarande lagarna bör lämnas oförändrade i detta sammanhang.

I 347 § sjölagen finns vissa bestämmelser om förbud mot avtal om förlängning av preskriptionstid. När bestämmelserna infördes uttalades att de fick övervägas på nytt i samband med översynen av de allmänna preskriptionsreglerna (prop. 1973:137 s. 151). De ifrågavarande bestämmelserna i sjölagen överensstämmer i allt väsentligt med de allmänna regler beträffande avtal om preskriptionstid som jag tidigare har förordat. Jag finner därför inte skäl att föreslå någon ändring av det avgivna lagrummet i sjölagen.

I 11 § lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar föreskrivs att talan mot ägare eller innehavare av elektrisk anläggning om ersättning för skada orsakad genom inverkan av elektrisk ström från sådan anläggning skall väckas inom två år från det skadan inträffade. Bestämmelsen bör kunna upphävas och ersättas av de nya allmänna preskriptionsreglerna, så att preskriptionstiden i stället blir tre år från det skadan inträffade.

En tvåårig preskriptionstid gäller också för fordran på skadestånd enligt lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. För att inte gå miste om möjligheten till skadestånd skall den skadelidande väcka talan vid domstol inom den angivna tiden. Även denna paragraf bör upphävas och ersättas av de allmänna preskriptionsreglerna.

Särskilda preskriptionsbestämmelser gäller vidare enligt växellagen (1932:130) och checklagen (1932:131). Med hänsyn till att dessa lagar bygger på internationella konventioner bör någon ändring av dem inte göras i detta sammanhang.

Inte heller bör de preskriptionsbestämmelser som finns i den sociala lagstiftningen, t. ex. lagen (1962:381) om allmän försäkring och lagen (1956:2) om socialhjälp, tas upp i detta sammanhang, eftersom denna lagstiftning i väsentliga avseenden är av annan karaktär än den rent civilrättsliga lagstiftningen.

Vad beträffar den arbetsrättsliga lagstiftningen vill jag först erinra om det tidigare nämnda förslaget till lag om medbestämmande i arbetslivet (prop. 1975/76:105). Förslaget innehåller bl. a. bestämmelser om tid för påkallande av förhandling och väckande av talan när det är fråga om anspråk på skadestånd eller annan fullgörelse enligt lagen eller enligt kollektivavtal. Som jag har anfört i avsnittet 6.3.4 finns bestämmelser om preskription även i annan arbetsrättslig lagstiftning. Med hänsyn bl. a. till denna lagstiftnings speciella karaktär kan det inte gärna komma i fråga att ändra de berörda preskriptionsreglerna i detta sammanhang.

Också på immaterialrättens område finns bestämmelser om preskription. Sålunda föreskrivs bl. a. en femårsfrist för den som vill väcka talan på grund av intrång enligt varumärkeslagen (1960:644), patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), växtförädlarrättslagen (1971:392) och firmalagen (1974:156). Även dessa preskriptionsregler får anses vara av så speciell natur att de inte kan ändras i detta lagstiftningsärende.

Frågor om preskriptionstiden för skatter, allmänna avgifter o. d. utreds f. n. av utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen. I avvaktan på resultatet av utredningens arbete bör, som jag tidigare har uttalat, någon ändring inte göras av de nuvarande bestämmelserna i 70 och 71 §§ uppbördslagen.

I lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar finns bestämmelser om preskription av deponerade medel. Enligt 1 § får gäldenären betala förfallen gäld som skall erläggas i pengar genom att för borgenärens räkning sätta ner beloppet hos överexekutor, om borgenären vägrar ta emot erbjuden betalning eller om betalning inte

kan ske på grund av borgenärens bortovaro eller sjukdom eller någon annan omständighet som beror av honom. Nedsättning av förfallen gäld får också ske, om gäldenären inte vet eller bör veta vem som är borgenär eller om det är ovisst vem av två eller flera som är rätt borgenär och gäldenären inte skäligen kan anses pliktig att på eget äventyr bedöma till vilken av dem betalning skall erläggas. Om nedsatt belopp fortfarande inestår tjugo år efter nedsättningen, får beloppet lyftas av gäldenären, under förutsättning att det inte finns anledning anta att fråga om rätt till beloppet är beroende på prövning. Gäldenären måste dock anmäla sig "inom natt och år". I annat fall tillfaller beloppet staten.

I vissa specialförfattningar, t. ex. expropriationslagen och gruvlagen, finns också bestämmelser om nedsättning av medel i allmänt förvar. Har särskilda bestämmelser inte meddelats om preskription av rätten att lyfta sådana medel, inträder preskription enligt lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som inestå hos offentlig myndighet. Lagen är tillämplig på medel som, i annat fall än som avses i 1927 års lag, enligt lag eller annan författning har betalats in till offentlig myndighet för att ges ut till den som befinns berättigad till medlen. Om medlen fortfarande står inne tjugo år efter inbetalningen och om rätten att få ut dem inte är beroende av framtida händelse, får den som har betalt in medlen lyfta dem under förutsättning att det inte finns anledning anta att fråga om rätt till medlen är beroende på prövning. Även enligt denna lag tillfaller medlen staten, om inte anmälan sker "inom natt och år".

Bestämmelserna i 1927 och 1942 års lagar behandlas i 1957 års betänkande. Däremot berörs de inte i departementspromemorian. I betänkandet erinras om att riksdagens revisorer år 1953 tog upp frågan om redovisning av medel som deponerats hos länsstyrelserna. Enligt revisorernas mening var gällande ordning otidsenlig, och de förordade en översyn av bestämmelserna på området. Med anledning härav uttalade statsutskottet i sitt utlåtande 1954:104 bl. a. att det var tveksamt om någon begränsning av möjligheterna att sätta ner medel i allmänt förvar borde ske. En modernisering av gällande bestämmelser i förenklingssyfte syntes dock påkallad. Enligt utskottet torde sålunda vägande skäl tala för att förkorta preskriptionstiden och att begränsa skyldigheten att förränta nedsatta medel. I enlighet med utskottets hemställan anhöll riksdagen (rskr 1954:253) att Kungl. Maj:t skulle föranstalta om åtgärder i den av utskottet angivna riktningen.

I 1957 års betänkande föreslogs ingen begränsning av möjligheterna att sätta ner medel i allmänt förvar. Inte heller i övrigt föreslogs någon ändring av gällande bestämmelser utom så till vida som depositionstiden enligt såväl 1927 som 1942 års lag föreslogs bli förkortad till tio år.

Enligt min mening framstår de tjugoårsfrister som föreskrivs i 1927 och 1942 års lagar som alltför långa. Särskilt om den allmänna preskriptionstiden förkortas i enlighet med vad jag har föreslagit här ter det sig omotiverat att behålla en så lång depositionstid som tjugo år. Det är å andra sidan önskvärt att fristen inte är alltför kort. Hänsyn måste bl. a. tas till borgenärernas intresse av att få tillräckligt rådrum för att lyfta nedsatta medel.

Enligt min mening når man en lämplig avvägning med en tioårstid. Jag föreslår följaktligen att depositionstiden enligt såväl 1927 som 1942 års lag förkortas till tio år.

Jag anser vidare att den frist som gäller för rätten att lyfta nedsatta medel efter depositionstidens utgång bör samordnas med de allmänna preskriptionsreglerna. Jag föreslår alltså att fristen förlängs till tre år.

Genom en förkortning av depositionstiden uppnås en minskning av det arbete som hanteringen av deponerade medel medför för myndigheterna. En ytterligare lindring skulle otvivelaktigt åstadkommas, om rätten till nedsättning begränsades, t. ex. på det sättet att nedsättning inte fick ske annat än om depositionen avsåg ett visst minimibelopp. De fall där nedsättning kan komma i fråga rör emellertid mycket skiftande förhållanden. Det finns inte anledning att i detta sammanhang gå igenom alla de fall där nedsättning kan ske. Jag föreslår därför ingen ändring i detta avseende.

Utformningen av bestämmelserna i 1927 och 1942 års lagar torde i och för sig kunna ge upphov till vissa tolkningssvårigheter. Som påpekas i 1957 års betänkande hänger detta samman med att bestämmelserna i första hand tar sikte på att fastställa en längsta tid för myndigheternas ansvar för deponerade belopp. De båda författningarna innehåller sålunda inte några föreskrifter om förfarandet i sådana fall då rättegång vid fristens utgång pågår om rätten till de nedsatta medlen eller då borgenärens rätt att få ut medlen är beroende av en framtida händelse. De tillämpningssvårigheter som bestämmelserna kan ge upphov till torde emellertid, som också påpekas i 1957 års betänkande, inte ha någon nämnvärd praktisk betydelse. Jag anser därför att det inte heller i detta hänseende finns skäl att föreslå någon ändring av gällande bestämmelser.

6.7.3 Preskriptionslagens tillämplighet inom speciallagstiftningen

I det föregående har jag förordat att den nya preskriptionslagen skall vara tillämplig endast om inte annat är föreskrivet. När en författning innehåller särskilda preskriptionsbestämmelser för ett visst område, skall de alltså tillämpas i stället för de allmänna bestämmelserna. Emellertid reglerar preskriptionsbestämmelserna i specialförfattningarna i allmänhet inte i detalj de frågor som hänger samman med preskription. Om en författning inte lämnar upplysning i ett visst avseende, bör enligt promemorian bestämmelserna i den allmänna preskriptionslagen som regel tillämpas i stället. I promemorian uttalas dock att det undantagsvis kan inträffa att en tillämpning av de allmänna bestämmelserna är utesluten, även om specialförfattningen saknar bestämmelser i ett visst hänseende.

Som jag förut nämnt har under remissbehandlingen uttalats önskemål om att förhållandet mellan de allmänna preskriptionsbestämmelserna och preskriptionsreglerna i speciallagstiftningen klargörs närmare än vad som har skett i promemorian. Även jag anser att det i och för sig är önskvärt med förtydliganden i detta avseende. Man kan visserligen inte bortse från

att de specialförfattningar som innehåller preskriptionsregler avser mycket skiftande områden. Vissa riktlinjer för tillämpningen av de allmänna preskriptionsbestämmelserna bör dock kunna ges.

Vad först beträffar frågorna om preskriptionstidens längd och utgångspunkten för preskriptionstiden torde några problem knappast uppstå, eftersom de författningar som innehåller särskilda preskriptionsbestämmelser regelmässigt anger vad som skall gälla i dessa avseenden.

Däremot kan bestämmelser om preskriptionsavbrott föranleda tveksamhet i vissa situationer. Som förutsättning för att borgenären inte skall gå förlustig sin rätt anges i specialförfattningar ofta att han skall anhängiggöra talan inom viss tid. Som regel ges emellertid inte några närmare föreskrifter om hur talan skall väckas. Enligt min mening bör man i sådana fall kunna tillämpa preskriptionslagens bestämmelser om preskriptionsavbrott från borgenärens sida. Det innebär att preskriptionen skall anses avbruten inte bara om borgenären ansöker om stämning utan också om han vidtar annan rättslig åtgärd för att få fordringen fastställd genom dom e. d. Detsamma bör gälla om borgenären åberopar fordringen till kvittning i rättsligt förfarande mot gäldenären eller bevakar fordringen i gäldenärens konkurs.

När en specialförfattning föreskriver att preskription avbryts genom rättslig åtgärd från borgenärens sida, uppstår ibland frågan huruvida preskriptionsavbrott skall kunna ske genom gäldenärens erkännande. Den frågan torde böra bedömas olika i olika fall. Bedömningen är bl. a. beroende av syftet med de särskilda preskriptionsreglerna. Härvidlag föreligger en skillnad mellan fordringsanspråk som kräver någon form av prövning av frågan om gäldenären är betalningsskyldig eller ej och fordringar som regelmässigt är ostridiga. Exempel på det förra fallet är fordran på skadestånd eller försäkringsersättning. Syftet med att talan om sådan ersättning skall väckas inom viss tid är främst att få till stånd ett klarläggande av frågan om gäldenärens betalningsskyldighet. Går gäldenären med på att betala, är det i princip onödigt att kräva någon rättslig åtgärd från borgenärens sida. I detta fall bör därför gäldenärens erkännande i allmänhet ha samma verkan som anhängiggörande av talan.

Jag vill erinra om att den aktuella frågan berördes i förarbetena till vägtransportlagen (prop. 1974:33 s. 126). Det sades där att gäldenärens erkännande av ifrågavarande fordran i princip borde ha den verkan att preskriptionstid inte längre skulle räknas enligt reglerna i vägtransportlagens preskriptionsparagraf.

När det gäller växel- och checklagarna torde de bestämmelser om preskriptionsavbrott genom rättslig åtgärd som finns i dessa lagar inte i första hand syfta till en prövning av frågan om gäldenärens betalningsskyldighet. Den frågan är i allmänhet ostridig, eftersom gäldenären genom sin underskrift har vitsordat betalningsskyldigheten. Preskriptionsbestämmelserna i växel- och checklagarna torde i stället främst syfta till att få till stånd snabb verkställighet. Bestämmelserna i dessa lagar om att rättslig åtgärd krävs för preskriptionsavbrott bör enligt min mening anses uttömmande. Ett erkännande från gäldenärens sida bör alltså inte jämföras med rättslig åtgärd.

Tilläggs bör att innehavaren av en växel eller check trots preskription av växel- resp. checkrätten har möjlighet att föra talan om ersättning för obehörig vinst. Använder sig borgenären av den möjligheten, gäller inte de särskilda preskriptionsbestämmelserna i växel- och checklagarna. I stället tillämpas allmänna preskriptionsbestämmelser. Det innebär bl. a. att preskription bör kunna avbrytas även genom gäldenärens erkännande.

Ett annat exempel på fall där en specialpreskriptionsbestämmelse har annat syfte än att tvinga fram ett klarläggande av gäldenärens betalningsskyldighet är den tidigare berörda bestämmelsen i 148 a § konkurslagen. Enligt den bestämmelsen preskriberas rätt till utdelning i konkurs som regel inom två år från det förslag till slututdelning vann laga kraft, om inte borgenären inom den tiden anmäler sig för att lyfta honom tillagda medel. Enligt min mening bör denna bestämmelse anses uttömmande reglera frågan hur preskription skall avbrytas beträffande ifrågavarande utdelningsrätt. Ett erkännande av rätten till utdelning från konkursboets sida bör alltså inte medföra någon förlängning av tvåårstiden. Som jag tidigare har påpekat har emellertid borgenären kvar möjligheten att kräva betalning för fordringen, även om han försitter tvåårstiden.

Den föreslagna bestämmelsen om förlängning av preskriptionstiden när borgenären saknar kännedom om sin fordran eller när det föreligger force majeure etc. bör i princip kunna tillämpas även på områden där särskilda preskriptionsbestämmelser gäller. Det bör dock beaktas att vissa lagar innehåller specialregler i detta hänseende. Detta gäller t. ex. växel- och checklagarna, som föreskriver en tilläggsfrist på en månad vid force majeure. Bl. a. med hänsyn härtill bör det knappast komma i fråga att tillämpa den allmänna förlängningsbestämmelsen på växel- och checkrättens område. Även när det gäller andra konventionsbundna författningar kan utrymmet för en tillämpning av förlängningsbestämmelsen vara begränsat. Vidare är vissa specialpreskriptionsregler utformade på ett sådant sätt att det knappast blir aktuellt med en förlängning av preskriptionstiden, i vart fall när det gäller annat än rena force majeure-situationer. Detta gäller t. ex. 29 § försäkringsavtalslagen och 28 § trafikskadelagen, där det som huvudregel föreskrivs att preskriptionstiden skall räknas från det borgenären fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande.

I fråga om verkan av preskriptionsavbrott torde det f. n. råda viss oklarhet om hur ny preskriptionstid skall beräknas när avbrott har skett av preskriptionstid som gäller enligt särskild författning. Frågan är om ny preskriptionstid skall beräknas enligt de allmänna reglerna eller enligt de bestämmelser som gäller enligt specialförfattningen. Härvidlag bör de nya allmänna bestämmelserna om preskriptionsavbrott medföra att det blir lättare att tillämpa en enhetlig princip. Detta gäller i varje fall när preskriptionsavbrytande åtgärd har vidtagits av borgenären. Genom att det krävs att en fordran har fastställts genom dom eller liknande avgörande för att

ny preskriptionstid skall börja löpa behöver man inte hysa några nämnvärda betänkligheter mot att den nya preskriptionstiden blir tio år även för fordringar som primärt är underkastade en kortare preskriptionstid enligt specialförfattning. Jag anser därför att preskriptionslagens bestämmelser i detta avseende bör tillämpas generellt, om inte annat är föreskrivet. När preskription har avbrutits av borgenären bör alltså ny allmän preskriptionstid börja löpa från den dag rättsligt förfarande avslutas under förutsättning att fordringen fastställs genom dom e. d. eller tillerkänns betalningsrätt i konkurs eller åtgärd för verkställighet vidtas utan att borgenären får full betalning. Leder förfarandet inte till sådant resultat, bör borgenären liksom annars få en ettårig tilläggsfrist.

Även i de fall specialpreskription kan avbrytas genom gäldenärens erkännande anser jag att beräkningen av ny preskriptionstid i princip bör ske enligt de allmänna bestämmelserna. Det innebär alltså att ny preskriptionstid på tre resp. tio år skall börja löpa från dagen för avbrottet.

Verkan av preskription är givetvis även när preskription sker enligt särskild bestämmelse att borgenären förlorar rätten att kräva ut sin fordran. I den mån särskilda bestämmelser inte har meddelats bör preskription även enligt specialförfattningarna omfatta fordran på ränta och annan tilläggsförpliktelse liksom fordran på grund av borgen. Vad jag har föreslagit om verkan av preskription i solidariska skuldförhållanden bör gälla generellt, om inte annat har föreskrivits. Vidare är det klart att en borgenär som har panträtt eller retentionsrätt till säkerhet för sin fordran bör ha rätt att ta ut betalning ur säkerheten, även om fordringen preskriberas enligt en specialförfattning.

När det gäller rätten att använda en preskriberad fordran till kvittning har särskilda bestämmelser meddelats för vissa områden. I 8 kap. 26 § och 12 kap. 61 § jordabalken föreskrivs att fordringsanspråk som grundas på arrende- resp. hyresförhållande får åberopas kvittningsvis även om den föreskrivna tvååriga preskriptionstiden har gått till ända utan att talan har väckts. Förutsättningen är dock att huvudkravet grundas på arrende- resp. hyresförhållandet. I fall av detta slag där särskilda bestämmelser om kvittning har meddelats bör det inte vara möjligt att få till stånd en längre gående kvittningsrätt med stöd av de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Är huvudkravet fristående, bör det alltså inte vara möjligt att kvittningsvis åberopa ett fordringsanspråk som grundas på arrende- resp. hyresförhållande och som inte har framställts inom den föreskrivna tvåårstiden.

Vad i övrigt beträffar rätten att använda en preskriberad fordran till kvittning ligger det enligt min mening närmast till hands att tillämpa de allmänna bestämmelserna, om inte särskilda regler om kvittning har meddelats i lag. Det bör emellertid beaktas att förarbetena till vissa specialpreskriptionsbestämmelser, som inte har några föreskrifter om kvittningsrätt, innehåller uttalanden på denna punkt. I förarbetena till varumärkeslagen (prop. 1960:167 s. 181) uttalas sålunda att en preskriberad fordran på skadestånd för varumärkesintrång inte kan användas till kvittning. I motiven till fir-

malagen (prop. 1974:4 s. 226) uttalas på motsvarande sätt att en preskriberad fordran på skadestånd för firmaintrång inte torde kunna utnyttjas för kvittning. Dessa uttalanden visar att de allmänna bestämmelserna om kvittning av en preskriberad fordran inte utan vidare kan tillämpas inom områden där särskilda preskriptionsbestämmelser gäller. Frågan i vad mån kvittningsrätt föreligger får prövas från fall till fall.

Vad slutligen angår de tidigare föreslagna bestämmelserna om förbud mot avtal om att fordran inte skall preskriberas m. m. och om inskränkning i rätten att träffa avtal om förlängning av preskriptionstid anser jag att dessa bestämmelser i stor utsträckning bör kunna tillämpas även inom områden där det finns särskilda preskriptionsbestämmelser.

6.8 Internationella förhållanden

Frågan i vad mån de allmänna preskriptionsbestämmelserna i svensk rätt skall vara tillämpliga på fordringsförhållanden med anknytning till utländsk rätt har inte reglerats i preskriptionsförordningen. Det har överlämnats åt domstolarna att i enlighet med den internationella privaträttens regler avgöra i vad mån svensk eller utländsk rätt skall tillämpas i sådana förhållanden.

Den principiella utgångspunkten för den internationella privaträttens regler är att ett rättsförhållande bör vara underkastat lagen i det land där det har sin naturliga tyngdpunkt. Avgörandet av vilket lands lag som skall tillämpas i ett visst fall sker med utgångspunkt i de olika anknytningsmomenten i rättsförhållandet, t. ex. parternas nationalitet eller domicil, avtalsorten och prestationsorten. I avtalsförhållanden av dispositiv art anses parterna enligt svensk internationell privaträtt ha rätt att träffa avtal om vilket lands lag som skall vara tillämplig på förhållandet. I en särskild lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker finns en uttrycklig bestämmelse om att parterna vid sådana köp har rätt att träffa avtal om att lagen i ett visst land skall tillämpas på köpet. Avtalsparter anses i princip också ha rätt att genom en s. k. prorogationsklausul träffa överenskommelse om var en eventuell tvist skall prövas. I viss utsträckning har domstolarna i Sverige liksom i andra länder möjlighet att avvisa tillämpning av en utländsk rättsregel med hänvisning till ordre public, dvs. om regeln skulle medföra en rättstillämpning som är oförenlig med grunderna för rättsordningen i domstolslandet.

Vid bedömningen av vilket lands rättsregler som skall tillämpas på frågor om preskription anses det på sina håll vara av stor betydelse om preskriptionsbestämmelserna betraktas som processrättsliga eller ej. Enligt den internationella privaträttens regler bedöms processrättsliga frågor i princip enligt lagen i det land där prövningen sker. I anglosachsisk rätt anses preskription vara ett processrättsligt institut. Detta medför att domstolarna i bl. a. England och USA tillämpar sitt eget lands lag på frågor om preskription,

även om rättsförhållandet i övrigt bedöms enligt utländsk rätt. Enligt kontinental rätt tillämpas däremot samma lag på frågor om preskription som på rättsförhållandet i övrigt. I svensk internationell privaträtt har man följt samma princip, vilket belyses av rättsfallet NJA 1930 s. 692.

Promemorian innehåller inte några bestämmelser om tillämplig lag i internationella förhållanden. Däremot föreslogs i 1957 års betänkande en särskild bestämmelse för sådana förhållanden. I motiven uttalades att det syntes motiverat att medge svenska domstolar möjlighet att bedöma preskriptionsfrågor enligt svensk lag i den mån en tillämpning av utländsk lag skulle medföra en bedömning som mindre väl lät sig förena med lagen här i landet. I sådana fall då svensk lag föreskrev en kortare preskriptionstid än den främmande lagen talade sålunda starka skäl för att tillämpa svensk lag i fråga om en gäldenär som under hela preskriptionstiden hade bott i Sverige. Det framhölls som naturligt att en gäldenär som bor i Sverige inrättar sig efter svenska förhållanden och efter den här normala preskriptionstidens utgång räknar med att fordringen inte längre skall kunna göras gällande. I enlighet härmed föreslogs i betänkandet för sådana fall då en fordran skulle bedömas enligt främmande rätt och enligt denna inte var preskriberad att frågan om preskription skulle bedömas enligt den föreslagna svenska lagen, under förutsättning att gäldenären hade haft sitt hemvist eller uppehållit sig här i landet hela den tid som enligt lagförslaget krävdes för inträde av preskription.

Under remissbehandlingen av 1957 års betänkande kritiserade flera remissinstanser den föreslagna bestämmelsen, som ansågs innebära ett betydande avsteg från internationellt privaträttsliga normer. Bl. a. framhölls att bestämmelsen medgav tillämpning av svensk lag i större omfattning än som kunde anses rimligt av hänsyn till borgenären, som i de åsyftade fallen inrättade sig efter bestämmelserna inte i den svenska utan i den främmande lagen.

Otvivelaktigt kan det göras gällande att det uppstår ett ökat behov av uttryckliga bestämmelser om vilket lands lag som skall tillämpas på frågor om preskription av fordringar med internationell anknytning, om den allmänna preskriptionstiden i svensk rätt förkortas. Blir preskriptionstiden avsevärt kortare i Sverige än i andra länder, kan detta leda till att avtalsparter kommer överens om att frågor om preskription skall bedömas enligt lagen i något annat land. För att undvika sådana effekter kan det te sig motiverat att införa särskilda bestämmelser om preskriptionsreglernas tillämplighet i internationella förhållanden.

Emellertid torde de bestämmelser som jag har förordat i det föregående inte medföra att skillnaden mellan svensk rätts preskriptionsregler och preskriptionsbestämmelserna i andra länder blir särskilt framträdande. Även i de länder som har en lång allmän preskriptionstid finns det som regel bestämmelser om kortare preskriptionstid för vissa typer av fordringar. Vad beträffar den typ av avtal som kanske är vanligast i internationella för-

hållanden, nämligen köp av lös egendom, kan erinras om att den tidigare nämnda FN-konventionen om preskription i internationella köpförhållanden föreskriver en preskriptionstid på fyra år. Vidare är preskriptionstiden för köp av lös egendom enligt dansk och norsk rätt normalt fem resp. tre år, om inte skuldebrev e. d. har utfärdats eller fordringen har fastställts genom dom.

Även bortsett från att det också i andra länder finns bestämmelser om kortare preskriptionstid för vissa fordringar finns det enligt min mening inte anledning att befara att införandet av de föreslagna bestämmelserna om korttidspreskription i svensk rätt skall leda till att avtalsparter i internationella förhållanden i nämnvärd utsträckning kommer överens om att frågor om preskription skall bedömas enligt lagen i något annat land. I praktiken torde avtalsparter vid avtalets ingående inte ägna någon större uppmärksamhet åt frågor om preskription. Om de verkligen gör detta och är angelägna om att preskriptionstiden inte skall vara alltför kort, torde de normalt upprätta skriftligt avtal. Om så sker torde också parternas primära rättigheter och skyldigheter anges i avtalet. Är det fråga om t. ex. köp av lös egendom innebär detta att säljaren skriftligen utfäster sig att leverera egendomen och köparen att betala köpeskillingen. Men genom att avtalet på det sättet ges skriftlig form blir preskriptionstiden enligt de av mig förordade bestämmelserna tio år, om det inte är fråga om konsumentköp e. d. Så snart en fordran grundar sig på skriftligt fördringsbevis blir det alltså i allmänhet onödigt att avtala om att rättsordningen i något annat land skall vara tillämplig för att undvika korttidspreskription.

Inte heller i övrigt torde de föreslagna bestämmelserna om preskription medföra någon nämnvärd risk för att parter i internationella avtalsförhållanden träffar överenskommelse om att utländsk lag skall tillämpas. Vad beträffar formerna för preskriptionsavbrott gäller redan nu i ett flertal länder att preskription i princip kan avbrytas endast genom gäldenärens erkännande eller genom processuella åtgärder från borgenärens sida. Detsamma gäller enligt FN-konventionen.

Påpekas bör att möjligheterna att med bindande verkan träffa avtal om att utländsk rätt skall vara tillämplig på ett rättsförhållande begränsas genom de tvingande bestämmelser som föreslås bli införda i den nya preskriptionslagen. Dessa bestämmelser innebär bl. a. att avtal att fordran inte skall preskriberas eller att preskription skall kunna avbrytas på annat sätt än som föreskrivs i lagen skall vara ogiltigt. Vidare skall avtal om förlängning av preskriptionstid med vissa undantag vara giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Ett sådant avtal skall också få gälla endast för begränsad tid.

De angivna bestämmelserna kommer att medföra en begränsning av rätten att träffa avtal om preskriptionsfrågor även när det gäller fordringsförhållanden med internationell anknytning. Om ett rättsförhållande i övrigt är underkastat svensk rätt, bör det givetvis inte vara tillåtet att kringgå de

tvingande bestämmelserna genom att avtala att frågor om preskription skall bedömas enligt lagen i ett annat land som har andra regler om preskription. Lika litet bör det vara tillåtet att avtala att ett rättsförhållande i sin helhet skall bedömas enligt utländsk rätt för att på det sättet kringgå de svenska preskriptionsbestämmelserna. Avtal av det angivna slaget bör kunna frånkännas rättslig verkan i preskriptionshänseende inte bara i sådana fall då det är uppenbart att rättsförhållandet utan en hänvisning till utländsk rätt skulle bedömas enligt svensk rätt. Även om ett rättsförhållande har en viss anknytning till något annat land kan ett sådant avtal komma i strid med de tvingande preskriptionsbestämmelserna, om väsentliga anknytningsmoment talar för att svensk rätt skall vara tillämplig. Om däremot rättsförhållandet har en mera avsevärd anknytning till ett främmande land, bör det finnas möjlighet för avtalsparterna att träffa överenskommelse om att rättsförhållandet skall vara underkastat det främmande landets rätt även i fråga om preskription.

Av det anförda framgår att bedömningen av frågan om det skall vara tillåtet att genom avtal föreskriva avvikelser från de tvingande bestämmelserna i preskriptionslagen måste ske med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Hithörande spörsmål får bedömas med ledning av de principer som har utvecklats i den internationella privaträtten.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att det inte finns behov av någon särskild regel om de svenska preskriptionsbestämmelsernas tillämplighet i internationella förhållanden.

Under remissbehandlingen av promemorian har några remissinstanser tagit upp frågan om preskriptionsavbrott skall kunna ske genom att rättslig åtgärd vidtas i utlandet. Några bestämmelser härom finns inte i preskriptionsförordningen. Däremot finns i växel- och checklagarna vissa bestämmelser om verkan i preskriptionshänseende av att rättslig åtgärd vidtas i ett annat land. I 71 § andra stycket växellagen (1932:130) föreskrivs sålunda att preskription avbryts genom att växelfordran anhängiggörs vid domstol i främmande stat, om gäldenären har hemvist i den staten eller utan invändning mot domstolens behörighet inställer sig i målet eller personligen har erhållit del av stämningen. Även bevakning i konkurs eller anmälan i ackordsförhandling utan konkurs i främmande stat medför preskriptionsavbrott, om gäldenären har hemvist i den främmande staten. Preskription kan också avbrytas genom att växelfordran återopas till kvittning vid utländsk domstol. Motsvarande bestämmelser finns i 53 § andra stycket checklagen (1932:131).

I 1957 års betänkande diskuterades frågan om verkan av att rättslig åtgärd vidtas i utlandet. Bl. a. övervägdes en regel som innebar att anhängiggörande av talan i annat nordiskt land alltid skulle gälla som preskriptionsavbrott i Sverige. Eftersom en dom i tvistemål meddelad i ett annat nordiskt land i allmänhet blir gällande i Sverige ansågs det ganska självklart att anhängiggörande av talan skulle ha samma verkan som domen. Däremot ansågs

det tveksamt om en sådan regel kunde utvidgas till att gälla åtgärder som vidtogs i andra länder, vilkas domar inte blev gällande i Sverige.

I och för sig skulle det kunna tänkas att beträffande rättsliga åtgärder i utlandet tillämpa den principen att åtgärden tillerkändes preskriptionsavbrytande verkan bara om den kunde leda till en dom eller liknande avgörande som är gällande i Sverige. En sådan regel kan sägas överensstämma med de principer som ligger till grund för de tidigare förordade reglerna om preskriptionsavbrott här i landet. Mot regeln talar emellertid att åtgärder som vidtas i utlandet i så fall ganska sällan skulle leda till preskriptionsavbrott. Svensk rätt intar nämligen en restriktiv hållning till domar och andra rättsliga avgöranden som har meddelats i utlandet. Visserligen är tvistemålsdomar som meddelas i de andra nordiska länderna som regel gällande i Sverige. Men domstolsavgöranden som meddelas i andra länder tillerkänns endast i mycket begränsad utsträckning rättskraft här i landet. Samtidigt är det med tanke på den ökade rörligheten över gränserna och den betydande omfattningen av internationella avtalsförhållanden önskvärt att det finns något så när goda möjligheter att vidta preskriptionsavbrytande åtgärder utomlands.

Ett praktiskt behov av att kunna avbryta preskription i utlandet föreligger framför allt om gäldenären är bosatt utomlands. När så är fallet har borgenären ofta inte någon annan möjlighet att avbryta preskription än att väcka talan mot gäldenären i det land där denne är bosatt. Frågan huruvida preskriptionsavbrott har skett torde visserligen i sådana fall mera sällan komma under bedömning av svensk domstol, eftersom de ytterligare åtgärder som behövs för att borgenären skall få betalt för sin fordran i allmänhet vidtas i samma land. Om emellertid borgenären inte får ut sin fordran och det i ett senare skede, t. ex. sedan gäldenären har flyttat till Sverige, finns anledning att ta ställning till om preskription har skett enligt svensk rätt, är det enligt min mening naturligt att den rättsliga åtgärden tillerkänns preskriptionsavbrytande verkan trots att den har vidtagits i ett annat land.

Skäl finns alltså att låta rättslig åtgärd i utlandet få preskriptionsavbrytande verkan, om gäldenären har hemvist i den främmande staten. Även andra fall kan tänkas då rättslig åtgärd i annat land bör kunna medföra preskriptionsavbrott, t. ex. om gäldenären har egendom i det andra landet utan att vara bosatt där eller om gäldenären är en juridisk person som har filial i landet. Saken kan lämpligen uttryckas så, att rättslig åtgärd i utlandet bör medföra preskriptionsavbrott om det med hänsyn till gäldenärens förhållanden och omständigheterna i övrigt föreligger skäligen anledning att åtgärden vidtas i den främmande staten. Jag förordar att en bestämmelse med detta innehåll förs in i preskriptionslagen.

När det gäller frågan vilka slags rättsliga åtgärder i utlandet som sålunda skall tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan bör utgångspunkten vara att sådana åtgärder som medför preskriptionsavbrott när de vidtas i Sverige ges samma verkan, om de vidtas i utlandet. Preskriptionsavbrott bör alltså kunna komma till stånd inte bara genom att borgenären väcker talan i vanlig

civilprocess utan också genom att han inleder annat rättsligt förfarande som är ägnat att leda till ett bindande avgörande beträffande fordringen. Även ansökan om verkställighet, kvittningsinvändning, konkursansökan och bevakning i konkurs bör tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan. Med hänsyn till att de åtgärder som medför preskriptionsavbrott enligt den föreslagna preskriptionslagen inte alltid har någon direkt motsvarighet i andra länder anser jag att uttrycket rättslig åtgärd bör tolkas ganska fritt. Även om en i utlandet vidtagen åtgärd inte direkt kan hänföras till något av de fall som nämns i preskriptionslagen, bör det alltså vara möjligt att tillerkänna åtgärden preskriptionsavbrytande verkan.

Vad jag har anfört om verkan av rättslig åtgärd i utlandet är tillämpligt endast när fråga om preskription skall bedömas enligt svensk rätt. Om en svensk domstol skall pröva ett rättsförhållande enligt lagen i något annat land, bör frågan om den preskriptionsavbrytande verkan av en åtgärd som har vidtagits i utlandet i regel bedömas enligt samma lag. Endast om någon bestämmelse i den tillämpliga utländska rättsordningen skulle strida mot svensk ordre public, kan det komma i fråga att göra avsteg från denna princip.

6.9 Ikraftträdande m. m.

I promemorian föreslås att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 juli 1976. De nya bestämmelserna skall enligt promemorieförslaget vara tillämpliga även på fordran som har kommit till före ikraftträdandet, under förutsättning att preskription inte har inträtt dessförinnan enligt äldre lag. Sådan fordran skall dock preskriberas tidigast den 1 juli 1979, om inte preskription skulle ha inträtt dessförinnan även enligt tidigare gällande bestämmelser.

Som en ytterligare övergångsbestämmelse föreskrivs i promemorieförslaget att en preskriptionsavbrytande åtgärd som före ikraftträdandet har vidtagits enligt äldre lag skall ha verkan även därefter, även om åtgärden inte skulle ha medfört preskriptionsavbrott enligt de nya bestämmelserna.

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit de föreslagna ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna. Från något håll påtalas dock att övergångsbestämmelserna kan medföra vissa olägenheter för bankerna i fråga om fordringar på grund av borgen.

För egen del föreslår jag att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 juli 1977. För att inte verkningarna av äldre bestämmelser skall bestå under lång tid framåt anser jag att de nya bestämmelserna bör tillämpas också på fordringar som har kommit till före ikraftträdandet, under förutsättning att preskription inte har inträtt dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

Till följd härav kommer de nya bestämmelserna i många fall att medföra en förkortning av preskriptionstiden för fordringar som har kommit till före ikraftträdandet. Resultatet skulle kunna bli att en sådan fordran preskriberas i och med ikraftträdandet, även om lång tid återstod av den tioåriga preskriptionstid som gäller *f. n.* För att inte borgenären oförskyllt skall åsamkas

rättsförluster när den nya lagstiftningen träder i kraft bör därför, som har föreslagits i promemorian, föreskrivas en viss övergångstid under vilken den som har förvärvat en fordran före ikraftträdandet har möjlighet att kräva ut fordringen eller vidta preskriptionsavbrytande åtgärd. Jag föreslår därför att en fordran som har kommit till före ikraftträdandet skall preskriberas tidigast den 1 juli 1980, om inte preskription skulle ha inträtt dessförinnan även enligt tidigare gällande bestämmelser.

Som påpekas i promemorian kan också de nya bestämmelserna om preskriptionsavbrott, om de utan inskränkning skall tillämpas beträffande äldre fordringar, medföra rättsförluster för en borgenär som har vidtagit en preskriptionsavbrytande åtgärd enligt de äldre bestämmelserna. Detta hänger framför allt samman med att en erinran inte längre skall tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan. Om en åtgärd som har medfört preskriptionsavbrott enligt äldre bestämmelser har vidtagits före ikraftträdandet, bör därför verkningarna härav bestå även därefter. Verkan av preskriptionsavbrott enligt nu gällande rätt är, i motsats till vad som föreslås gälla enligt de nya bestämmelserna, alltid att en ny preskriptionstid börjar löpa. Även om den preskriptionsavbrytande åtgärden inte skulle ha medfört preskriptionsavbrott enligt de nya reglerna, bör således ny preskriptionstid börja räknas. Preskriptionstidens längd bör dock bestämmas enligt de nya reglerna, inklusive den nyss berörda övergångsbestämmelsen om förlängning av preskriptionstiden i vissa fall.

De invändningar som under remissbehandlingen har framförts mot övergångsbestämmelserna hänger samman med att preskriptionstidens längd skall bestämmas enligt de nya bestämmelserna även när preskriptionsavbrott före ikraftträdandet har skett enligt äldre lag. De påstådda olägenheterna gäller sådana fordringar på grund av borgen som är förfallna till betalning och därför enligt promemoriaförslaget skulle vara underkastade en treårig preskriptionstid. Med den av mig föreslagna ordningen uppkommer emellertid knappast några sådana olägenheter. Fordringar på grund av borgen grundar sig nämligen så gott som alltid på skriftligt fordringsbevis, vilket medför att preskriptionstiden även enligt de nya bestämmelserna normalt blir tio år.

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1 preskriptionslag,
- 2 lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer,
- 3 lag om ändring i föräldrabalken,
- 4 lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningssmål,
- 5 lag om upphävande av lagen (1946:843) om tid för framställande av an-

språk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningssmål,

6 lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar,

7 lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet,

8 lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,

9 lag om ändring i vattenlagen (1918:523),

10 lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens,

11 lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

Förslaget under 8 har upprättats i samråd med chefen för industridepartementet.

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till preskriptionslag

Lagförslaget är uppdelat på sex huvudavdelningar. I 1 §, som bildar den första avdelningen, har tagits in bestämmelser om lagens tillämpningsområde. Andra avdelningen, som omfattar 2–5 §§, innehåller bestämmelser om preskriptionstidens längd. I 2 § finns huvudregeln om treårig preskriptionstid och bestämmelser om tioårspreskription för vissa fordringar. De båda följande paragraferna innehåller bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden i speciella situationer. 3 § gäller sådana fall då borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om gäldenären m. m., och 4 § avser fordran på skadestånd i anledning av brott. I 5 § slutligen föreskrivs en yttersta tidsgräns på trettio år beträffande skadeståndsfordringar.

I 6 §, som utgör tredje avdelningen, ges bestämmelser om hur preskription avbryts. Det därpå följande avsnittet, som omfattar 7 och 8 §§, behandlar verkan av preskriptionsavbrott. De båda paragraferna innehåller bestämmelser om i vilka fall ny preskriptionstid skall löpa och från vilken tidpunkt den skall beräknas. I 8 § finns dessutom en regel om förlängning av den ursprungliga preskriptionstiden, när preskriptionsavbrott inte leder till ny preskriptionstid.

Femte avsnittet omfattar 9–12 §§ och reglerar innebörden och verkan av preskription. 9 § innehåller huvudregeln att borgenären genom preskription förlorar rätten att kräva ut sin fordran. Dessutom föreskrivs att preskription av huvudfordran också omfattar ränta och annan tilläggsförpliktelse samt fordran på grund av borgen. 10 § behandlar verkan av preskription när flera är solidariskt ansvariga för samma skuld. 11 § anger förutsättningarna för att en preskriberad fordran skall få användas till kvittning. I 12 § finns en bestämmelse om verkan av preskription, när en fordran är förenad med panträtt eller retentionsrätt.

Lagförslagets sista avsnitt omfattar 13–15 §§ och innehåller vissa särskilda bestämmelser. I 13 och 14 §§ regleras möjligheterna att träffa avtal om

preskription. I 15 § slutligen finns en regel om preskriptionsavbrott genom rättslig åtgärd i utlandet.

1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om lagens tillämpningsområde. I första stycket föreskrivs att lagen gäller i fråga om preskription av fordran i den mån inte annat följer av vad som är särskilt föreskrivet. I andra stycket finns en bestämmelse om att lagen inte gäller fordran på medel som innesätts hos bank eller på postgirokonton.

Lagens tillämpningsområde har behandlats i första hand i avsnittet 6.7 i den allmänna motiveringen. I fråga om fordringar på bank o.d. hänvisas till avsnittet 6.3.2.

Begreppet fordran har samma innebörd i förevarande paragraf som enligt 1 § preskriptionsförordningen. Lagen avses alltså bli tillämplig på alla slag av fordringar, oavsett om de avser pengar, varor, tjänster eller andra prestationer. För bestämmelsernas tillämpning är det vidare likgiltigt om en fordran grundas på avtal, på en handling som inte har samband med ett avtalsförhållande eller direkt på lag eller annan författning.

Begreppet fordran omfattar inte sakrättsliga anspråk, dvs. sådana som rör äganderätt, panträtt, retentionsrätt, nyttjanderätt m. m. Sådana rättigheter faller alltså utanför lagens tillämpningsområde. I 12 § har tagits in en särskild bestämmelse om att preskription inte inskränker borgenärens rätt att ta ut sin fordran ur egendom i vilken han har panträtt eller retentionsrätt till säkerhet för fordringen.

Lagen omfattar inte heller andra rättigheter som inte är av obligationsrättslig karaktär, t. ex. rätt till underhåll enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken, arvsrätt, upphovsrätt och andelsrätter. Obligatoriska anspråk som grundar sig på sådana rättigheter, t. ex. fordran på underhållsbidrag för viss tid, faller däremot inom lagens tillämpningsområde.

I allmänhet torde det inte föreligga några svårigheter att avgöra om ett anspråk är av obligationsrättslig eller sakrättslig karaktär. Som jag har uttalat i ett tidigare avsnitt bör det överlämnas åt de rättstillämpande myndigheterna att avgöra de gränsdragningsfrågor som kan komma upp i den praktiska tillämpningen. Vad beträffar fordringar på grund av köp av lös egendom vill jag också hänvisa till vad jag har anfört i avsnitten 6.6.4 och 6.7.1 i den allmänna motiveringen.

Enligt 20 § första punkten preskriptionsförordningen gäller bestämmelserna om tioårig preskription inte "fordran hos bank eller allmänt penningverk, efter sedel eller annan löpande förbindelse, som tryckt eller graverad utgives". Bestämmelsen saknar numera betydelse i fråga om sedlar. De enskilda bankernas sedelutgivningsrätt har upphävts. Riksbankens skyldighet att lösa in sedlar i guld har avskaffats. En vanlig sedel kan därför inte anses medföra någon fordran. Den utgör ett betalningsmedel med självständigt värde och är inte föremål för preskription.

I fråga om obligationer och andra skuldebrev som avses i 4 § skulde-

brevslagen föreslås en särskild bestämmelse i 14 § andra stycket preskriptionslagen. Bestämmelsen behandlas i specialmotiveringen till 14 §.

Som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen för gällande rätt finns särskilda preskriptionsbestämmelser i ett flertal författningar. I avsnittet 6.7.2 i den allmänna motiveringen har jag gjort en genomgång av de viktigaste specialpreskriptionsreglerna för att undersöka i vad mån en samordning med de allmänna bestämmelserna är möjlig. Undersökningen har gett vid handen att man åtminstone inte f. n. bör upphäva de särskilda preskriptionsreglerna annat än på några enstaka punkter. Jag hänvisar i detta avseende till vad jag har anfört i avsnittet 6.7.2. I detta sammanhang vill jag också erinra om den särskilda övergångsbestämmelse som föreslås beträffande skattefordringar o. d. Bestämmelsen, som har behandlats i avsnittet 6.3.5, innebär att frågor om preskription av skatt och allmän avgift t. v. skall bedömas enligt preskriptionsförordningens bestämmelser, om inte särskilda preskriptionsregler har meddelats.

Även i fortsättningen kommer alltså fordringsförhållanden i många fall att vara underkastade särskilda preskriptionsbestämmelser. I den mån sådana finns skall de gälla i stället för de allmänna preskriptionsbestämmelserna. Emellertid reglerar de preskriptionsbestämmelser som finns i specialförfattningar i allmänhet inte i detalj de frågor som hänger samman med preskription. När en författning inte lämnar upplysning i ett visst avseende, uppkommer frågan om bestämmelserna i den allmänna preskriptionslagen skall tillämpas i stället. I detta hänseende vill jag hänvisa till vad jag har anfört i avsnittet 6.7.3 i den allmänna motiveringen.

Enligt bestämmelsen i andra stycket av förevarande paragraf gäller preskriptionslagen inte fordran på medel som inestår hos bank eller på postgirokonto. Bestämmelsen har behandlats i avsnittet 6.3.2 i den allmänna motiveringen. För tydlighetens skull vill jag tillägga att undantaget endast gäller fordringar gentemot bankinrättningen resp. postverket. Bestämmelsen är alltså inte tillämplig på fordringar mellan enskilda. Om t. ex. en privatperson, som har åtagit sig att låna ut pengar till en annan person, fullgör sitt åtagande genom att sätta in beloppet på hans bankkonto, medför detta givetvis inte att långivarens fordran på att återfå beloppet undantas från preskription.

Jag vill i detta sammanhang också påpeka att den nu behandlade undantagsbestämmelsen inte gäller fordran på grund av insättning i inlåningsrörelse som drivs av t. ex. KF eller HSB. Sådana fordringar preskriberas alltså enligt allmänna regler.

2 §

Paragrafens första stycke innehåller den centrala bestämmelsen att en fordran preskriberas tre år efter den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Enligt andra stycket är dock preskriptionstiden tio år för fordran som grundar sig på löpande skuldebrev liksom för fordran som grundar sig på annat skriftligt fordringsbevis, såvida inte fordringen avser köp enligt

konsumentköplagen eller tjänst som har tillhandahållits konsument under förhållanden motsvarande dem som anges i 1 § konsumentköplagen. I tredje stycket har tagits in en hänvisning till bestämmelserna om preskriptionsavbrott och ny preskriptionstid efter det att preskriptionsavbrott har skett.

Huvudregeln om preskriptionstidens längd har behandlats i avsnittet 6.2 i den allmänna motiveringen. I fråga om den tioåriga preskriptionstiden hänvisas i första hand till avsnittet 6.3.1. Vissa frågor om preskriptionstidens längd har behandlats i avsnitten 6.3.3–6.3.6.

Utgångspunkten för preskriptionstiden blir i praktiken olika beroende på om förfallodagen är bestämd eller ej. Grundas fordringen på avtal med bestämd förfallodag, är det den dagen som fordringen tidigast kan göras gällande. I det fallet räknas alltså preskriptionstiden från förfallodagen. Har parterna inte träffat avtal om viss förfallodag, börjar preskriptionstiden löpa den dag gäldenären tidigast kan avkrävas betalning eller annan fullgörelse. Förfaller fordringen vid anfordran räknas preskriptionstiden alltså från den dag anfordran tidigast kan ske. Kan anfordran ske omedelbart, börjar preskriptionstiden löpa vid fordringens tillkomst. Förfaller fordringen efter uppsägning, börjar preskriptionstiden löpa den dag till vilken uppsägning tidigast kan ske.

I departementsförslaget har inte tagits upp någon motsvarighet till promemorieförslagets bestämmelse om villkorade fordringar, dvs. fordringar som är beroende av att en viss omständighet inträffar. Med den allmänna bestämmelse som nu har föreslagits beträffande utgångspunkten för beräkning av preskriptionstid behövs inte någon särregel i fråga om villkorade fordringar. Den allmänna regeln leder i princip till samma resultat som promemorieförslagets speciella regel, nämligen att preskriptionstiden för fordringar som är beroende av viss omständighet börjar löpa först när denna omständighet inträffar.

I kontraktsförhållanden är det vanligt att borgenärens fordran är beroende av en motprestation. Innan borgenären har fullgjort den prestation som åligger honom, kan han inte göra gällande sin fordran mot gäldenären. Dessförinnan löper därför inte någon preskriptionstid. Har t. ex. vid köp av lös egendom parterna avtalat att betalning skall erläggas när leverans sker, räknas preskriptionstiden för fordran på köpeskillingen från den dag varan levereras. Skall betalning ske t. ex. 30 dagar efter leverans, förskjuts utgångspunkten för preskriptionstiden i motsvarande mån. Har parterna inte träffat avtal om när betalning skall ske, kan fordringen göras gällande vid anfordran när leverans har skett. Preskriptionstiden börjar då löpa så snart varan har levererats.

När en faktura utsänds i samband med köp är det vanligt att fakturan innehåller villkor om att betalning skall ske inom viss tid, t. ex. 30 dagar efter fakturadatum. Ett sådant villkor får normalt anses ingå i avtalet mellan parterna, vilket innebär att säljaren inte kan kräva att köparen betalar före utgången av den angivna tiden. I så fall börjar också preskriptionstiden löpa först då.

Vad jag har anfört om utgångspunkten för preskriptionstiden när borgenärens fordran är beroende av att han fullgör en motprestation äger motsvarande tillämpning, om en fordran är beroende av att någon annan omständighet inträffar. Kan en fordran inte göras gällande t. ex. förrän borgenären har uppnått en viss ålder, löper inte någon preskriptionstid dessförinnan. Den som är berättigad till pension vid viss ålder behöver alltså inte vidta någon preskriptionsavbrytande åtgärd, innan han har uppnått den ålder efter vilken utbetalning skall ske. Motsvarande gäller i fråga om fordran som är beroende av någons död. Preskription inträder alltså aldrig så länge vederbörande är i livet.

Som har berörts i avsnitten 6.3.1, 6.6.5 och 6.6.6 i den allmänna motiveringen föreslås att preskriptionstiden för regressfordringar och fordringar på grund av borgen skall bestämmas enligt samma principer som preskriptionstiden för andra fordringar. När flera är solidariskt ansvariga för samma skuld, kan en infriande gäldenärs regressfordran mot en medgäldenär göras gällande först när infriandet har skett. Dessförinnan räknas således inte någon preskriptionstid för regressfordringen. Vid enkel borgen kan borgenären inte göra gällande någon fordran mot en borgensman förrän det har visat sig att huvudgäldenären inte kan betala. Först då börjar preskriptionstiden löpa i förhållande till borgensmannen. Har en borgensman nödgats infria skulden, räknas preskriptionstiden för hans regressfordran mot huvudgäldenären och mot eventuella solidariskt ansvariga medborgensmän från den dag infriandet skedde.

En fordran med anledning av kontraktsbrott kan naturligt nog göras gällande först när kontraktsbrottet har skett. I den allmänna motiveringen har jag berört sådana fall då ett kontraktsbrott är sanktionerat genom en vitesklausul eller då en avtalspart har gjort en garantiutfästelse. En fordran som grundar sig på en sådan avtalsbestämmelse kan inte göras gällande förrän det inträffar någon omständighet som medför att bestämmelsen träder i tillämpning. Som jag tidigare har påpekat medför detta att preskriptionstiden inte heller börjar löpa förrän omständigheten inträffar.

Samma princip gäller när ett kontraktsbrott består i underlåtenhet att handla. Har säljaren av en vara åtagit sig att betala en viss ersättning vid försenad leverans och underlåter han att leverera varan, räknas preskriptionstiden för köparens fordran på ersättning inte från den dag avtalet ingicks utan från den dagen leverans skulle ha skett.

I många fall är följderna av ett kontraktsbrott bristfälligt eller inte alls reglerade i avtalet. Frågan om preskriptionstiden för en fordran på grund av kontraktsbrott bör emellertid bedömas på samma sätt, oavsett om den som bryter mot avtalet har utfäst sig att betala ersättning härför eller ej. Först när den ena parten gör sig skyldig till ett kontraktsbrott, uppkommer motpartens rätt att kräva ersättning eller att göra gällande någon annan påföljd.

Preskriptionstiden för en fordran på grund av kontraktsbrott räknas alltså

i princip från det kontraktsbrottet sker. Rätten till ersättning kan emellertid vara tidsbegränsad på grund av avtal. På vissa områden gäller dessutom särskilda inskränkningar enligt lag. I 54 § köplagen finns t. ex., som tidigare har nämnts, en bestämmelse som begränsar köparens rätt att göra gällande skadeståndsanspråk eller annan påföljd på grund av fel eller brist i den köpta varan. Han måste i princip påtala felet eller bristen inom ett år från det varan mottogs.

Om man bortser från fall där särskilda inskränkningar gäller enligt lag eller avtal, är principerna för beräkning av preskriptionstid desamma vid utomobligatoriskt skadestånd som vid skadestånd på grund av kontraktsbrott.

Som jag närmare har utvecklat i avsnittet 6.3.3 i den allmänna motiveringen skall preskriptionstiden för skadeståndsanspråk normalt räknas från den tidpunkt när den skadegörande handlingen företogs. Är det fråga om skada på grund av underlåtenhet att handla, börjar preskriptionstiden löpa den dag en åtgärd som skulle ha hindrat att skadan uppkom borde ha vidtagits. Inträffar effekten av en skadegörande handling vid en senare tidpunkt, räknas emellertid preskriptionstiden för den skadelidandes fordran på ersättning som regel först från den dag skadeeffekten uppstår.

Preskriptionstiden för en skadeståndsfordran blir alltså i princip tre år från den dag skadan inträffade. Enligt 5 § gäller dock en yttersta tidsgräns om trettio år, räknat från det att den skadegörande handlingen företogs eller motsvarande. Vad i övrigt angår preskriptionstiden för skadeståndsfordringar hänvisar jag till vad jag har anfört i avsnittet 6.3.3. Jag vill också erinra om vad jag i avsnittet 6.4 har anfört om möjligheterna till förlängning av preskriptionstiden, när en skadelidande saknar kännedom om sin fordran eller om vem gäldenären är.

I promemorieförslaget finns en särskild bestämmelse om beräkning av preskriptionstid i sådana fall då en fordran skall anses förfallen på grund av gäldenärens försummelse eller liknande förhållande. Enligt den bestämmelsen räknas preskriptionstiden i sådana fall från den dag borgenären gör förfallogrunden gällande. Bestämmelsen tar sikte framför allt på sådana situationer då en kapitalskuld enligt avtal skall anses förfallen i sin helhet, om gäldenären försummar en räntebetalning eller en amortering. Utan den angivna bestämmelsen skulle enligt promemorian icke önskvärda verkningar kunna uppstå vid betalningsförsummelse genom att en treårig preskriptionstid började löpa för kapitalskulden den dag betalningsförsummelsen ansågs ha skett. Effekten härav kunde bli att borgenären för att undvika rättsförlust ansåg sig nödsakad att fullfölja sitt krav på betalning av kapitalskulden, även om gäldenären efter en tid betalade räntan eller amorteringen.

Någon motsvarighet till den angivna bestämmelsen har inte tagits in i departementsförslaget. Enligt min mening behövs inte någon sådan bestäm-

melse. Förfalloklausuler av det ifrågavarande slaget förekommer nämligen framför allt i samband med banklån och andra fordringsförhållanden där skuldebrev utfärdas och preskriptionstiden alltså normalt är tio år. Även när en sådan förfalloklausul förekommer i samband med en fordran för vilken preskriptionstiden är tre år är det emellertid enligt min mening onödigt att införa en särskild bestämmelse om att preskriptionstiden skall räknas först från den dag borgenären gör förfallogrunden gällande. Om gäldenären försummar en räntebetaling eller amortering med påföljd att borgenären omedelbart kan kräva ut hela kapitalskulden, leder detta, oavsett om borgenären gör förfallogrunden gällande eller ej, till att en treårig preskriptionstid börjar löpa för fordringen i dess helhet. Betalar gäldenären därefter den förfallna räntan eller amorteringen, sker preskriptionsavbrott vilket medför ny preskriptionstid om tre år. Om å andra sidan gäldenären inte till någon del fullgör sin betalningsskyldighet, får det anses vara rimligt att borgenären liksom annars inom tre år vidtar någon åtgärd för att få fordringen rättsligt prövad.

I paragrafens andra stycke ges särskilda bestämmelser om preskriptionstiden bl. a. för fordringar som grundar sig på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis. Undantagsbestämmelserna avser endast preskriptionstidens längd. I fråga om utgångspunkten för preskriptionstiden gäller huvudregeln i första stycket, dvs. tiden räknas från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Vad jag nyss har anfört om utgångspunkten för preskriptionstiden äger alltså tillämpning även beträffande sådana fordringar på grund av skuldebrev e.d. som avses i andra stycket.

Bestämmelserna om preskriptionstiden för skuldebrevsfordringar o.d. har delats upp på två punkter. Enligt punkt 1 är preskriptionstiden för fordran som grundar sig på löpande skuldebrev alltid tio år. Vad som avses med löpande skuldebrev framgår av 11 § skuldebrevslagen (1936:81). Som löpande skuldebrev anses enligt huvudregeln skuldebrev som är ställt antingen till innehavaren eller till viss man eller order.

I fråga om fordran som grundar sig på annat skriftligt fordringsbevis än löpande skuldebrev gäller enligt punkt 2 att preskriptionstiden är tio år, såvida inte fordringen avser köp enligt konsumentköplagen (1973:877) eller tjänst som har tillhandahållits konsument under förhållanden motsvarande dem som anges i 1 § konsumentköplagen. Avser fordringen konsumentköp eller konsumenttjänst gäller alltså huvudregeln om en treårig preskriptionstid.

Till fordringar som omfattas av undantagsbestämmelsen under 2 räknas till en början fordringar som grundar sig på enkelt skuldebrev, dvs. skuldebrev som är ställt till viss man. Även fordringar som grundar sig på annat skriftligt fordringsbevis som inte är att anse som löpande skuldebrev hänförs hit. Innebörden av att en fordran grundar sig på skriftligt fordringsbevis har

behandlats i avsnittet 6.3.1 i den allmänna motiveringen. Vid bedömningen av om en fordran grundar sig på skriftligt fordringsbevis eller ej kan viss ledning hämtas från tillämpningen av 1 § lagsökningslagen, där det som en av förutsättningarna för lagsökning anges att fordringen grundar sig på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis.

Vad som bör krävas för att ett skriftligt fordringsbevis skall anses föreligga är, som jag har anfört i den allmänna motiveringen, att gäldenären skriftligen har åtagit sig att fullgöra en viss prestation. Däremot är det inte nödvändigt att åtagandet är ovillkorligt. Ett skriftligt fordringsbevis föreligger t. ex. om köparen av en vara i ett köpekontrakt åtar sig att betala köpeskillingen när leverans har skett. Inte heller krävs det att köparens betalningsskyldighet är bestämd till beloppet. Även om det belopp som en köpare har att erlagga är bestämt i relation till något annat förhållande, t. ex. dagspriset vid leveransen, kan ett av köparen undertecknat kontrakt utgöra ett skriftligt bevis om fordran.

Som nyss nämnts gäller i vissa fall en treårig preskriptionstid även för fordringar som grundar sig på annat skriftligt fordringsbevis än löpande skuldebrev. Det första fallet gäller fordran som avser köp enligt konsumentköplagen. Enligt 1 § första stycket konsumentköplagen är lagen tillämplig när konsument av näringsidkare köper vara som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som säljs i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. Enligt andra stycket gäller lagen under motsvarande förutsättningar även i fråga om köp från annan än näringsidkare, om köpet förmedlas av näringsidkare som ombud för säljaren. Beträffande den närmare innebörden av dessa bestämmelser får jag hänvisa till vad som har anförts i motiven till konsumentköplagen (prop. 1973:138, särskilt s. 159–163).

Påpekas bör att köp av fast egendom faller utanför konsumentköplagen och därmed inte heller omfattas av bestämmelsen om treårig preskriptionstid. Frågor om förbättrat konsumentskydd vid överlåtelse av småhus övervägs emellertid f. n. av småhusköpskommittén (Ju 1975:02).

De fordringar som hänger samman med konsumentköp är i första hand fordringar på köpeskilling. I och för sig kan det också vara fråga om t. ex. fordran på ersättning på grund av fel eller brist i godset. Emellertid förekommer det sällan att en fordran av det slaget grundar sig på skriftligt fordringsbevis. Det blir således knappast aktuellt att tillämpa förevarande bestämmelse på sådana fordringar, eftersom de följer huvudregeln om treårig preskriptionstid oavsett om det är fråga om konsumentköp eller ej. Det bör tilläggas att fordringar enligt presentkort, tillgodobeviss o.d. inte omfattas av regeln om konsumentköp. För sådana fordringar är alltså preskriptionstiden tio år även i sådana fall då ett tillgodobrev har utfärdats i samband med att en vara har återlämnats.

För en fordran som avser konsumentköp gäller i princip samma preskriptionstid vid kreditköp som vid kontantköp. Skall köparen enligt skriftligt kontrakt betala köpeskillingen vid leveransen av den köpta varan, räknas en treårig preskriptionstid från den dag leverans sker. Har köparen fått kredit som innebär att han skall betala hela köpeskillingen efter t. ex. sex månader, börjar en treårig preskriptionstid löpa den dag säljaren kan kräva betalning. Är det fråga om avbetalningsköp räknas en treårig preskriptionstid separat för varje post från den dag resp. post förfaller till betalning eller, om betalning skall ske vid anfordran, den dag anfordran tidigast kan ske.

För tillämpningen av bestämmelsen om konsumentköp är det likgiltigt om köparen i förhållande till säljaren har åtagit sig betalningsskyldighet i köpekontrakt eller i en separat handling. I bägge fallen blir preskriptionstiden tre år. Däremot följer av punkt 1 att preskriptionstiden blir tio år, om köparen har överlämnat ett löpande skuldebrev. Det bör emellertid observeras att det i 17 § konsumentköplagen har ställts upp ett förbud mot användande av löpande skuldebrev. Där föreskrivs i fråga om kreditköp att säljaren inte får ta emot, förutom växelförbindelse, löpande skuldebrev eller annan av köparen ingången skuldförbindelse, vars överlåtelse eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet vid godtrosförvärv av köpehandlingen. Om förbudet skulle överträdas, gäller dock att köparen inte har bättre rätt i förhållande till en godtroende förvärvare än den som eljest har utfärdat ett löpande skuldebrev. På motsvarande sätt gäller enligt förevarande paragraf att om ett löpande skuldebrev har överlämnats till säljaren i strid med konsumentköplagens bestämmelser, så beräknas preskriptionstiden utan hänsyn till att skuldebrevet avser likvid för ett konsumentköp. En annan ordning skulle vara omöjlig att förena med de bestämmelser som gäller i fråga om överlåtelse och pantsättning av löpande skuldebrev.

Som jag nyss nämnde blir preskriptionstiden vid konsumentköp tre år, om köparen till säljaren har överlämnat ett enkelt skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis som inte är löpande. Detta gäller även om säljaren överlåter eller pantsätter sin fordran. Preskriptionstiden blir alltså tre år, om säljaren exempelvis diskonterar ett köpekontrakt som avser konsumentköp hos en bank eller annan kreditgivare.

Vad jag nu har anfört om preskriptionstiden för fordran på grund av konsumentköp gäller normalfallet att köparen i ett skuldebrev e.d. åtar sig betalningsskyldighet i förhållande till säljaren. Saken kan emellertid komma i ett annat läge, om köparen för att finansiera köpet tar upp ett lån hos en särskild kreditgivare och använder lånet för att betala köpeskillingen kontant.

I detta avseende vill jag till en början erinra om att konsumentköplagen innehåller en särskild bestämmelse för sådana fall då köpeskillingen eller en del av den erläggs med belopp som köparen i samband med köpet genom säljarens förmedling har erhållit som lån av bank eller annan med vilken

säljaren samarbetar för sådan förmedling av lån. Enligt 16 § har köparen då rätt att mot långgivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han får göra mot säljaren. Har ett lån sådant samband med ett konsumentköp att den angivna bestämmelsen är tillämplig, måste det anses att lånefordringen avser ett köp enligt konsumentköplagen. Preskriptionstiden för en sådan fordran bör då beräknas på samma sätt som för andra fordringar som avser konsumentköp. Vid överlåtelse eller pantsättning gäller samma preskriptionstid i förhållande till den nye borgenären eller panthavaren som gentemot den ursprunglige borgenären.

Avser fordringen däremot ett lån hos en helt fristående kreditgivare, kan fordringen inte anses avse köp enligt konsumentköplagen. Preskriptionstiden blir då tio år, oavsett om fordringen grundar sig på löpande skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis.

Jag vill i sammanhanget erinra om att kreditköpkommittén i betänkandet SOU 1975:63 har lagt fram förslag till en ny konsumentkreditlag och i samband därmed föreslagit att bl. a. 16 och 17 §§ konsumentköplagen skall upphävas. Den föreslagna konsumentkreditlagen innehåller en definition av begreppet kreditköp, där det sägs att sådant köp skall anses föreligga bl. a. när köparen av en vara erlägger någon del av betalningen med belopp som han erhåller som lån av utomstående kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Genomförs utredningens förslag, får bestämmelsen om kreditköp betydelse för frågan om huruvida en långivares fordran skall vara underkastad en treårig eller tioårig preskriptionstid. Har lånet ett sådant samband med köpet att kreditköp skall anses föreligga, blir lånefordringen underkastad en treårstid.

Den föreslagna konsumentkreditlagen innehåller en motsvarighet till bestämmelsen i 17 § konsumentköplagen om förbud för säljaren att ta emot löpande skuldebrev e.d. vid kreditköp. Av intresse är att förbudet mot att ta emot sådant skuldebrev utvidgas till att gälla också den som i egenskap av särskild kreditgivare ger konsument ett lån i samband med kreditköp.

Det andra undantaget från bestämmelsen om tioårig preskriptionstid i punkt 2 gäller fordran som avser tjänst som har tillhandahållits konsument under förhållanden motsvarande dem som anges i 1 § konsumentköplagen. Syftet med bestämmelsen är att i preskriptionshänseende jämställa fordringar på grund av konsumenttjänster med fordringar på grund av konsumentköp. Någon särskild lagstiftning om konsumenttjänster finns ännu inte. Frågor om konsumentskyddet vid tjänster utreds emellertid f.n. av konsumenttjänstutredningen (Ju 1972:07).

Det ligger i sakens natur att den hänvisning som i avsaknad av särskilda lagbestämmelser om konsumenttjänster har getts till 1 § konsumentköplagen i viss mån är vag och kan ge upphov till tvekan om vilka fordringar avseende tjänster som omfattas av den kortare preskriptionstiden. Ätminstone till viss del torde emellertid den oklarhet som kan råda i detta avseende komma att undanröjas genom den kommande lagstiftningen om konsumenttjänster.

Jag vill här till en början slå fast att en förutsättning för att bestämmelsen om konsumenttjänster skall vara tillämplig är att det är fråga om en tjänst som har tillhandahållits en konsument och som kan sägas vara avsedd huvudsakligen "för enskilt bruk". Vidare skall tjänsten ha tillhandahållits av en näringsidkare i hans yrkesmässiga verksamhet eller också ha förmedlats av en näringsidkare som ombud för den som har tillhandahållit tjänsten.

Bland de fordringar som under de angivna förutsättningarna omfattas av den kortare preskriptionstiden kan till en början nämnas sådana som avser ersättning för arbete på lös sak. Det kan gälla ersättning för underhålls-, reparations- eller ändringsarbeten, t. ex. tvättning av kläder och reparation av bil, eller sådan tillverkning på vilken köpreglerna inte är tillämpliga därför att beställaren själv tillhandahåller materialet. Även fordringar som avser arbete på fast egendom, t. ex. underhålls- eller reparationsarbeten på hus, bör hänföras hit, om arbetet utförs åt konsument etc. Som konsumenttjänster bör vidare kunna betraktas tjänster som avser sjukvård, tandbehandling, meddelande av undervisning, juridisk rådgivning och liknande.

Vad i övrigt angår bedömningen av om preskriptionstiden för en fordran som avser en konsumenttjänst skall vara tre eller tio år bör principerna vara desamma som när det gäller fordringar på grund av konsumentköp. Har löpande skuldebrev utfärdats, blir preskriptionstiden således alltid tio år. Har annat skriftligt fordringsbevis utfärdats, blir tiden tre år, om fordringen har tillräckligt nära samband med tjänsten. Så är fallet, om konsumenten har åtagit sig betalningsskyldighet direkt i förhållande till den som har utfört tjänsten. Detsamma får anses gälla, om konsumenten har tagit upp ett lån hos en särskild kreditgivare under förhållanden motsvarande dem som anges i 16 § konsumentköplagen. Har konsumenten däremot utan förmedling av den som tillhandahåller tjänsten lånat pengar hos en särskild kreditgivare, bör lånefordringen betraktas som fristående, vilket medför att preskriptionstiden blir tio år, om skriftligt fordringsbevis har utfärdats.

I tredje stycket av förevarande paragraf hänvisas till 6-8 §§ i fråga om preskriptionsavbrott och ny preskriptionstid efter sådant avbrott. Av intresse är bl. a. att om preskription har avbrutits genom väckande av talan e. d. som sedan har lett till dom eller liknande avgörande, så räknas alltid en ny tioårig preskriptionstid från den dag målet avslutas eller, om fordringen kan göras gällande först senare, från denna senare tidpunkt.

I 20 § promemoriaförslaget finns en bestämmelse om att tid som löper ut på söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton förlängs t. o. m. nästa vardag. Bestämmelsen motsvaras den s. k. söndagsregeln i 2 § lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid, där det föreskrivs att, om tid då en åtgärd senast skall företas enligt lag eller särskild författning infaller på en söndag e. d., får åtgärden företas nästa vardag. Enligt min mening är det onödigt att införa en särskild bestämmelse härom i preskriptionslagen. Även utan en sådan bestämmelse bör söndagsregeln tillämpas på preskription av fordringar, så att preskriptionstid som

går ut på en söndag e. d. förlängs t. o. m. nästa vardag. Jag vill tillägga att det åtminstone beträffande fordringar som grundas på skuldebrev med bestämd förfallodag och vissa andra fordringar torde bli relativt sällsynt att preskriptionstiden löper ut en helgdag, eftersom redan förfallodagen, om den infaller på en söndag e. d., förskjuts till nästa vardag. Detta följer av 5 § andra stycket skuldebrevslagen och 2 § lagen om beräkning av lagstadgad tid.

3 §

Paragrafen, som motsvarar 8 § i promemoriaförslaget, innehåller bestämmelser om förlängning av preskriptionstiden i sådana fall då borgenären saknar kännedom om någon omständighet som är av betydelse för hans möjlighet att kräva ut sin fordran eller då borgenären av annan anledning är förhindrad att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 6.4 i den allmänna motiveringen.

Första stycket avser sådana fall då borgenären saknar kännedom om sin fordran, vem som är gäldenär eller gäldenärens hemvist och uppehållsort. Fordringen preskriberas då tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller borde ha fått kännedom om den ifrågavarande omständigheten.

Den i första stycket angivna möjligheten till förlängning av preskriptionstiden kan få särskild betydelse när det gäller fordran på skadestånd, framför allt i utomobligatoriska förhållanden. Jag vill i detta avseende hänvisa, förutom till avsnittet 6.4, till vad jag har anfört i avsnittet 6.3.3 i den allmänna motiveringen.

Vad beträffar det fallet att borgenären saknar kännedom om gäldenärens hemvist och uppehållsort är syftet med tilläggsfristen att borgenären inte skall gå miste om möjligheten att kräva ut sin fordran därför att gäldenären inte kan anträffas. Bestämmelsen anknyter till rättegångsbalkens regler om laga domstol i tvistemål så till vida som begreppen hemvist och uppehållsort bör ges samma innebörd som där. Enligt 10 kap. 1 § rättegångsbalken är svarandens hemvist som regel den ort inom riket där han är mantalsskriven. Bolag, förening o.d. har i allmänhet sitt hemvist där styrelsen har sitt säte.

Emellertid åsyftas inte någon korrespondens med reglerna i rättegångsbalken på det sättet att borgenären skall komma i åtnjutande av en tilläggsfrist enligt förevarande paragraf endast när han inte har möjlighet att få sin talan prövad vid domstol. Som jag har påpekat i avsnittet 6.4 kan talan i vissa fall väckas mot en person trots att både hans hemvist och uppehållsort är okända. Även i de fall detta är möjligt kan preskriptionstiden förlängas enligt den förevarande bestämmelsen. Jag vill tillägga att förutsättningen för att förlängning skall kunna ske i ifrågavarande situationer är att borgenären saknar kännedom både om gäldenärens hemvist och om

hans uppehållsort. Har gäldenären känt hemvist inom landet, kan borgenären kräva honom där även om gäldenären tillfälligt befinner sig på annan ort. Detsamma torde som regel vara fallet, om gäldenären har känt hemvist utomlands. Saknar gäldenären känt hemvist såväl inom som utom landet men är hans uppehållsort känd, är detta som regel tillräckligt för att borgenären skall kunna vidta åtgärd för att kräva ut sin fordran eller avbryta preskription.

I andra stycket föreskrivs att om borgenären på grund av annan omständighet varöver han ej råder är förhindrad att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd, inträder preskription tidigast ett år efter den dag hindret upphörde. Bestämmelserna avses att tillämpas framför allt i situationer av force majeure-karaktär. Jag hänvisar även på denna punkt till vad jag har anfört i avsnittet 6.4 i den allmänna motiveringen.

Enligt tredje stycket får preskriptionstiden inte förlängas enligt förevarande paragraf med mer än sammanlagt tio år. Utgångspunkten för tioårsfristen är den dag den ursprungliga preskriptionstiden går ut. Har preskription avbrutits och lett till ny preskriptionstid, räknas tioårsfristen från den dag den nya preskriptionstiden går ut. Bestämmelsen i tredje stycket gäller liksom bestämmelserna i första och andra styckena även när preskription har avbrutits utan att det har lett till ny preskriptionstid. I de fall bestämmelsen om tilläggsfrist i 8 § tredje stycket blir tillämplig, räknas tioårsfristen från den dag tilläggsfristen löper ut.

Bestämmelserna i förevarande paragraf är tillämpliga även i sådana fall då preskriptionstiden beräknas enligt 4 §. Däremot kan förlängning med stöd av 3 § inte ske, om den i 5 § angivna trettioårsfristen beträffande skadeståndsfordringar har gått ut utan att preskriptionsavbrott har skett.

4 §

Paragrafen, som motsvarar 5 § i promemoriaförslaget, innehåller särskilda bestämmelser om preskriptionstiden för fordran på skadestånd i anledning av brott. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 6.4 i den allmänna motiveringen.

I fråga om fordran på skadestånd i anledning av brott gäller i första hand de allmänna preskriptionsbestämmelserna i 2 §. Det innebär att preskriptionstiden är tre år från den dag fordringen tidigast kan göras gällande. Preskriptionstiden räknas normalt från den dag brottet begås. Inträffareffekten av den brottsliga handlingen vid en senare tidpunkt, förskjuts dock utgångspunkten för preskriptionstiden liksom när det gäller andra skadeståndsanspråk. I detta sammanhang kan erinras om att tiden för åtalspreskription enligt 35 kap. 1 § brottsbalken kan flyttas fram på motsvarande sätt. Enligt 35 kap. 4 § första stycket brottsbalken räknas de i 35 kap. 1 § angivna tiderna normalt från den dag brottet begås, men om det för ådömande av påföljd förutsätts att viss verkan av handlingen har inträtt, räknas tiden från den dag sådan verkan inträder.

Syftet med bestämmelserna i förevarande paragraf är primärt att den som har åsamkats skada genom brott skall ha möjlighet att begära skadestånd så länge straffrättslig påföljd kan ådömas. Bestämmelserna har anknutits till reglerna om åtalspreskription i 35 kap. brottsbalken.

Enligt första stycket preskriberas fordran på skadestånd i anledning av brott inte före utgången av den tid som anges i 35 kap. 1 § brottsbalken. Förutsättningen är dock att frågan om ansvar för brottet inte har avgjorts dessförinnan. Har så skett inträder preskription ett år efter den dag dom eller slutligt beslut meddelades, om inte preskriptionstiden går ut senare enligt 2 eller 3 §.

Bestämmelsen i första stycket saknar betydelse för sådana fall då tiden för åtalspreskription är kortare än tiden för fordringspreskription. Även om inte åtalspreskriptionen avbryts inom den föreskrivna tiden, har målsäganden ändå kvar möjligheten att få ut skadestånd så länge inte fordringen har preskriberats enligt 2 och 3 §§.

I fråga om brott för vilka tiden för åtalspreskription är längre än tre år innebär bestämmelsen i första stycket att den allmänna preskriptionstiden förlängs för enskilt anspråk i anledning av brottet, om inte ansvarsfrågan har avgjorts inom två år från det brottet begicks. Även om en åklagare på grund av den misstänktes ålder eller sinnesbeskaffenhet, på grund av att bevisningen bedöms som otillräcklig eller av andra skäl underlåter att väcka åtal, har den skadelidande rätt att väcka skadeståndstalan, så länge inte den i 35 kap. 1 § brottsbalken angivna tiden har gått till ända. En förutsättning för att den skadelidandes talan skall kunna bifallas, när den allmänna preskriptionstiden har gått ut, bör dock vara att han visar att brott föreligger. Underlåter den skadelidande att väcka talan eller avbryta preskription på annat sätt, preskriberas hans anspråk samtidigt som tiden för åtalspreskription går ut.

Andra stycket innehåller bestämmelser för det fallet att gäldenären har häktats eller erhållit del av åtal inom den tid som anges i 35 kap. 1 § brottsbalken utan att dock ansvarsfrågan har avgjorts inom den tiden. En fordran på skadestånd i anledning av brottet preskriberas då aldrig så länge domstolsförfarandet pågår. Vidare löper en tilläggsfrist på ett år, räknat från den dag dom eller slutligt beslut meddelades.

Bestämmelsen i andra stycket är tillämplig bl. a. om ett slutligt avgörande som inte innefattar prövning av ansvarsfrågan har meddelats innan tiden för åtalspreskription har gått ut. Om en häktad frigets innan åtal har väckts eller om åtal av visas eller avskrivs dessförinnan, har den skadelidande alltså minst ett år på sig för att väcka skadeståndstalan. Om längre tid återstår tills tiden för åtalspreskription går ut, gäller dock enligt första stycket att preskription inte inträder före utgången av den i 35 kap. 1 § brottsbalken angivna tiden.

Under förutsättning att häktning eller delgivning av åtal har skett innan tiden för åtalspreskription har gått ut får målsäganden en ettårsfrist enligt andra stycket även i de fall slutligt avgörande meddelas först därefter. Detta gäller oavsett om avgörandet innefattar en prövning av ansvarsfrågan eller ej.

Ettårsfristen räknas enligt både första och andra styckena från den dag dom

eller slutligt beslut meddelas. Härmed avses den dag sådant avgörande meddelas av den domstol som sist handlägger målet. Om en tilltalad som har fällits till ansvar i första instans överklagar domen men sedan återkallar sin vadetalan, räknas ettårsfristen från den dag målet avskrivs i hovrätten. På motsvarande sätt räknas fristen, när talan har fullföljts mot en hovrättsdom men ansökan om prövningstillstånd avslås, från den dag beslutet härom meddelas.

Bestämmelserna i både första och andra styckena är tillämpliga inte bara på målsägandes skadeståndsanspråk utan också på anspråk som tillkommer någon annan på grund av överlåtelse av skadeståndsanspråk. Detta framgår av uttrycket fordran på skadestånd "i anledning av" brott.

Påpekas bör slutligen att bestämmelserna i förevarande paragraf inte är tillämpliga, om den i 5 § angivna trettioårsfristen har gått ut utan att preskriptionsavbrott har skett.

5 §

I paragrafen, som saknar motsvarighet i promemoriaförslaget, föreskrivs en yttersta tidsgräns på trettio år för fordran på skadestånd. Bestämmelsen har behandlats i avsnittet 6.3.3 i den allmänna motiveringen.

Paragrafen är tillämplig såväl på utomobligatoriska skadestånd som på skadestånd i kontraktsförhållanden. Enligt första punkten räknas trettioårsfristen normalt från den tidpunkt när den skadegörande handlingen företogs. Har skadan uppkommit som en följd av ett fortlöpande förfarande, räknas tiden från den tidpunkt när förfarandet upphörde i den mån det inte är möjligt att hänföra olika delar av skadan till särskilda åtgärder eller händelser. Vid skada på grund av underlåtenhet gäller enligt andra punkten att tiden räknas från den dag åtgärd senast borde ha vidtagits.

Genom trettioårsfristen avskärs den skadelidande definitivt från möjligheten att kräva skadestånd, om inte preskriptionsavbrott har skett enligt reglerna i 6 §. Härvid bortses från den möjlighet att använda fordringen till kvittning som kan föreligga enligt 11 §. Det bör tilläggas att en skadelidande som har väckt talan i rätt tid och som har fått sitt anspråk fastställt genom dom är oförhindrad att begära verkställighet efter tidens utgång.

De förlängningsfrister som föreskrivs i 3 och 4 §§ förslaget till preskriptionslag gäller inte, om trettioårsfristen har gått ut utan att preskriptionsavbrott har skett. Däremot bör det vara möjligt att avtala om förlängning av preskriptionstiden under de förutsättningar som anges i 14 §, t. ex. när förlikningsförhandlingar pågår, även om detta skulle leda till att trettioårsfristen överskrids. Visar det sig att förlikningsförhandlingarna inte leder till någon överenskommelse, bör alltså den skadelidande vara oförhindrad att väcka talan även efter fristens utgång inom den förlängningsfrist som parterna har avtalat.

Bestämmelsen i förevarande paragraf gäller också när fråga uppkommer om höjning av ett redan fastställt skadestånd. Höjning av skadeståndslivränta måste alltså påkallas senast trettio år efter det att den skadevållande händelsen inträffade. Har skadestånd fastställts i form av engångsbelopp och vill den skadelidande ha ytterligare ersättning med anledning av samma skadehändelse, måste på motsvarande sätt begäran härom framställas senast trettio år efter händelsen.

6 §

Paragrafen, som motsvarar 9 § 1–4 i promemoriaförslaget, innehåller bestämmelserna om hur preskription avbryts. Enligt punkt 1 sker preskriptionsavbrott från gäldenärens sida genom att han utfäster betalning, erligger ränta eller amortering eller på annat sätt erkänner fordringen gentemot borgenären. Punkterna 2–4 innehåller bestämmelser om preskriptionsavbrott från borgenärens sida. I punkt 2 föreskrivs att preskription avbryts genom att borgenären väcker talan mot gäldenären, ansöker om lagsökning eller betalningsföreläggande, påkallar tillämpning av skiljeavtal eller söker verkställighet för fordringen. Enligt punkt 3 sker preskriptionsavbrott genom att borgenären åberopar sin fordran till kvittning vid domstol, i skiljeförfarande eller hos exekutiv myndighet. Enligt punkt 4 slutligen avbryts preskription också genom att borgenären under åberopande av fordringen ansöker att gäldenären skall försättas i konkurs eller bevakar sin fordran i gäldenärens konkurs.

Vid preskriptionsavbrott från gäldenärens sida bör, som jag har anfört i den allmänna motiveringen, preskriptionen anses avbruten när gäldenären lämnar sitt erkännande. Detta gäller oavsett om erkännandet är muntligt eller skriftligt. Erkänner gäldenären skulden i en skrivelse till borgenären avbryts preskriptionen den dag gäldenären avsänder skrivelsen, även om denna kommer borgenären till handa först efter preskriptionstidens utgång. När gäldenären erkänner skulden genom konkludent handlande, t. ex. betalning av amortering eller ränta, gäller samma princip. Om t. ex. betalning sker till borgenärens bank- eller postgirokonton, sker preskriptionsavbrott den dag gäldenären vidtar sin betalningsåtgärd.

Vad i övrigt beträffar den närmare innebörden av bestämmelserna om hur preskription avbryts och när preskriptionsavbrott sker hänvisar jag till avsnitten 6.5.1 och 6.5.2 i den allmänna motiveringen.

I departementsförslaget har inte tagits in någon motsvarighet till bestämmelsen i 9 § 5 promemoriaförslaget att preskriptionsavbrott kan ske genom att borgenären underrättar gäldenären om att han har inlett rättsligt förfarande mot någon annan. Inte heller föreslås någon motsvarighet till bestämmelsen i 10 § promemoriaförslaget, enligt vilken preskription i vissa fall skulle kunna avbrytas genom skriftlig erinran om fordringen. Skälen härför har redovisats i avsnittet 6.5.1 i den allmänna motiveringen.

Det kan tilläggas att preskriptionsavbrott inte sker genom att gäldenären väcker talan mot borgenären. Har gäldenären väckt negativ fastställsetalan för att få fordringsförhållandet prövat, måste borgenären om han vill avbryta preskriptionen ansöka om genstämning mot gäldenären. Det räcker alltså inte att borgenären bestrider bifall till gäldenärens talan.

7 §

Paragrafen, som motsvarar 11 § och delvis 15 § i promemorieförslaget, reglerar verkan av att preskription avbryts genom gäldenärens erkännande. I sådana fall skall ny preskriptionstid alltid löpa från dagen för erkännandet. Den nya preskriptionstiden beräknas enligt 2 §. Bestämmelsen har behandlats i avsnittet 6.5.3 i den allmänna motiveringen.

8 §

I paragrafen, som motsvarar 12 och 13 §§ samt delvis 15 § i promemorieförslaget, behandlas rättsverkningarna av att preskription avbryts av borgenären.

Första och andra styckena avser sådana fall då borgenärens åtgärd medför att fordringen fastställs genom dom e. d. att borgenären får betalningsrätt för fordringen i konkurs eller att åtgärd för verkställighet vidtas utan att borgenären får full betalning. Ny preskriptionstid om tio år skall då börja löpa från den dag målet eller konkursen avslutas eller från den senare tidpunkt då fordringen tidigast kan göras gällande.

Om en av borgenären väckt talan bifalls endast delvis, räknas ny preskriptionstid bara för den del av fordringen som blir fastställd genom avgörandet. Motsvarande gäller beträffande fordran som har bevakats i konkurs. Har borgenären exempelvis bevakat en fordran på 10 000 kr. men tillerkänts betalningsrätt endast för 8 000 kr. löper ny preskriptionstid enbart för det senare beloppet. Beträffande återstoden räknas en ettårsfrist, om inte längre tid återstår av den tidigare preskriptionstiden. Som tidigare har nämnts saknar det i sammanhanget betydelse om tillgångarna räcker till någon utdelning eller ej.

Med den dag ett mål avslutas avses den dag dom eller slutligt beslut meddelas av den instans som sist handlägger målet. Om detta avslutas genom dom, börjar alltså den nya preskriptionstiden löpa den dag domen meddelas. Det kan emellertid inträffa att preskriptionstiden räknas från meddelandet av ett beslut som inte innefattar någon prövning i sak. Om exempelvis en underrättsdom har överklagats och den fullföljda talan sedan har återkallats eller avvisats, räknas tiden från den dag beslut om avskrivning eller avvisning meddelas.

Bestämmelsen om att den nya preskriptionstiden skall räknas från den senare dag då fordringen tidigast kan göras gällande blir tillämplig framför allt i sådana fall då gäldenären genom en dom åläggs att fullgöra något vid en viss tidpunkt i framtiden. Utgångspunkten för den nya preskrip-

tionstiden förskjuts emellertid också, om gäldenärens skyldighet att prestera är beroende av att någon annan omständighet inträffar. Även i sådana fall då en dom innefattar prövning av en fastställelsetalan kan utgångspunkten flyttas fram på motsvarande sätt, om inte borgenären kan kräva fullgörelse omedelbart. För tydlighetens skull bör påpekas att tidpunkten för den nya preskriptionstiden inte förskjuts enbart därför att en dom inte vinner laga kraft samma dag som den meddelas.

En särskild fråga är hur preskriptionstiden skall beräknas i fall då det finns möjlighet att begära återvinning sedan ett avgörande har meddelats. Regler om återvinning finns bl. a. i 44 kap. 9 § rättegångsbalken. Enligt detta lagrum får den mot vilken tredskodom har getts söka återvinning inom en månad från den dag domen delgavs honom. Delgivning sker som regel genom den vinnande partens försorg. Påpekas bör emellertid att en tredskodom kan verkställas även om delgivning inte har skett och det alltså är ovisst om återvinning kommer att begäras. Det föreskrivs sålunda i 49 § utsökningsslagen att en tredskodom varigenom betalningsskyldighet har ålagts en utebliven part får verkställas som lagakraftvunnen, om inte domstolen efter ansökan om återvinning förordnar om inhibition.

Förevarande paragraf innebär att ny preskriptionstid även vid tredskodom räknas från den dag domen meddelas. Om den tappande parten emellertid ansöker om återvinning inom föreskriven tid, återupptas målet med påföljd att preskriptionstiden upphör att löpa. Så länge förfarandet pågår, inträder inte preskription. När återvinningsmålet avslutas börjar en ny tioårig preskriptionstid löpa, under förutsättning att fordringen blir fastställd genom dom. Sker inte detta, inträder preskription tidigast ett år efter den dag återvinningsmålet avslutades.

De angivna principerna för beräkning av preskriptionstid när tredskodom har meddelats äger motsvarande tillämpning beträffande utslag i lågsökningssmål och slutbevis i mål om betalningsföreläggande. Bestämmelser om återvinning och verkställighet i sådana mål finns i 34 och 35 §§ lågsökningsslagen och 51 § utsökningsslagen.

Vad beträffar konkursfallet innebär bestämmelserna att den nya preskriptionstiden normalt skall räknas från den dag konkurs avslutas. För sådana fall då konkurs avslutas genom slututdelning gäller enligt 146 § konkurslagen att konkursen anses avslutad när förslaget till slututdelning blir tillgängligt för granskning. Om tvist uppkommer om fordringen och målet härom avgörs senare, kommer dock tiden att räknas från den dag det målet avslutas.

I tredje stycket regleras sådana fall då en av borgenären vidtagen åtgärd inte leder till dom eller annat resultat som medför ny preskriptionstid enligt första stycket. Preskriptionstiden skall då beräknas som om preskriptionsavbrott inte hade skett. Preskription skall dock aldrig inträda tidigare än ett år efter den dag målet eller konkursen avslutades.

Tilläggsfristen i tredje stycket blir tillämplig endast om det vid målets eller konkursens avslutande återstår mindre än ett år av den preskriptionstid som löpte före preskriptionsavbrottet. Om t. ex. en borgenär, som har väckt talan

mot gäldenären kort före preskriptionstidens utgång, får stämmingsansökan avvisad därför att talan har väckts vid fel domstol, har han en frist på ett år från dagen för avvisningsbeslutet för att väcka talan vid rätt domstol. Om å andra sidan avvisning sker av en ansökan om verkställighet beträffande en fordran som nyligen har fastställts genom dom, får bestämmelsen om tilläggsfrist inte någon aktualitet. I stället fortsätter den tioåriga preskriptionstiden att löpa som om verkställighetsansökan inte hade gjorts.

Bestämmelserna i denna paragraf har behandlats i avsnittet 6.5.3 i den allmänna motiveringen. I fråga om preskriptionstiden för fordringar som har fastställts genom dom e.d. hänvisas också till avsnittet 6.3.1.

9 §

Paragrafen, som i sak överensstämmer med 16 § i promemorieförslaget, innehåller bestämmelser om innebörden av preskription. Enligt huvudregeln i första stycket förlorar borgenären genom preskription rätten att kräva ut sin fordran. Denna princip har berörts i avsnittet 6.6.1 i den allmänna motiveringen. I andra stycket föreskrivs att preskription av huvudfordran också omfattar fordran på ränta och annan tilläggsförpliktelse samt fordran på grund av borgen. I denna del hänvisas till avsnitten 6.6.2 och 6.6.6 i den allmänna motiveringen.

10 §

Paragrafen, som motsvarar 17 § i promemorieförslaget, innehåller bestämmelser om rättsverkningarna av preskription när flera gäldenärer har åtagit sig eller förpliktats att svara solidariskt för samma skuld. Bestämmelserna är tillämpliga såväl när flera huvudgäldenärer är solidariskt ansvariga som när solidariskt ansvar föreligger på grund av borgen. Beträffande den närmare innebörden av bestämmelserna hänvisas till avsnitten 6.6.5 och 6.6.6 i den allmänna motiveringen.

11 §

I paragrafen, som överensstämmer med 18 § i promemorieförslaget, föreskrivs att en fordran utan hinder av preskription får användas till kvittning, om den inte var preskriberad vare sig när borgenären förvärvade den eller när han kom i skuld till gäldenären. Bestämmelsen har behandlats i avsnittet 6.6.3 i den allmänna motiveringen.

12 §

Paragrafen, som i sak överensstämmer med 19 § i promemorieförslaget, innehåller en bestämmelse om att preskription inte inskränker borgenärens rätt att ta ut sin fordran ur egendom i vilken han har panträtt eller retentionsrätt till säkerhet för fordringen. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.6.4 i den allmänna motiveringen.

13 §

I paragrafen, som överensstämmer med 21 § i promemorieförslaget, föreskrivs att avtal att fordran inte skall preskriberas eller att preskription skall kunna avbrytas på annat sätt än som föreskrivs i lagen är ogiltigt. Bestämmelsen syftar till att förhindra att centrala regler i lagen åsidosätts. Utan en bestämmelse av detta slag skulle de ändamål som den föreslagna lagstiftningen är avsedd att tillgodose i stor utsträckning kunna omintetgöras genom att borgenären friskrev sig från skyldigheten att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd eller genom att han försäkrade sig om att alltid kunna avbryta preskription genom en formlös påminnelse e. d. Bestämmelsen har berörts i avsnittet 6.4 i den allmänna motiveringen. I fråga om internationella förhållanden hänvisas till avsnittet 6.8.

14 §

Paragrafen, som motsvarar 22 § i promemorieförslaget, innehåller bestämmelser som begränsar rätten att ingå avtal om förlängning av preskriptionstiden. Bestämmelserna syftar liksom bestämmelsen i föregående paragraf till att förhindra att lagens bestämmelser kringgås på ett otillbörligt sätt. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 6.4 i den allmänna motiveringen. I fråga om internationella förhållanden hänvisas till avsnittet 6.8.

Enligt första stycket första punkten är ett avtal om förlängning av preskriptionstiden giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Enligt andra punkten får förlängning ske med högst tre år i sänder räknat från dagen för avtalet och sammanlagt med högst tio år från den dag preskriptionstiden annars skulle ha gått ut. I andra stycket föreskrivs ett undantag från bestämmelserna i första stycket beträffande fordran enligt obligation eller annat skuldebrev som avses i 4 § första stycket skuldebrevslagen.

Med de begränsningar i rätten att träffa avtal om förlängning av preskriptionstiden som föreslås i första stycket torde det i praktiken bli relativt sällsynt med sådana avtal. Möjligheten att avtala om förlängd preskriptionstid torde komma att utnyttjas framför allt när förlikningsförhandlingar pågår mellan borgenären och gäldenären mot slutet av preskriptionstiden. Kan preskriptionsavbrott inte åstadkommas genom gäldenärens erkännande därför att han helt eller delvis bestrider betalningsskyldighet, kan det ligga i båda parter intresse att avtala om förlängning av preskriptionstiden för att undvika rättsligt förfarande.

Det bör påpekas att ett giltigt avtal om förlängning av preskriptionstiden kan innebära att gäldenären samtidigt erkänner skulden och därigenom avbryter preskriptionen. I så fall beräknas ny preskriptionstid enligt vanliga bestämmelser.

Bestämmelsen i andra stycket innebär att preskriptionstiden för fordran enligt sådant skuldebrev som avses i 4 § första stycket skuldebrevslagen får förlängas utan hinder av vad som föreskrivs i första stycket i förevarande paragraf. Med stöd av denna bestämmelse kan i obligationer och andra

masskuldebrev tas in förbehåll om längre preskriptionstid än den som gäller enligt de allmänna bestämmelserna.

Lika litet som i promemoriaförslaget har i det remitterade förslaget tagits in någon bestämmelse som förbjuder avtal om kortare preskriptionstid än den som föreskrivs i lagen. I vissa fall kan det emellertid tänkas att ett sådant villkor framstår som oskäligt mot borgenären. Möjlighet finns då att jämka villkoret eller lämna det utan avseende med stöd av den nya generalklausulen i 36 § avtalslagen (prop. 1975/76:81, LU 1975/76:21, SFS 1976:185).

15 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i promemoriaförslaget, innehåller i första punkten en bestämmelse om att rättslig åtgärd som vidtas i annat land skall tillerkännas preskriptionsavbrytande verkan, om det med hänsyn till gäldenärens förhållanden och omständigheterna i övrigt föreligger skälig anledning att åtgärden vidtas i det främmande landet. Enligt andra punkten skall därvid bestämmelserna i 8 § om verkan av preskriptionsavbrott äga motsvarande tillämpning. Detta innebär bl. a. att ny preskriptionstid skall börja löpa, om fordringen fastställs genom dom eller liknande avgörande, oavsett om avgörandet kan verkställas här i landet eller ej. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.8 i den allmänna motiveringen.

Övergångsbestämmelserna

I fråga om första-tredje styckena av övergångsbestämmelserna, som i sak överensstämmer med övergångsbestämmelserna i promemoriaförslaget utom såvitt angår tidpunkterna, hänvisas till vad som har anförts i avsnittet 6.9 i den allmänna motiveringen. Jag vill tillägga att bestämmelserna är tillämpliga också på sådan fordran på grund av banksättning som enligt 1 § undantas från lagens tillämpningsområde. En fordran av det slaget som har kommit till före lagens ikraftträdande är alltså inte föremål för preskription, om den inte har preskriberats dessförinnan.

Enligt fjärde stycket gäller preskriptionsförordningen övergångsvis beträffande fordran på skatt eller allmän avgift varom särskilda bestämmelser om preskription inte har meddelats. Bestämmelsen har behandlats i avsnittet 6.3.5 i den allmänna motiveringen. Med allmänna avgifter avses sådana avgifter av offentligrättslig karaktär som erläggs till stat eller kommun. Hit räknas däremot inte avgifter som enskilda har att erlagga som betalning för prestationer som har utförts av affärsdrivande verk o. d. I fråga om t. ex. fordran på ersättning för leverans av gas eller elektricitet från ett kommunalt verk gäller sålunda vanliga bestämmelser om preskription av fordran. För tydlighetens skull bör påpekas att övergångsbestämmelserna i fjärde stycket också omfattar tullar.

8.2 Förslaget till lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer

Förslaget innebär framförallt att de bestämmelser i preskriptionsförordningen som behandlar preskription upphävs. Förordningens bestämmelser om kallelse på okända borgenärer lämnas i allt väsentligt oförändrade i sak. De ändringar som föreslås är huvudsakligen av redaktionell natur. Det föreslås dock att 16 § om rätt för gäldenären att väcka s. k. provokatorisk talan efter kallelse på okända borgenärer upphävs. Gäldenärens behov av att kunna väcka negativ fastställelsetalan mot borgenären får anses tillräckligt tillgodosett genom bestämmelserna i rättegångsbalken. Vidare föreslås att förordningens rubrik ändras. Särskilda övergångsbestämmelser behövs inte, eftersom preskriptionslagen bortsett från vissa skattefordringar o. d. föreslås bli tillämplig även på fordringar som har kommit till före ikraftträdandet.

8.3 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

Genom lagförslaget ändras bestämmelserna i 13 kap. 10 § om preskriptionstiden för omyndigs fordran på förmyndaren. Lagändringen motsvarar delvis 4 § förslaget till preskriptionslag i promemorian. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.4 i den allmänna motiveringen.

Ändringen av 13 kap. 10 § föräldrabalken innebär att bestämmelserna i preskriptionslagen skall vara tillämpliga på omyndigs fordran på förmyndaren. Dock skall en sådan fordran aldrig preskriberas tidigare än tre år efter den dag förmyndarens befattning upphörde. Är det fråga om en redovisningsfordran som förutsätter att redovisning har avgetts, kan fordringen inte göras gällande förrän så har skett. Det innebär att preskriptionstiden enligt huvudregeln börjar löpa först den dag redovisning har skett.

Paragrafen innehåller i sin nya lydelse inte någon motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen om att vad som sägs i första punkten inte äger tillämpning, om en avgående förmyndare har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande. Genom att de allmänna preskriptionsreglerna blir tillämpliga på omyndigs fordran på förmyndaren kommer bestämmelsen i 4 § förslaget till preskriptionslag om preskriptionstiden för enskilt anspråk i anledning av brott att gälla i sådana fall.

Av 18 kap. 8 § föräldrabalken följer att bestämmelsen i 13 kap. 10 § skall äga motsvarande tillämpning när den för vilken god man har förordnats har en fordran mot den gode mannen.

8.4 Förslagen till lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 och lag om upphävande av lagen 1946:843

Förslagen om upphävande av 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningssmål och tillämpnings-

bestämmelserna i lagen 1946:843 överensstämmer med motsvarande förslag i promemorian. Hithörande frågor har behandlats i avsnitten 6.3.1 och 6.7.2 i den allmänna motiveringen.

8.5 Förslagen till lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar och lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som inneså hos offentlig myndighet

Förslagen, som saknar motsvarighet i promemorieförslaget, innebär till en början att den tjugoårstid som f. n. gäller för gäldenärs rätt att lyfta nedsatta medel förkortas till tio år och att den frist som gäller för rätten att lyfta nedsatta medel efter depositionstidens utgång förlängs till tre år. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.7.2 i den allmänna motiveringen.

Vidare föreslås att det införs en möjlighet att sätta ner belopp som inneså på bankräkning e. d. utan hinder av att fordringen inte är förfallen till betalning, när tio år har förflutit från det insättning eller uttag senast gjordes. Härvid bör även ränteföring i en motbok anses som insättning. I övrigt hänvisas till vad som har anförts i avsnittet 6.3.2 i den allmänna motiveringen.

8.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Förslaget, som saknar motsvarighet i promemorieförslaget, innebär att preskriptionsbestämmelserna i 11 § i ifrågavarande lag upphävs. De allmänna preskriptionsreglerna blir därmed tillämpliga på sådana skadeståndsfordringar mot ägare eller innehavare av elektrisk anläggning som avses i 11 §. Detta medför att preskriptionstiden förlängs från två till tre år. Utgångspunkten för preskriptionstiden kommer emellertid även i fortsättningen att vara den dag skadan inträffar.

8.7 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1918:523)

Förslaget, som saknar motsvarighet i promemorieförslaget, innehåller vissa ändringar i 2 kap. 24 §, 7 kap. 57 § och 8 kap. 35 § vattenlagen. Genom ändringarna klargörs att de allmänna preskriptionsbestämmelserna inte skall tillämpas i sådana fall som omfattas av de i paragraferna intagna reglerna om tid för framställande av anspråk på ersättning för skada eller intrång. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.7.2 i den allmänna motiveringen.

8.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Förslaget, som saknar motsvarighet i promemoriaförslaget, innebär att preskriptionsbestämmelserna i 13 § i ifrågavarande lag upphävs. De allmänna preskriptionsreglerna blir därmed tillämpliga på fordran på skadestånd enligt lagen, vilket medför att preskriptionstiden förlängs från nuvarande två till tre år. Utgångspunkten för preskriptionstiden skall emellertid liksom f. n. vara den dag skadan inträffar.

8.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

I lagen om förvaltning av samfälligheter har gjorts en följdändring med anledning av de ändringar som föreslås beträffande preskriptionsförordningen.

9 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. preskriptionslag,
2. lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer,
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål,
5. lag om upphävande av lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål,
6. lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar,
7. lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som inestå hos offentlig myndighet,
8. lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
9. lag om ändring i vattenlagen (1918:523),
10. lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens,
11. lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

10 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

1 Förslag till Preskriptionslag

Härigenom förordnas följande.

Inledande bestämmelse

1 § Fordran preskriberas enligt denna lag, om ej annat är föreskrivet.

Preskriptionstid

2 § Fordran preskriberas tre år efter förfallodagen.

Skall fordran anses förfallen på grund av gäldenärens försummelse eller liknande förhållande, räknas preskriptionstiden från den dag borgenären gör förfallogrunden gällande.

3 § Fordran som ej har förfallit till betalning dessförinnan preskriberas tio år efter tillkomsten.

Är fordran beroende av att viss omständighet inträffar, anses den icke ha tillkommit förrän detta sker.

4 § Är gäldenären eller borgenären förmyndare för den andre eller god man för honom enligt 18 kap. 1 eller 3 § föräldrabalken, inträder preskription tidigast ett år efter den dag förmyndaren eller gode mannen entledigades.

5 § Enskilt anspråk i anledning av brott preskriberas tidigast ett år efter den dag förfarandet i mål om ansvar för brottet avslutades. Väcker ej åtal, preskriberas anspråket tidigast den dag tiden för ådömande av påföljd utgick.

6 § Fordran på den som har begärts i konkurs preskriberas icke före bevakningstidens utgång.

Leder konkursansökan icke till bevakningsförfarande eller avslutas konkurs före bevakningstidens utgång, inträder preskription tidigast ett år efter den dag det rättsliga förfarandet avslutades.

7 § Har kungörelse utfärdats om anmälan av fordringar i offentlig ackordsförhandling eller om kallelse på okända borgenärer eller liknande, preskriberas fordran på gäldenären icke före utgången av den i kungörelsen angivna tiden.

Fordran som har anmälts i rätt tid preskriberas tidigast ett år efter anmälningstidens utgång.

8 § Kan preskriptionsavbrytande åtgärd ej vidtagas på grund av hinder i svensk eller utländsk lag eller annat oöverstigitligt hinder (force majeure), inträder preskription tidigast ett år efter den dag hindret upphörde.

Saknar borgenären kännedom om sin fordran eller om förfallodagen, vem som är gäldenär eller gäldenärens hemvist eller uppehållsort, preskriberas fordringen tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet borde ha fått kännedom därom.

Preskriptionstiden får icke förlängas enligt första eller andra stycket med mer än tio år.

Avbrytande av preskription

9 § Preskription avbrytes genom att

1. gäldenären erkänner fordringen gentemot borgenären,
2. borgenären inleder rättsligt förfarande mot gäldenären för att erhålla dom eller liknande avgörande beträffande fordringen eller i rättsligt förfarande återropar fordringen till kvittning,
3. förfarande inledes för verkställighet av fordringen,
4. borgenären bevakar fordringen i gäldenärens konkurs,
5. borgenären skriftligen underrättar gäldenären om att han har inlett rättsligt förfarande beträffande fordringen mot annan än gäldenären.

10 § Preskription av fordran som ej är förfallen till betalning avbrytes även genom att borgenären skriftligen erinrar gäldenären om fordringen. Det samma gäller fordran som har fastställts genom dom eller liknande avgörande eller för vilken verkställighet har skett.

Verkan av preskriptionsavbrott

11 § Avbrytes preskription genom att gäldenären erkänner fordringen eller genom att han erinras om den, löper ny preskriptionstid från dagen för avbrottet.

12 § Avbrytes preskription genom att rättsligt förfarande eller verkställighetsförfarande inledes eller genom att fordringen återropas till kvittning och fastställs fordringen genom dom eller liknande avgörande eller sker verkställighet, löper ny preskriptionstid från den dag förfarandet avslutades.

Blir fordringen ej fastställd eller sker ej verkställighet, preskriberas fordringen tidigast ett år efter den dag förfarandet avslutades.

13 § Avbrytes preskription genom bevakning i konkurs och medför bevakningen betalningsrätt i konkursen. löper ny preskriptionstid från den dag konkursen avslutades eller, om tvist angående fordringen avgöres senare, från den dag förfarandet i målet härom avslutades.

Medför bevakningen icke betalningsrätt i konkursen, preskriberas fordringen tidigast ett år efter den dag det rättsliga förfarandet avslutades.

14 § Avbrytes preskription genom underrättelse om rättsligt förfarande mot annan än gäldenären, preskriberas fordringen tidigast ett år efter den dag det rättsliga förfarandet avslutades.

15 § Ny preskriptionstid beräknas enligt bestämmelserna i 2 och 3 §§.

Verkan av preskription

16 § Genom preskription förlorar borgenären rätten att kräva ut sin fordran. Preskription av huvudfordran omfattar även fordran på ränta och annan tilläggförpliktelse samt fordran på grund av borgen.

17 § Är flera solidariskt ansvariga för samma skuld och inträder preskription i förhållande till någon av dem, svarar var och en av de övriga endast för den del av skulden som skulle ha belöpt på honom vid en avräkning mellan samliga. Uppstår brist hos någon av de kvarvarande, fördelas den lika mellan de övriga. Därvid har borgenären dock ej rätt att kräva ut vad som skulle ha fullgjorts av den gentemot vilken preskription har inträtt.

18 § Utan hinder av preskription får fordran användas till kvittning, om den icke var preskriberad när borgenären förvärvade den och ej heller när han kom i skuld till gäldenären.

19 § Preskription medför icke någon inskränkning i borgenärens rätt till betalning för fordran som är förenad med panträtt eller retentionsrätt.

Allmänna bestämmelser

20 § Utlöper tid enligt denna lag på söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, förlänges tiden till och med nästa vardag.

21 § Avtal att fordran icke skall preskriberas eller att preskription skall avbrytas på annat sätt än som föreskrives i denna lag är ogiltigt.

22 § Avtal om förlängning av preskriptionstiden är giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Sådant avtal gäller ej för längre tid än tre år i sänder och längst tio år från den dag preskriptionstiden eljest skulle ha löpt ut.

Utän hinder av vad som föreskrives i första stycket får preskriptionstiden för fordran enligt sådant skuldebrev eller insättningsbevis som avses i 4 § skuldebrevslagen (1936:81) förlängas genom uttrycklig bestämmelse i skuldebrevet eller beviset.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

Lagen tillämpas även på fordran som har tillkommit före ikraftträdandet och som icke har preskriberats dessförinnan enligt äldre lag. Sådän fordran preskriberas dock tidigast den 1 juli 1979, om icke preskription skulle ha inträtt dessförinnan även enligt tidigare gällande bestämmelser.

Preskriptionsavbrytande åtgärd som före ikraftträdandet har vidtagits enligt äldre lag skall ha verkan även därefter, även om åtgärden ej skulle ha medfört preskriptionsavbrott enligt den nya lagen.

2 Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1862 nr 10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer

Häri genom förordnas i fråga om förordningen (1862 nr 10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer¹

dels att 1–8 samt 19 och 20 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 18 § ordet "förordning" skall bytas ut mot "lag",

dels att rubriken till författningen samt 14 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Lag om kallelse på okända borgenärer²

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §³

Är borgenärs fordran intecknad i luftfartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt	Är borgenärs fordran intecknad i luftfartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt
---	---

¹ Senaste lydelse av

1 § 1915:60

3 § 1973:1071 som träder i kraft den dag regeringen förordnar

5 § 1936:96

20 § 1933:326

² Senaste lydelse av förordningens rubrik 1933:326.

³ Senaste lydelse 1973:1071 som träder i kraft den dag regeringen förordnar.

Nuvarande lydelse

i handom; njute han ur den egen-
dom, som sålunda häftar, betalning,
ändå att han ej, efter kallelse å okän-
da borgenärer, sin fordran angiver.
*Om rätt till kvittning för genfordran
vare ock lag som i 7 § sägs ändå att
den fordran ej blivit efter sådan kal-
lelse angiven.*

Föreslagen lydelse

i handom; njute han ur den egen-
dom, som sålunda häftar, betalning,
ändå att han ej, efter kallelse å okän-
da borgenärer, sin fordran angiver.
*Har gäldenär genfordran hos borge-
när, har han rätt att kvitta sin skuld
däremot, även om genfordringen ej
blivit efter sådan kallelse angiven. Var
tiden till genfordringens bevakning ute,
när den kom i hans hand eller när han
kom i skuld till borgenären, äger kvitt-
ningsrätt ej rum.*

16 §⁴

Utsöker ej borgenär sin fordran då
kallelse å okända borgenärer *utfär-
dad blivit; have* gäldenär, sedan in-
ställensedagen *förbi är, den rätt, som
i 6 § stadgas.*

Utsöker ej borgenär sin fordran då
kallelse å okända borgenärer *utfär-
dats, har* gäldenär, sedan inställelse-
dagen *är förbi, rätt att påkalla ford-
ringsrättens prövning genom sakens in-
stämmande till domstol.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976.

3 Förslag till**Lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål**

Häri genom förordnas att 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1976.

4 Förslag till**Lag om upphävande av lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål**

Häri genom förordnas att lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående

⁴ Senaste lydelse 1933:326.

vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1976.

1 Förslag till Preskriptionslag

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller i fråga om preskription av fordran, i den mån ej annat följer av vad som är särskilt föreskrivet.

Lagen gäller ej fordran på medel som inestår hos bank eller på postgirokonto.

Preskriptionstid

2 § Fordran preskriberas tre år efter den dag fordringen tidigast kan göras gällande.

Preskriptionstiden är dock tio år för

1. fordran som grundar sig på löpande skuldebrev,
2. fordran som grundar sig på annat skriftligt fordringsbevis, såvida icke fordringen avser köpenligt konsumentköplagen (1973:877) eller tjänst som har tillhandahållits konsument under förhållanden motsvarande dem som anges i 1 § konsumentköplagen.

I fråga om preskriptionsavbrott och om ny preskriptionstid efter sådant avbrott finns bestämmelser i 6–8 §§.

3 § Saknar borgenären kännedom om sin fordran, om vem som är gäldenär eller om gäldenärens hemvist och uppehållsort, preskriberas fordringen tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller borde ha fått kännedom därom.

Är borgenären på grund av annan omständighet varöver han ej råder förhindrad vidtaga preskriptionsavbrytande åtgärd, inträder preskription tidigast ett år efter den dag hindret upphörde.

Preskriptionstiden får ej förlängas enligt denna paragraf med mer än sammanlagt tio år.

4 § Fordran på skadestånd i anledning av brott preskriberas ej före utgången av den tid som anges i 35 kap. 1 § brottsbalken, om icke frågan om ansvar för brottet har avgjorts dessförinnan. Har så skett, inträder preskription ett år efter den dag dom eller slutligt beslut meddelades, om icke preskriptionstiden går ut senare enligt 2 eller 3 §.

Har gäldenären häktats eller erhållit del av åtal för brott före utgången av den

i 35 kap. 1 § brottsbalken angivna tiden men har ansvarsfrågan icke avgjorts dessförinnan, preskriberas fordran på skadestånd i anledning av brottet tidigast ett år efter den dag dom eller slutligt beslut meddelades.

5 § Utan hinder av 2–4 §§ preskriberas fordran på skadestånd senast trettio år efter det att den skadegörande handlingen företogs. Vid skada på grund av underlåtenhet räknas tiden från den dag åtgärd senast borde ha vidtagits.

Preskriptionsavbrott

6 § Preskription avbrytes genom att

1. gäldenären utfäster betalning, erlägger ränta eller amortering eller på annat sätt erkänner fordringen gentemot borgenären,
2. borgenären väcker talan mot gäldenären, ansöker om lagsökning eller betalningsföreläggande, påkallar tillämpning av skiljeavtal eller söker verkställighet för fordringen,
3. borgenären åberopar fordringen till kvittning vid domstol, i skiljeförfarande eller hos exekutiv myndighet eller
4. borgenären under åberopande av fordringen ansöker att gäldenären skall försättas i konkurs eller bevakar fordringen i gäldenärens konkurs.

Verkan av preskriptionsavbrott

7 § Avbrytes preskription genom gäldenärens erkännande, löper ny preskriptionstid enligt 2 § från dagen för erkännandet.

8 § Har borgenären avbrutit preskription, löper ny preskriptionstid i den mån fordringen fastställs genom dom eller liknande avgörande eller borgenären får betalningsrätt för fordringen i gäldenärens konkurs. Den nya preskriptionstiden är tio år från den dag målet eller konkursen avslutas eller från den senare dag då fordringen tidigast kan göras gällande.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, om åtgärd för verkställighet vidtages utan att borgenären får full betalning för sin fordran.

Skall ny preskriptionstid ej löpa enligt första eller andra stycket, beräknas preskriptionstiden som om avbrott ej hade skett. Preskription inträder dock tidigast ett år efter den dag målet eller konkursen avslutades.

Innebörden av preskription

9 § Preskription innebär att borgenären förlorar rätten att kräva ut sin fordran.

Preskription av huvudfordran omfattar även fordran på ränta och annan tilläggsförpliktelse samt fordran på grund av borgen.

10 § Har flera gäldenärer åtagit sig eller förpliktats att svara solidariskt för samma skuld och inträder preskription i förhållande till någon av dem, får hans andel ej utkrävas hos de övriga.

11 § Utan hinder av preskription får fordran användas till kvittning, om den icke var preskriberad vare sig när borgenären förvärvade den eller när han kom i skuld till gäldenären.

12 § Preskription inskränker icke borgenärens rätt att uttaga sin fordran ur egendom i vilken han har panträtt eller retentionsrätt till säkerhet för fordringen.

Särskilda bestämmelser

13 § Avtal att fordran ej skall preskriberas eller att preskription skall kunna avbrytas på annat sätt än som föreskrives i denna lag är ogiltigt.

14 § Avtal om förlängning av preskriptionstid är giltigt endast om det har ingåtts efter fordringens tillkomst. Förlängning får ske med högst tre år i sänder från dagen för avtalet och sammanlagt med högst tio år från den dag preskriptionstiden annars skulle ha löpt ut.

Begränsningarna i första stycket gäller ej fordran enligt obligation eller annat skuldebrev som avses i 4 § första stycket lagen (1936:81) om skuldebrev.

15 § Vidtages utomlands rättslig åtgärd som avses i 6 § 2–4, medför åtgärden preskriptionsavbrott, om det med hänsyn till gäldenärens förhållanden och omständigheterna i övrigt föreligger skäligen anledning att åtgärden vidtages i den främmande staten. I fall som nu avses äger 8 § motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Lagen tillämpas även på fordran som har tillkommit före ikraftträdandet och som icke har preskriberats dessförinnan enligt äldre bestämmelser. Har preskriptionsavbrytande åtgärd vidtagits enligt äldre bestämmelser, skall verkan av åtgärden bestå även efter ikraftträdandet. Preskriptionstiden skall dock bestämmas enligt den nya lagen.

Fordran som avses i andra stycket preskriberas ej före den 1 juli 1980, om icke preskription skulle ha inträtt dessförinnan även enligt äldre bestämmelser.

I fråga om sådan fordran på skatt eller allmän avgift varom särskilda bestämmelser om preskription icke har meddelats skall förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer äga fortsatt tillämpning i sin lydelse vid utgången av juni 1977.

2 Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer

Härigenom föreskrives i fråga om förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer¹

dels att 1–8, 16, 19 och 20 §§ skall upphöra att gälla.

dels att i 18 § ordet "förordning" skall bytas ut mot "lag".

dels att rubriken till förordningen samt 14 och 17 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Lag om kallelse på okända borgenärer²

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §³

Är borgenärs fordran intecknad i luftfartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som sålunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter kallelse å okända borgenärer, sin fordran angiver. *Om rätt till kvittning för genfordran vare ock lag som i 7 § sägs ändå att den fordran ej blivit efter sådan kallelse angiven.*

Är borgenärs fordran intecknad i luftfartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som sålunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter kallelse å okända borgenärer, sin fordran angiver. *Utan hinder av att fordran ej blivit efter sådan kallelse bevakad äger borgenär, som är i skuld till gäldenären, använda sin fordran till kvittning mot skulden, om tiden för fordringens bevakning icke var ute vare sig när borgenären förvärvade fordringen eller när han kom i skuld till gäldenären.*

¹ Senaste lydelse av

1 § 1915:60

3 § 1973:1071 (jfr 1975:909)

5 § 1936:96

16 § 1933:326

20 § 1933:326.

² Senaste lydelse av förordningens rubrik 1933:326.

³ Senaste lydelse 1973:1071 (jfr 1975:909).

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*17 §⁴

Varder egendom till konkurs avträdd före inställelsedag, som i kallelse å okända borgenärer utsatt är, och har borgenär, före nämnda dag, till konkursdomaren givit bevakningsinlaga i konkursen in, på sätt i konkurslagen stadgas; vare ej pliktig att sin sålunda bevakade fordran jämväl efter sådan kallelse anmäla. Samma lag vare, där före den i kallelsen utsatta inställelsedag *offentlig ackordsförhandling* inletts och borgenär före nämnda dag anmält sin fordran, på sätt i *lagen om ackordsförhandling utan konkurs* är stadgat.

Varder egendom till konkurs avträdd före inställelsedag, som i kallelse å okända borgenärer utsatt är, och har borgenär, före nämnda dag, till konkursdomaren givit bevakningsinlaga i konkursen in, på sätt i konkurslagen stadgas; vare ej pliktig att sin sålunda bevakade fordran jämväl efter sådan kallelse anmäla. Samma lag vare, där före den i kallelsen utsatta inställelsedag *förhandling om offentligt ackord* inletts och borgenär före nämnda dag anmält sin fordran, på sätt i *ackordslagen (1970:847)* är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

3 Förslag till**Lag om ändring i föräldrabalken**

Häri genom föreskrives att 13 kap. 10 § föräldrabalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

13 kap.

10 §

Vill den omyndige, sedan han blivit myndig, eller ny förmyndare göra anspråk på ersättning efter vad i 9 § stadgas, skall han, såframt de handlingar, varom i 16 kap. 12 § förmäles, överlämnats till honom efter vad där sägs, inom ett år därefter väcka talan om anspråket, eller vare sin talan förlustig. Vad sålunda stadgats skall ej äga tillämpning, om den avgående förmyndaren

Omyndigs fordran på förmyndaren preskriberas tidigast tre år efter den dag förmyndarens befattning upphörde.

⁴ Senaste lydelse 1933:326.

¹ Balken omtryckt 1974:1038.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

*daren gjort sig skyldig till brottsligt för-
farande.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977

Lagen tillämpas även på fordran som har tillkommit före ikraftträdandet och som icke har preskriberats dessförinnan.

4 Förslag till

Lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål

Häri genom föreskrives att 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

5 Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål

Häri genom föreskrives att lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmättningsmål skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar

Häri genom föreskrives att 1 och 7 §§ lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Vägrar borgenär att mottaga erbjuden betalning av förfallen gäld, som skall erläggas i penningar, eller är på grund av borgenärs bortovaro eller sjukdom eller någon annan av honom beroende omständighet gäldenären hindrad att verkställa betalning av sådan gäld, äge gäldenären fullgöra betalningen genom att för borgenärens räkning nedsätta beloppet hos överexekutor.

Lag samma vare, där gäldenären ej vet eller bör veta vem som är borgenär, så ock där ovisshet råder om vem av två eller flera som är rätt borgenär samt gäldenären icke skäligen kan anses pliktig att på eget äventyr bedöma, till vilken av dem betalningen skall erläggas.

Nedsättning av belopp som innestår på räkning hos bank eller på postgirokonto får ske även i annat fall än som anges i första och andra styckena, när tio år har förflutit från det insättning eller uttag senast gjordes.

7 §

Är, då *tjugo* år förflutit från det nedsättning skett, det nedsatta beloppet fortfarande innestående och finnes ej anledning till antagande, att fråga om rätt till beloppet är beroende på prövning, må beloppet, ändå att gäldenären icke gjort förbehåll som i 4 § sägs, av honom lyftas, där han därtill anmäler sig inom *natt och* år. Göres ej sådan anmälan, tillfaller beloppet *kronan*.

Är, då *tio* år förflutit från det nedsättning skett, det nedsatta beloppet fortfarande innestående och finnes ej anledning till antagande, att fråga om rätt till beloppet är beroende på prövning, må beloppet, ändå att gäldenären icke gjort förbehåll som i 4 § sägs, av honom lyftas, där han därtill anmäler sig inom *tre* år. Göres ej sådan anmälan, tillfaller beloppet *staten*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. I fråga om nedsättning som har skett före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet

dels att 1 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 2 § ordet "kronan" skall bytas ut mot "staten".

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Hava medel, i annat fall än som avses i lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, enligt lag eller författning inbetalts till offentlig myndighet för att utgivas till den som finnes berättigad därtill, och äro medlen, då *tjugu* år förflutit från inbetalningen, fortfarande innestående, utan att rätten att utbekomma dem är beroende av framtida händelse, äge den som inbetalt medlen lyfta beloppet jämte upplupen ränta, om anledning ej finnes till antagande att fråga om rätt till medlen är beroende på prövning och han anmäler sig inom *natt och* år. Vad nu sagts om den som inbetalt medel till offentlig myndighet skall, där medel uttagits genom exekutiv förrättning, gälla den, hos vilken förrättningen ägt rum.

Den, som vill lyfta nedsatt fullföljdsavgift, vare pliktig att anmäla sig inom tjuuguett år från det nedsättningen skett.

Hava medel, i annat fall än som avses i lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, enligt lag eller författning inbetalts till offentlig myndighet för att utgivas till den som finnes berättigad därtill, och äro medlen, då *tio* år förflutit från inbetalningen, fortfarande innestående, utan att rätten att utbekomma dem är beroende av framtida händelse, äge den som inbetalt medlen lyfta beloppet jämte upplupen ränta, om anledning ej finnes till antagande att fråga om rätt till medlen är beroende på prövning och han anmäler sig inom *tre* år. Vad nu sagts om den som inbetalt medel till offentlig myndighet skall, där medel uttagits genom exekutiv förrättning, gälla den, hos vilken förrättningen ägt rum.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. I fråga om nedsättning som har skett före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Härigenom föreskrives att 11 § lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar¹, skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

9 Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1918:523)

Härigenom föreskrives att 2 kap. 24 §, 7 kap. 57 § och 8 kap. 35 § vattenlagen (1918:523) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

24 §

Där genom byggnad, vilken verkställt i enlighet med beslut, som i 22 § sägs, eller genom hushållningen med vattnet i överensstämmelse med reglerna i sådant beslut vållas skada eller intrång, som vid beslutets meddelande icke av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelsen i 22 § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap.; dock skall sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen i beslutet må hava föreskrivit, räknat från utgången av den för byggnadens fullbordande i beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.

Där genom byggnad, vilken verkställt i enlighet med beslut, som i 22 § sägs, eller genom hushållningen med vattnet i överensstämmelse med reglerna i sådant beslut vållas skada eller intrång, som vid beslutets meddelande icke av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelsen i 22 § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap. I stället för bestämmelserna i preskriptionslagen (1976:000) gäller därvid att sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning skall anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen i beslutet må hava föreskrivit, räknat från utgången av den för byggnadens fullbordande i beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.

¹ Senaste lydelse av 11 § 1958:429

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Är skada eller intrång, som i första stycket avses, av betydenhet, må inom tid, som gäller för anmälan av anspråk enligt nämnda stycke, talan föras om meddelande av sådana ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet och vidtagande på ägarens bekostnad av sådana förändringar i byggnadens anordnande, som utan att förnärma tredje mans rätt eller för ägaren medföra väsentlig olägenhet äro ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska skadan eller intrånget för framtiden.

7 kap.

57 §¹

Där genom utförande i enlighet med utlåtande eller beslut, som i 56 § sägs, av företag, som i detta kap. avses, vållas skada eller intrång, som vid utlåtandets eller beslutets meddelande icke av synemännen eller av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelserna i nämnda § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap.; dock skall sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som i utlåtandet eller beslutet må hava föreskrivits, räknat från utgången av den för företagets fullbordande i utlåtandet eller beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.

Där genom utförande i enlighet med utlåtande eller beslut, som i 56 § sägs, av företag, som i detta kap. avses, vållas skada eller intrång, som vid utlåtandets eller beslutets meddelande icke av synemännen eller av vattendomstolen förutsetts, må utan hinder av bestämmelserna i nämnda § den, som lider skadan eller intrånget, framställa anspråk å ersättning enligt reglerna i 9 kap. I stället för bestämmelserna i preskriptionslagen (1976:000) gäller därvid att sådant anspråk för att kunna upptagas till prövning skall anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som i utlåtandet eller beslutet må hava föreskrivits, räknat från utgången av den för företagets fullbordande i utlåtandet eller beslutet eller ock sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden.

Är skada eller intrång, som i första stycket avses, av betydenhet, må inom tid, som gäller för anmälan av anspråk enligt nämnda stycke, talan föras om meddelande av sådana ändrade föreskrifter rörande skötseln av de för företaget gjorda anläggningar och vidtagande på deltagarnas i företaget bekostnad av sådana åtgärder, som utan att förnärma tredje mans rätt eller

¹ Senaste lydelse 1920:459.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

för företaget medföra väsentlig olägenhet äro ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska skadan eller intrånget för framtiden.

8 kap.

35 §²

Om skada eller intrång orsakas av företag som utföres med stöd av beslut eller utlåtande enligt 34 § och skadan eller intrånget icke förutsetts när beslutet eller utlåtandet meddelades, kan den skadelidande yrka ersättning enligt 9 kap. utan hinder av bestämmelserna i 34 §. För att anspråket skall kunna upptagas till prövning skall det anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som kan ha föreskrivits i beslutet eller utlåtandet. Tiden räknas från utgången av den tid för företagets slutförande som bestämts i beslutet eller utlåtandet eller som fastställts senare med anledning av begäran om anstånd.

Om skada eller intrång orsakas av företag som utföres med stöd av beslut eller utlåtande enligt 34 § och skadan eller intrånget icke förutsetts när beslutet eller utlåtandet meddelades, kan den skadelidande yrka ersättning enligt 9 kap. utan hinder av bestämmelserna i 34 §. *I stället för bestämmelserna i preskriptionslagen (1976:000) gäller därvid att anspråket för att kunna upptagas till prövning skall anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som kan ha föreskrivits i beslutet eller utlåtandet. Tiden räknas från utgången av den tid för företagets slutförande som bestämts i beslutet eller utlåtandet eller som fastställts senare med anledning av begäran om anstånd.*

Är skada eller intrång som avses i första stycket av betydighet, kan den skadelidande föra talan om att på företagets bekostnad sådana åtgärder skola vidtagas som äro ägnade att förebygga eller i största möjliga mån minska skadan eller intrånget för framtiden utan att förnärma tredje mans rätt eller medföra väsentlig olägenhet för företaget. Talan skall föras inom tid som gäller för anmälan av anspråk enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

² Senaste lydelse 1969:393.

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens**

Härigenom föreskrives att 13 § lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

11 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter**

Härigenom föreskrives att 62 § lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

62 §

Samfällighetsförening får ej upplösas förrän alla dess skulder betalats eller de medel som fordras för betalningen nedsatts hos länsstyrelsen. I samband med upplösningen får kallelse sökas på föreningens okända borgenärer. *De i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer meddelade bestämmelserna om sådan kallelse* äger därvid motsvarande tillämpning.

Samfällighetsförening får ej upplösas förrän alla dess skulder betalats eller de medel som fordras för betalningen nedsatts hos länsstyrelsen. I samband med upplösningen får kallelse sökas på föreningens okända borgenärer. *Bestämmelserna i lagen (1862:10 s. 1) om kallelse på okända borgenärer* äger därvid motsvarande tillämpning.

Överstiger vid upplösningen av föreningen dess tillgångar skulderna, skall överskottet skiftas mellan medlemmarna enligt grunder som föreningsstämman beslutat. Vad som nu sagts gäller ej, om annat föreskrives i stadgarna.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1976-06-21

Närvarande: justitierådet Hult, regeringsrådet Simonsson, justitierådet Man-
nerfelt, justitierådet Welamson.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssam-
manträde den 22 april 1976 har regeringen på hemställan av statsrådet Lid-
bom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. preskriptionslag,
 2. lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription
och om kallelse å okända borgenärer,
 3. lag om ändring i föräldrabalken,
 4. lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 angående vissa om-
ständigheter uti lagsöknings- och utmätningssmål,
 5. lag om upphävande av lagen (1946:843) om tid för framställande av
anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående
vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningssmål,
 6. lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars
nedsättande i allmänt förvar,
 7. lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel
som innestå hos offentlig myndighet,
 8. lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser
om elektriska anläggningar,
 9. lag om ändring i vattenlagen (1918:523),
 10. lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal
konkurrens,
 11. lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.
- Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits
av hovrättsassessorn Jan Forsström.
- Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till preskriptionslag

3 §

Enligt första stycket av förevarande paragraf skall, därest borgenären sak-
nar kännedom om sin fordran, om vem som är gäldenär eller om gäldenärens

hemvist och uppehållsort, fordringen preskriberas tidigast ett år efter den dag borgenären fick eller borde ha fått kännedom därom. Om borgenären på grund av annan omständighet, varöver han ej råder, är förhindrad att vidtaga preskriptionsavbrytande åtgärd, skall enligt paragrafens andra stycke preskription inträda tidigast ett år efter den dag hindret upphörde. Paragrafens tredje stycke innehåller den begränsningen, att preskriptionstiden ej får förlängas enligt paragrafen med mer än sammanlagt tio år.

Lagrådet vill först fästa uppmärksamheten på att en borgenär, som saknar kännedom om gäldenärens hemvist och uppehållsort, alltid kan avbryta preskription genom att väcka talan vid vilken som helst svensk domstol. Såsom lagrådet närmare utvecklar vid 8 § måste det emellertid anses önskvärt, att en talan som är förutbestämd att bli avvisad icke väckes vid svensk domstol enbart för att preskriptionsavbrott skall åstadkommas. Möjligheten att avbryta preskription genom en sådan talan synes därför böra lämnas *ur räkningen vid bedömning* av spörsmål om förlängning av preskriptionstiden enligt förevarande paragraf.

Beträffande utformningen av paragrafens första stycke bör observeras, att konditionalsatsen ger visst utrymme för missförstånd såvitt gäller betydelsen av samordningen av hemvist och uppehållsort. Avsikten är enligt motiven att rättsföljden skall inträda först när borgenären icke har kännedom om vare sig hemvist eller uppehållsort. Uttryckssättet att han saknar kännedom om hemvist och uppehållsort kan emellertid uppfattas så, att bestämmelsen är tillämplig redan då han saknar kännedom om *endera*. Det kan här lämnas öppet vilken läsart som må vara den språkligt riktigare. (Jfr SvJT 1960 s. 132 ff. och s. 310 ff.) I klarhetens intresse synes man emellertid böra i möjligaste mån undvika konstruktioner av denna typ.

Från saklig synpunkt må först framhållas, att den preskriptionstid som skall löpa från vunen kännedom om förhållande, som avses i första stycket, i vissa fall kan innebära en onödigt förlängning av den ordinära fristen. Om borgenären tre månader före preskriptionstidens utgång får kännedom om att gäldenären har hemvist och uppehållsort i Sverige – i vilket fall preskriptionstiden skall förlängas med nio månader – kan förhållandena mycket väl vara sådana, att återstoden av den ordinära preskriptionstiden är mer än tillräcklig för att åstadkomma preskriptionsavbrott.

Det är å andra sidan icke uteslutet, att den möjlighet till förlängning som paragrafen erbjuder kan i enstaka fall visa sig otillräcklig. Detta må belysas av följande exempel. Under hela preskriptionstiden vet borgenären, att behörigt forum för prövning av talan om fordringen saknas i Sverige men också att gäldenären har hemvist och uppehåller sig på viss ort i en främmande stat. Det är emellertid också känt för borgenären, att gäldenären icke har några tillgångar i hemviststaten och att en där meddelad dom icke erkännes i någon annan stat. Kort före preskriptionstidens utgång får borgenären veta, att gäldenären har tillgångar i en tredje stat. Borgenären

måste nu först ta reda på om sistnämnda stats lagstiftning är sådan, att en talan om fordringen kommer att upptagas till prövning där. För den händelse resultatet blir positivt, har han att förbereda och genomföra åtgärder för talans väckande. Allt detta kan ta mer tid än som återstår av preskriptionstiden. Förlängning enligt första stycket kommer emellertid icke i fråga. Det synes osäkert, huruvida paragrafens andra stycke överhuvud är tillämpligt, eftersom något hinder i egentlig mening mot talans väckande i hemviststaten inte föreläggat. Om bestämmelsen i andra stycket likväl anses tillämplig, uppkommer spörsmål, huruvida hindret skall anses ha upphört när borgenären fick kännedom om gäldenärens egendomsinnehav i den tredje staten eller vid en tidigare tidpunkt då han borde ha fått kännedom därom eller möjligen först vid den senare tidpunkt då borgenären i betraktande av samtliga omständigheter får anses ha haft rimlig tid att förbereda och genomföra preskriptionsavbrytande åtgärd i den tredje staten.

Enligt lagrådets mening kan man uppnå en reglering, som är sakligt tillfredsställande och samtidigt eliminerar tillämpningsproblem av det berörda slaget genom att såsom rekvisit för förlängning av preskriptionstid enligt förevarande paragraf uppställa, att borgenären haft giltig ursäkt för att icke före den normala preskriptionstidens utgång företaga preskriptionsavbrytande åtgärd. Med detta rekvisit för förlängning kan det i och för sig ligga närmast till hands att bestämma utgångspunkten för förlängningen till den tidpunkt, då den giltiga ursäkten kan anses ej längre föreligga, eller med andra ord till den tidpunkt då borgenären haft erforderlig tid för att verkställa preskriptionsavbrott. En sådan bestämning av utgångspunkten och därmed även slutpunkten för fristförlängningen synes emellertid kunna ge upphov till besvärande tillämpningsproblem. Det måste nämligen antagas att frågan, om giltig ursäkt föreligger vid preskriptionstidens utgång, ofta kan tämligen lätt besvaras jakande, medan det nästan alltid torde vara vanskligt att exakt bestämma den dag då ursäkten skall anses ha upphört. Det är därför enligt lagrådets mening att föredraga, att förlängningen räknas från utgången av den ursprungliga preskriptionstiden. En sådan fristberäkning får visserligen konsekvensen, att den tid borgenären får till sitt förfogande efter den giltiga ursäktens upphörande blir olika lång allt efter som ursäkten sträcker sig längre eller kortare tid utöver den ursprungliga preskriptionstidens utgång. Detta förhållande synes emellertid icke vara av större vikt. Det förutsättes ju alltid vara sört för att borgenären får tillräcklig tid till sitt förfogande; föreligger giltig ursäkt också vid utgången av förlängningsfristen inträder en ytterligare förlängning.

På grund av det anförda föreslår lagrådet, att 3 § får följande lydelse:

”Har borgenären underlåtit att i tid avbryta preskription och har han giltig ursäkt härför, förlänges preskriptionstiden. Förlängning sker med ett år i sänder, dock högst med tio år.”

4 §

I det remitterade förslagets 4 § har preskriptionstiden för fordringar på skadestånd i anledning av brott anknutits till de tider som enligt 35 kap. 1 § brottsbalken gäller beträffande åtalpreskription. Avbryts åtalpreskription, gäller vissa tilläggsfrister enligt paragrafens första stycke andra meningen och enligt dess andra stycke.

Anknytningen till tiderna för åtalpreskription föranleder inte någon invändning. Emellertid är att beakta att 35 kap. 1 § brottsbalken, vartill förevarande paragraf hänvisar, ej är uttömmande. Förlängning av där stadgade tider för åtalpreskription kan nämligen ifrågakomma, när från svensk sida framställning görs om lagföring i annat land. Förlängningen blir i sådant fall sex månader enligt vad som framgår av 5 § lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott.

Med hänsyn till det anförda bör preskriptionslagens hänvisning i nu ifrågavarande del ej begränsas till de tider, som anges i 35 kap. 1 § brottsbalken, utan bör i stället allmänt avse de tider som gäller för åtalpreskription. En sådan allmännare hänvisning bör ej anses innebära ett ändrat ställningstagande i avseende på det remitterade förslagets innebörd, att det är de enligt svensk rätt gällande tiderna för åtalpreskription som är relevanta i sammanhanget.

I enlighet med vad som nu har anförts föreslår lagrådet, att i 4 § första och andra styckena orden "den tid som anges i 35 kap. 1 § brottsbalken" respektive "den i 35 kap. 1 § brottsbalken angivna tiden" utbyts mot uttrycket "tiden för åtalpreskription".

5 §

Medan enligt gällande lag preskriptionstid löper från tidpunkten för uppkomsten av en fordran, skall enligt 2 § i det remitterade förslaget tiden räknas från den tidpunkt då fordringen tidigast kan göras gällande. Beträffande fordringar med långt framskjuten bestämd förfallotid och suspensivt villkorade fordringar innebär förslagets ståndpunkt härvidlag å ena sidan att man förebygger det från borgenärens synpunkt otillfredsställande resultatet, att en fordran kan preskriberas innan den kunnat göras gällande, men å andra sidan att tiden mellan uppkomsten av en fordran och den tidpunkt då den preskriberas kan bli mycket lång. Sistnämnda förhållande aktualiserar frågan, i vad mån det får anses påkallat att vid sidan av den normala preskriptionstiden ha en yttersta preskriptionstid, räknad från fordringens uppkomst. (Med yttersta preskriptionstid avses den tid efter vilken preskription senast inträder, om inte preskriptionsavbrott sker dessförinnan.) Frågan har i det remitterade förslaget besvarats jakande endast i så måtto, att för skadeståndsfordringar i förevarande 5 § föreskrivits en sådan preskriptionstid av trettio år.

Vad först gäller förslagets bedömning, att en yttersta preskriptionstid från fordringens uppkomst icke kan anses påkallad för andra fordringar än skadeståndsfordringar, kan bedömningen närmast förmodas bero på att en sådan preskriptionstid – av den längd som föreslås beträffande skadeståndsfordringar eller som eljest kunde tänkas ifrågakomma – antagits icke kunna få någon beaktansvärd praktisk betydelse i dessa fall. Detta är emellertid enligt lagrådets mening i och för sig inte något skäl mot att utvidga bestämmelsen om en yttersta preskriptionstid, såvida inte utvidgningen erbjuder lagtekniska svårigheter.

Lagrådet vill emellertid framför allt ifrågasätta, att den diskuterade utvidgningen verkligen skulle sakna större praktisk betydelse. Man måste hålla för ögonen, att preskriptionsinstitutet icke enbart eller ens i första hand kan anses ta sikte på att utsläcka fordringar som faktiskt varit gällande. Preskriptionsreglernas avsedda funktion är fastmera enligt förslaget lika väl som enligt gällande rätt främst att bereda trygghet mot *påståenden* om fordringsanspråk, som i själva verket är ogrundade men mot vilka gäldenären skulle få svårt att värja sig därför att relevanta förhållanden ligger alltför långt tillbaka i tiden. Visserligen har man härvid närmast anledning att tänka på fordringar som blivit betalda, eftersom gäldenären har bevisbördan för betalning men inte rimligen skall behöva bevara kvitton hur länge som helst. Denna synpunkt gör sig ju inte gällande beträffande en fordran, som påstås ha tillkommit för lång tid sedan men först nyligen ha blivit ovillkorlig eller förfallit till betalning. Det förhållandet, att borgenären är beviskyldig för att en fordran överhuvud uppkommit, borde – kan man tycka – för sådana fall innebära ett tillräckligt skydd. Emellertid är enligt lagrådets mening så icke förhållandet. Man kan i själva verket tänka sig påståenden rörande ett närmast oöverblickbart antal varierande situationer, i vilka en person skulle kunna få framgång med ett ogrundat påstående om en fordran just därför att hans påstående hänför sig till förhållanden så långt tillbaka i tiden att motparten icke längre har tillgång till erforderlig bevisning, som tidigare skulle ha stått honom till buds.

Det sagda må illustreras av följande exempel. En person har av sina föräldrar fått ett räntefritt studielån, att återbetalas sedan båda föräldrarna avlidit. Avtalet har skett muntligen i närvaro av låntagarens syskon och ytterligare en person. En kort tid efteråt förändras avtalet – likaledes muntligen och i närvaro av samma personer – så att mottagaren skall få behålla beloppet som gåva vilken ej skall avräknas på hans arvslott. Sedan mer än trettio år förflutit och båda föräldrarna avlidit, liksom det enda ojäviga vittnet till transaktionerna, konfronterats så mottagaren med ett påstående från övriga dödsbodelägare att han nu är skyldig betala tillbaka sitt studielån. Om han är tillräckligt fördomsfri, bestrider han kanske att han någonsin fått mottaga några pengar, och då segrar möjligen den materiella rättvisan i brist på tillräcklig bevisning om någon försträckning. Om han i stället säger

sanningen och vidgår försträckningen men påstår att den förändrats till en gåva. riskerar han att förlora målet därför att han nu inte längre kan åstadkomma den bevisning som behövs för att styrka påståendet om ändring och som han kunde ha lyckats åvägabrunga om den påstådda fordringen aktualiserats inom rimlig tid.

Det anförda exemplet illustrerar en typ av situationer, där avsaknad av en yttersta preskriptionstid kan göra gäldenärens ställning prekär med avseende på förhållanden, för vilka han är bevisskyldig. Inte heller beträffande omständigheter, för vilka borgenären har bevisbördan, synes det emellertid från gäldenärens synpunkt helt utan betänklighet att hur gamla förhållanden som helst kan aktualiseras. Det är förvisso tänkbart, att någon kan ha framgång med bevisning, som i själva verket är helt fabricerad, just därför att motparten ej längre kan neutralisera den med en rekonstruktion av vad som hänt eller inte hänt för så länge sedan.

Tilläggs kan, att preskriptionsreglerna antagits syfta till att den som påstås vara gäldenär överhuvud icke skall behöva inlåta sig på en diskussion om förhållanden som är alltför ålderstigna. Vidare må understrykas, att preskriptionsinstitutets trygghetsfunktion icke torde böra värderas i relation till det antal påståenden om gamla fordringar som man eljest kunde vänta sig. Regler om en yttersta preskriptionstid måste anses fylla en beaktansvärd funktion genom att bereda ett visst mått av trygghet för alla människor mot ogrundade påståenden, alltså också för alla dem som inte skulle bli utsatta för något sådant påstående ens om preskriptionsinstitutet avskaffades.

Såsom redan antytts medför å andra sidan en yttersta preskriptionstid den från borgenärens synpunkt otillfredsställande konsekvensen, att en fordran kan vara preskriberad redan vid den tidpunkt då den tidigast kunnat göras gällande. Det synes emellertid ofrånkomligt, att man måste göra en avvägning mellan borgenärens och gäldenärens intressen så, att en borgenär i viss utsträckning blir skyldig att vidtaga preskriptionsavbrytande åtgärd redan innan han kan utkräva sin fordran. Ett krav på att borgenären inom rimlig tid vidtar åtgärd för att få fram ett erkännande av gäldenären eller, om denne bestrider fordringen, få fordringens existens fastslagen synes för de flesta typer av fall inte heller i och för sig anmärkningsvärt betungande. Ett undantag skulle väl – paradoxalt nog – närmast utgöras av just skadeståndsfordringar, för vilka förslaget föreskriver en yttersta preskriptionstid trots att det kan inträffa att borgenären före utgången av denna tid inte har någon tanke på att han kan komma att få anledning utkräva skadestånd. Oaktat en yttersta preskriptionstid sålunda i något fall kan leda till oförskyllid rättsförlust för borgenären, bör emellertid enligt lagrådets mening en avvägning mellan borgenärens och gäldenärens intressen resultera i att en sådan preskriptionstid uppställs för i huvudsak alla typer av fordringar.

I det förslag till preskriptionslag som framlades i betänkandet Fordringspreskription m. m. (SOU 1957:11) upptogs en regel om en yttersta pre-

skriptionstid av 20 år, räknat från fordringens tillkomst. Från regeln skulle dock vara undantagna fordran för vilken bestämd förfallodag blivit fastställd, fordran som förfaller vid någons död, fordran på pension, livränta, undantagsförmån, underhållsbidrag eller andra fullgörelser, som förfaller med bestämda mellanrum och ej är avbetalning på huvudstol, samt fordran på grund av obligation eller annat skuldebrev varom förmåles i 4 § första stycket lagen om skuldebrev. Några motsvarande undantag från en regel om yttersta preskriptionstid i den nu föreslagna preskriptionslagen anser lagrådet inte vara påkallade. Den i preskriptionsförordningen föreskrivna 10-åriga preskriptionstiden har tillämpats väsentligen utan sådana undantag, och såvitt är känt har några mera påtagliga olägenheter inte föranletts härav. Om det införs en yttersta preskriptionstid som överstiger 10 år, synes då finnas desto mindre skäl att föreskriva undantag därifrån. Beträffande fordringar enligt obligationer eller andra sådana masskuldebrev må i detta sammanhang också erinras om undantagsregeln i lagförslagets 14 § andra stycket.

Enligt lagrådets mening är det emellertid, om en generell yttersta preskriptionstid föreskrivs, motiverat att därifrån undantaga skadeståndsfordringar i anledning av brott. Rimlig anledning att låta den brottslige komma i åtnjutande av den civila fordringspreskriptionen tidigare än som följer av de allmänna reglerna och av 4 § synes icke föreligga.

I fråga om längden av den yttersta preskriptionstid, som sålunda med nyss angivet undantag bör uppställas, finns självfallet avsevärt utrymme för delade meningar. Detta sammanhänger delvis med att en generell bestämmelse om sådan preskriptionstid kommer att spänna över fordringsanspråk av mycket varierande beskaffenhet och över vitt skilda rättsområden, på vilka avvägningen mellan borgenärs- och gäldenärsintressena inte behöver utfalla på samma sätt. Enligt lagrådets mening är emellertid den för skadeståndsfordringar föreslagna tiden av trettio år alldeles för lång både såsom en generell yttersta tid för sådana fordringar och såsom generell yttersta tid för andra fordringar. Utifrån de synpunkter, som antagits uppbära preskriptionsinstitutet, synes i själva verket varje mera betydande förlängning av den nuvarande tioårstiden från fordringens uppkomst ägnad att väcka betänkligheter. Härtill är bland annat att märka, att det är mycket svårt att överblicka vilka konsekvenser en sådan förlängning av preskriptionstiden från fordringens uppkomst får i skilda hänseenden. Som exempel må nämnas frågan om olika gäldenärsers möjlighet att genom försäkring täcka det utvidgade ansvarsområdet för skadeståndsfordringar. Föreligger inte sådan möjlighet, kan preskriptionstidens förlängning få konsekvenser som knappast är acceptabla.

Mot bakgrunden av det anförda förordar lagrådet, att den förlängning av nuvarande preskriptionstid från fordringens uppkomst, som i åtskilliga fall blir en nödvändig följd av det remitterade förslagets konstruktion, begränsas till fem år, eller med andra ord att fordringen preskriberas senast

15 år efter tillkomsten, om icke preskriptionsavbrott skett dessförinnan. Såvitt särskilda förhållanden beträffande visst rättsområde kan anses påkalla en längre frist, måste en specialregel för detta rättsområde vara att föredraga framför en ytterligare utsträckning av den generella fristen.

En grupp skadeståndsfordringar som förtjänar särskild uppmärksamhet i detta sammanhang är fordringar, som grundar sig på personskador inom arbetslivet. Beträffande sådana fordringar finns anledning att erinra om den lag om arbetsskadeförsäkring som riksdagen nyligen har antagit. Denna lag ger i princip rätt till full ersättning för inkomstbortfall vid arbetsskada, varmed förstas skada till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet. Skada till följd av annat än olycksfall anses ha inträffat den dag då skadan visade sig. Genom livränta skall enligt lagen kunna ersättas årlig inkomstförlust upp till samma inkomsttak som gäller för ATP, dvs. 7,5 basbelopp eller för närvarande 75.000 kronor. Ansökan om livränta skall enligt lagen göras inom sex år från den dag ersättningen avser. Frågor som gäller ersättning för lyte och men hos den skadade är avsedda att regleras genom gällande avtal om trygghetsförsäkring. Sådana avtal torde numera täcka praktiskt taget hela arbetsmarknaden. Mot den nu antydda bakgrunden kan lagrådet inte finna, att det föreligger något praktiskt behov av att göra en yttersta preskriptionstid för skadeståndsfordringar, som hänför sig till arbetslivet, längre än 15 år.

Frågan om avbrott av preskription enligt 5 § bör – på motsvarande sätt som skett beträffande preskriptionstid enligt 2 § – regleras i 6–8 §§, och en hänvisning härutinnan bör intagas i paragrafen. Till frågan om verkan av preskriptionsavbrott återkommer lagrådet vid 7 och 8 §§.

På grund av det anförda föreslår lagrådet, att 5 § får följande lydelse:

”Annan fordran än som avses i 4 § preskriberas utan hinder av 2 och 3 §§ senast femton år efter fordringens tillkomst.

Vid tillämpning av första stycket anses fordran på skadestånd ha tillkommit när den skadegörande handlingen företogs eller, vid skada till följd av underlåtenhet, när åtgärd senast borde ha vidtagits.

I fråga om avbrott av preskription enligt denna paragraf och om ny preskriptionstid efter sådant avbrott gäller bestämmelserna i 6–8 §§.”

6 §

Det remitterade förslaget anger i förevarande paragraf de sätt på vilka preskriptionsavbrott skall kunna åstadkommas. Förutom gäldenärens erkännande av fordringen (punkt 1) godtages såsom preskriptionsavbrytande vissa förfaranden som kännetecknas av att rättslig åtgärd vidtages från borgenärens sida och att därigenom framgår att fordringen görs gällande (punkterna 2–4). Lagrådet har intet att erinra mot denna principiella uppläggning. Utformningen av paragrafens punkt 3 och punkt 4 synes dock böra bli

föremål för vissa jämkningar, för att sakligt tillfredsställande resultat och formell klarhet skall uppnås.

Enligt punkt 3 skall som preskriptionsavbrott räknas, att borgenären åberopar fordringen till kvittning vid domstol, i skiljeförfarande eller hos exekutiv myndighet. Man har emellertid dessutom att beakta möjligheten, att borgenären såsom svarandepart i rättsligt förfarande kan åberopa fordringen på annat sätt. Därvid åsyftas att borgenären hävdar fordringens existens i svaromål till bemötande av en av gäldenären väckt negativ fastställsetalan. Enligt lagrådets mening bör borgenärens hävdande av fordringens existens i sådant sammanhang anses preskriptionsavbrytande på samma sätt som när fordringen åberopas till kvittning. Visserligen kan sägas att borgenären i den angivna situationen kan genstämma och därmed åstadkomma preskriptionsavbrott enligt punkt 2. Men något rättspolitiskt skäl kan svårligen åberopas till stöd för att rättsordningen bör kräva, att borgenären för att åstadkomma preskriptionsavbrott nödvändigtvis skulle behöva gå till motangrepp med utnyttjande av genstämning och alltså inte skulle kunna nöja sig med att som svarande försvarsvis hävda fordringens existens. Förfares på sist angivet sätt, bör enligt lagrådets mening preskriptionsavbrott anses ha skett. Ogillas därefter gäldenärens negativa fastställsetalan, bör så anses som om fordringen med den verkan som följer av 8 § i det remitterade förslaget har fastställts genom dom. En dom, varigenom negativ fastställsetalan ogillas, har åtminstone i viss utsträckning rättskraftsverkningar svarande mot dem som tillkommer en dom varigenom positiv fastställsetalan bifallits. Och beträffande fall, där den ogillande domen inte kan anses fastställa det omtvistade rättsförhållandet i dess helhet – särskilt kommer härvidlag spörsmål om fordringens belopp i betraktande – kan erinras om att icke heller en kvittningsinvändning alltid föranleder att den till kvittning åberopade fordringen blir i dess helhet prövad. För den händelse svaranden i första hand bestrider huvudfordringen och har framgång med sitt bestridande, blir motfordringen icke ens till någon del föremål för domstolens bedömande; därvid äger 8 § tredje stycket tillämpning på motfordringen. När man, såsom skett i det remitterade förslaget, godtar att åberopande av motfordran till kvittning avbryter preskription även om icke motfordringen gjorts gällande genom genstämning, synes man således sakna anledning att icke tillägga borgenärens bestridande av negativ fastställsetalan preskriptionsavbrytande effekt.

I punkt 4 föreskrivs bl. a. att som preskriptionsavbrott skall anses, att borgenären under åberopande av fordringen ansöker att gäldenären skall försättas i konkurs. Formuleringen föranleder tvekan beträffande det fallet, att konkursansökan görs under åberopande av annan fordran än den som sedermera är av intresse i preskriptionshänseende. I målet om försättande i konkurs åberopar borgenären i ett senare skede sistnämnda fordran till stöd för sitt påstående, att gäldenären är på obestånd. Med det remitterade

förslagets utformning är det oklart, om sådant senare återopande omfattas av bestämmelsen i punkt 4. Att åtgärden sakligt sett bör anses preskriptionsavbrytande synes ställt utom tvivel.

Mot bakgrunden av det nu anförda föreslår lagrådet, att förevarande paragraf såvitt angår punkterna 3 och 4 ges följande lydelse:

”Preskription avbrytes genom att

3. borgenären återopar fordringen till kvittning eller såsom grund för annan invändning vid domstol, i skiljeförfarande eller hos exekutiv myndighet eller

4. borgenären återopar fordringen till stöd för ansökan att gäldenären skall försättas i konkurs eller bevakar fordringen i gäldenärens konkurs.”

7 och 8 §§

Lagrådets förslag i 5 § om en yttersta preskriptionstid för flertalet fordringar påkallar viss jämkning i det remitterade förslagets 7 §. Denna paragraf bör kompletteras med föreskrift att gäldenärens erkännande av en fordran, som ännu icke kan göras gällande, föranleder att ny tid enligt 5 § löper från dagen för erkännandet.

Bestämmelserna i 8 § bör i och för sig kunna oförändrade tillämpas även på preskription enligt 5 §. Emellertid bör i 8 § otvetydigt regleras verkningarna i preskriptionshänseende av att borgenären vidtar åtgärd som avses i 6 §, innan fordringen ännu kan göras gällande och alltså innan annan preskriptionstid än enligt 5 § börjat löpa. Exempel på åtgärder av detta slag är att fastställsetalan väcks angående villkorad fordran eller att sådan fordran bevakas i konkurs.

Vad särskilt angår tredje stycket i 8 § avses där det fallet att inlett rättsligt förfarande avslutas utan att fordringen blir godkänd. Härvid åsyftas exempelvis att talan avvisas eller målet avskrivs efter återkallelse. I sådant fall beräknas preskriptionstiden som om avbrott ej hade skett, dock med tilläggsregeln i styckets andra mening, att preskription inträder tidigast ett år efter den dag målet – varmed här avses även utsökningsmål – eller konkursen avslutades.

Regleringen i sistnämnt hänseende synes kunna ge utrymme för visst missbruk. En ettårsförlängning kan nämligen åstadkommas både en och flera gånger utan att gäldenären får vetskap härom. Borgenären kan exempelvis inge en stämningsansökan, gällande fordringen, och begära att delgivning med gäldenären skall anstå några dagar i avvaktan på att viss komplettering skall göras; kort efteråt återkallar borgenären ansökningsen. Ett annat sätt är att borgenären inger stämningsansökningsen till, enligt vad han vet, felaktigt forum, vars bristande behörighet rätten har att självmant beakta. I fall av nu angiven art uppnås enligt det remitterade förslaget en ettårsförlängning varje gång förfarandet används, och detta som nämnts utan att gäldenären får kännedom härom.

Även om missbruk av detta slag inte framstår som särskilt sannolikt, är det ändå önskvärt att åtminstone minska utrymmet härför. Detta kan uppnås, om förlängningen enligt tredje styckets andra mening sker med kortare tid, lämpligen tre månader i stället för ett år. Det blir då mindre lockande att tillgripa förfaranden av nyss beskrivet slag, eftersom de skulle behöva upprepas så ofta. För borgenär, som utan illojala bevekelsegrunder exempelvis inger stämningsansökan till fel forum och får den avvisad, torde en tremånaderstid normalt vara fullt tillräcklig för att han skall hinna både ta reda på vilken domstol som är rätt forum och väcka talan där. Skulle i något fall denna tid vara för kort, torde 3 § bli tillämplig.

På grund av det anförda förordar lagrådet, att 7 och 8 §§ får följande lydelse:

”7 § Har preskription avbrutits genom gäldenärens erkännande, löper från dagen för erkännandet ny preskriptionstid enligt 2 § eller, om fordringen ännu icke kan göras gällande, enligt 5 §.

8 § Har borgenären vidtagit åtgärd enligt 6 §, gäller en preskriptionstid av tio år, i den mån fordringen fastställs genom dom eller liknande avgörande eller borgenären får betalningsrätt för fordringen i gäldenärens konkurs. Preskriptionstiden löper från den dag målet eller konkursen avslutas eller från den senare dag då fordringen tidigast kan göras gällande.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, om åtgärd för verkställighet vidtages utan att borgenären får full betalning för sin fordran.

Skall preskriptionstid enligt första eller andra stycket ej löpa, beräknas preskriptionstid som om åtgärd enligt 6 § ej hade vidtagits av borgenären. Preskription inträder dock tidigast tre månader efter den dag målet eller konkursen avslutades.”

10 §

Paragrafen innehåller bestämmelser för det fall att flera gäldenärer är solidariskt ansvariga för samma skuld och preskription inträder i förhållande till någon av dem. Det föreslagna stadgandet har sin motsvarighet i 5 § första stycket preskriptionsförordningen. Enligt detta lagrum medför den omständigheten, att borgenären försummat att avbryta preskription gentemot en av flera solidariskt ansvariga gäldenärer, att de övriga inte blir primärt skyldiga att betala mer än den del av skulden som belöper på var och en av dem efter huvudtalet. Preskriptionen får således den verkan, att det solidariska ansvaret gentemot borgenären upphör och ersätts av ett delat ansvar. Vidare gäller enligt lagrummet att, om brist uppkommer hos någon av gäldenärerna, så fördelas den lika mellan de övriga, varvid borgenären får svara för den del som skulle ha fallit på den gäldenär gentemot vilken preskription inträtt.

I motsats till vad som sålunda gäller enligt 5 § första stycket preskriptionsförordningen innebär 10 § i det remitterade förslaget, att även om pre-

skription har inträtt i förhållande till en av gäldenärerna – vilket också enligt förslaget skall ha till följd att borgenären själv får stå för den andel som skulle ha betalats av denne gäldenär – de övrigas ansvar gentemot borgenären förblir solidariskt, churu nu begränsat till den återstående delen av skulden. Med den ståndpunkt förslaget intar härutinnan kommer enligt vad i remissprotokollet anförts rättsverkningarna att stämma bättre överens med vad som har avtalats mellan parterna. Utifrån dessa överväganden föreslås paragrafen erhålla den lydelsen att, om flera gäldenärer har åtagit sig eller förpliktats att svara solidariskt för samma skuld och preskription inträder i förhållande till någon av dem, hans andel inte får utkrävas hos de övriga.

Mot de huvudgrunder på vilka den föreslagna paragrafen vilar har lagrådet intet att invända. Paragrafen synes emellertid ge anledning till följande erinringar.

Någon bestämning av uttrycket "hans andel" förekommer varken i den föreslagna lagtexten eller i motiven. Avsaknaden av kommentar på denna punkt föranleder närmast till antagandet, att man härvid icke ävsett att frångå gällande lag eller med andra ord att det är en efter huvudtalet beräknad andel som åsytats. För fall, där fördelningen av ansvaret gäldenärerna emellan enligt avtal eller domstols avgörande (jfr 18:11 och 31:7 rättegångsbalken) skall ske annorledes än efter huvudtalet, synes emellertid uttrycket "hans andel" i och för sig knappast kunna tolkas på annat sätt än såsom avseende den del för vilken gäldenären enligt avtalet eller avgörandet har att svara. (Jfr 2 § skuldebrevslagen och därtill Marks von Würtemberg-Sterzel, *Lagen om skuldebrev*, 3 uppl. 1953, s. 31 f.) En tillämpning av det föreslagna stadgandet i enlighet härmed synes också principiellt mera tillfredsställande än en reglering, enligt vilken andelen alltid beräknas efter huvudtalet. Har borgenären kännedom om innehållet i sådant avtal eller avgörande och låter han sin fordran preskriberas gentemot en av gäldenärerna med påföljd att han betages möjlighet att av de övriga kräva ut dennes andel, torde i regel saknas anledning att inte följa vad som genom avtalet eller avgörandet bestämts i fråga om gäldenärernas inbördes ansvar och därmed också andelens beräkning. För att förhindra i spekulativt syfte tillkomna efterhandskonstruktioner och liknande mot borgenären riktade illojala förfaranden bör emellertid såsom förutsättning för en sådan beräkning föreskrivas, att borgenären i god tid före preskriptionstidens utgång erhållit vetskap om vad sålunda bestämts. För fall, där denna förutsättning icke är uppfylld, synes böra föreskrivas att andelen skall beräknas efter huvudtalet.

I remissprotokollet uttalas att, om en av de kvarvarande gäldenärerna infriat hela restskulden, han bör ha regressrätt mot de övriga mot vilka preskription inte har inträtt och att, om därvid brist uppstår hos någon av dessa, ansvaret för bristen bör bedömas på samma sätt som enligt gällande rätt. Lagrådet har – frånsatt den ändring av regleringens innebörd som följer av vad ovan anförts om beräkningen av "andel" – intet att erinra mot

denna lösning. Enligt lagrådets mening kan emellertid, såvitt gäller borgenärens skyldighet att delta i ansvaret för bristen, det sålunda åsyftade resultatet knappast uppnås utan en uttrycklig regel härom.

Mot bakgrunden av det anförda föreslår lagrådet, att paragrafen får följande lydelse:

”Har flera gäldenärer åtagit sig eller förpliktats att svara solidariskt för samma skuld och inträder preskription i förhållande till någon av dem, får hans andel ej utkrävas hos de andra gäldenärerna. Andel beräknas efter huvudtalet, om icke annat har bestämts genom avtal eller avgörande varom borgenären fått kännedom i god tid före preskriptionens inträde.

Uppkommer i fall som avses i första stycket brist hos någon av de kvarvarande gäldenärerna, fördelas ansvaret för bristen mellan övriga kvarvarande gäldenärer och borgenären. Därvid svarar envar gäldenär i förhållande till sin andel och borgenären i förhållande till den andel som preskriberats.”

15 §

Lagrådets förslag beträffande 8 § bör föranleda viss jämkning i 15 §. Lagrådet förordar, att denna paragraf får följande lydelse:

”Vidtages utomlands rättslig åtgärd som avses i 6 § 2–4, medför åtgärden verkningar enligt denna lag, om det med hänsyn till gäldenärens förhållanden och omständigheterna i övrigt föreligger skälig anledning att åtgärden vidtages i den främmande staten.”

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-08-26

Närvarande: statsrådet Sträng, ordförande, och statsråden Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Geijer, Bengtsson, Norling, Lidbom, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Lidbom.

Proposition med förslag till preskriptionslag m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. preskriptionslag,
2. lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgnärer,
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningsmål,
5. lag om upphävande av lagen (1946:843) om tid för framställande av anspråk mot löftesman enligt 4 § förordningen den 28 juni 1798 angående vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningsmål,
6. lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar,
7. lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet,
8. lag om ändring i lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
9. lag om ändring i vattenlagen (1918:523),
10. lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens,
11. lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har i allt väsentligt lämnat huvudprinciperna i det framlagda förslaget till ny preskriptionslagstiftning utan erinringar. Vad lagrådet har anfört gäller framför allt den närmare utformningen av förslaget till pre-

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 22 april 1976.

skriptionslag. Lagrådet har i flera avseenden gjort värdefulla påpekanden som jag kan ansluta mig till. På några punkter har jag dock en annan mening än lagrådet. Beträffande de olika punkterna i lagrådets yttrande vill jag anföra följande.

Förslaget till preskriptionslag

3 §

Jag kan ansluta mig till lagrådets uppfattning att den utformning som förevarande paragraf har i det remitterade förslaget kan ge upphov till vissa tillämpningsproblem. Det gäller bl. a. bestämmelsen i paragrafens första stycke om förlängning av preskriptionstiden när borgenären saknar kännedom om gäldenärens hemvist och uppehållsort. Om bestämmelsen i enlighet med vad jag har uttalat i motiven tolkas så, att förlängning skall kunna ske bara om borgenären saknar kännedom om såväl gäldenärens hemvist som hans uppehållsort, kan möjligheten till förlängning i vissa fall vara otillräcklig. Det kan nämligen ibland finnas skäl att medge förlängning även om borgenären är okunnig endast om ettdera av dessa förhållanden. I undantagsfall kan det rentav vara befogat med förlängning även om borgenären känner till både hemvist och uppehållsort, t. ex. då gäldenären har bosatt sig i ett avlägset land, där det inte finns möjlighet att utan betydande olägenheter föra process mot honom.

Å andra sidan kan utformningen av paragrafen medföra att preskriptionstiden i vissa fall förlängs i onödan. Om sålunda borgenären har varit sjuk under det sista året av preskriptionstiden och på grund därav har varit tillfälligt förhindrad att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd, kan den föreslagna lydelsen av andra stycket få till följd att preskriptionstiden förlängs, även om borgenären efter sjukdomens upphörande har haft fullgoda möjligheter att avbryta preskription i tid.

Med hänsyn till det anförda anser jag liksom lagrådet att det i lagtexten bör anges som förutsättning för förlängning enligt förevarande paragraf att borgenären har giltigt ursäkt att inte avbryta preskription i tid. Enligt min mening har emellertid paragrafen i den av lagrådet föreslagna lydelsen fått en alltför allmän utformning. Rekvisitet att borgenären har giltigt ursäkt bör i förtydligande syfte fyllas ut med exempel på omständigheter som normalt bör anses utgöra sådan ursäkt och alltså medföra förlängning av preskriptionstiden. Som sådana omständigheter bör anges att borgenären saknar kännedom om sin fordran eller om vem som är gäldenär eller att gäldenären inte kan anträffas.

När det gäller utgångspunkten för förlängningsfristen vill jag inte bestrida att det kan ge upphov till vissa tillämpningsproblem att räkna fristen från den dag giltig ursäkt inte längre föreligger. Å andra sidan kan också den av lagrådet förordade lösningen att förlänga preskriptionstiden med ett år i sänder från utgången av den normala preskriptionstiden medföra svårig-

heter i den praktiska tillämpningen. Om frågan huruvida borgenären har haft giltig ursäkt att inte avbryta preskription kommer upp flera år efter den normala preskriptionstidens utgång, leder ett sådant beräkningssätt till att man måste bedöma om giltig ursäkt har förelegat vid varje årsskifte räknat från den normala preskriptionstidens utgång. Enligt min mening är det en naturligare lösning att räkna en enda förlängningsfrist från den dag borgenären inte längre har giltig ursäkt. På det sättet uppnås också den fördelen att den tid borgenären får till sitt förfogande för att avbryta preskriptionen alltid blir ett år.

Lagrådet har inte framfört någon erinran mot att tiden för förlängning enligt förevarande paragraf maximeras till tio år.

Mot bakgrund av det anförda föreslår jag att 3 § får följande lydelse:

”Har borgenären giltig ursäkt för att ej avbryta preskription i tid på grund av att han saknar kännedom om sin fordran eller om vem som är gäldenär, på grund av att gäldenären icke kan anträffas eller av annan anledning, preskriberas fordringen tidigast ett år efter den dag sådan omständighet ej längre föreligger.

Preskriptionstiden får ej förlängas enligt första stycket med mer än sammanlagt tio år.”

4 §

Jag tillstyrker lagrådets förslag till ändrad lydelse av förevarande paragraf.

5 §

Den av lagrådet föreslagna 15-årsfristen, räknad från en fordrans tillkomst, kan få betydelse framför allt för två grupper av fordringar, nämligen dels fordringar beträffande vilka parterna i avtal har bestämt en framskjuten förfallodag, dels fordringar som kan göras gällande först när ett visst villkor har inträffat. Bortsett från skadeståndsfordringar torde även de hithörande villkorade fordringarna i allmänhet vara grundade på avtal. I den mån det alltså är fråga om fordringar beträffande vilka parterna har varit ense om eller åtminstone insett möjligheten av att fordringen kommer att kunna göras gällande först långt fram i tiden finns det enligt min mening inte särskilt starka skäl för att införa en yttersta preskriptionstid räknad från fordringens tillkomst. Tvärtom kan en på det sättet beräknad preskriptionstid medföra olägenheter, framför allt genom att borgenären kan bli nödsakad att vidta preskriptionsavbrytande åtgärd redan innan han kan kräva betalning.

Som lagrådet understryker kan emellertid den föreslagna 15-årsfristen få betydelse inte bara i fall där det föreligger en klar fordran av det angivna slaget utan också genom att bereda trygghet mot ogrundade påståenden

om gamla fordringar. Vad lagrådet uttalar om den mångfald olika situationer i vilka en person skulle kunna få framgång med ett ogrundat påstående om en fordran förefaller mig dock betydligt överdrivet. Redan den omständigheten att borgenären måste styrka grunden för sitt anspråk medför att ett grundlöst påstående om en gammal fordran i allmänhet faller till marken om den uppgivne gäldenären bestrider betalningsskyldighet. I sådana fall då bedömningen är beroende av något förhållande för vilket gäldenären har bevisbördan är givetvis risken för olägenheter av det angivna slaget större, åtminstone teoretiskt sett. I praktiken torde det dock endast i undantagsfall inträffa att påstådda fordringar kan göras gällande med framgång. Samtidigt kan man naturligtvis aldrig helt utesluta risken för rättsförluster genom osanna påståenden och fabricerad bevisning. Även med en 15-årsregel av den art som föreslås av lagrådet kan sådana konsekvenser uppkomma.

Vad jag nu har sagt innebär att jag i och för sig medger att en bestämmelse om en yttersta preskriptionstid från en fordrans tillkomst i vissa fall skulle kunna ha betydelse även när det gäller andra fordringar än skadeståndsfordringar. Jag anser emellertid inte att behovet av att införa en sådan bestämmelse är särskilt framträdande.

Enligt min mening talar tvärtom starka skäl mot att införa en allmän bestämmelse om en sådan yttersta preskriptionstid. Den främsta nackdelen med lagrådets förslag på denna punkt är att preskriptionslagen därmed blir betydligt mer komplicerad än enligt det remitterade förslaget. Därmed ökar också tillämpningssvårigheterna både för allmänheten och myndigheterna. Som jag har understrukit i remissprotokollet är det angeläget att regleringen blir så enkel och enhetlig som möjligt. Det är önskvärt att undvika specialbestämmelser även om resultatet i något fall kan komma i strid med en lösning som ter sig lämplig från teoretiska utgångspunkter.

I själva verket innebär lagrådets förslag, trots att den föreslagna bestämmelsen i förevarande paragraf är av subsidiär natur, att man får två olika system för beräkning av preskriptionstid. Förslaget till preskriptionslag i departementspromemorian byggde på en liknande kombination och innebär att en och samma fordran kunde bli underkastad två olika preskriptionstider, dels en 10-årig från tillkomsten, dels en 3-årig från förfallodagen. Som framgår av vad jag har anfört i remissprotokollet har promemoriaförslaget bl. a. i detta hänseende ansetts medföra sådana olägenheter att det inte bör genomföras. Det av lagrådet förordade systemet medför ytterligare komplikationer, bl. a. på det sättet att det samtidigt kan löpa två olika preskriptionstider med olika utgångspunkter beträffande en och samma fordran. Beaktas bör sålunda att 15-årsregeln träffar inte bara fordringar som kan göras gällande tidigast 15 år efter tillkomsten utan också fordringar som förfaller tidigare men där preskriptionstiden inte har hunnit gå ut efter 15 år. Den föreslagna bestämmelsen får i så fall den verkan att den normalt löpande preskriptionstiden förkortas.

Lagrådets förslag medför vidare att man vid beräkning av preskriptionstid även i framtiden får dras med de inte obetydliga problem som hänger samman med frågan när en fordran skall anses tillkommen och som nu föreligger vid tillämpningen av preskriptionsförordningen. Denna problematik har inte berörts av lagrådet utom så till vida att det i andra stycket av förevarande paragraf föreslås en särskild bestämmelse om när en skadeståndsfordran skall anses tillkommen.

På grund av det anförda avstyrker jag förslaget om utvidgning av bestämmelsen om en yttersta preskriptionstid till att gälla fordringar i allmänhet. Däremot anser jag av skäl som jag har anfört i remissprotokollet att det bör införas en yttersta preskriptionstid för skadeståndsfordringar.

I fråga om längden av den yttersta preskriptionstid som bör ställas upp för skadeståndsfordringar kan jag inte biträda lagrådets förslag att begränsa tiden till 15 år från den skadegörande handlingen eller motsvarande. Som jag har anfört i remissprotokollet bör det beaktas att det på vissa områden, t. ex. när det gäller produkt- och miljöskador, inte är ovanligt att skadeeffekter uppstår mycket sent.

Vad särskilt gäller personskador inom arbetslivet finns det visserligen, som lagrådet har framhållit, skäl att uppmärksamma den nya lag om arbetsskadeförsäkring som nyligen har antagits av riksdagen (SFS 1976:380) och som i praktiken ger rätt till full ersättning för inkomstbortfall vid arbetsskada, även om skada inträffar efter lång tid. Det bör dock noteras att ersättning för årlig inkomstförlust enligt lagen är begränsad till 7,5 basbelopp. Även med beaktande av den möjlighet till ytterligare ersättning som kan föreligga enligt gällande avtal om trygghetsförsäkring, kan det inom arbetslivet uppstå skador som inte täcks av de angivna försäkringsformerna, låt vara att en sådan situation inte torde bli vanlig.

Mot att införa en lång yttersta preskriptionstid för skadeståndsfordringar kan, som lagrådet har antytt, anföras att möjligheterna för en skadeståndsskyldig att försäkra sig mot ansvar för sent uppkommande skador kan vara begränsade. Emellertid torde en skadelidandes möjlighet att försäkra sig mot sådana skador många gånger vara ännu mindre. När det gäller den typ av skador som särskilt åsyftas här torde det som regel vara mer befogat att den skadeståndsskyldige får bära ett ansvar även vid framskjutna skador än att den skadelidande blir utan ersättning eller att ersättningen blir otillräcklig.

Slutligen vill jag erinra om att den föreslagna bestämmelsen om en yttersta preskriptionstid för skadeståndsfordringar är avsedd att tillämpas även när det är fråga om höjning av ett redan fastställt skadestånd. Hithörande frågor har inte berörts av lagrådet. Här kan f. ö. bestämmelsen få betydelsefulla praktiska effekter också i fråga om skador på vilka den nya lagen om arbetsskador inte är tillämplig, därför att skadan inträffat före ikraftträdandet. Enligt min mening är en 15-årstid alldeles för kort för att passa i omprövningsfallen.

På grund av det anförda föreslår jag att den yttersta preskriptionstiden för skadeståndsfördringar enligt förevarande paragraf skall vara 30 år från den skadegörande handlingen eller motsvarande tidpunkt.

I förtydligande syfte föreslår jag att det uttryckligen anges att preskription enligt paragrafen inträder endast om inte sådan åtgärd som medför preskriptionsavbrott enligt 6 § har vidtagits dessförinnan.

6 §

På de skäl som lagrådet har anført biträder jag förslaget till ändrad utformning av 6 § 3 och 4.

7 och 8 §§

Av mitt ställningstagande till lagrådets förslag om utvidgning av 5 § följer att någon ändring inte bör göras i 7 §. Däremot ansluter jag mig till lagrådets förslag att utforma 8 § första stycket så, att det klart framgår att bestämmelserna i 8 § alltid skall vara tillämpliga, när borgenären har vidtagit åtgärd som anges i 6 § 2-4, oavsett om åtgärden innebär preskriptionsavbrott eller ej.

Vad beträffar 8 § tredje stycket kan jag i och för sig hålla med lagrådet om att den föreslagna ettårsfristen ger utrymme för visst missbruk på det sättet att en borgenär upprepade gånger kan få till stånd ettårsförlängning utan att gäldenären får vetskap härom. Som lagrådet självt påpekar framstår emellertid risken för sådant missbruk inte som särskilt stor. Jag vill också framhålla att en borgenär i allmänhet knappast kan ha något att vinna på att upprepade gånger väcka talan mot gäldenären utan att fullfölja förfarandet. Borgenären måste så gott som alltid antas vara primärt inriktad på att få betalt för sin fordran.

Missbruk av det slag lagrådet nämner torde i praktiken förekomma bara i sådana fall då gäldenären inte kan anträffas när preskriptionstiden närmar sig sitt slut. Det kan då i enstaka fall tänkas att borgenären kan ha intresse av att väcka talan mot gäldenären enbart i syfte att avbryta preskription och få en ettårig förlängning av preskriptionstiden, även om borgenären inser att talan i övrigt är meningslös. Emellertid kan borgenären, så länge inte tio år har gått från den ordinarie preskriptionstidens utgång, som regel lika väl underlåta att vidta någon preskriptionsavbrytande åtgärd över huvud taget, eftersom han, om han har giltig ursäkt för att inte avbryta preskription, får den önskade förlängningen med stöd av bestämmelserna i 3 §.

Enligt min mening framstår risken för sådana missbruk som lagrådet nämner som så obetydlig att det inte finns skäl att av den anledningen förkorta ettårsfristen i 8 § tredje stycket. F. ö. innebär en förkortning av tiden inte att risken för missbruk elimineras utan endast att den minskas. Vidare anser jag att en frist på tre månader är väl kort för att passa i normalfallet, t. ex. då en borgenär utan illojala bevekelsegrunder har väckt talan

vid fel domstol och fått den avvisad. Dessutom är en frist på ett år enligt min mening lämplig genom att samordning då uppnås med de tilläggsfrister som finns i 3 och 4 §§.

På grund av det anförda avstyrker jag lagrådets förslag om förkortning av ettårsfristen till tre månader.

10 §

Jag ansluter mig till lagrådets förslag till ändrad lydelse av 10 § och till de uttalanden som lagrådet har gjort i samband därmed.

15 §

Jag tillstyrker lagrådets förslag till ändrad lydelse av förevarande paragraf.

Utöver vad jag har anført i det föregående bör vissa redaktionella ändringar göras i de remitterade lagförslagen.

Jag vill i detta sammanhang också anmäla en promemoria som har upprättats inom postverket och som rör frågan om preskription av medel som står inne på postgirokonton. I promemorian framhålls att postgirokontot till skillnad från bankkontot är ett rent transaktionskonto. De medel som kontoinnehavaren sätter in är avsedda för betalningar av olika slag och inte för sparande. När det gäller konton som inte rörts under viss tid brukar postverket under vissa särskilt angivna förutsättningar avsluta dem. Kontohavaren kan emellertid få ut behållningen på kontot även om det är avslutat och även om preskription har inträtt.

Enligt vad som sägs i promemorian skulle det vara en onödigt omständlig utväg att, som föreslagits i remissprotokollet, avveckla postgirokonton genom att sätta ned behållningen i allmänt förvar. Beaktas bör bl. a. att behållningen på ett stort antal gamla konton understiger 10 kr. Enligt promemorian är det i stället lämpligast att preskriptionslagens bestämmelser blir tillämpliga beträffande fordran på medel som står inne på postgirokonton. Med de rutiner postverket tillämpar löper kontohavare ändå inte någon risk för att behållning på konto inte skall betalas ut till honom även efter preskriptionstidens utgång.

Enligt min mening har det i promemorian anförts beaktansvärda skäl för att låta fordran på medel som står inne på postgirokonton omfattas av preskriptionslagen. Jag förordar därför att man slopar det undantag beträffande postgiromedel som har tagits upp i 1 § andra stycket i det remitterade förslaget till preskriptionslag. En motsvarande justering bör ske i 1 § tredje stycket lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar.

Slutligen bör nämnas att förnyade nordiska överläggningar om preskrip-

tion har ägt rum sedan lagförslagen remitterades till lagrådet. I överläggningarna har företrädare för justitiedepartementen i Finland, Norge och Sverige deltagit.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehållsförteckning

Lagförslag	3
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1976-04-22	15
1 Inledning	15
2 Gällande rätt	16
2.1 Sverige	16
2.1.1 Preskriptionsförordningen	16
2.1.2 Preskriptionsbestämmelser i andra författningar	18
2.2 Övriga nordiska länder	24
2.2.1 Danmark	24
2.2.2 Finland	25
2.2.3 Norge	26
3 Frågans tidigare behandling	26
3.1 Nordiskt samarbete	26
3.2 Europarådet och Förenta Nationerna	29
4 Promemorian	31
4.1 Huvuddragen i promemoriaförslaget	31
4.2 Preskriptionstid	32
4.2.1 Allmänt	32
4.2.2 Domfästa fordringar o. d.	36
4.2.3 Skuldebrevsfordringar	37
4.2.4 Fordringar på bank o. d.	38
4.2.5 Preskriptionstidens utgångspunkt	39
4.2.6 Förlängd preskriptionstid	42
4.3 Avbrytande av preskription	44
4.3.1 Preskriptionsavbrytande åtgärder	44
4.3.2 Tidpunkten för preskriptionsavbrott	48
4.4 Verkan av preskriptionsavbrott	49
4.4.1 Preskriptionsavbrott genom erkännande	49
4.4.2 Preskriptionsavbrott genom rättslig åtgärd o. d.	49
4.4.3 Preskriptionsavbrott genom erinran	52
4.5 Verkan av preskription	52
4.5.1 Allmänt	52
4.5.2 Ränta m. m.	53
4.5.3 Kvittning	53
4.5.4 Panträtt m. m.	54
4.5.5 Flera gäldenärer	55
4.5.6 Borgen	59
4.6 Tillämpningsområde	62
4.7 Ikraftträdande m. m.	63

5	Remissyttrandena.....	63
5.1	Allmänna synpunkter.....	63
5.2	Preskriptionstid	72
5.2.1	Allmänt	72
5.2.2	Fordringar på grund av skuldebrev eller dom m. m.	81
5.2.3	Fordringar på bank o. d.	85
5.2.4	Preskriptionstidens utgångspunkt.....	86
5.2.5	Förlängd preskriptionstid.....	93
5.3	Avbrytande av preskription	95
5.3.1	Preskriptionsavbrytande åtgärder	95
5.3.2	Tidpunkten för preskriptionsavbrott	101
5.4	Verkan av preskriptionsavbrott	104
5.5	Verkan av preskription	105
5.5.1	Allmänt	105
5.5.2	Ränta m. m.	106
5.5.3	Kvittning.....	106
5.5.4	Panträtt m. m.	107
5.5.5	Flera gäldenärer.....	107
5.5.6	Borgen	108
5.6	Tillämpningsområde	110
5.7	Ikraftträdande m. m.....	113
6	Föredraganden	113
6.1	Allmänna synpunkter.....	113
6.2	Huvudregeln om preskriptionstidens längd.....	118
6.3	Undantag från den normala preskriptionstiden	123
6.3.1	Fordringar på grund av skuldebrev eller dom m. m.	123
6.3.2	Fordringar på bank o. d.	129
6.3.3	Skadeståndsfordringar m. m.....	133
6.3.4	Lönefordringar o. d.	139
6.3.5	Skattefordringar o. d.....	144
6.3.6	Fordringar mellan privatpersoner.....	145
6.4	Förlängd preskriptionstid.....	146
6.5	Avbrytande av preskription	153
6.5.1	Preskriptionsavbrytande åtgärder	153
6.5.2	Tidpunkten för preskriptionsavbrott	163
6.5.3	Verkan av preskriptionsavbrott.....	165
6.6	Verkan av preskription	168
6.6.1	Allmänt	168
6.6.2	Ränta m. m.	170
6.6.3	Kvittning.....	171
6.6.4	Panträtt m. m.	171
6.6.5	Flera gäldenärer.....	173
6.6.6	Borgen	175
6.7	Tillämpningsområde	178

6.7.1	Allmänt	178
6.7.2	Följdändringar i speciallagstiftningen	180
6.7.3	Preskriptionslagens tillämplighet inom speciallagstiftningen	186
6.8	Internationella förhållanden	190
6.9	Ikraftträdande m. m.	195
7	Upprättade lagförslag	196
8	Specialmotivering	197
8.1	Förslaget till preskriptionslag	197
8.2	Förslaget till lag om ändring i förordningen (1862:10 s. 1) om tio-årig preskription och om kallelse å okända borgenärer	218
8.3	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	218
8.4	Förslagen till lag om ändring i förordningen den 28 juni 1798 och lag om upphävande av lagen 1946:843	218
8.5	Förslagen till lag om ändring i lagen (1927:56) om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar och lag om ändring i lagen (1942:263) om preskription av rätt till medel som inestå hos offentlig myndighet	219
8.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar	219
8.7	Förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1918:523)	219
8.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens	220
8.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter	220
9	Hemställan	220
10	Beslut	220
	Bilaga 1 Promemorieförslagen	221
	Bilaga 2 De remitterade förslagen	227
	Utdrag av lagrådets protokoll den 21 juni 1976	239
	Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 26 augusti 1976	252